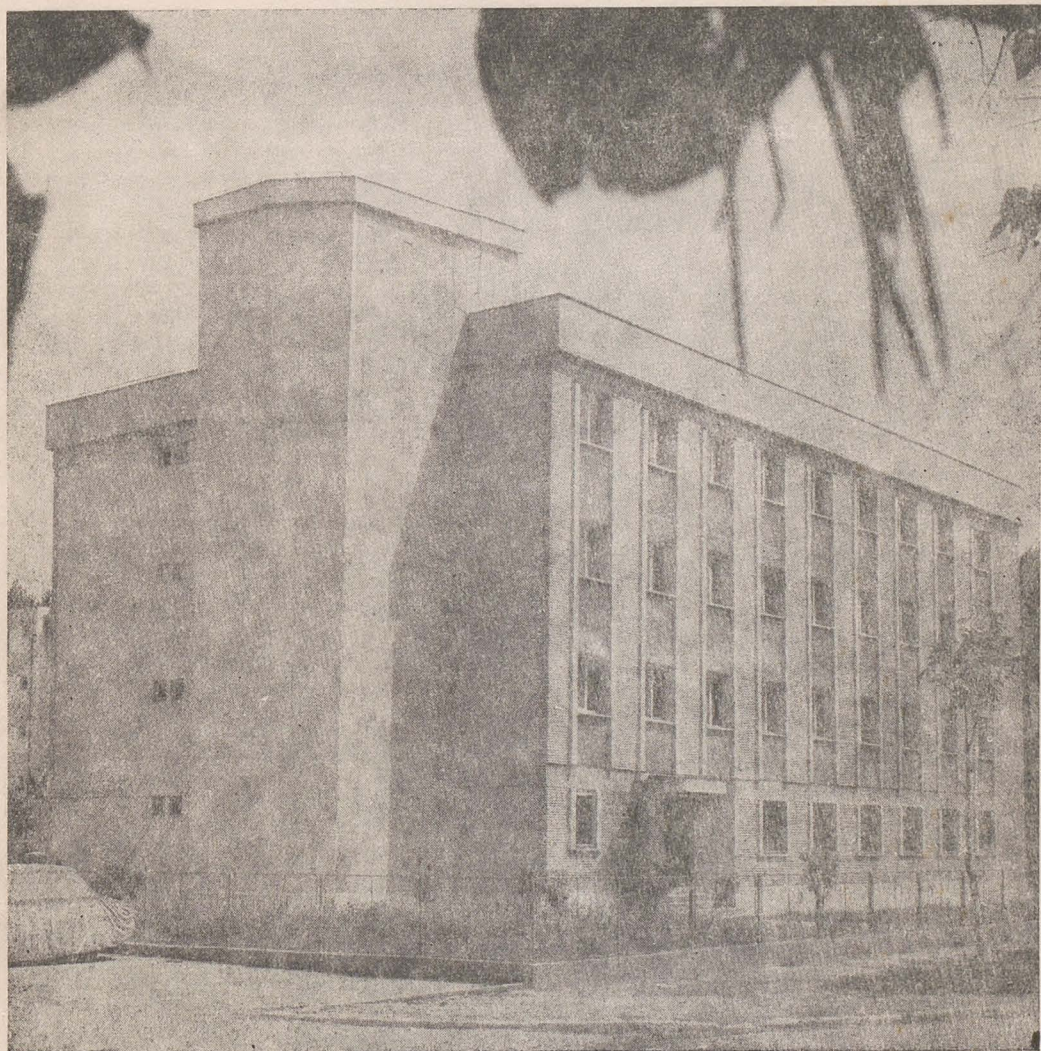

REVISTA ARHIVELOR

ianuarie • februarie • martie

1/1984

CUPRINS

OMAGIU PREȘEDINTELUI ȚĂRII

- M. PIRVULESCU, I. BURLACU — Președintele
 Nicolae Ceaușescu — militant neobosit pentru îm-
 plinirea aspirațiilor de progres și de pace ale poporu-
 lui român 1
 M. MUȘAT, ȘT. HURMUZACHE — Concepția tova-
 rășului Nicolae Ceaușescu privind istoria unică și
 unitară a poporului român 5

STUDII ȘI COMUNICĂRI

- E. BANTEA — Izvoarele arhivistice și prezentarea ce
 s-a dat pînă acum forțelor germane lansate în sep-
 tembrie 1944 dinspre sud-vest asupra României . . . 18

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

- I. GAL — Arhivele contemporane, izvor al istoriei
 societății socialiste în România 35
 M. COTENESCU — Noul local al Arhivelor Statului
 județul Ialomița 38
 M. BOBARU, V. NICULA — Din experiența muncii
 de arhivă la Ministerul Industriei Metalurgice . . . 39
 DOCUMENTE DE ARHIVĂ ÎN SPRIJINUL CUNOAȘ-
 TERII ȘI VALORIFICĂRII RESURSELOR HIDRO-
 ENERGETICE DIN OLTEANIA (II) 42

LEGISLAȚIE

- R. IONESCU, N. PASCULESCU — Cîteva probleme refe-
 ritoare la eliberarea actelor de vechime în muncă (II) . 49

OPINII

- S. BOUNEGRU — Din experiența arhiviștilor de la
 F.A.S. Brăila. Prelucrarea și preluarea arhivelor cre-
 ate de C.A.P.-uri 55

ACHIZIȚII NOI

- *** — F.A.S. Covasna, F.A.S. Maramureș 58

PREZENTARI DE FONDURI ȘI COLECȚII

- G. VIDIS — Școala publică nr. 1 Brăila (1851—1906) . 62

DOCUMENTE

- P. ABRUDAN — Recunoștință armatei române eli-
 beratoare. Scrisoare din Cehoslovacia 67
 M. SPIRIDONEANU — Din jurnalul Irinei Mavro-
 cordat (IV) 69

ȘTIINȚE AUXILIARE

- C. FENEȘAN — Un fals imaginar. Lămuriri necesare
 despre cheziile hațegani la 1435 78

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

- S. RACOVICEANU — Reuniunea de lucru a Biroului
 CIBAL și a Comisiei de arhive și microcopii de pe
 lângă CIBAL (București, 1983) 92
 V. MUNTEANU, I. ZARZARA — Al II-lea simpozion
 de paleografie și diplomatică slavă. Sofia, 1983 . 93
 M. TUDORICĂ — Lucrări ale D.G.A.S. premiate de
 Academia R. S. România 94

CRONICA

- DIN PUBLICAȚIILE ARHIVELOR STATULUI 106
 INSTRUMENTE DE LUCRU

- *** Indicatorul termenelor de păstrare al UCECOM . 111

CONSILIUL DE CONDUCERE

Vasile Arimla, Dan Berindei,
 Ioana Burlacu, Nicolae Chipurlici,
 Constantin Condrea, Costin Feneșan,
 Ionei Gal — președinte,
 Elena Gheorghe, Mihai Guboglu,
 Ștefan Hurmuzache, Petru Ignat,
 Dumitru Ivănescu, Corneliu Lungu,
 Alexandru Matei, Nicolae Mocioiu,
 Mircea Mușat, Emilia Poștăriță,
 Ioan Pușcaș, Mihai Rachieru,
 Maria Soveja, Mioara Tudorică,
 Ioan Rencă, Traian Rus.

COLEGIUL DE REDACȚIE

Vasile Arimla, Ioana Burlacu,
 Constantin Condrea, Costin Feneșan,
 Elena Gheorghe,
 Ștefan Hurmuzache — președinte,
 Corneliu Lungu,
 Mihai Rachieru, Mioara Tudorică.

Redactor șef :

Ștefan HURMUZACHE

Redactor principal :

Ana-Cristina HALICHIAS

Secretar de redacție :

Alexandru NASTOVICI

Coperta I : Noul local al
 Filialei Arhivelor Statului
 județul Ialomița

OMAGIU PREȘEDINTELUI ȚĂRII

**Președintele Nicolae Ceaușescu — militant neobosit
pentru împlinirea aspirațiilor de progres și de pace
ale poporului român**

MARIA PÎRVULESCU
IOANA BURLACU

Mărețele succese și înfăptuiri dobândite de poporul român după Congresul al IX-lea al P.C.R. pe calea progresului continuu al patriei socialiste poartă pecetea faptei și gândirii Președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, demonstrează justețea și clarviziunea obiectivelor stabilite, relevă perfecta concordanță dintre viziunea strategică și metodele tactice ale conducerii de partid în desfășurarea procesului revoluționar străbătut de națiunea noastră.

Consecvența aplicare a legităților generale ale construcției socialismului la particularitățile naționale, elaborarea planurilor și programelor de dezvoltare a fiecărui compartiment de activitate economico-socială, preocuparea fundamentală pentru lărgirea democrației noastre muncitorești, strânsa unitate dintre făurirea unei civilizații superioare pe pământul patriei și politica de pace și de largă colaborare cu toate popoarele lumii sînt tot atâtea constante ale gândirii profund științifice, realiste, multilaterale a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

De numele Președintelui României socialiste sînt legate analizele și soluțiile profund științifice pentru problemele complexe ale edificării socialismului și comunismului în țara noastră, precum și răspunsurile cu privire la evoluția lumii contemporane și la marile probleme care preocupă omenirea.

Între aceste probleme, la loc de frunte se înscriu formularea obiectivului fundamental al partidului în actuala etapă și definirea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată.

Avînd la bază viziunea dezvoltării sociale în totalitatea laturilor ei, dezvoltare simultană în proporții armonioase, conceptul elaborat de tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat o orientare clară pentru activitatea partidului și statului: „Noi ne propunem să asigurăm o dezvoltare multilaterală a societății, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale, atît a economiei, cît și a științei și culturii, perfecționarea conducerii, formarea omului nou, promovarea eticii și echității socialiste. De aceea considerăm pe deplin corespunzătoare etapei istorice actuale, formularea, ca obiectiv fundamental al partidului — făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate“.

Această teză care marchează ridicarea pe noi trepte calitative a țării noastre reprezintă fundamentul Programului Partidului Comunist Român, cartă ideologică, teoretică și politică a partidului. Elaborat și adoptat acum zece ani din inițiativa și cu nemijlocita contribuție de inestimabilă valoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, Programul exprimînd voința și năzuințele întregii națiuni poate fi definit drept Programul poporului român de ridicare a patriei pe culmile luminoase ale civilizației comuniste.

În magistrala Expunere la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Cu prilejul adoptării Programului partidului de către Congresul al XI-lea am arătat că ne-am gîndit să subliniem obiectivul strategic al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate avînd în vedere toate laturile vieții sociale — baza materială, conducerea și dezvoltarea democrației, rolul tot mai important al științei, activitatea ideologică, politico-educativă. Am dat formularea de „multilateral dezvoltată“ societății noastre pentru a nu se crea neînțelegeri, pentru a nu se lăsa loc neglijării vreunei laturi a activității, pentru a nu se trage concluzia că, vorbind de societatea socialistă dezvoltată, ne-am referi numai, sau mai cu seamă, la dezvoltarea bazei materiale“.

Întreaga activitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea statului și partidului pentru continuarea procesului revoluționar de înlăuntruire a societății socialiste multilateral dezvoltate este încununată de progresele hotărîtoare obținute de poporul nostru în toate domeniile. Eroica clasă muncitoare, țărănimea, intelectualitatea se mîndresc că sub conducerea Președintelui republicii, a partidului comunist, România cunoaște o puternică creștere a forțelor de producție pe baza cuceririlor revoluției tehnico-științifice, industria este orientată ferm spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate care valorifică în mod superior resursele de materii prime și muncă socială, agricultura se dezvoltă intensiv în corelație armonioasă cu industria, forțele de producție cunosc o amplasare rațională pe întreg teritoriul țării, orașele și satele beneficiază de o politică edilitară judicioasă, crește continuu eficiența întregii activități economice pe baza sporirii rapide a productivității muncii, utilizării raționale și eficiente a resurselor energetice, toate acestea avînd drept scop final creșterea bunăstării materiale și spirituale a poporului, crearea condițiilor pentru dezvoltarea multilaterală a personalității umane și punerea în valoare a capacităților fiecăruia, perfecționarea ansamblului relațiilor sociale, a organizării și conducerii societății, dezvoltarea democrației socialiste, a cadrului de participare a maselor la conducerea societății, lărgirea drepturilor și libertăților cetățenești.

Realizările obținute în acest deceniu demonstrează cu putere rolul decisiv al Președintelui Nicolae Ceaușescu în configurarea politicii realist-științifice a partidului bazat pe aplicarea fermă a principiilor socialismului științific la condițiile concrete din România.

Astăzi, ca urmare a acestei politici înțelepte România are o industrie care produce de peste 50 de ori mai mult decît în 1938, dispune de un personal muncitor de peste 5 ori mai numeros, are un venit național de 15 ori mai mare și o producție agricolă de 3,5 ori mai mare decît în 1950, în prezent, țărănimea muncitoare participînd la înlăuntruirea noii revoluții agrare, la făurirea unei agriculturi moderne

de înaltă productivitate. Realizările istorice obținute de poporul român, înfăptuirile fără precedent în toate planurile vieții sociale, dinamismul economiei naționale și apropierea de țările dezvoltate economic în ce privește producția calculată pe locuitor la principalele produse industriale sînt indisolubil legate de aportul tovarășului Nicolae Ceaușescu la examinarea și evaluarea dezvoltării sociale în general, a dinamicii dezvoltării socialiste în particular, în găsirea soluțiilor pentru atingerea obiectivului fundamental trasat de Congresul al XII-lea — trecerea României de la stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare la stadiul de țară socialistă mediu dezvoltată și realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate sectoarele societății socialiste românești.

În întreaga activitate a P.C.R. de edificare în România a unei societăți a cărei valoare supremă este omul, bunăstarea și fericirea sa, creșterea continuă a nivelului său de trai, de civilizație și cultură, profunda gîndire dialectică a tovarășului Nicolae Ceaușescu ia în considerare cu rigoare științifică evoluțiile și fenomenele ce se petrec pe plan internațional.

Unitatea indisolubilă dintre politica internă și politica internațională a țării își găsește una din cele mai elocvente expresii în contribuția pe care o reprezintă pentru cauza păcii și destinderii însăși construirea cu succes a socialismului pe pămîntul patriei noastre.

România socialistă este prezentă și cunoscută în întreaga lume datorită participării sale statornice și dinamice pe arena mondială la rezolvarea, în interesul popoarelor, a problemelor de maximă complexitate ale vieții internaționale.

Ancorarea puternică a imaginii României în conștiința popoarelor ca factor activ în procesul de căutare a unor soluții pozitive pentru problemele complexe ale lumii contemporane poartă amprenta personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu.

În magistralele analize cu privire la activitatea internațională a României socialiste tovarășul Nicolae Ceaușescu sintetizează politica de pace, prietenie și colaborare cu toate popoarele, procesele și tendințele fundamentale ale dezvoltării mondiale contemporane, evidențiază contribuția activă a țării noastre la instituirea unui sistem trainic de securitate și cooperare în Europa, la realizarea dezarmării ca necesitate vitală a întregii omeniri, la lichidarea subdezvoltării, a decalajelor dintre state, precum și la făurirea noii ordini economice internaționale, la afirmarea unității forțelor democratice, progresiste, revoluționare de pretutindeni.

Asemenea teze și idei de înaltă valoare teoretică, de o consecvență principală exemplară își găsesc confirmarea practică într-o bogată activitate internațională, desfășurată neobosit de Președintele României în slujba intereselor fundamentale ale poporului român, ale aspirațiilor de pace, colaborare și progres ale întregii omeniri, ale soluționării pe cale pașnică a problemelor ce confruntă lumea contemporană.

Cu clarviziune și realism tovarășul Nicolae Ceaușescu a analizat în importante documente programatice procesele economice și social-politice de pe arena mondială, tendințele și transformările ce au loc în lumea de astăzi, demonstrînd că activitatea internațională a partidului și statului nostru corespunde pe deplin intereselor fundamentale ale poporului român, aducînd importante contribuții la lupta forțelor progresiste și revoluționare din întreaga lume pentru promovarea unei politici noi, democratice pentru făurirea unei lumi a păcii și a dreptății.

Dreptul sacru al fiecărui popor de a-și decide în mod suveran destinele reprezintă una din ideile definitorii ale concepției secretarului general al partidului nostru asupra dezvoltării societății, a fenomenelor și proceselor ce au loc pe plan mondial. Abordînd natura transformărilor produse pe plan național și social, evidențînd diversitatea opțiunilor, a căilor de dezvoltare social-economică, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că „trebuie să pornim de la respectul dreptului fiecărui

popor de a-și alege liber calea dezvoltării, și să se renunțe de a se judeca dacă este bine sau rău cum soluționează problemele un popor sau altul... A pretinde că un alt popor trebuie neapărat să țină seama de dorința unuia mai mare sau mai puternic, aceasta este în contradicție totală cu principiile coexistenței pașnice, cu principiile egalității, ale respectului independenței și suveranității naționale, ale neamestecului în treburile interne“.

Optimismul izvorât din viziunea revoluționară asupra lumii, a transformării societății este o dominantă a gândirii tovarășului Nicolae Ceaușescu. Arătând că lupta pe care o duc popoarele împotriva politicii de dominație și asupra, a înarmărilor, pentru lichidarea subdezvoltării, pentru pace și progres social nu este o luptă ușoară, Președintele țării noastre exprimă convingerea că, acționând unite, popoarele, cele mai largi forțe politice și sociale vor reuși să realizeze o puternică colaborare și solidaritate, vor opri politica ce poate duce la distrugerea omenirii, vor impune pacea, vor asigura realizarea năzuințelor lor spre o viață mai bună în libertate și independență. Aceasta este și esența Apelurilor adresate de poporul român popoarelor, parlamentelor, guvernelor, unor ample forțe democratice și progresiste, apeluri inspirate din inițiativele, gândirea și concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu. „Avem ferma convingere — afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu la adunarea festivă consacrată sărbătoririi a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român — că stă în puterea popoarelor, acționând într-o deplină unitate, în spirit de răspundere pentru existența și viața lor, a planetei noastre să oprească cursul spre prăpastie, spre catastrofă a evenimentelor, să asigure triumful rațiunii, să impună dezarmarea și în primul rînd dezarmarea nucleară, să asigure pacea, libertatea și independența fiecărui popor, dreptul fundamental al oamenilor la existență, la viață“.

Convingerea în victoria forțelor progresului inspiră încredere în viitor, încredere ce răzbate din întreaga operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu a cărui activitate neobosită pe arena internațională se întemeiază pe evaluarea realistă a posibilităților și căilor făuririi unei lumi mai bune și mai drepte.

Prin bogăția de idei, prin rigoarea științifică a analizei fenomenelor și evenimentelor vieții internaționale, prin profunzimea și principalitatea concepțiilor și pozițiilor promovate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, deschide, într-o epocă tumultuoasă, într-o lume plină de contradicții, drumul de lumină, căi și perspective în lupta spre o societate a echității și dreptății, spre o lume a păcii, progresului și colaborării între popoare.

Activitatea prodigioasă a tovarășului Nicolae Ceaușescu bazată pe o gândire social-politică creatoare constituie pentru întregul nostru popor un înalt exemplu de principalitate, de spirit de răspundere, și fermitate în aplicarea liniilor directoare ale politicii partidului și statului, un exemplu de îmbinare organică a spiritului revoluționar cu patriotismul consecvent, de slujire cu devotament a poporului, de abnegație față de cauza socialismului, a progresului și păcii în lume.

Acționînd cu principalitate consecventă și curaj, cu spirit revoluționar în direcția reglementării marilor probleme ce confruntă umanitatea și asigurării unui curs constructiv al raporturilor dintre toate statele lumii, Președintele Nicolae Ceaușescu își aduce o contribuție de primă valoare la afirmarea și împlinirea marilor idealuri de libertate și propășire pe care poporul român le împărtășește plenar cu toate celelalte națiuni ale lumii.

Atenția de care se bucură propunerile concrete înfățișate de tovarășul Nicolae Ceaușescu întregii lumi pentru oprirea cursei înarmărilor, salvagardarea păcii și asigurarea securității popoarelor reafirmă cu putere prestigiul de care se bucură în fața opiniei publice internaționale, tocmai datorită stăruitoarelor sale eforturi ca această lume să fie o lume a națiunilor suverane și independente în care virtuțile umane să se dezvolte în toată libertatea.

Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind istoria unică și unitară a poporului român

MIRCEA MUȘAT

ȘTEFAN HURMUZACHE

Activitatea teoretică și practică pe care o desfășoară Președintele țării noastre în vastul program al prezentului și viitorului patriei noastre încorporează în mod organic și magistral contribuție adusă la dezvoltarea științei istorice românești. Ctitor de istorie națională, Președintele țării noastre s-a impus și se impune și ca interpret magistral al valorilor ei fundamentale. Nu există moment definitoriu al istoriei noastre naționale asupra căruia Secretarul general al partidului să nu-și fi spus cuvântul realist, cugetat și autorizat.

Noile dimensiuni ale teoriei și practicii social-istorice de construire a socialismului în România după Congresul al IX-lea al P.C.R. confirmă importanța tezaurului teoretic cuprins în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — concretizat în Programul partidului, în celelalte documente de partid și de stat. Acest tezaur reprezintă o contribuție de inestimabilă valoare teoretică și practică la progresul multilateral al patriei, o amplă deschidere pentru studiul științific, în spiritul adevărului istoric, a existenței națiunii române, fundamentind corelația dialectică de nedespărțit a devenirii noastre istorice: trecut — prezent — viitor.

Ponderea deosebită pe care o acordă Președintele României în opera sa tratării și evidențierii trecutului istoric al poporului român, evoluției și interdependenței proceselor istorice își găsește explicația în teza că istoria ajută omeneirea să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea și necesitatea de a acționa în spiritul progresului.

Îndemnul de a scrie istoria așa cum a fost ea, nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, constituie o călăuză care a făcut din știința istorică fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu n-au fost omise umbrele, eșecurile, limitele privind unele evenimente sau personalități istorice, dar, în același timp, au fost mălțate la cotele lor reale trăsăturile esențiale, momentele fundamentale care au durat temelii trainice istoriei naționale, începînd cu originile și vechimea poporului român, cu autohtonitatea sa în vatra străbună a Daciei, cu tradiția atlată de peste două mii de ani, continuînd cu luptele înaintașilor pentru păstrarea ființei naționale, a independenței și unității de stat, cu bătăliile sociale și de clasă conduse de partidul comunistilor pentru înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Abordarea unică și unitară a istoriei poporului român dă înfățișarea îndemnului de a situa această știință la înălțimea cerințelor îmbogățirii teoriei și practicii sociale a Partidului Comunist Român și în lumina adevărurilor din trecutul nostru potrivit oricăror tendințe de falsificare și denaturare a realității istorice, stagnării, rutinei și dogmatismului.

ISTORIA UNICĂ ȘI UNITARĂ A POPORULUI ROMÂN — MIJLOC IMPORTANT PENTRU ANALIZA REALISTĂ A COMPLEXEI PROBLEMATICI A CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

Ritmul dezvoltării istorice contemporane, definit de documentele programatice ale partidului nostru, se îmbină organic cu întreaga complexitate a formelor de manifestare a devenirii, a evoluției și transformării societății noastre. Acestea impun o permanentă reconsiderare a faptelor petrecute în trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat în toate domeniile de activitate socială. În definirea obiectivului strategic al noii etape de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate tovarășul Nicolae Ceaușescu aducea la Plenara din 1—2 iunie 1982 o viziune unitară. Unitară sub raport teoretic și practic, o asemenea strategie urmărește parcurgerea unor transformări calitative în sfera vieții materiale, a producției, în structura socială, în conducerea societății, în modul de viață, de gândire al oamenilor, în știință și cultură. „Afirmarea unei concepții unitare — sublinia cu

acel prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu — presupune neapărat o luptă permanentă între diferitele teze și concepții despre organizarea mai bună a forțelor de producție, a relațiilor sociale, a vieții maselor populare ; desigur, aceasta va fi o luptă bazată pe relații de producție unitare, precum și pe dezvoltarea științei, a culturii, a cunoașterii umane, care vor deschide permanent noi și noi căi de perfecționare a vieții și relațiilor sociale“.

Conceptul pus de Secretarul general al partidului în circuitul teoriei și practicii revoluționare este propriu atât cercetării istorice, în înțelesul de metodă de abordare a problemelor, cât și predării istoriei. În viziunea tovarășului Nicolae Ceaușescu istoria ca realitate socială trebuie privită ca ansamblul vieții poporului. Asigurarea caracterului unitar al istoriei țării, poporului și partidului are mare importanță în raport cu istoria ca formă a conștiinței sociale, memorie colectivă și conștiință de sine a poporului român. Îndemnându-i pe oamenii de știință și pe educatori să acorde o grijă deosebită modului în care poporul român se gîndește pe sine cu ajutorul istoriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu preciza în expunerea amintită : „Va trebui să avem o istorie unitară care să redea corespunzător fiecare etapă de dezvoltare economico-socială, fiecare perioadă istorică și luptele sociale, activitatea politică, să caracterizeze, în lumina adevărului bazat pe fapte și documente, atât rolul claselor sociale, al poporului, cât și al diferiților conducători ai statului și personalități politice, științifice, culturale. În această concepție, a unei istorii unice, istoria poporului român va trebui să cuprindă și istoria mișcării muncitorești revoluționare, a Partidului Muncitoresc Social-Democrat, precum și a Partidului Comunist Român. Nu pot exista două istorii, una a poporului și una a partidului. Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea Partidului Comunist Român, ca și a altor partide în diferite perioade istorice, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei“.

Izvorul acestei gândiri se află în preocuparea partidului, a Secretarului său general de a potența rolul factorului conștient în opera de edificare a societății socialiste, de a-i da capacitatea să evalueze corect forța interdependenței naționale și universale, faptele economice ce caracterizează starea poporului, a națiunii într-o etapă istorică sau alta, cum a apărut și ce reprezintă o mișcare socială sau un partid politic, ce rol au jucat în destinele colectivității românești asemenea fapte istorice.

Interpretarea științifică, obiectivă a evenimentelor social-politice în toată complexitatea lor în lumina materialismului dialectic și istoric ne dă posibilitatea să desprindem că orice eveniment istoric comprîm în sine acumulări anterioare și devine la rîndul său premisa unor evoluții ulterioare. „Pe această bază — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu — putem aprecia în mod just drumul lung și greu străbătut de forțele revoluționare și progresiste ale poporului, evoluția clasei muncitoare de la naștere și pînă la transformarea ei în clasă conducătoare a societății, în principala forță socială a națiunii socialiste, glorioasa istorie a Partidului Comunist Român... Redînd lupta eroică desfășurată de clasa muncitoare, de țărănime, intelectualitate, de toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate, sub conducerea partidului comunist, cât și activitatea celorlalte forțe progresiste, trebuie să ținem seama și de împrejurările grele în care s-a desfășurat această luptă, de înfrurirea pe care au exercitat-o asupra mișcării revoluționare o serie de factori interni și externi din acea vreme“.

A reconstitui cu responsabilitate un fapt istoric din trecut, caracteristicile sale definitorii, a-l integra și prezenta în unitate cu istoria țării înseamnă a te apropia de adevăr, de temeiurile lui raționale raportate la tendințele evolutive ale societății și la cerințele puse în fața societății. Fără lupta în comun a românilor din toate provinciile istorice pentru apărarea gliei strămoșești în timpul și sub conducerea unor iluștri conducători de față și de oști ca : Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul ș.a. n-ar fi fost atât de vie și puternică conștiința originii comune, a apartenenței la același neam și dorința de unitate exprimate de toată ființa spirituală și de acțiunea politică românească în secolele care au urmat. Mișcarea eroică pentru unitate politică și-a clădit edificiu pe unitatea economică a provinciilor românești generată de caracterul complementar al economiilor lor și s-a bazat pe unitatea geografică și etnică a teritoriului românesc. „Este adevărat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că tot acest drum de-a lungul secolelor nu a fost ușor. Au trebuit duse multe lupte grele, s-au dat multe jertfe ; dar ceea ce a caracterizat întotdeauna de-a lungul acestei îndelungate perioade viața și luptele românilor au fost legăturile strînse, permanente între voievodatele de pe acest teritoriu, apoi dintre Țara Românească, Moldova, Transilvania și Dobrogea. Trebuie să spunem cu tărie că

păstrarea acestor legături și comunități nu ar fi fost posibilă dacă între toate aceste teritorii, între populația care a locuit de milenii aici nu ar fi existat o strinsă unitate din toate punctele de vedere”.

Pentru oricare dintre noi, trecutul încărcat de glorie al românilor este o oglindă mereu vie de fapte eroice, care fac dovada unor înălțătoare simțiri patriotice, a unor atitudini morale de mare ținută, care, toate împreună, au stat și stau la temelia mărețelor înfăptuiri istorice de astăzi.

Punind în evidență originea, continuitatea și unitatea poporului român în vatra strămoșească, Președintele țării noastre aprecia în expunerea la Plenara lărgită din iunie 1982 : „Putem afirma, pe baza faptelor istorice, că poporul nostru s-a plămădit de-a lungul mileniilor în spațiul carpato-dunărean, că fiecare metru de pământ și fiecare piatră sînt stropite cu sudoarea și sîngele moșilor și strămoșilor noștri. În cele mai grele timpuri, înaintașii nu și-au părăsit pămîntul unde s-au născut, ci, înfrățindu-se cu el, cu munții și cîmpiile, cu râurile și codrii falnici, au rămas neclintîți pe aceste meleaguri, apărîndu-și ființa, dreptul la existență liberă“. Este în această apreciere una din trăsăturile fundamentale ale istoriei poporului nostru, trăsătura care l-a identificat în rîndul popoarelor și națiunilor lumii. Totodată aprecierea reprezintă un omagiu adus trecutului istoric al poporului român, unul dintre cele mai vechi popoare din Europa și printre puținele care și-au avut dintotdeauna una și aceeași vatră de locuire, una și aceeași patrie, chiar dacă datorită așezării sale geografice, „în calea tuturor răutăților timpului“ — cum scrie cronică — a trebuit, încă din faza etnogenezei sale, să supraviețuiască stînd de strajă cu o mîină pe plug și cu alta pe sabie apărîndu-și vatra strămoșească, ființa etnică și de stat, limba și cultura materială și spirituală. Aceste realități îl determinaseră și pe marele savant patriot Nicolae Iorga să afirme : „Oricare alții s-ar fi risipit în lume. Pentru mai puțin se părăsesc și cele mai dulci patrii. Noi am rămas, cu sabia în mîină de strajă la toate zările, iar cînd s-a frînt o clipă, ca să le lege din nou tainic oțelul, am întins brutalității arma subțire a inteligenței noastre și iată sîntem tot acasă la noi“.

Restituind trecutului românesc substanța lui reală, repunînd istoria în drepturile sale legitime, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu a pus în lumină rolul și contribuția forțelor sociale care au stat la baza înaintării țării pe calea progresului și civilizației. Astfel avem imaginea reală a rolului pe care l-a jucat în istoria poporului nostru țărănimea, faptul că ea a reprezentat, timp de secole, seva istoriei românești, istorie care s-a identificat cu însăși viața și existența poporului român. În același timp, s-a pus în evidență faptul că, odată cu apariția pe arena istoriei a clasei muncitoare, luptele revoluționare, inclusiv ale țărănimii, au luat forme mai puternice, mai organizate, ceea ce a făcut să crească rolul și forța acestor două clase în întreaga viață politică și socială a țării, în dezvoltarea și transformarea României.

O mare rezonanță au în conștiința poporului român luptele revoluționare desfășurate de către clasa muncitoare și celelalte forțe democratice și progresiste, activitatea partidului clasei muncitoare pentru apărarea intereselor vitale ale oamenilor muncii, ale întregului popor român, pentru dezvoltarea țării pe coordonatele progresului economico-social. Indiferent de forma organizatorică și denumirea adoptate într-un moment sau altul, partidul politic al clasei muncitoare din România s-a înscris sub semnul continuității, unității și ascendenței, fiind expresia politică revoluționară a clasei muncitoare, port-drapelul mișcării muncitorești unite și centralizate din țara noastră, organizatorul și conducătorul tuturor forțelor democratice și patriotice ale României, continuatorul tradițiilor istorice ale poporului. Tocmai de aceea istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român nu poate fi ruptă de istoria generală a țării, ea fiind o parte integrantă a acesteia.

În concepția Secretarului general al partidului nostru, istoria mișcării muncitorești revoluționare, istoria partidului comunist înseamnă a percepe această mișcare și partidul ei revoluționar ca o forță a națiunii strîns legată de masele largi, de interesele lor vitale, de obiectivele de cea mai mare importanță pentru întreaga devenire istorică a societății românești : dezvoltarea economiei, problema agrar-țărănească, chestiunea industrializării, activitatea electoral-parlamentară, problema unității naționale, problema independenței și a făuririi statului național unitar, a luptei pentru drepturi și libertăți democratice, problemele politicii interne și externe, ale păcii și războiului etc. „Istoria mișcării muncitorești, a partidului comunist, este legată indisolubil de dezvoltarea economică, politică, științifică și culturală a țării, de progresul forțelor de producție, de acțiunea legilor sociale obiective și a diferiților factori interni și externi care au influențat istoria României.

Înțelegerea rolului pe care l-a jucat partidul în diferite etape necesită analiza aprofundată a poziției claselor și forțelor sociale față de evenimentele cruciale ale istoriei țării, examinarea activității militanților revoluționari, a oamenilor politici în lumina intereselor și tendințelor claselor pe care le-au reprezentat.

Istoria luptei clasei muncitoare, a mișcării socialiste, a partidului comunist trebuie prezentată în contextul vieții economice și sociale generale a țării, în strinsă legătură cu activitatea celorlalte forțe revoluționare, democratice și progresiste care au contribuit la dezvoltarea societății. Numai astfel putem avea o imagine reală, multilaterală a vieții sociale din România, putem înțelege în toată amploarea sa lupta revoluționară a poporului român pentru democrație, pentru pace și progres, rolul jucat de clasa muncitoare, de partidul său de avangardă, în desfășurarea vieții politice, în transformarea revoluționară a societății“.

În contemporaneitate istoria arată unitatea dialectică dintre categoriile de dezvoltare și multilateralitate. Părți ale unui tot unitar, ele se află într-o continuă interferență și condiționare reciprocă. Din acest motiv conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată presupune analiza realistă, examinarea unitară a diversității și complexității problematicii economice, sociale, și politice, a stadiului construcției socialiste. Istoriei îi revine menirea de a releva conexiunea firească dintre ele, de a oferi datele necesare găsirii răspunsurilor concrete problemelor ce se ridică în fața eforturilor oamenilor muncii cu privire la creșterea forțelor de producție, la perfecționarea relațiilor sociale și a formelor de conducere a societății noastre. În acest sens, ea participă la înțelegerea veridică, nuanțată a dezvoltării societății românești, ca proces istoric global în care elementele componente se află într-o strinsă interdependență.

RELATIA DIALECTICĂ TRECUT—PREZENT—VIITOR, IMPORTANT IZVOR DE CREAȚIE SOCIALISTĂ ÎN DEVENIREA SOCIETĂȚII

Interesul unui popor pentru cunoașterea istoriei sale dă dimensiunea gradului său de cultură și civilizație, îl identifică în rîndul națiunilor lumii. În același timp, cunoașterea istoriei dezvăluie virtuțile patriotismului, exprimă dragostea și devotamentul față de patria străbună, față de propriul popor, respectul și aprecierea față de tot ce au durat, cu atîta trudă și jertfe, înaintașii noștri.

În formarea omului nou cu o înaltă conștiință politică, istoria, pe baza contribuției sale la formarea cutezanței în gîndire, a îndrăzneții în promovarea noului, a fermității pentru adevăr și dreptate, a spiritului etic și de echitate socialistă, a hotărîrii de a lupta cu abnegație pentru cauza comunismului în România, a spiritului revoluționar, de exigență comunistă, de combativitate, a încrederii în forțele proprii și ale națiunii întregi, acționează asupra responsabilității și disponibilității omului de a se afirma creator, de a pune mai presus de orice interesele societății, de a fi „gata să facă totul — și la nevoie să-și dea chiar viața — pentru interesele patriei, ale națiunii, ale socialismului și comunismului“.

Istoria joacă astfel un important rol nu numai în explicarea relației dialectice trecut—prezent—viitor, ci și în însușirea și transformarea în comportamente stabile a valorilor și normelor socialiste de muncă și viață, de relații interumane.

În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu apare limpede ideea că, în condițiile înfăptuirii unei politici interne și externe puse în slujba năzuințelor de progres și bunăstare ale poporului român, de apărare a drepturilor lui istorice și a dorinței de conviețuire în pace și respect cu toate statele și națiunile lumii, promovarea cunoașterii reale a istoriei patriei noastre, ca și a altor popoare, constituie un element de bază al prospectării viitorului, al făuririi societății socialiste și comuniste. Ca știință, istoria este aptă să înfruiască, datorită concluziilor sale, nu numai conștiința istorică, ci și conținutul deciziilor politice dat fiind faptul că participă, prin viziunea asupra trecutului, la procesul de cunoaștere și înțelegere a prezentului și viitorului, acționînd asupra conștiinței politice a comunistilor, a tuturor oamenilor muncii. Cu gîndirea sa științifică cutezătoare, profund revoluționară asupra evoluției societății omenești, cu spiritul său novator și creator în pînunderea celor mai complexe probleme ale evoluției noastre istorice, cu viziunea sa

asupra cursului legităților istorice fundamentate pe cunoașterea materialismului dialectic și istoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra filelor istoriei noastre naționale, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile valori, atribuind noi dimensiuni relației dialectice de nedespărțit: trecut — prezent — viitor.

„Cunoscind istoria glorioasă a poporului nostru și sacrificiile înaintașilor noștri, strădaniile lor în perfecționarea creației materiale și spirituale — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — învățăm să prețuim și să iubim mai mult, mai profund cuceririle prezentului, să facem totul pentru a le dezvolta, pentru a făuri istoria nouă a patriei noastre, istoria socialismului“.

Expunând sarcinile cercetării istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu afirma că, acordând toată atenția analizei și elucidării problemelor istoriei dezvoltării patriei noastre, a mișcării comuniste și muncitorești naționale și internaționale, aceasta trebuie să-și concentreze în mai mare măsură „forțele în direcția studierii problemelor actuale, deosebit de complexe, ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, precum și a perspectivei evoluției viitoare a României, a rolului conducător ce revine partidului comunist în stimularea mersului nostru înainte, pe toate planurile, în înlăptuirea idealurilor comunismului. În acest spirit trebuie studiate și problemele internaționale ale lumii contemporane, marile mutații și transformări ce se produc în raportul de forțe mondial, problemele întăririi unității și solidarității mișcării comuniste, a marelui front democratic, antiimperialist. În întreaga această activitate trebuie să pornim de la principul materialismului dialectic conform căruia studierea istoriei trebuie să fie și un mijloc important de transformare revoluționară a prezentului, precum și de înțelegere a cerințelor viitorului, a căilor progresului neîntrerupt al societății“.

Pe această bază este necesar să cultivăm sentimentul demnității naționale al tuturor cetățenilor, să întărim unitatea întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, să dezvoltăm spiritul de prietenie și frăție între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, să stimulăm hotărârea tuturor fiilor patriei de a face totul pentru înflorirea multilaterală a României socialiste. Dezvoltând sentimentele răspunderii patriotice, va trebui să asigurăm în cadrul activității politice de masă o poziție clară, fermă, de respingere a oricăror încercări ale unor pseudoistorici de peste hotare de denaturare a adevărului istoric, a trecutului glorios de luptă și jertfă al poporului român, a dreptului său sacru de a trăi în vatra străbună. „Avem obligația — a arătat președintele Nicolae Ceaușescu — să ducem o asemenea politică, inclusiv în domeniul istoriei, încât să contribuim la crearea unui viitor al prieteniei și frăției tuturor popoarelor. În judecarea faptelor și evenimentelor istorice să ținem seama de ceea ce trebuie să realizăm, de opțiunea noastră spre o politică generală de prietenie, de colaborare între popoare. Trebuie să fim fermi împotriva politicii imperialiste, de forță, de dictat, pentru o politică de largă conlucrare economică, cultural-științifică, de egalitate și respect între toate popoarele. Numai așa istoria va servi adevăratelor scopuri ale științei, și, totodată, năzuințelor noastre socialiste, politicii de dezvoltare a României, a poporului român pe calea progresului și civilizației“.

ISTORIA — COMPONENTĂ FUNDAMENTALĂ A TEORIEI ȘI PRACTICII REVOLUȚIONARE. FUNCTIA IDEOLOGICĂ-EDUCATIVĂ A ISTORIEI

Opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu constituie o ilustrare strălucită a efortului constant de înnoire a concepției despre lume a clasei muncitoare, de aplicare creatoare a principiilor generale ale filozofiei materialist-dialectice și istorice la particularitățile și condițiile specifice ale țării noastre. Nu există domenii ale teoriei și practicii revoluționare, ale istoriei, ale gândirii social-politice, filozofice și economice contemporane în care Secretarul general al partidului să nu-și fi adus o contribuție impresionantă, substanțială, originală.

Intemeindu-se pe realitățile și cerințele proprii societății noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Socialismul și comunismul nu pot fi concepute decât ca rezultat al creației istorice conștiente a maselor, ca orinduire în care pentru prima dată în istorie masele se ridică la un nivel superior de înțelegere a necesității, a legilor obiective și acționează în spiritul cerințelor acestora, făcându-și în mod conștient propriul lor destin“.

Creația conștiinței presupune să faci societatea să înțeleagă unde anume se află, ce a precedat-o, ce o înconjoară, înseamnă a-i da omului mijloacele de acțiune pentru transformarea societății și implicit a-i da umanității posibilitatea de a acționa conștient asupra propriei sale devenirii. Altfel spus, definirea cores-punzătoare a stadiului dezvoltării economico-sociale a țării noastre, a contextului intern și internațional în care se desfășoară acțiunea politică a partidului nostru au o importanță covârșitoare în formularea obiectivelor fundamentale ale proiectelor sale sociale, în alegerea orientărilor strategice, a ordinii de rezolvare a problemelor și stabilirea tacticii propice înlăptuirii lor în condițiile date.

„Făurirea socialismului — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982 — trebuie să se bazeze atît pe legătările generale, cit și pe realitățile economice, sociale, istorice și naționale ale fiecărui popor, ale fiecărei țări. Orice nesocotire a legităților și principiilor generale socialiste poate aduce mari daune și pune chiar în pericol construcția socialistă, dar tot astfel nesocotirea realităților, aplicarea unor modele sau șabloane care nu țin seama de aceste realități pot provoca mari greutăți“.

În concepția Partidului Comunist Român problemele diferitelor științe sociale nu sînt doar probleme de strictă specialitate, ci sînt probleme ale teoriei și ideologiei comuniste. Importanța științelor derivă din însuși fundamentul lor teoretic și metodologic — materialismul dialectic și istoric, concepție incompatibilă „cu repetarea mecanică a unor teze depășite sau infirmate de viață, aprecieri simpliste care nu sînt de natură să ajute la înțelegerea complexității problemelor, a factorilor care acționează în societatea contemporană“.

În acest context ce vizează latura dezvoltării procesului de cunoaștere, pentru a răspunde problemelor complexe privind edificarea noii societăți, decurgînd din particularitățile naționale, din corelarea moștenirii trecutului, a cuceririlor prezentului și anticiparea programatică a viitorului, științele sociale „trebuie să pornească de la cunoașterea trecutului de luptă revoluționară a poporului nostru, să se bazeze pe tradițiile gîndirii și culturii lui progresiste, revoluționare, mondiale“.

Definirea de mai sus ține de istorie. Ea explică binemeritata reconsiderare adusă de Președintele țării istoriei ca „una din disciplinele sociale de cea mai mare importanță pentru înțelegerea evoluției societății omenești din țara noastră, ca și pe plan mondial“.

În concepția și practica revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu istoria are o importantă funcție socială ideologico-educativă. Punînd în evidență mobilurile profunde în virtutea cărora s-a asigurat progresul umanității, cauzele, factorii și condițiile istorice care au avut drept urmare dezvoltarea societății românești, explicația faptelor oamenilor, evenimentelor, fenomenelor și proceselor istorico-sociale în devenirea lor, confruntările din mediul uman istoric distinge esențialul în evoluția omenirii, oferă elemente pentru reflecția teoretică, pentru dezvoltarea conținutului cunoașterii sociale. Legată de esența realității umane și de desfășurarea ei în timp, istoria contribuie la înțelegerea științifică a comportamentului uman, a organizării și funcționării societății. Ca imens tezaur al faptelor omului și ale societății istoria oferă datele necesare generalizărilor. „Valoarea unei istorii cu adevărat științifice — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și luptă a maselor și conducătorilor“.

În procesul de transformare și evoluție a societății, de definire a personalității sale, de opțiune pentru strategia viitorului său poporul român a recurs la istorie. Întregul trecut al românilor demonstrează că poporul muncitor, personalitățile, forțele sale revoluționare progresiste și patriotice au conceput știința despre societate — istoria — ca o puternică armă de luptă pentru înlăptuirea tuturor idealurilor și transformărilor revoluționare care au asigurat mersul înainte al societății noastre.

Istoria a impresionat generațiile trecute și îi impresionează pe contemporanii noștri prin puterea de a reliefa faptele cu mare durabilitate și care reușesc să rămînă în conștiința istorică, să capete valoare de simbol.

Imaginea contemporană a patriei socialiste, a nivelului realizărilor actuale cu greu ar putea fi închipuite fără cunoașterea a tot ceea ce a precedat vremea noastră, fără respectul pentru cei ce au făurit trecutul, fără recunoașterea și prețuirea tradițiilor, a valorilor și aspirațiilor care au animat societatea, fără mesajul pe care-l oferă cunoașterea trecutului istoric „ca una din unitățile de măsură“ la care prezentul apelează ori de cîte ori se privește pe sine și își îndreaptă gîndurile către viitor.

Legitimitatea și sensul opțiunii Partidului Comunist Român pentru această constantă și importantă formă a conștiinței de sine a poporului își au așadar temeiuri adânci. „Noi comuniștii — răspunde tovarășul Nicolae Ceaușescu întrebării puse de un grup de ziaristi străini cu privire la motivul pentru care acordă o așa de mare atenție tradițiilor luptei patriotice și revoluționare — considerăm că este o datorie de onoare a studia, cunoaște și cinsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea națiunii noastre, care și-au dat viața pentru libertatea națională și socială a poporului român. Noi comuniștii sintem continuatorii a tot ceea ce are mai bun poporul român. Partidul Comunist nu a apărut întâmplător în România. El este rezultatul unui întreg proces istoric de dezvoltare economico-socială care a dus la maturizarea clasei muncitoare, a luptei revoluționare și la formarea Partidului Comunist Român. Oare cum ar fi posibil ca un partid care își propune să conducă poporul pe calea făuririi unei orînduiri mai drepte, a orînduirii socialiste, să nu cunoască trecutul de luptă? Îmi închipui că un asemenea partid ar fi sărac, ar fi lipsit de vlagă și fără nici o îndoială că nu s-ar putea bucura nici de sprijinul, nici de încrederea poporului. Or, tocmai pentru că partidul nostru continuă cele mai bune tradiții de luptă ale poporului, trage învățăminte din experiența trecutului și depune eforturi pentru a asigura mersul înainte spre o viață mai bună a poporului, pentru construirea orînduirii socialiste, el se bucură de stima și de încrederea nelimitată a întregului nostru popor“.

Din această magistrală abordare, comuniștii, fiii națiunii, desprind din istorie forțe în acțiune care alături de permanențele istoriei noastre ca realitate cunoscută constituie pîrghiile esențiale ale devenirii noastre istorice. Locul întii îl are tradiția ale cărei începuturi se află în cele mai îndepărtate timpuri și care urcă odată cu mersul societății noastre. Cea de a doua forță în acțiune este experiența. Valorile noi, materiale și spirituale, create de generațiile în succesiune, îmbogățesc continuu tradiția. Și în sfîrșit cea de a treia, împrumutul de valori între popoare, contribuie la înăuțirea cantitativă și mai ales calitativă a tradiției și experienței. „Orice popor — spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — mai cu seamă un popor cum este poporul român, care are o istorie destul de veche... nu poate să nu pornească în elaborarea căilor de dezvoltare de la trecutul său istoric, să nu țină seama de tradițiile sale, care în fond sînt suma diferitelor concepții, a tot ceea ce popoarele au acumulat mai bun în trecutul lor de luptă și de dezvoltare spirituală. În acest sens, tradiția, bazarea pe tradiții, poate fi — și constituie — un factor indispensabil al progresului. Nimic nu se poate construi ignorînd trecutul! Esențial este să se ia ce este bun și să se asigure o dezvoltare pe baze noi, în raport cu nivelul de cunoaștere la care a ajuns societatea într-un moment sau altul“.

În concepția partidului nostru istoria reprezintă instrumentul cel mai eficace de a cultiva patriotismul. Ca știință, ca teorie socială istoria reușește să devină un instrument teoretico-metodologic și ideologic al acțiunii politice de influențare, formare, dezvoltare, orientare a conștiinței generațiilor actuale. Istoria își are ca surse condițiile economico-sociale și naționale concret istorice ale României socialiste și este dependentă de tensiunile, de înaltele idealuri, forjate de revoluția și construcția socialistă la făurirea cărora participă. În aceste condiții utilizarea cunoștințelor și a achizițiilor științifice despre societate constituie condiția indispensabilă a acțiunii social-politice eficiente. Iată de ce tovarășul Nicolae Ceaușescu cere să transformăm activitatea teoretică, ideologică și politico-educativă într-o forță a dezvoltării. Cerința necesită pregătirea omului. Or, istoria este un izvor de mare vitalitate în modelarea omului. Pătrunsă de înalte comandamente formativ-educative istoria servește interesele clasei muncitoare, ale maselor, avînd în vedere omul social, concret, dezvoltarea forțelor spirituale ale acestuia, perfecționarea și progresul său continuu. Iată de ce, subliniînd rolul patriotismului în formarea conștiinței socialiste și frăsăturile sale de bază, tovarășul Nicolae Ceaușescu a oferit o viziune amplă, de mare semnificație politică: „A fi patriot, a-ți iubi țara înseamnă a face totul pentru a spori avuția națională, proprietatea socialistă, a nu precepeți nimic pentru înfăptuirea politicii partidului comunist, ce corespunde pe deplin intereselor vitale ale întregii națiuni.

A fi patriot înseamnă a fi orîcînd gata să faci totul mergînd pînă la sacrificiu pentru a apăra libertatea, independența și integritatea țării, pentru a salvagarda mărețele cuceriri revoluționare ale poporului.

Patriotismul, dragostea și devotamentul față de țară sînt o expresie a conștiinței revoluționare, comuniste, expresia îndatoririi de onoare a fiecărui comunist, a fiecărui om al muncii față de glia strămoșească și față de noua societate.

A fi patriot înseamnă a milita permanent împotriva oricăror discriminări naționale, împotriva șovinismului, a concepțiilor și a manifestărilor rasiste, pentru deplină egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru frăție în munca și lupta comună.

A fi patriot înseamnă a milita activ pentru prietenie cu toate popoarele țărilor socialiste, cu popoarele statelor în curs de dezvoltare, cu toate popoarele lumii, pentru cauza păcii și colaborării.

A fi patriot înseamnă a respecta sentimentele naționale ale altor popoare, libertatea și independența lor. În acest înțeles patriotismul nu poate fi în nici un fel caracterizat naționalism îngust, nu poate fi opus solidarității și prieteniei între popoare.

Fiecare din aceste trăsături cu rădăcini adânci în istorie se constituie în tot atâtea direcții de acțiune ale unui proces organizat și orientat de forță politică de conducere din România socialistă. Fundament teoretic al acestui proces, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu conferă istoriei rolul de forță educativă în amplul program ideologico-politic și de educare a tuturor cetățenilor patriei elaborat de partid.

Istoria poporului nostru, ca realitate istorică, din zorii civilizației și până în zilele noastre, apare potrivit acestei concepții ca o luptă necontenită pentru dezvoltarea realizărilor sale din sfera bunurilor materiale și spirituale, pentru a înfrunta vicisitudinile istoriei, greutățile și adversitățile de tot felul în vederea apărării ființei neamului și a continuității în vatra strămoșească, pentru păstrarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității, pentru afirmarea vocației constructive a unei comunități pașnice, animată de întărirea continuă a unității și colaborării frățești a oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate în scopul asigurării prosperității și înfloririi patriei comune, ca și de idealurile păcii și colaborării cu celelalte popoare.

Subliniind trăsăturile și sarcinile muncii politico-educative tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 că „vorbind de mândria națională și patriotismul socialist trebuie să înțelegem prin aceasta a prețui și a cinsti trecutul gloriilor de muncă și luptă, tot ceea ce a fost și este bun în dezvoltarea de-a lungul secolelor și secolelor a poporului nostru. În același timp, în mod hotărât să știm să clarificăm acele acțiuni și stări de lucruri care nu au corespuns spiritului poporului nostru și, mai cu seamă nu trebuie în nici un fel, vorbind de mândria națională și de patriotismul socialist, să se înțeleagă că trebuie să opunem acestea altor națiuni sau vreunei naționalități. Dezvoltarea sentimentului de mândrie națională trebuie strins legată de dezvoltarea spiritului de prietenie cu alte popoare, de prietenie, conlucrare și conviețuire a oamenilor muncii români cu oamenii muncii de diferite naționalități din țara noastră”.

Scrutarea și învățarea istoriei întărește astfel identificarea individului cu întreaga colectivitate din interiorul căreia provine, îi fortifică conștiința apartenenței naționale, îi cultivă spiritul de dăruire și de sacrificiu pentru ridicarea materială și spirituală a poporului și implicit a umanității, hotărârea de a lupta pentru împlinirea nobilelor idealuri socialiste promovate de documentele P.C.R., și îi ajută să vadă limpede legătura intimă dintre destinul său și al națiunii, dintre cel al națiunii și acela al umanității. Această conștiință îi devine ghidul căii de acțiune în cunoștință de cauză, pentru transformarea realității în care se mișcă. Toate acestea contribuie la realizarea unității dintre patriotism și internaționalism, dintre practică și cunoaștere.

Dezvăluirea sensului faptelor umane și înfățișarea imaginii omului însuși, a eforturilor prin care s-a realizat, dă istoriei adevărata măsură a contribuției la înnoirea ființei umane. Sublinierea pe multiple planuri a legăturii dintre faptele înaintașilor și tendințele obiective spre progres în gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu înseamnă evidențierea unității dialectice dintre domeniul existenței, al legilor obiective și al valorilor, al normelor, al idealurilor. Acest mod de a aborda problematica omului dovedește caracterul legic, obiectiv, progresist al patriotismului ca fenomen social-istoric.

Continuitatea istorică, ancorarea contemporaneității românești într-o întreagă evoluție anterioară a acestei țări, abordarea viitorului pe temeiul și în lumina datelor și cerințelor și idealurilor poporului nostru, dimensionează în adevărata lor valoare biruințele noastre socialiste și le definește ca istorie a celui mai înalt dinamism al devenirii noastre istorice.

Așa cum se arată în expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982, nu se poate vorbi de educație patriotică, socialistă, fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor

noștri. Va trebui să facem din cunoașterea originii și continuității poporului român, din lupta maselor populare pentru eliberare socială și națională, din trecutul eroic al clasei muncitoare și al partidului său comunist, din întreaga istorie națională, fundamentul tuturor activităților politico-educative. Pe această bază este necesar să cultivăm sentimentul demnității naționale al tuturor cetățenilor, să întărim unitatea întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, să dezvoltăm spiritul de prietenie și frăție între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, să stimulăm hotărârea tuturor fiilor patriei de a face totul pentru înflorirea multilaterală a României socialiste. Dezvoltând sentimentele răspunderii patriotice, va trebui să asigurăm în cadrul activității politice de masă o poziție clară, fermă de respingere a oricăror încercări ale unor pseudoistorici de peste hotare de denaturare a adevărului istoric, a trecutului glorios de luptă și jertfă al poporului român, a dreptului său sacru de a trăi în vatra străbună.

CUNOAȘTEREA TRECUTULUI MULTIMILENAR AL POPORULUI ÎNSEAMNĂ PERCEPEREA MARILOR PERMANENTE ȘI IDENTITĂȚI ALE ISTORIEI ROMÂNILOR, A MOMENTELOR FUNDAMENTALE ALE EVOLUȚIEI CONTINUU ASCENDENTE A SOCIETĂȚII NOASTRE

PLĂMĂDIREA POPORULUI ROMÂN ÎN SPAȚIUL CARPATO-DANUBIANO-PONTIC ȘI LUPTA LUI PENTRU LIBERTATE, UNITATE, INDEPENDENȚĂ ȘI SUVERANITATE

Prin gândirea tovarășului Nicolae Ceaușescu, întruchipată în vasta sa operă, istoria și-a redescoperit valențe noi, a pus în lumină gloria și demnitatea trecutului poporului român, a deschis, într-o viziune largă, orizontul cercetării științifice spre contemporaneitate și viitor. „...De milenii — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — aici s-a născut poporul nostru și aici a trăit, a înfruntat multe greutăți, dar și-a păstrat ființa și a dezvoltat-o pînă la nivelul de astăzi al națiunii noastre socialiste”.

Subliniind importanța și sarcinile istoriei ca știință de studiere a devenirii noastre istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu afirma: „Prin esența sa, istoria este o știință revoluționară. De aceea și istoricii trebuie să miltizeze de pe poziții revoluționare și să dea o ripostă fermă, științifică, materialist-dialectică acelor încercări ale unor istorici de peste hotare care se străduiesc — în neputința, și nu vreau să-i jignesc, dar poate unii în neștiința lor — de a demonstra că pe aceste meleaguri a fost un vid. Vidul nu peste aceste meleaguri a fost, ci poate, în conștiința acestor istorici, care, servind interese străine de națiunile și popoarele lor, lucrînd în interesul politicii imperialiste de dominație, încearcă, în continuare, ca și în trecut, să invenineze și să dezbinе oamenii muncii de diferite naționalități”.

Această cerință imperioasă se întemeiază pe concluziile științei istorice cu privire la etnogeneza poporului nostru statornic în vatra strămoșească. Plămădit unitar, în spațiul generos carpato-danubiano-pontic, el a cunoscut vicisitudini de tot felul. După cum se știe înfloritoarea civilizație materială și spirituală a traco-dacilor a trebuit să înfrunte dorințe străine de expansiune. Statele conduse de Burebista și Decebal au purtat lupte grele pentru păstrarea ființei lor. După rezistența eroică în fața expansiunii romane conviețuirea îndelungată a dacilor și romanilor pe teritoriul Daciei a pus o amprentă puternică pe caracterul și fizionomia morală a poporului nostru. „Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să îplinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii”.

Încă din vremea procesului de cristalizare a fizionomiei sale etnice și spirituale păstrînd virtuțile strămoșilor, poporul român a rămas să facă față singur, prin propriile-i fonte, valorilor migratoare pentru a-și păstra ființa, limba și glia. Deși serios stînjeniți în dezvoltarea lor de impactul nomad și migrator românii n-au putut fi abătuți din drumul istoric obiectiv. „Treptat — aprecia Secretarul general al partidului — odată cu sfîrșitul perioadei migrațiunilor, populația de pe

teritoriul vechii Dacii a început să-și organizeze viața în diferite formațiuni statale mici. Formarea voievodatelor a marcat o epocă nouă în istoria poporului român, în dezvoltarea sa economică, socială și politică. Se poate afirma deci că încheierea primelor nucleee statale — a voievodatelor — și apoi concentrarea acestora în state feudale puternice au asigurat atât dezvoltarea continuă a forțelor de producție, cât și conservarea ființei poporului, apărarea autonomiei țărilor române în fața marilor imperii ale vremii. Organizarea statelor feudale românești a creat condițiile ridicării vieții economico-sociale pe o treaptă superioară, a înscris în istorie epoci de puternică înflorire a civilizației materiale și spirituale, pe teritoriul țării noastre marcate și de personalitatea unor mari domnitori patrioți“.

Între concluziile cu caracter de idee-forță ale Secretarului general al partidului nostru se desprinde legătura indestructibilă a strămoșilor noștri cu spațiul existenței lor. Circulația factorului uman care păstra conștiința descendenței comune, a unității de neam și limbă pe drumurile ușor accesibile ușurând contactele dintre munte, deal și șes, economiile complementare ale celor trei provincii românești, alianțele făurite între ele favorizate de acel factor de atracție reciprocă pe care-l reprezenta conștiința unității de neam, acțiunile militare comune purtate în scopul apărării independenței lor explică dirigenția în fața velleităților expansioniste ale Regatului Ungariei, Regatului Poloniei, Imperiului otoman, Imperiului habsburgic, Imperiului țarist, eroismul maselor populare înarmate, vitejia unor voievozi ca Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul și alții alții, care au pus mai presus de orice libertatea și neatințarea patriei, înrădăcinarea tradițiilor economice și de luptă comună și aspirația spre întregire devenite trăsături inconfundabile, coordonate majore în viața poporului nostru.

Cu o pasiune care nu este egalată decât de înaltul său devotament pentru cauza națiunii române, tovarășul Nicolae Ceaușescu detașează faptul că poporul român și-a dus existența și s-a dezvoltat în această parte a lumii în condiții deosebit de vitrege, dar nu și-a plecat niciodată capul sub jugul asupririi străine, nu a considerat nici un preț prea mare pentru a-și apăra libertatea și demnitatea și n-a nutrit niciodată gânduri de cotropire și n-a rivnit la avuțiile altora. „Înfruntând furtuni pustitoare — spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — ținând piept tuturor vitregiilor, el a adus o contribuție de preț la apărarea civilizației în această parte a lumii, la lupta popoarelor împotriva asupritorilor. Păstrând nestinsă flacăra idealului de libertate, de independență și neatințare, poporul român a dat, de-a lungul milenarei sale istorii, nenumărate pilde de eroism și spirit de jertfă“.

Apărându-și propria lor independență sau prezervând într-o perioadă un statut de autonomie, țăările române au zădărnicit multă vreme ofensivele cotropitorilor, jucând un rol preponderent în apărarea Europei. Eforturile celor trei țări în acest sens au asigurat apusului și centrului continentului răgazul pentru a-și crea mijloacele necesare progresului economic și cultural. „În timp ce o mare parte a avuției poporului nostru — spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — încăpea pe minile exploataților și asupritorilor străini, iar țara era secătuită, zbătându-se în lipsuri și sărăcie, statele occidentale pomite pe drumul capitalismului își dezvoltau industria, își clădeau puternice lăcașuri de cultură și știință, mergeau hotărât pe drumul civilizației“.

Tendențele de făurire a unui organism politic unitar capabil să înfrângă acțiunile ostile ale puterilor vecine și-au găsit o puternică expresie în Unirea Țării Românești cu Transilvania și Moldova sub sceptrul politic al domnitorului Mihai Viteazul în anii 1599—1600. Viteazul domn își va da seama că independența și apărarea ființei de stat a țărilor române erau imposibile fără unitatea lor politică, o amenințare pentru una dintre ele fiind în același timp motiv de îngrijorare pentru celelalte două. Dar împotrivirea Marilor Puteri ale timpului a distrus opera politică a domnului Mihai Viteazul. Înfăptuirea unității, chiar dacă de foarte scurtă durată, s-a răsfrânt în evoluția politică viitoare tocmai fiindcă răspundea unei adânci necesități istorice. Numele și fapta politică a marelui domn vor fi marcate de urmași ca puncte de sprijin pentru demonstrarea acestei necesități. „Poporul n-a încetat însă niciodată — după cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — să năzuiască spre țelul unirii“.

Preluând programul politic de importanță fundamentală lăsat de prima unire a țărilor române, generațiile secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea vor continua lupta pentru unitate națională și de stat. „O însemnată deosebită pentru fundamentarea științifică a ideii unității de neam, de origine etnică, și limbă a tuturor românilor — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu — au avut cronicarii și învățații poporului nostru din toate cele trei provincii“. În împrejurările politice ale acestor

secole ideile umaniste despre originea comună a poporului nostru erau propulsate de Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir și alții prin intermediul unui limbaj propriu curentului: Dacia, românesc, neam etc. care înțînindu-se cu sentimentul popular al unității, cîștigau o nouă dimensiune. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, după înfrîngerea mării răscoale populare condusă de Horea, Cloșca și Crișan, esența programelor naționale ale românilor a constatat în demonstrarea dreptului istoric al transilvănenilor asupra pămîntului pe care se aflau, a continuității lor de milenii, revendicarea unității politice românești, revendicarea libertății naționale în virtutea principiului modern al autodeterminării. În timpul luptelor purtate de masele populare sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan s-a pronunțat limpede dorința de „unire cu țara”, ideea unei Daco-Românii cîștigînd tot mai mult teren. „Aspirațiile poporului român spre unire — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — au fost exprimate cu pregnanță în cursul revoluției de la 1848, care a izbucnit aproape simultan în cele trei țări române. Rămînea poporului român să mai facă, după cum a subliniat marele patriot Nicolae Bălcescu, alte două revoluții: o revoluție pentru unitatea statală și, mai tîrziu, pentru independența națională pentru ca astfel națiunea să intre în posesia deplină a drepturilor sale naturale”.

Cu deplin temei subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Primul și hotărîtorul pas spre unificare statală l-a constituit unirea Moldovei cu Țara Românească în ianuarie 1859”, iar „idealul independenței a fost realizat în cursul războiului din 1877 prin lupta eroică dusă de armata noastră, împreună cu ostașii ruși și patrioții bulgari. Participarea a numeroși voluntari transilvăneni înrolați sub drapelul românesc în războiul pentru cucerirea independenței a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuințe ale întregului nostru popor”.

Investigarea fenomenului istoric românesc l-a condus pe Președintele țării la fundamentarea tezei că „dezvoltarea conștiinței naționale a căpătat un nou impuls după apariția pe scena socială a țării noastre a proletariatului”. „Mișcarea muncitorească, militanții socialiști din țara noastră au pornit în această luptă în-suflețiți de principiul marxist al dreptului popoarelor la autodeterminare, la constituirea lor în state naționale de sine-stătătoare”.

Idealurile nobile de unitate și independență, proclamate cu tărie și înfăptuite în secolul al XIX-lea, cu profunde și binefăcătoare consecințe pe toate planurile: pentru întreaga națiune română, apar în gîndirea istorică a Secretarului general ca premise ale înfăptuirii actului de la 1 Decembrie 1918, ca necesitate inexorabilă, ca răspuns dat îndemnurilor neîncetate și puternice ale trecutului. Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, rezultat al unei lupte a cărei „trăsătură distinctivă, fundamentală a fost caracterul de masă, faptul că a antrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății, a jalonat procesul istoric al ascensiunii și afirmării națiunii române. „Iată de ce — considera tovarășul Nicolae Ceaușescu — nimeni, în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea. Analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași”.

Organizatorul celor mai de seamă împliniri din istoria multimilenară a poporului român a valorificat analiza experienței istorice a societății românești din cele mai îndepărtate timpuri și pînă în perioada dintre cele două războaie mondiale în beneficiul științei istorice și al educării maselor de oameni ai muncii în următorul cuprins: „adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate fi frînat pentru un timp, poate întîrzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor ineluctabile ale dezvoltării sociale dacă acest popor este hotărît să trăiască liber”.

Sinteza științifică formulată de tovarășul Nicolae Ceaușescu asupra concep-tului de independență și suveranitate națională implică rațiunea supremă a națiunii române — făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate care reclamă starea de pace.

Această vocație își are izvorul în trecutul greu încercat, în imensele suferințe și pierderi materiale, umane și spirituale provocate poporului nostru de dominația străină, de împrejurări internaționale nedorite de el. Vocația de pace se află în devotamentul pentru conviețuire armonioasă, pașnică, în pasiunea pentru apărarea intereselor legitime, în grija față de viitorul fericit al națiunii române, cît și al altor națiuni.

De altfel, în lucrările teoretice ale Președintelui României dezvoltarea conștiinței de sine a poporului român este în strinsă concordanță cu abordarea problemelor relațiilor cu alte popoare, națiuni, state, țări, cu problemele concurenței lor în folosul cauzei progresului social, emancipării și înfloririi națiunilor, realizării unui sănătos climat internațional. Modelarea politicii externe a României socialiste reflectă dimensiunile pozitive atinse de realitatea internă, își găsește reflectarea în extinderea relațiilor diplomatice, economice, culturale și de altă natură, în implicarea ei în chestiunile vitale, mai ales de ordin calitativ, care preocupă omenirea contemporană.

În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu se proiectează valorile tumultuoasei istorii multimilenare a poporului român. De gândirea sa chibzuită și de activitatea sa ciocotitoare se leagă marile realizări, înnoirile fundamentale ce au făcut din ultimii 19 ani perioada cea mai fructuoasă din întreaga istorie a țării, ridicând pe culmi nemaiîntâlnite prestigiul României pe toate meridianele planetei noastre.

FONDUL POPULAR AL ISTORIEI PATRIEI. ROLUL MASELOR ȘI AL FORTELOR SALE ÎNAINȚATE, REVOLUȚIONARE ÎN EVOLUȚIA POPORULUI ROMÂN. P.C.R. STEGARUL LUPTEI PENTRU ASIGURAREA PROGRESULUI PATRIEI

Încă de la Congresul al IX-lea al P.C.R. tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat rolul fondului sănătos al făuritorilor istoriei ca realitate socială, indiferent de condițiile în care și-au dus existența.

Țărănimea este prezentă în lucrările istorice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu ca purtătoarea celor mai glorioase tradiții de luptă ale poporului nostru. În marile lupte purtate „împotriva dominației străine, pentru neațîrnare și independență, pentru formarea națiunii române și a statului național român, țărănimea a avut un rol determinant“. Îi găsim pe țărani în armatele de sub comanda lui Burebista și Decebal și în compunerea oștilor tuturor voievozilor purtători ai flamurei luptei de neațîrnare, în oștile lui Tudor Vladimirescu și Avram Iancu, în armatele care au participat la războaiele de eliberare din 1877 și 1916—1918. „În ciuda atîtor furtuni ale istoriei — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — țărănimea a asigurat permanența neclintită a poporului nostru pe aceste meleaguri, păstrînd totodată comoara limbii și culturii naționale și înaltele virtuți ale spiritului popular. Ea a fost mult timp principala făuritoare a bunurilor materiale și spirituale, clasa care prin munca ei îndrîjită a făcut să renască, de atîtea ori, din cenușă și ruină țara distrusă și prădată de cotorpitori. Sensibilitatea și înțelepciunea țărănimii noastre și-au găsit expresia nu numai în bogăția artei populare, de o mare frumusețe, profunzime și originalitate, ci și într-un cod moral superior în care sînt înscrise, la loc de frunte, cîntea și omenia, dragostea de muncă și de natură, dîrzenia și neînfricarea în fața greutăților, vitejia și eroismul“.

Niciodată în trecut însă țărănimea nu a beneficiat de roadele muncii sale. „Ea — spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost condamnată să ducă o viață neînchipuit de grea, de exploatare, de împilare și silnicie. Apăsată de lanțurile robiei feudale, de jugul moșierilor, lipsită de pămînt și unelte, de drepturile cele mai elementare, ea a udat pămîntul patriei, așa cum scriu poezii, cu lacrimi, cu sudoare și cu sînge“.

Viața grea, lipsa de drepturi politice, atitudinea claselor dominante și a guvernelor față de gravele probleme ale statului și ale stării ei au determinat de nenumărate ori masele țărănimii să se ridice la luptă pentru dreptate și libertate. „În decursul secolelor — afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu, țărani români și alături de ei țărani maghiari, germani și de alte naționalități, care trăiau și munceau laolaltă, au luptat cot la cot împotriva exploatare și asupritorilor“. Rămîn memorabile în istoria patriei răscoala de la Bobîlna din 1437, războiul țărănesc din 1514, răscoala cu adevărat program revoluționar condusă de Horea, Cloșca și Crișan, luptele revoluționare de la 1848, răscoala din 1907, care au demonstrat creșterea conștiinței țărănimii și uriașa ei energie revoluționară făcînd să se cutremure clasele dominante.

În importante aprecieri cu privire la rolul țărănimii în istorie desprindem faptul că datorită condițiilor ei de existență țărănimea nu a putut scutura singură jugul asupritorilor. „Numai odată cu apariția pe arena socială a clasei muncitoare — forța cea mai înaintată a societății — se crează pentru țărani posibilitatea desfășurării unei lupte organizate, călăuzită de un țel clar, apar zorile unei vieți noi, perspectiva lichidării exploatarei și asupririi de veacuri“.

Apariția pe scena istoriei a clasei muncitoare, a mișcării ei organizate sub conducerea unui partid politic unic, P.S.D.M.R., întemeiat în 1893, în nemijlocită conexiune cu existența factorilor obiectivi: dezvoltarea economică, politică, culturală, științifică a țării „a făcut să crească — după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — rolul și forța acestor două clase în întreaga viață politică și socială a țării, în dezvoltarea și transformarea României”.

Socialismul științific a devenit ideologia mișcării proletariatului din țara noastră, călăuza sa în lupta împotriva exploatării și asupririi, pentru socialism.

Făurirea Partidului Comunist Român marchează începutul unei noi etape superioare în evoluția mișcării muncitorești din țara noastră. Unitatea rindurilor organizate ale clasei muncitoare, dezbaterăa unui larg evantai de probleme privind dezvoltarea partidului și a țării în spirit democratic și unitar, raportarea partidului la ansamblul problematicei revoluționare mondiale exprimau maturitatea clasei muncitoare, hotărîrea ei în apărarea patrimoniului unității și a concepției revoluționare. Prin acest fapt istoric, procesul de clarificare ideologică, politică a mișcării muncitorești, de dezvoltare a conștiinței de clasă a proletariatului și a celorlalte mase muncitoare ale poporului în lupta împotriva exploatării capitaliste, a pericolului fascist și al războiului, apărarea intereselor economice, sociale și politice ale celor ce muncesc capătă un nou avînt.

Întreaga istorie confirmă că P.C.R. a avut puternice legături cu masele. Cele 60 de organizații de masă, legale, semilegale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. sînt dovada rădăcinilor sale puternice în rîndurile clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității și ilustrează istoricește eforturile de luminare a clasei muncitoare, de mobilizare a forțelor în vederea înfăptuirii revoluției socialiste. Trecînd cu succes peste greutăți provocate din afara substanței sale de partid politic revoluționar național al clasei muncitoare din România, P.C.R. a realizat în jurul său un larg consens național al forțelor democratice, patriotice, antifasciste, un adevărat stat major de conducere a maselor largi populare în bătaia decisivă și triumfătoare din august 1944.

Noua etapă de dezvoltare a țării noastre i-a conferit P.C.R. în fața națiunii noastre rolul de forță politică conducătoare: „Afirmarea partidului ca forță politică conducătoare a societății — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — este rezultatul unui proces legitim al dezvoltării noastre istorice, al întregii activități a partidului în conducerea luptei clasei muncitoare din România pentru eliberare socială și națională, pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc și cucerirea puterii politice, pentru edificarea societății socialiste în patria noastră”.

În repetate rînduri Secretarul general al partidului a exprimat concluzia că imensa forță a P.C.R. de transformare a societății românești pe calea socialismului rezidă în politica, strategia și tactica elaborate în lumina adevărilor generale ale socialismului științific pe baza condițiilor particular-istorice din România.

Apartine tovarășului Nicolae Ceaușescu meritul de a fi definit etapa social-istorică actuală prin conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată, care dovedește că și după punerea bazelor socialismului, construit de popor și pentru popor, înaintarea țării spre orizonturile comuniste nu poate fi lăsată pe seama mersului de la sine, ci impune în permanență configurarea unei politici științifice a Partidului ca centru vital al societății noastre socialiste. Conceptul statuat în Programul P.C.R. și completat pe baza experienței sociale noi de Congresul al XII-lea și Conferința Națională din 1982, din punctul de vedere al științei istorice a însemnat descifrarea științifică a mecanismului social în România aflat sub raportul retrospectivității, cit și ca reper de orientare în prezent și de investigare a perspectivei. El a devenit o realitate vie, un proces istoric și social viabil care, depășind ca experiență socială interesul și cerințele României, a căpătat un larg ecou internațional.

Pornind de la aceste dimensiuni ale gîndirii istorice, cuprinse în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, de la înaltul exemplu de abordare științifică a trecutului, prezentului și viitorului patriei și poporului român se desprinde înțelegerea adîncă ce revine generațiilor de astăzi față de sarcina exprimată magistral de Președintele țării în expunerea din Plenara de la 1—2 iunie 1982: „Partidul trebuie să emită lumina care să călăuzească întreaga națiune pe drumul luminos al comunismului. Este deci necesar ca partidul să rămînă permanent tînăr, să fie mereu pătruns de spiritul revoluționar, novator, să tragă permanent concluzii din realitățile sociale, din noile cuceriri ale științei și cunoașterii umane”.

Izvoarele arhivistice și prezentarea ce s-a dat pînă acum forțelor germane lansate în septembrie 1944 dinspre sud-vest asupra României

EUGEN BANTEA

Scurtă rememorare arhivistică și istoriografică

Dezvoltînd și sistematizînd însemnări ale actelor militare românești ale vremii, inevitabil restrinse, uneori implicite și parțiale, lucrările istorice de interpretare de la noi, începînd cu cunoscuta monografie „România în războiul anti-hitlerist”¹, au amintit natura și compunerea forțelor adverse angajate în ofensiva ce a dat loc operației române de acoperire din septembrie 1944, definire și denumire, de altfel, inaugurată în tratarea menționată². Au fost astfel caracterizate deplin fundamentat esența și consecințele noului efort întreprins de forțele armate române după victoria insurecției începute la 23 August 1944, consemnîndu-se că operația de acoperire a reprezentat încă la începutul războiului antifascist al României o a doua contribuție a ei de valoare europeană, deci depășind prin consecințe confruntarea strictă din spațiul național propriu. Anume, a fost anihilat scopul pe care și l-a propus comandamentul suprem german (Oberkommando der Wehrmacht — prescurtat OKW), în speță de a anula măcar parțial rezultatele strategice ale insurecției române împingînd frontul pe Carpații Meridionali pînă la îmbucarea lor, la Porțile de Fier — Cazane, cu Balcanii Occidentali. Ca să reușească, Wehrmachtul hitlerist (combinat în Transilvania cu forțele armate ale Ungariei) trebuia să cucerească și partea din podișul transilvan rămasă neviolată de dictatul fascist de la Viena din august 1940, precum și, în întregime, Banatul românesc. Dincolo de cîștigul teritorial în sine, reușita ofensivei ar fi dăruit celor două înfrunchipări ale fascismului european — Ungaria și Germania — un avantaj strategic imens, căci un front întins pe întregul lanț carpatic putea rezista multă vreme, prelungind considerabil opunerea celor două țări fasciste, întîrziînd deci masiv victoria coaliției antihitleriste. Ba chiar, după unele conjecturi, o linie întinsă de Wehrmacht pe întregul arc carpatic avea șanse să subziste pînă la sfîrșitul războiului, ceea ce ar fi antrenat consecințe incalculabile asupra statutului politico-social în bazinul Dunării³.

Opunîndu-se asaltului germano-ungar, forțele armate române au păstrat ceea ce s-a numit un mare cap de pod delimitat de două compartimente teritoriale

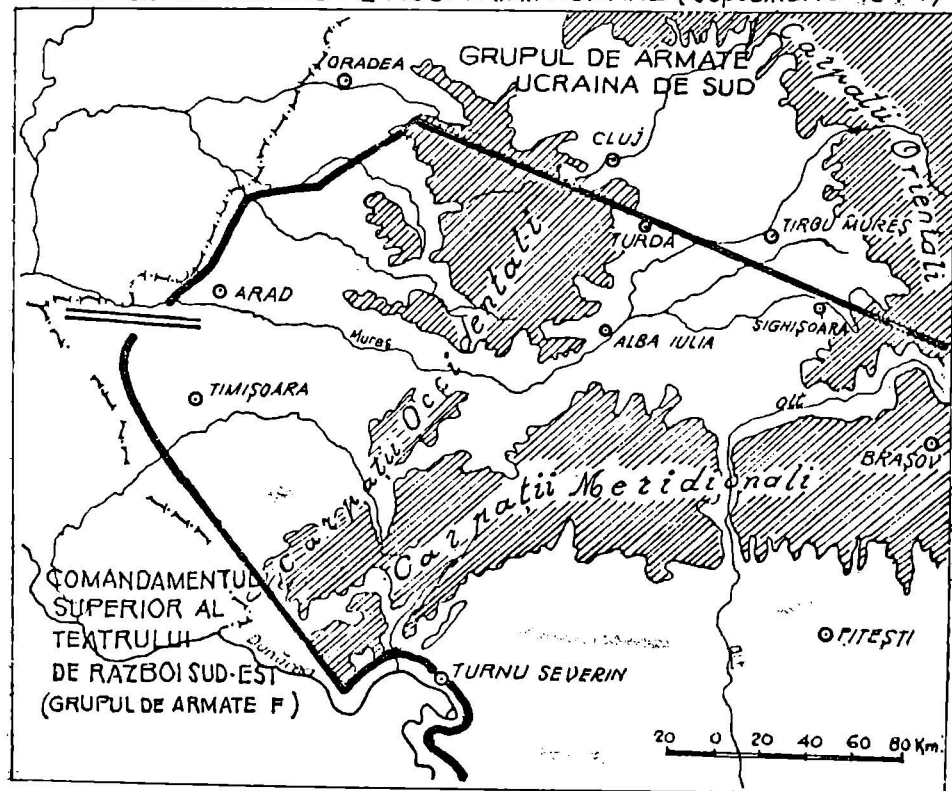
¹ Cf. Colonel V. Anescu, colonel C. Antip, colonel E. Bantea, colonel I. Cupșa, colonel în rezervă Gh. David, colonel în rezervă P. Gavrilesco, colonel Leonida Ion, M. Lungeanu, colonel Constantin Nicolae, căpitan de rangul I în rezervă D. Nicolaescu, Vl. Zaharescu, general-maior în rezervă Gh. Zaharia, *România în războiul antihitlerist 23 august 1944 — 9 mai 1945*, Edit. Militară, București, 1966.

² Cf. *ibid.*, pp. 171—172.

³ Cf. Hans Friessner, *Verratene Schlachten*, Holsten Verlag, Hamburg, 1956, pp. 107—113; Hans Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien 1944*, Wehr und Wissen Verlagsgesellschaft MBH, Darmstadt, 1964, p. 160 (istoricul militar german includea în ipoteza sa o parte a Carpaților și cotul Dunării dinspre vărsare; ar fi existat cu atît mai multe șanse cu cît frontul german nu ar fi avut nici o porțiune de șes și ar fi urmat pe toată întinderea lor Carpații).

— pe de o parte, la nord de Carpații Meridionali, aproximativ jumătatea de sud a Transilvaniei, cam pînă la linia Tirnavelor și a cursului mijlociu al Mureșului, și, pe de altă parte, bordura vestică a Carpaților Occidentali, în speță sudul Crișanei și cea mai mare parte a Banatului românesc. Deși spațiul pe podiș transilvan s-a bucurat de o atenție prioritară în concepția comandamentului suprem român, ca

FRONTUL SCHEMATIC AL ACOPERIRII ROMÂNE (septembrie 1944)

și cea inițială a comandamentelor sovietice ce au beneficiat ulterior de efectele operației române de acoperire, teritoriul păstrat de români în sudul Crișanei și în Banat a avut pe plan strategic, inclusiv european, o importanță efectivă mult mai mare, întrucît era în cauză cîmpia din vestul țării noastre, care comunică direct cu vastul șes danubian al Europei centrale. Prin natura terenului tocmai largă întindere relativ plană din vestul României a permis, la adăpostul frontului menținut de români împotriva furibundului asalt al fasciștilor germani și unguri, acumularea marilor mase de motorizate și blindate sovietice care, alături de milioanele de infanteriști, au constituit un element hotărîtor al țării ce le-a permis să pătrundă spre fațada sud-estică a bastionului Reichului mai ușor decît s-ar fi întîmplat dacă ar fi trebuit să forțeze Carpații pe întreaga lor întindere arcuită⁴.

Totodată prima monografie românească propriu-zisă a războiului antihitlerist a menționat că din punct de vedere al inamicului armatei române din operația de acoperire a existat o împărțire de comandament ce exprima, în fond, una din

⁴ Cf. *România în războiul antihitlerist*, pp. 202—209.

dereglările de exercitare a conducerii militare germane provocate de întoarcerea de arme a României. Astfel, de la curbura Carpaților pînă la aproximativ Mureșul inferior forțele fasciste s-au aflat sub comanda grupului de armate denumit anacronic „Ucraina de Sud“, care operase și pînă la insurecție pe teritoriul României. În schimb, pe fațada sud-estică, pe frontiera româno-iugoslavă (convențională și danubiană) pînă la Porțile de Fier inclusiv, partea germană a angajat forțe subordonate altui comandament strategic, anume, în specificarea făcută începînd cu lucrarea „România în războiul antihitlerist“, grupul de armate F, dislocat pe atunci în Iugoslavia ocupată⁵. Aceeași lucrare, făcînd analiza și la nivele subordonate, a dat unele precizări privind compunerea și ierarhizarea grupărilor de trupe germane și ungare aruncate atunci în ofensivă contra României.

În ce privește ceea ce am numit fațada sud-vestică, la care se restrînge acest studiu, „România în războiul antihitlerist“ a relatat că, din organica grupului de armate F, ar fi acționat în Banat și la Porțile de Fier trei mari unități tactice: „divizia moto Hindenburg“ (numită în unele reluări „divizia 46 moto Hindenburg“) în sudul ținutului, iar în șesul avînd Timișoara ca nod strategic, „divizia moto Langemarck“ și „divizia SS Prinz Eugen“ (indicată uneori sub denumirea de „divizia 4 SS Prinz Eugen“, ori „divizia 4 SS de poliție“).

Această prezentare s-a bazat exclusiv pe singurele surse la îndemîna cercetătorilor de la noi pe atunci, anume cele autohtone, documentele de arhivă românești, îndeosebi piesele operative ale armatei 1, corpului 7 teritorial și diviziei 19 infanterie, cărora le-a revenit efortul pe arcu sud-vestic al acoperirii române (s-au mai utilizat, desigur, cîteva lucrări apărute în străinătate între timp, în special în R. F. Germania, dar acestea au dat prezentări incomplete și parțial eronate, fiind în general memorialistice și ele însele neîntemeiate pe surse de primă mînă, aflate atunci exclusiv în SUA, drept captură de război).

În deceniile care au urmat lucrările românești de interpretare, chiar cele ce au adîncit judicios efortul de cercetare, au reprodus și ele structura forțelor germane prezentată în „România în războiul antihitlerist“ (unele cărți doar cu adausul că ar fi fost implicată contra României și armata 2-a blindată, din compunerea grupului de armate F), ca unele ce au investigat exclusiv izvoarele documentare pe care le-a folosit și prima monografie menționată⁶.

Evident, este un postulat al recompunerii științifice a oricărui proces conflictual din trecut ca istoricul să dispună, pe cît se poate egal, de consemnările documentare ale ambelor părți ce s-au confruntat. Tocmai satisfacerea acestui postulat a devenit posibilă în ultimii ani datorită masei mari de documente străine achiziționate de Direcția Generală a Arhivelor Statului, într-un efort făcut sistematic și vizînd țeluri conectate cu discernămint la nevoile cercetării trecutului, inclusiv militar, al patriei noastre. În acest cadru se află acum la îndemîna investigării științifice de la noi un quantum important al pieselor operative emane de comandamentele Wehrmachtului care au dirijat ofensiva dinspre sud-vest contra României în septembrie 1944, ceea ce permite pentru prima oară o recompunere exactă a forțelor germane înfruntate în Banat și la Porțile de Fier prin operația

⁵ Cf. *ibid.*, pp. 176—178.

⁶ Cf. Colonel Eugen Bantea, colonel Constantin Nicolae, general-maior în rezervă Gheorghe Zaharia, *August 1944 — mai 1945*, Edit. Militară, București, 1969, p. 147; Colonel Gheorghe Romanescu, colonel Leonida Loghin, *Cronica participării armatei române la războiul antihitlerist*, Edit. Militară, București, 1971, pp. 61, 71, 75; General-maior dr. Ion Cupșa, *Armata română pe frontul antihitlerist. Studiu operativ-tactic*, Edit. Militară, București, 1973, pp. 37, 70, 72—73; Colonel dr. Florian Tucă, *Factori ai succeselor trupelor române în războiul antihitlerist*, Edit. Militară, București, 1979, p. 219, 277; colonel Antone Marinescu, colonel Gheorghe Romanescu, *Armata română în războiul antihitlerist — Album de schițe*, Edit. Militară, București, 1980, pp. 74, 76, 82; General-locotenent Ion Șuța, *Infanteria română*, vol. II, Edit. Militară, București, 1982, p. 239.

română de acoperire. Servesc pentru aceasta în special fondurile „Oberbefehlshaber Südost”⁷ și „Gruppenkommando Schneckenburger”⁸. Această reconstituire istoriografică este cu atât mai indicată, cu cât nici peste hotare problema nu pare a fi făcut obiectul unei tratări speciale de amănunt, iar în unele lucrări anterioare, de interpretare ori memorialistice⁹, câteva aspecte sînt prezentate incomplet ori eronat, ceea ce, de altfel, a și alimentat minusuri de redare în scrieri de la noi.

Compunerea și structura reală a forțelor germane participante

Însumînd și recupînd actele militare germane în cauză se desprinde că în realitate tabloul rezumativ al structurii filierei de comandament a forțelor Wehrmachtului ce au înfruntat operația română de acoperire din septembrie 1944 pe arcul ei sud-vestic a fost următorul :

1. La cel mai înalt eșalon implicat nemijlocit s-a aflat într-adevăr grupul de armate F. Numai că, în plus de ce se cunoștea în perioada întocmirii primelor lucrări românești de interpretare, comandamentul acesta îndeplinea totodată atribuțiile, mai înalte, de „Oberbefehlshaber Südost”, adică, redînd exact terminologia militară germană, care exprima sintetic și personaliza atribuțiile eșaloanelor (în cazul dat, traducînd literal, avem „Comandant superior Sudest”), „comandamentul superior al teatrului de război Sudest”. Postul de comandă al grupului de trupe era la Belgrad ; comandant, feldmareșalul Maximilian baron von Weichs ; șef de stat major, generalul-locotenent August Winter. În calitate de comandament superior al teatrului de război Sudest (subordonat direct OKW), dar nu și de comandament al grupului de armate F, el exercita conducerea și asupra grupului de armate E, cu atribuții operative în Grecia (inclusiv insulele ei răsăndite în mai multe mări). Ca grup de armate F, comandamentul de la Belgrad avea drept rază de acțiune Iugoslavia (mutilată teritorial și împărțită în mai multe entități politico-administrative de către ocupanții naziști), Albania și Bulgaria (ultima ca aliată activă a Reichului fascist)¹⁰.

2. Odată cu insurecția română forțele germane din Iugoslavia au înjghebat un nou front înspre est, extins apoi și pe frontiera iugoslavo-bulgară, deoarece, în curs de două-trei săptămîni după întoarcerea de arme a României, Bulgaria a

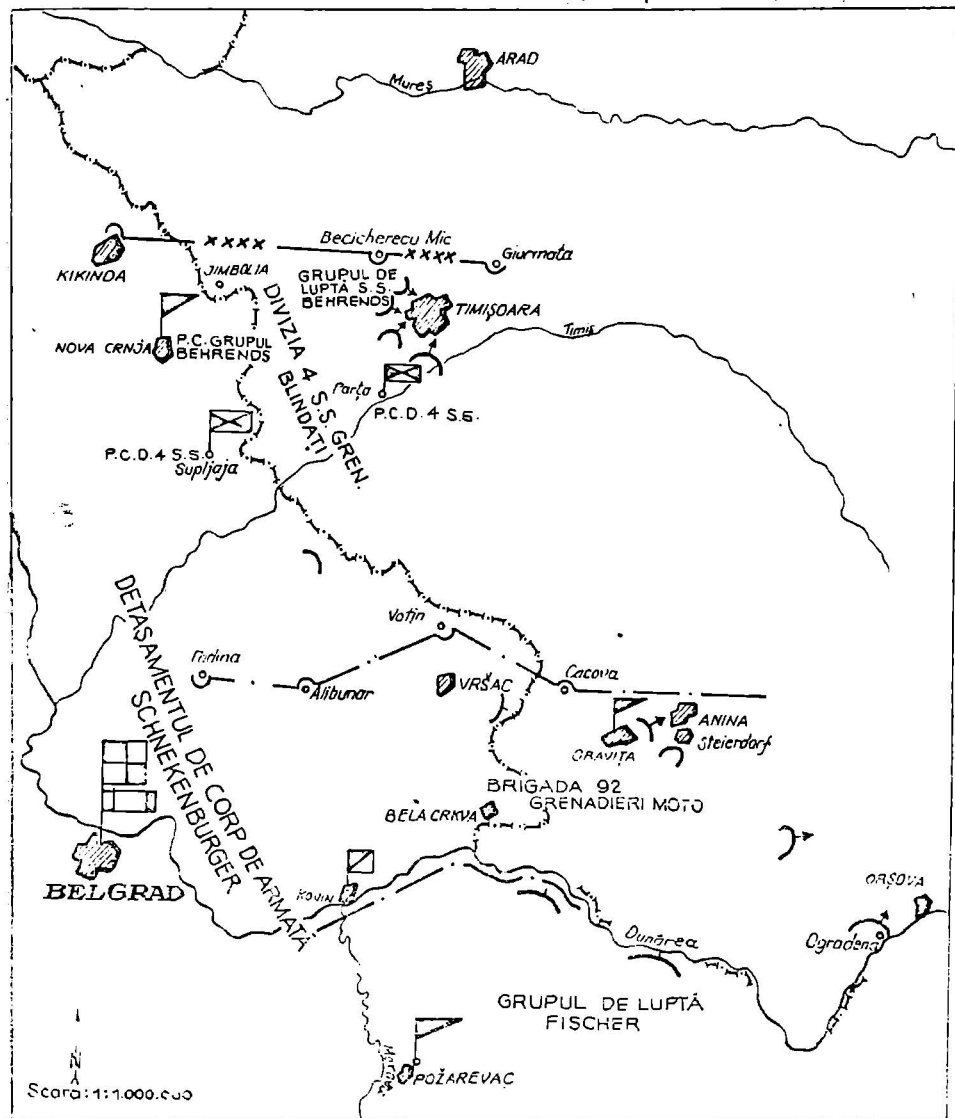
⁷ Arh. St. București, colecția microfilme SUA, r. 652 (National Archives of the United States, Microcopy T 311 Roll 190. Sursa e citată în continuare prin sigla : ASB 652) ; ibid. rola 115 (National Archives of the United States, Microcopy T 311 Roll 191. Sursa e citată în continuare prin sigla : ASB 115) ; ibid. rola 116 (National Archives of the United States, Microcopy T 131 Roll 193. Sursa e citată în continuare prin sigla : ASB 116).

⁸ Ibid. r. 226 (National Archives of the United States, Microcopy T 314 Roll 32. Sursa e citată în continuare prin sigla : ASB 226).

⁹ Cf. în special : cartea fostului șef de stat major al grupului de armate E, Erich Schmidt-Richberg, *Der Endkampf auf dem Balkan*, Kurt Vowinkel Verlag, Heidelberg, 1955 ; memoriile celui ce a comandat grupul de armate Ucraina de Sud, Hans Friessner, *Verratene Schlachten*, Holsten Verlag, Hamburg, 1956.

¹⁰ Cf. *German Order of Battle 1944* (în continuare sigla : GOB), Armes & Armour Press, London — Hippocrene Books inc., 1975, B 38 ; Arh. St. București, colecția microfilme SUA, rola 114 (National Archives of the United States, Microcopy T 311 Roll 189), introducerea americană nenumerotată ; Earl F. Ziemke, *Stalingrad to Berlin ; the German Defeat in the East*, Office of the Chief of Military History United States Army, Washington D.C. 1968, p. 365 ; Erich Schmidt-Richberg, op. cit., p. 22 ; Eugen Bantea, *Possibilités d'un débarquement allié aux Balkans dans la vision du commandement allemand de la zone à l'été de 1944*, în „Revue Roumaine d'Histoire” nr. 4/1980, Bucarest, pp. 702—703.

ARTICULAREA FORTELOR GERMANE DE PE FAȚADA SUD-VESTICĂ A OPERAȚIEI ROMÂNE DE ACOPERIRE (între 15 și 18 septembrie 1944)

micșorat treptat alianța cu Germania hitleristă, apoi s-a proclamat neutră și, în cele din urmă, i-a declarat război.

În acea situație, având împuterniciri în toată aria subcontinentală a Peninsulei Balcanice, de la Adriatica la Egeea și de la Drava la insula Creta, comandamentul superior al teatrului de război Sudest (grupul de armate F) a delegat la conducerea operațiilor de pe frontul dinspre România (și apoi și Bulgaria) un comandament subordonat, tot cu sediul la Belgrad, denumit „Militärbefehlshaber Südost“, „comandamentul militar principal pentru Sudest“, având în frunte pe generalul de infanterie (adică de corp de armată) Hans Felber, iar ca șef de stat major pe gene-

ralul-maior Curt cavaler von Geitner. Dincolo de denumirea nebuloasă, „comandamentul militar principal pentru Sudest“ fusese doar dublura teritorială a lui „Oberbefehlshaber Südost (Heeresgruppe F)“, adică exercita atribuțiile de recrutare, completare (ocupanții supuneau obligațiilor militare pe etnicii germani și alte categorii de populație din zonă), reinstruire a militarilor veniți din concediu, din spitale, conducea rețeaua economică, sanitară teritorială, asigura paza lucrărilor de artă și a altor obiective etc. Însă odată cu insurecția, primind în sarcină frontul creat înspre România, „Militärbefehlshaber Südost“ a devenit precumpănitor un comandament operativ, echivalent unei armate. Fișia sa se întindea de pe la jumătatea Balcanilor Occidentali (căci sudul Iugoslaviei — Macedonia — a fost atunci inclus în raza grupului de armate E) pînă la frontiera de nord a Iugoslaviei, deci cam pînă aproximativ la Mureș în zona confluenței lui ¹¹.

3. Comandamentul militar principal pentru Sudest a fost la rîndul lui artîculat din două elemente.

3a. La dreapta, de la linia de despărțire cu grupul de armate E și pînă la Timocul inferior, divizia 1 munte — comandant generalul-locotenent von Stettner. Această mare unitate a acționat exclusiv cu fața spre Bulgaria, de aceea nu intră în preocuparea acestui studiu ¹².

3b. De pe Timocul inferior pînă aproximativ la Mureșul inferior — care era linia de despărțire cu alt teatru de război, cel de est, în speță cu grupul de armate „Ucraina de Sud“ — a fost desfășurat un așa-numit „Gruppenkommando“, adică detașament de corp de armată (un corp de armată incomplet). Comandantul acestui eșalon era generalul de infanterie (de corp de armată) Willi Schneckenburger ; șef de stat major, colonelul Böhme ¹³.

Încă înainte de amplasarea acestui eșalon fusese creată, la 30 august, o înjghebare ad-hoc denumită „Comandamentul special Bazing“. Generalul cu acest nume era comandantul genului al „Oberbefehlshaber Südost“. Întrunind, probabil, unități și subunități germane aflate anterior în zona iugoslavă limitrofă Dunării, comandamentul special Bazing a fost însărcinat chiar în timpul insurecției să facă un cap de pod continuu de la Baziaș la Porțile de Fier. Socotit de bună seamă insuficient ca forțe și mijloace, comandamentul special Bazing a fost desființat pe la 8—9 septembrie, atunci cînd zona a intrat în competența detașamentului de corp de armată ¹⁴.

4. La rîndul lui detașamentul de corp din armată a avut în subordine inițial trei grupări, ulterior două și anume :

4a. Un „grup de luptă“ (denumire ce indica alcătuirii ad-hoc de nivel diferit, de la divizie la batalion) echivalent unei divizii, comandat de generalul-maior Fischer. Frontul său avea la dreapta linia de despărțire stîngă a diviziei 1 munte. La stînga linie de despărțire Dunărea. Prin sectorul său nordic (compus din vreo 15 elemente — batalioane și subunități de diverse arme și specialități) amplasat

¹¹ Cf. Arh. St. București, Colecția microfilme SUA, r. 126 (National Archives of the United States, Microcopy T 311 Roll 285), c. 754—756 ; ASB 652, c. 663, 689 ; ASB 115, c. 63, 86—87, 106, 595—596, 633—635 ; ASB 116, c. 44, 49, 64, 154, 190, 219—221, 302, 327, 358, 424, 460, 615, 745, 901, 917, 1024 ; ASB 226, c. 42, 56, Earl F. Ziemke, *op. cit.*, p. 367 ; GOB, B 39 ; Schmidt-Richberg, *op. cit.*, p. 22.

¹² Cf. ASB 652, c. 663 ; ASB 116, c. 15, 18, 110, 232 ; ASB 226, c. 62.

¹³ Cf. ASB 226, introducerea nenumărată a rolei, c. 4, 5, 6, 39, 42, 46, 189, 420—422 ; ASB 115, c. 63 ; ASB 116, c. 15, 242, 251, 258, 305, 318, 424, 485, 732, 744, 745.

¹⁴ Cf. ASB 115, c. 31—32, 37, 61 ; ASB 116, c. 14—15, 25, 27, 29, 44, 120, 317—318, 401 ; ASB 226, c. 4.

în special în bucla Dunării de la Porțile de Fier-Cazane, acest grup de luptă a lovit dinspre sud forțele armate române¹⁵.

4b. De la Dunăre pînă în partea de nord a masivului Semenik, deci acoperind jumătatea sudică a Banatului românesc, brigada 92 de grenadieri motorizată, considerabil întărită cu unități și subunități și cu armament diferit. Comandant — colonelul von Hillebrand¹⁶.

4c. După un gol neacoperit de trupe germane, pe direcția Timișoara a atacat dinspre vest și nord-vest un grup de luptă SS (cf. înaintea semnificația denumirii), comandat de Gruppenführerul SS dr. Hermann Behrends (gradul din trupele SS era echivalent cu cel al generalului de divizie ori al generalului de corp de armată). Acest eșalon, și el în întregime motorizat, era echivalat cu o divizie, dar efectivele erau ceva mai mici¹⁷.

5. De pe la 8—10 septembrie a început să se desfășoare și să atace Timișoara dinspre sud și sud-vest divizia 4 SS de grenadieri blindati. Sosirea sa în zonă a modificat structura de comandament, chiar pe ansamblul frontului german balcanic dinspre est, întrucît marea unitate a fost direct subordonată comandamentului superior al teatrului de război Sudest (grupul de armate F) și a primit în subordine și grupul de luptă SS care se afla dinainte în atac în nordul Banatului¹⁸. În acest mod linia de despărțire stînga a comandamentului militar principal Sudest, ca și a detașamentului de corp de armată, s-a identificat cu cea a brigăzii 92 de grenadieri motorizată, adică intersectînd aproximativ extremitatea nordică a munților Semenik.

Compararea datelor istoriografice

Confruntînd deci desfășurarea reală a forțelor germane angajate contra României pe arcu sud-vestic al acoperirii din septembrie 1944 cu ceea ce s-a perceput în epocă la noi și s-a scris pînă acum în literatura română de specialitate, rezultă că unele elemente de dispozitiv n-au fost sesizate, altele indicate în documente sau lucrări de interpretare nu au existat real în articularea respectivă a Wehrmachtului, în sfîrșit altele au fost rediate parțial eronat în lucrările anterioare. Luînd deci în ordine :

¹⁵ Cf. : GOB. C 19 ; W.S.K. Davies, *German Army Handbook 1939—1945* (în continuare sigla : GAH), Ian Allan, London 1973, pp. 29—30 ; ASB 652, c. 689 ; ASB 116, c. 98, 161, 202, 264, 226, 318, 340—342, 362, 401, 549, 973 ; ASB 226, c. 4, 5, 6, 8, 17, 40, 43, 57, 60, 78, 93, 100—103, 117, 215, 216, 217.

¹⁶ Cf. ASB 652, c. 8, 9, 500, 689, 922, 991 ; ASB 115, c. 35, 61, 63, 279, 635 ; ASB 116, c. 14, 17, 26—27, 44, 68, 69, 89, 110, 152, 153, 161, 176, 202, 203, 263, 290, 341, 343, 362, 401, 561, 764, 971, 980, 995 ; ASB 226, c. 1, 5, 22, 28, 48, 56, 57, 106, 161, 186, 187, 206, 208, 211, 216, 218, 221, 310, 318 ; Georg Tessin, *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen SS im Zweiten Weltkrieg 1939—1945* (în continuare sigla : VUT) Sechster Band, Biblio Verlag, Osnabrück, 1972, pp. 121—122.

¹⁷ Cf. : ASB 652, c. 431, 689, 690 ; ASB 115, c. 24, 102, 118, 119, 138, 139, 150 ; ASB 116, c. 189, 263, 279, 404, 491, 567, 588, 617, 690, 747, 756, 780 ; ASB 226, c. 4, 5, 6, 8, 9, 14, 39, 43, 61, 75—76, 82, 84, 84, 85—89, 91, 104, 133, 152, 173, 202, 416 ; GOB. G7—G8.

¹⁸ Cf. ASB 115, c. 2, 3, 8, 45, 102, 106, 118, 119, 635 ; ASB 116, c. 17, 22, 29, 48, 100, 151, 153, 154, 155, 264, 176, 279, 302, 359, 360, 424, 446, 607, 615, 616—618, 632, 690, 693, 795, 980, 1 055, 1 075 ; ASB 226, c. 44, 155, 173 ; GOB. C9, F3, G7 ; VUT, Zweiter Band, Verlag E. S. Mittler & Sohn GMBH, Frankfurt/Main, 1965, p. 275 ; GAH, pp. 24, 40 ; Erich Schmidt-Richberg, *op. cit.*, p. 24 ; *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmacht-Führungsstab)*, Band IV, Erster Halbband, Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1961, p. 815.

a) Eșaloane neindentificate :

1. Comandamentul militar principal pentru Sudest („Militärbefehlshaber Südost“).
2. Brigada 92 de grenadieri motorizată.
3. Grupul de luptă divizionar suddanubian.
4. Grupul de luptă SS (Behrends).
5. Comandamentul special Bazing.

b) Grupări de trupe indicate, dar care n-au existat în general în Wehrmacht ori pe teatrul de război dat :

1. Divizia moto Hindenburg, indicată uneori în scrierile amintite, după cum s-a arătat, cu nr. 46 : pe lângă faptul cert că piesele operative, bogate, ale comandamentelor germane de la fața locului nu conțin prezența vreunei divizii cu acest nume, unica cu nr. 46 a fost o mare unitate de infanterie care nu s-a găsit niciodată pe teatrul de război din Balcani, iar în august—septembrie 1944 se bătea prin Carpații Răsăriteni ¹⁹.

2. Divizia Langemarck : exista în septembrie o mare unitate SS cu acest nume, compusă din voluntari flamanzi, dar la nivel de brigadă, însă în septembrie 1944 ea era pe front la Narva în Estonia. A fost desfășurată în octombrie ca divizie și angajată pe front în Pomerania ²⁰. Deci nici o legătură cu ce se petrecea în Banatul românesc.

3. Chiar dacă făcea parte din organica comandamentului superior al teatrului de război Sudest, armata 2-a blindată, menționată de unii autori, nu a avut vreo implicație în operația română de acoperire. În intervalul de timp dat ea își avea atribuțiile operaționale circumscrise în centrul și nordul Iugoslaviei ²¹.

c) Grupări de trupe indicate parțial inexact :

Divizia 4 SS e numită uneori „Prinz Eugen“ în documentele autohtone și lucrările de interpretare anterioare sau se susține direct că a fost prezentă în luptele contra românilor o divizie Prinz Eugen, fără a i se specifica numărul. După cum s-a văzut, la sud-vest de Timișoara a operat divizia 4 SS de grenadieri blindată. Confuzia făcută de unii autori, inclusiv vest-germani, ²² prin indicarea ei drept divizie „de poliție“ vine de la faptul că titulatura completă oficială era : divizia 4 SS de grenadieri blindată „Poliția“. Dar denumirea aceasta nu avea nici o legătură cu arma sau specialitatea militară a mării unități în cauză, ci doar o explicație istorică. Anume, ea se formase în 1939, la începutul războiului, pe teritoriul german, din polițiști înscrși „voluntari“ printr-o operație psihologică tinzând să dovedească populației autohtone că nu toți polițiștii rămân acasă, în timp ce o mare parte a civililor valizi pleacă pe front. Dar acești polițiști (din care în 1944 inevitabil nu vor mai fi rămas mulți, completarea efectivelor făcându-se ulterior pe bazele valabile în trupele regulate) au fost încadrați în divizie nu în virtutea rangurilor ocupate în poliție, ci a gradelor și calificărilor avute în rezerva forțelor armate. Astfel, se putea prea bine ca un subcomisar locotenent de infanterie în rezervă să fie încadrat drept comandant de companie de automitraliere, în timp ce superiorul lui din „civile“. inspector de poliție, să-i fie subordonat ca sergent în companie, drept comandant de grupă (adică de automitralieră) ș.a.m.d. Titulatura „Poliția“ era „onorifică“ tot așa cum, să zicem, o unitate ori mare unitate alcătuită din voluntari proveniți din cadre didactice ar fi purtat ca adaus titulatura de „Școala“ fără a fi școală militară, ci regiment ori brigadă de infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, după caz. Divizia 4 SS era de grenadieri blindată, adică exact ceea ce azi numim divizie mecanizată. Și încă, date fiind imensele posibilități la

¹⁹ VUT, Fünfter Band, pp. 134—135 ; GOB, D 99, F 3—12.

²⁰ VUT, Dritter Band, p. 46 ; Vierter Band, p. 259.

²¹ Cf. ASB 652, c. 769, 792, 895, 903, 905 ; ASB 115, c. 10, 16, 82, 86—87.

²² Cf. Hans Friessner, op. cit., p. 131.

dispoziția atotputernicului SS, această mare unitate mecanizată, ca și celelalte din „Waffen SS“, avea considerabile avantaje de înzestrare și încadrare.

A existat și o divizie SS Prinz Eugen, dar ea (era și de munte) purta numărul 7. Divizia 7 SS de munte Prinz Eugen acționa în perioada respectivă (desfăcută pe regimente și chiar batalioane) în vestul Serbiei (zona Uzice) și în Muntenegru. Mai târziu, după operația de acoperire, această mare unitate a fost regrupată și adusă pe frontul dinspre est, dar și de această dată nu a fost angajată împotriva armatei române, ci la sud de Dunăre, în estul Iugoslaviei, pe Balcanii Occidentali²³.

*Cauzele ce vor fi dus la erori în evidența avută
asupra comandamentelor și unităților germane
ce au operat în Banat în septembrie 1944*

Se pot căuta și explicații pentru aceste nepotriviri ale înregistrărilor făcute de comandamentele române care au executat cu succes acoperirea, nepotriviri perpetuate în reconstituirile istorice ulterioare. Evident, în cea mai mare parte cauzele au a fi stabilite doar prin conjectură.

Este astfel de presupus că au acționat și măsurile obișnuite de camuflare și „intoxicare“ practicate în operații de comandamente la diverse nivele, de serviciile de spionaj, pentru a împiedica inamicul să descifreze ce există și ce se întâmplă exact la partea proprie. În speță, în cazul dat poate să fi fost încercarea de a face adversarul român să creadă că are în față disponibilități germane mai multe și mai tari decât în realitate (divizii ca atare, toate SS etc.). Dar, dat fiind că în evoluția evenimentelor percepția parțial inexactă a inamicului avută de partea română nu a vizat totuși aspecte fundamentale, se poate conchide că „intoxicarea“, cît să fi existat, a jucat un rol minor. Au acționat, pare-se, factori de altă natură. Luînd pe rînd :

1. Comandamentul militar principal pentru sud-est (Militärbefehlshaber Südost) n-a fost decelat probabil datorită confundării pe care o preta denumirea sa cu cea a eșalonului superior, „Oberbefehlshaber Südost“, iar aceasta din urmă era receptat la noi doar parțial sub aspectul său de grup de armate (F). Nici înainte de 23 august forurile militare române nu avuseseră vreo filieră de contact cu comandamentul strategic german din Balcani, și este de înțeles să nu se fi perceput niște structuri care și azi, la reconstituire post factum, apar foarte contorsionate.

2. Nu există explicație valabilă pentru omiterea brigăzii 92 motorizate. Este drept, două piese operative românești ale epocii (una a Marelui Stat Major, alta a diviziei 19 infanterie) o menționează, însă parțial, nerelevant sau în contexte cronologice greu delimitabile²⁴. De altminteri, într-o fază incipientă a despuierii fondurilor de arhive, și reputatul istoric german A. Hillgruber a confundat această mare unitate cu grupul Bazing²⁵.

3. Nesesizarea grupului de luptă divizionar suddanubian și-ar găsi explicația în faptul că, deși el a fost permanent dispus, cu o parte a forțelor, în fața pozi-

²³ Cf. ASB 52, c. 656, 663, 689, 690 ; ASB 116, c. 176, 318, 357, 359—360. 400. 411, 459, 484, 492, 548, 551, 580, 604, 633 etc. VUT, Dritter Band, p. 83 ; GOB, F4, G7.

²⁴ Cf. Arhivele Ministerului Apărării Naționale (instituția e citată în continuare prin sigla : AMAN), fond 948, dosarul 923, f. 146—147 ; fond 524, dosarul 11, f. 203.

²⁵ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938—1944*, 2. Auflage, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1965, p. 347.

țrilor de acoperire române de la Cazane-Portile de Fier și ceva în aval, pe care episodic le-a bătut cu foc de artilerie și armament automat, n-a încercat totuși o forțare de amplasare pe malul nordic, pasivitate care, de altfel, a făcut obiectul unor remarci defavorabile din partea comandamentelor centrale ale Reichului²⁶.

4. Pentru denumirea Hindenburg atribuită unei divizii — care n-a existat — s-ar putea, cu oarecare șanse de probabilitate, avansa presupunerea că aici s-a produs o confuzie cu Gruppenkommando Schneckenburger. Lăsând la o parte că titulatura eșalonului era probabil de neînțeles pentru cine nu era familiarizat cu subtilitățile organizării atât de compozite a Wehrmachtului, numele propriu adăugat marii unități, rostit și dialectal de niscaiva prizonieri luați de ai noștri, avea să fie perceput drept Hindenburg de urechi mai puțin avizate, întrucât acesta era intrat de mult în fondul așteptiv militar românesc.

5. Se conturează însă mai bine cauza impresiei forurilor de comandă române că au în față, printre altele, divizia Prinz Eugen. Mai bine zis au existat două cauze: a. Cînd a trecut prin Belgrad venind din Macedonia, ca să ajungă în Banat, divizia 4 SS de grenadieri blindați a recoltat de acolo cu de la sine putere toate „răspîndirile“ (veniți din concediu, spitale etc.) altor mari unități SS, cu care și-a îngroșat efectivele. Mai ales soldatul ori caporalul încorporat în felul acesta (care nu știa jocurile marilor comandamente), căzut prizonier la români, declara întemeiat că el e din divizia Prinz Eugen. De altfel, procedeul folosit de divizia 4 SS de grenadieri blindați a și făcut obiectul unor plîngerii adresate eșalonului superior de către divizia 7 SS de munte Prinz Eugen și încă de o mare unitate din aceeași categorie cărora li s-au „racolat“ astfel militari din efectivele lor²⁷. b. Într-o fază ulterioară, după sfîrșitul operației române de acoperire, unitatea germană ce a înlocuit în front brigada 92 motorizată, scoasă în eșalonul 2, a primit ca întărire și cîteva subunități de alarmă (companii) ce aparținuseră lui 7 SS Prinz Eugen²⁸. În cazul cînd documentele operative (recapitulări, situații) nu au precizat exact timpul, s-a putut confunda ușor, afirmîndu-se că divizia 7 SS Prinz Eugen ca atare ar fi luptat contra trupelor române, ceea ce, după cum s-a văzut, nu era cazul.

Inexactități și în evidența avută asupra românilor de comandamentele zonale ale Wehrmachtului

Examinînd această latură a chestiunii sînt de adăugat două remarci:

Comandamentele germane implicate aveau și ele multe goluri sau reprezentări eronate ori incomplete în tabloul constituit de organele lor de cercetare asupra armatei române. Era, astfel, oarecum explicabil că harta zilnică pe 30 august 1944 a comandantului superior al grupului de armate Ucraina de Sud purta, la propriu, mari semne de întrebare în zonele din sud-vestul României ori înregistra în spațiul Timișoara—Arad divizia 5 cavalerie, cînd în realitate aceasta (mai bine zis dublura ei de instrucție) se găsea la Portile de Fier²⁹. Explicabil, în sensul că pînă cu cîteva zile înainte acest eșalon se aflase la 6—700 km. de Crișana și Banat, anume în nord-estul României, unde se exercitau împluternicirile sale operative. Fragmentat de ofensiva sovietică începută la 20 august, grupul de armate Ucraina de Sud, în locul poziției de retragere planificate, situată la circa 150 de km. de cea inițială,

²⁶ Cf. ASB 116, c. 568, 594, 619.

- ²⁷ Cf. ASB 116, c. 632.

²⁸ Cf. ASB 226, c. 24.

²⁹ Am consultat în 1971 fugitiv harta, ca și alte documente, în depozitul central al Arhivelor Naționale ale Statelor Unite ale Americii prin bunăvoința unor cercetători ai instituției, îndeosebi a doctorului Wagner, cu prilejul unei pauze a lucrărilor unui colocviu ținut la Washington.

a fost proiectat catastrofic cu aripa dreaptă pînă în vestul țării, datorită conjurării loviturii sovietice cu insurecția națională română declanșată la 23 august. Și, întrucît reglementările de comandament germane anterioare nu prescriseră acestei grupări strategice de trupe atribuții operative în zonele în care a ajuns precipitat, era firesc ca orientarea de la fața locului, inclusiv asupra noului inamic — românii — să necesite un timp. Dar, în mod surprinzător, era lipsit de date precise asupra marilor unități și unităților române din Banatul românesc și comandamentul strategic german din Balcani, care le avea vecine de cîțiva ani, după ce se instituisese ocupația nazistă în Iugoslavia.

De exemplu, într-o informare adresată la 2 septembrie către compartimentele subordonate, secția de cercetare și contraspionaj militar (în abrevierea germană : Ic/AO) a „Oberbefehlshaber Südost” consemna : „Repartizarea forțelor armate române pe cît e cunoscută pînă acum : Spațiul București : Detașamente patriotice de tărie necunoscută. Spațiul Brașov : 2—3 divizii de dublură, între care divizia 1 munte. Spațiul Sibiu : 1 divizie de dublură. Spațiul Alba Iulia — sud Cluj : 4 divizii de dublură. Spațiul Arad—Oradea : Concentrarea a 7 divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie de dublură. Poate că o altă divizie de dublură în spațiul Arad—Timișoara. Spațiul Turnu Severin—Orșova : o divizie de dublură”³⁰. Așadar, nu numai date imprecise, vagi (afară de divizia 1 munte, nici una nu e identificată ca numerotare), dar și în cea mai mare parte inexacte, inclusiv și mai ales în ce privește trupele aflate în Banatul românesc³¹. Și asta la o decadă după începutul războiului declanșat contra Germaniei de România.

Într-un conspect pentru consfătuirea de stat major din 4 septembrie a aceluiași comandament german se găsește următorul text : „România : În afară de aducerea unui regiment de infanterie român în spațiul Timișoara nu posedăm pînă acum alte informații asupra unei întăriri considerabile a forțelor române din zona de frontieră a fișiei noastre”³².

Într-un fel comandamentele și serviciile germane își dădeau seama de această imprecizie, așa cum reiese repetat din piese operative : „Cîte un regiment român de infanterie, a căror apartenență organică este necunoscută, în spațiul Virșeț” era înscris în raportul de dimineață din 15 septembrie al secției cercetare-contraspionaj a comandamentului superior al teatrului de război Sudest³³. „Românii (de presupus că unități ale diviziei 19 infanterie ori ale brigăzii 19 infanterie)” se consemna evaziv în raportul de dimineață din 16 septembrie al aceluiași for³⁴ ; „regimentul 17 infanterie de dublură român ca și alte forțe de infanterie și artilerie române (cu caracter de probabilitate regimentul 6 artilerie de dublură român) și tancuri se află la Timișoara”, arăta raportul din dimineața următoare³⁵.

Deci imprecizie chiar pînă în fazele tîrzii ale acoperirii române, ba și după ele, căci raportul de seară din 30 septembrie al aceleiași instanțe conținea și următoarele : „La vest de Steierdorf presiune inamică crescîndă (de presupus că unități din divizia 59 de pușcași de gardă <sovietică> și comandamentul 302, ca și, cu caracter de probabilitate, subunități ale regimentului 95 infanterie român)”³⁶. Evident, în numeroasele și, adesea, mozaiccatele date culese, sistematizate și interpretate de organele de cercetare germane — cu reputata lor minuție profesională

³⁰ ASB 116, c. 56.

³¹ Pentru comparare cu dislocarea reală a marilor unități române cf. *Documente privind istoria militară a poporului român 1—3 septembrie 1944*, Edit. Militară, București, 1980, pp. 26—27, 89, 107, 110, 161—162, 177—178, 181, 219, 313, 320, 327—330 ; AMAN, fond 1, dosarul 261, f. 4, 13, 16, 17—18, 43, 91—92, 128, 129.

³² ASB 116, c. 134.

³³ Ibidem, c. 611 ; cf. și c. 612.

³⁴ Ibidem, c. 633.

³⁵ Ibidem, c. 687.

³⁶ Ibidem, c. 1159.

— există și elemente exacte, identificări corecte, dar ele sînt amestecate într-o masă de reprezentări nebuloase sau vicioase. Este astfel semnificativ că divizia 19 infanterie a fost în majoritatea cazurilor înscrisă ca „divizia 19 infanterie de dublură” în timp ce ea era mare unitate operativă de linie completă, la început singura de acest gen în sud-vestul țării.

În general cercetarea și spionajul Wehrmachtului s-au încurcat în ceea ce, cu decenii mai târziu, încurcă și pe unii din cei care încearcă să recompună istoric tabloul de atunci: articularea specifică a armatei române, căreia insurecția i-a sporit funcționalitatea, caracterizată prin faptul că unitățile și marile unități ale permanențelor (numite părți sedentare, ori de instrucție, ori de recruți) aveau comandamente (state majore) distincte purtînd același număr ca și unitatea sau marea unitate operativă, de linie. O piesă documentară germană din 20 septembrie, deci de la sfîrșitul operației române de acoperire, constata expres: „În cadrul folosirii date pînă acum diviziilor de dublură în frontul de luptă batalioanele sînt constituite în regimente purtînd aceleași numere cu cele ale diviziei active (cu caracter de presupunere, cite două batalioane de regiment). De aceea cînd se identifică doar numărul nu se poate elucida dacă e vorba de divizia de dublură ori de cea activă”³⁷. Categorie, bineînțeles, dezavantajul pe care îl avem astăzi în reconstituirea istorică este mult mai puțin important față de avantajul pe care l-au recoltat în timpul confruntării comandamentele noastre din această confuzie provocată inamicului.

Percepțiilor vagi sau inexacte ale părții germane li s-au adăugat și unele care nu aveau măcar vreun suport în realitate. Este vorba în special de modul cum a fost receptată afluirea forțelor sovietice, aflate în acel timp în deplasare prin sudul României, a căror sosire în frontul deținut de români era, firește, preliminară cu aprehensiune de comandamentele Wehrmachtului. Dar aprehensiunea s-a transformat pe alocuri în imagini produs al imaginației. De exemplu, într-o convorbire telefonică din 4 septembrie între generalul Felber și colonelul Selmayr (șeful operațiilor al „Oberbefehlshaber Südost”), primul comunica: „ora 16.30: Informație probabilă a comandaturii de district din Bechicerec <cel jugoslav>: O divizie rusă, potrivit unor afirmații auzite de la locuitori, ar fi intrat în Timișoara (?). Se verifică încă”. Ce-i drept, această vedenie — de altfel intuită ca atare, dovadă semnul de întrebare pus de ofițerul german — a fost repede corectată: „Ora 17.10: Șeful cercetării către șeful operațiilor raport despre Timișoara: Pe cît se pare e vorba de prizonieri ruși eliberați <de români>”³⁸. Dar se recidivează. La 7 septembrie ora 20 subșeful operațiilor germane de la Budapesta comunică colonelului Selmayr la Belgrad: „Rușii la Lugoj (cică oficial), vîrfurile lor blindate intrat în Timișoara, potrivit unei informații neconfirmate de la Ucraina de Sud și de la șeful cercetării Marelui Stat Major ungar. Sursa nu e cunoscută clar. Se transmite șefului statului major <al comandamentului teatrului de război Sudest>”³⁹. Informația a avut însă consecințe. S-a decis astfel ca atacul de anvergură, plănuît pentru a doua zi, al grupului de luptă SS contra Timișoarei să fie deocamdată aminat⁴⁰. Iar în acest timp grosurile sovietice se găseau real la sute de kilometri și chiar vîrfurile coloanelor de marș abia treceau Oltul⁴¹.

Însă aceste imagini ireale nu caracterizau cunoașterea avută de cercetarea și spionajul german asupra masivelor grupări de trupe sovietice ce mărșăluiau prin România, ci doar inserarea (ce nu avusese încă loc) sovieticilor în puncte ale frontului deținut de români. Într-adevăr, paradoxal, gradul de eroare al evidenței

³⁷ Ibidem, c. 816.

³⁸ Ibidem, c. 153.

³⁹ Ibidem, c. 266.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Cf. Polkovnik E. N. Tsvetaev, Podpolkovnik A. M. Katukov, *Predislovie k rumânskemu izdanii*, în *Vklad Rumânii v razgrom fašistskoj Ghermanii*, Voennoe Izdatelstvo Ministerstva Oborony SSSR, Moskva, 1959, pp. 10—11.

germane asupra adversarilor lor sovietici a fost în acea perioadă în ansamblu mai mic decât asupra românilor.

Au existat, desigur, în răstimpul dat și unele confuzii comise de partea germană în privința competitorului sovietic. De pildă, în primele zile ale lui septembrie comandamentul superior al teatrului de război Sudest făcea calculul strategic că desfășurarea celor două grupuri de armate („fronturi”) sovietice ce treceau prin România urmărește prioritar alinierea pe Dunăre, pe direcția sud vizînd ulterior strîmtorile Mării Negre (interpretare legată și de supoziții inconsistente ale conducerii politice a Reichului), în timp ce în mod real direcția strategică a loviturilor sovietice era spre vest și nord-vest (către Europa centrală)⁴². De asemenea, chiar la mijlocul lunii septembrie organele de cercetare germane credeau că armatele a 5-a de șoc și a 52-a făceau încă parte din compunerea „frontului” (grupului de armate) 2 ucrainean, în timp ce ele fuseseră trimise pe alte teatre de război chiar în perioada insurecției române. La fel a existat impresia părții germane că toate cele trei armate sovietice intrate în Bulgaria (a 57-a, a 37-a și a 46-a) vor fi retrecute în România pentru a fi angajate pe alte direcții, în timp ce aceasta era valabil doar pentru ultima din ele⁴³. Reprezentările amintite au fost corectate după o distanță apreciabilă de timp⁴⁴.

În general, însă, teatrul de război Sudest, care pînă cu vreo lună înainte fusese la circa 1000 de kilometri depărtare de aripa de sud a frontului germano-sovietic, s-a pus repede la punct asupra forțelor opuse ce veneau spre el în virtutea desfășurărilor militare din august din România (evident, a ajutat și orientarea dată de înaltul comandament al Wehrmachtului). Surprinde însă exactitatea și oportunitatea cu care instanțele germane de la Belgrad au început să perceapă cele mai recente evoluții intervenite la adversarul lor principal. De exemplu, cercetarea și Abwehrlul (serviciul de spionaj militar) al lui „Oberbefehlshaber Südost” au aflat că armata 6 de tancuri sovietică, principala masă blindată a „frontului” (grupului de armate) 2 ucrainean, care, în marșul său prin sudul României, părea a se îndrepta spre vest, spre Iugoslavia, a fost virată la 6 septembrie de-a lungul Jiului spre nord și dirijată prin Carpații Meridionali (trecătorile erau libere datorită insurecției și acoperirii române din podișul intramontan) spre frontul din Transilvania⁴⁵. Rezultă că spionajul german a aflat de această manevră strategică aproape concomitent cu transmiterea dispozițiilor pe filiera de comandament sovietică. De asemenea, chiar împotriva unor aprecieri ale comandamentului suprem, care sconta că armata 53-a sovietică vine direct spre vest, instanța militară de la Belgrad a decelat că ea merge spre nord-vest, către Arad—Oradea⁴⁶. Concomitent, a fost imediat identificată returnarea armatei 46-a sovietică în România și, cu precizie, desprinderea ei din compunerea „frontului” 3 ucrainean și includerea în „frontul” 2 ucrainean⁴⁷. De altfel, asupra respectivei mari unități actele cercetării lui „Oberbefehlshaber Südost” dădeau imediat o compunere amănunțită, pînă la divizii⁴⁸. În acest cadru s-a sesizat imediat trecerea corpului 75 de pușcași sovietic înapoi în România (din Bulgaria) și dispunerea lui pe bucla Dunării de la Porțile de Fier⁴⁹.

⁴² Cf. ASB 116, c. 248.

⁴³ Cf. ibidem, c. 594, 687, 715, 771, 817, 841—843.

⁴⁴ Cf. ibidem, c. 787, 1 047, 1 077.

⁴⁵ Cf. ibidem, c. 265, 281, 344.

⁴⁶ Cf. ibidem, c. 611, 736, 811, 819.

⁴⁷ Cf. ibidem, c. 611, 715, 811, 1 074, 1 133.

⁴⁸ Cf. ibidem, c. 687, 1 133.

⁴⁹ Cf. ibidem, c. 687, 1 133.

În aceeași gradație de cunoaștere se înscria evidența avută asupra forțelor aeriene amplasate pe teritoriul României, în care datele despre aeronautica URSS erau mai precise decât cele despre aviația României⁵⁰.

Un episod semnificativ din categoria dată este conturat de următoarea înregistrare dintr-un documentar al secției cercetare-spionaj a comandamentului superior al teatrului de război Sudest: „La 5 IX au pornit spre România (spre zona București) din spațiul de la nord de Odesa regimentul 104 de debarcare aeriană și batalionul 94 de debarcare aeriană”⁵¹. Așadar, partea germană a identificat această deplasare chiar din zona de pornire, pe teritoriul sovietic, probabil prin agentură. Dar actele, atât de bogate, ale comandamentului strategic german din Balcani nu mai revin asupra acestor unități, vizibil cercetarea Wehrmachtului le-a „pierdut” pe teritoriul României (abia la 13 septembrie se înregistrează că au sosit în spațiul Turnu Severin două unități sovietice de același gen, dar ele purtau alte numere⁵²).

În sfârșit, deficiențele cercetării germane mai cuprindeau și faptul (de altfel obiectiv explicabil) că în „puzzle”-ul de coloane și trupe în mișcare prin sudul României în perioada dată deseori nu izbuteau să departajeze apartenența lor. De pildă, la 5 septembrie cercetarea aeriană a „Luftwaffenkommando Südost” credea că identifică pe șoseaua București—Craiova și grupuri de luptă germane⁵³, ceea ce era o gravă eroare. Iar la 6 septembrie în raportul de zi, consemnându-se că pe drumul Craiova—Cleanov se mișcă o mare coloană, se adăuga: „Naționalitatea n-a putut fi stabilită”⁵⁴. Sau, într-un act operativ din 14 septembrie al statului major al comandamentului superior al teatrului de război Sud-est se nota: „Mișcările intense din spațiul Turnu Severin, pe șoseaua de pe malul nordic al Dunării, în direcția Steierdorf și Lugoj, despre care se pretinde că au loc, n-au putut fi pînă acum confirmate și nici elucidate sub aspectul compunerii forțelor (români ? ruși ?)”⁵⁵. Observații de acest gen sînt frecvente și în alte documente de luptă.

Se impune oricum concluzia că inexactitățile comise de comandamentele române au vizat aspecte secundare, formale, întrucît totuși ele au identificat destul de exact direcțiile loviturilor forțelor adverse, efectivele și armamentul lor, chiar dacă n-au sesizat unele denumiri de mari unități și unități, unele eşaloane intermediare de conducere, unele subordonări. Natura accesorie a erorilor comise de partea română s-a vădit și în rezultatul de la teren — succesul integral al operației române de acoperire din septembrie 1944.

R É S U M É

Considérant, à juste titre, que le contrôle de l'arc carpatique sur toute son étendue revêt une importance stratégique continentale et vu que l'insurrection roumaine contraignit la Wehrmacht à lâcher prise aux Alpes de Transylvanie et à la plus grande partie des Campagnes Occidentales, les commandements suprêmes allemands (OKW et OKH) tâchèrent d'y remédier en montant une offensive stratégique qui portât leurs unités sur tout le tracé du système montagneux, y compris les cols de pénétration dans la grande plaine de l'Europe centrale. C'est cette offensive qui fut contrée par ce qu'on a appelé l'opération roumaine de couverture de septembre 1944, dont la réussite fournit aux forces opposées à la Wehrmacht, notamment aux armées soviétiques, une ample „tête de pont” dans l'espace plat de l'ouest de la Roumanie, d'où la poussée vers la sud-est du Reich nazi put continuer en terrain

⁵⁰ Cf. ibidem, c. 149, 717, 736, 771, 836.

⁵¹ Cf. ibidem, c. 439, 554.

⁵² Cf. ibidem, c. 817.

⁵³ Cf. ibidem, c. 206.

⁵⁴ Ibidem, c. 239.

⁵⁵ Ibidem, c. 565 ; cf. ibidem, c. 341.

généralement ouvert et uni, avantageant la supériorité numérique et en blindées des troupes russes.

A l'époque où les chercheurs roumains étaient réduits aux seules sources d'archives autochtones on a présenté sur cette base unique dans les ouvrages de recomposition et d'interprétation l'articulation des forces allemandes attaquant, y compris pour le sud-ouest de la Roumanie (le Banat et le défilé d'importance stratégique continentale des Portes de Fer — Cazane). C'est que cette portion du front roumain de couverture a été bousculée par un autre groupement d'envergure de la Wehrmacht que celui qui se trouvait auparavant sur le territoire roumain. En l'occurrence, le groupe d'armées F, dont le p.c. était à Belgrade.

Mais le dépouillement des pièces opérationnelles tant du groupe d'armées F que de certains de ses échelons subordonnés amène à corriger et compléter l'image de la partie allemande présentée dans les écrits historiques antérieurs.

Il s'agit surtout du fait qu'on n'avait pas remarqué la double qualité de ce grand commandement — à savoir qu'il était en même temps le sommet de tout le Théâtre de guerre Sud-Est („Oberbefehlshaber Südost“) —, tout comme l'existence — sous une dénomination qui prête à la confusion — d'un échelon intermédiaire, sis toujours à Belgrade, le „Militärbefehlshaber Südost“.

De même, tandis que les données — inévitablement incomplètes et ci ou là erronées — des commandements roumains faisaient état de trois grandes unités tactiques (les divisions motorisées Hindenburg et SS Langemarck ; la division Prinz Eugen), en réalité celles-là étaient inexistantes et celle-ci opérait dans un autre secteur aux Balkans.

L'articulation réelle était la suivante : un détachement de corps d'armée (commandé par le général Willi Schneckenburger, ancien chef de la mission de liaison avec l'armée bulgare), composé de trois éléments : un „groupe de combat“ divisionnaire longeant du sud le Danube, surtout aux Portes de Fer — Cazane ; la 92-e brigade de grenadiers motorisée, dans la moitié sud du Banat roumain ; un groupe de combat SS contre le grand centre urbain de Timișoara. L'engagement, vers le 10 septembre, de la 4-e division SS mécanisée (que certains auteurs, même allemands, considéraient à tort comme une grande unité de police) dans la plaine ouest de la Roumanie a déterminé un remaniement du commandement, parce que celle-là fut directement subordonnée à l'Oberbefehlshaber Südost (Heeresgruppe F) et en plus prit en charge le groupe de combat SS.

Le recoupement des actes opérationnels allemands laisse aussi voir que les instances concernées de la Wehrmacht ont eu une vue partiellement faussée sur les forces roumaines affrontées. Mais il est curieux que la partie allemande décela d'une manière bien plus exacte l'articulation et les mouvements des troupes soviétiques qui, à la faveur de la couverture roumaine, s'approchaient en ce laps de temps de la frontière roumano-yougoslave et roumano-hongroise.

L'élucidation de ce fragment de la guerre antifasciste de Roumanie justifie son intérêt non seulement eu regard à la littérature de spécialité de Roumanie, mais aussi en vertu du fait que même des études parues à l'étranger paraissent n'avoir pas entamé à fond une présentation de ce côté de la question.

PRECIS

Considering, with good reason, that control over the entire Carpathian arch presented a continental importance, and taking into account that the Romanian insurrection had forced the Wehrmacht into losing the Southern Carpathians and most of the Western ones, the German high commands tried to make up for that critical situation by mounting a strategic offensive which would have pushed forward their troops along the entire mountain range, the passes that open into the wide plain of Central Europe included. It was precisely that offensive that was to be checked by what has been called the Romanian cover operation of September 1944, the success of which provided the forces opposing the Wehrmacht, particularly the Soviet armies, with a wide bridgehead in the plain lying in the west of Romania, wherefrom their advance towards the south-east of the Nazi Reich could proceed smoothly and across an open, even area, which meant considerable advantages, given their superiority in terms of effectiveness and armour.

As long as the Romanian researchers had to stick to national archives alone, the articulation of the attacking German forces, those in the south-west of Romania (the Banat and the gorge of the Iron Gates — Cazane, of a continental strategic importance) included, was approached in analytical works upon this sole ground-

work. Indeed, that segment of the Romanian cover front was hit by a large grouping of the Wehrmacht, a different one from what had previously existed on the territory of Romania, namely the Army Group "F", its OP located in Belgrade.

However, an insight into the operational documents of both the Army Group "F" and some of its subordinate echelons makes it necessary that corrections and completions be brought to the image of the German side, as it appears in previous historical works.

Actually, it results that one has neglected the twofold competence of that large command — namely, that it concomitantly led operations on the entire South-East Theatre of War ("Oberbefehlshaber Südost") — and, at the same time, that the existence of an intermediate echelon, under a misleading name — "Militär-befehlshaber Südost" —, also headquartered in Belgrade, was as a matter of fact overlooked.

Likewise, while the data — unavoidably incomplete and, at times, erroneous — provided by the Romanian commands spoke of three tactical large units subordinated to the Army Group "F" that had been earmarked for Romania (the motorized Hindenburg and Langemarck SS Divisions, the "Prinz Eugen" SS Division), actually the first two did not exist, while the last one was operating in another sector of the Balkan Peninsula.

The real articulation was the following: an army corps detachment (under General Willi Schneckenburger, former chief of the German mission ensuring liaison with the Bulgarian army), consisting, in its turn, of three elements: a "combat group", having the strength of a division, deployed along the Danube course, on the southern bank of the river, especially in the Iron Gates — Cazane area; the motorized 92nd Grenadiers Brigade, in the southern half of the Romanian Banat; an SS combat group directed against the city of Timișoara. Towards September 10, the commitment of the mechanized 4th SS Division (wrongly considered a police large unit even by some German authors) in the western plain of Romania brought about a change in command, as it was directly subordinated to "Oberbefehlshaber Südost" (Heeresgruppe F) and, moreover, it was assigned the command of the SS combat group.

The collation of the German operational documents show that the Wehrmacht, too, possessed a distorted image of the Romanian forces it was facing. Most curiously, the Germans generally knew more exactly the articulation and movements of the Soviet troops which, benefiting of Romanian cover, were meanwhile drawing closer to the Romanian—Yugoslavian and Romanian—Hungarian frontiers.

The clarification of this aspect of Romania's antifascist war is fully justified not only in relation with the Romanian historiography, but also due to the fact that even studies published abroad do not seem to have largely dwelt upon this side of the subject.

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

Arhivele contemporane izvor al istoriei societății socialiste în România

IONEL GAL

Epoca revoluției socialiste, a construcției socialiste, în timpul căreia poporul român a dat un conținut nou civilizației sale, va rămâne pentru totdeauna vie în istorie datorită documentelor care relevă totalitatea valorilor materiale și spirituale create de oamenii muncii în procesul practicii social-istorice.

Documentele contemporane create de generațiile care au înfăptuit aceste mari prefaceri în cadrul unor organe sau organizații de stat, care au desfășurat și desfășoară activități în domeniul conducerii statului sau al serviciilor publice, în alte forme de organizare a raporturilor sociale, pe domenii de activitate potrivit normelor juridice (inclusiv unitățile economice de producție, de prestări de servicii sau de comerț) devin sursa principală de îmbogățire a bazei documentare a Arhivelor Statului. Completarea tezaurului arhivistic cu documente atât de la organizațiile socialiste, cât și de la celelalte organizații este o sarcină de mare importanță pe care societatea a încredințat-o Arhivelor Statului ca instituție specializată. De modul în care este rezolvată această înaltă îndatorire socială — păstrarea, conservarea și folosirea documentelor — depinde sfera de extindere a cercetării științifice, a activităților de documentare și cultural-educative.

În afara depunerilor obișnuite ale organizațiilor socialiste, o altă sursă de creștere a bazei documentare o constituie depistarea și achiziționarea de documente de la persoanele fizice, care de-a lungul activității lor au creat sau au primit și astfel dețin asemenea valori. Datorită grijii ce o acordă societatea acestui tip de izvoare istorice statul alocă importante sume de bani și mijloace materiale pentru a le avea în depozite publice aflate în patrimoniul Arhivelor Statului. Așa au intrat în ultima vreme în tezaurul arhivistic cantități însemnate de documente de o certă valoare istorică păstrate cu grijă patriotică de oameni de cultură, de știință, de țărani, de alte categorii de oameni ai muncii, de urmașii lor, de toți aceia care prin educația lor au înțeles importanța documentului pentru probarea vieții politice, sociale, culturale a epocilor trecute și mai ales a celei contemporane.

Bogăția de care dispun astăzi Arhivele Statului s-a făcut prin strădania arhiviștilor a căror profesie de credință a fost și este să adune și să depună la loc sigur documentele. Modul de realizare a acestei sarcini profesionale a influențat creșterea prestigiului instituției și i-a determinat prin fapte concrete pe deținătorii de documente să le încredințeze Arhivelor Statului, fără rezerve, știind că devin un bun în folosul întregii societăți.

În misiunea lor de completare a bazei documentare ce trebuie păstrată veșnic, arhiviștii țin seama în primul rând de două principii: 1) al valorii istorico-științifice a documentelor și 2) al integrității fondurilor. Analizând istoria formării arhivelor de stat se desprinde concluzia că principiul valorii documentelor s-a aflat dintotdeauna în atenția activității de completare a patrimoniului arhivistic, lucru firesc pentru că istoria, ca știință, și-a reconstituit faptele întotdeauna și pe

baza acestei valori. Spre deosebire de trecut cînd aspectul valoric se raporta de regulă la dovedirea unor drepturi, acum el a căpătat valențe noi. Activitățile sociale destinate progresului continuu, dezvoltarea economică de o amploare fără precedent, fac din documentele de arhivă un element de bază în buna organizare și desfășurare a proceselor de producție de orice fel pe de o parte, iar pe de alta de relevare a complexei vieți sociale și a tuturor valorilor societății socialiste.

Principiul integrității fondurilor se impune prin faptul că numai un fond integral poate furniza o documentare completă. În depozitele noastre sînt încă multe fonduri create chiar în epoca contemporană descompletate, fragmentate, datorită vicisitudinilor de tot felul, inundații, cutremure și chiar de natură socială, acolo unde oamenii preocupați de multe alte probleme n-au acordat atenția cuvenită condițiilor corespunzătoare de păstrare, conservare și folosire așa cum le stipulează legiuitorul.

Plecînd de la faptul că procesul completării bazei documentare are în vedere lărgirea laturii calitative a sferei de cercetare, primirea documentelor în depozitele noastre va avea un caracter selectiv, urmînd să fie preluate fondurile de arhivă ale organizațiilor care au avut și au o însemnătate de prim rang în viața social-politică și economică a țării și au prin conținutul lor capacitatea să ofere o bază documentară solidă atît cercetării științifice teoretice cît și celei destinate să acopere necesități practice.

Aplicarea cu fermitate a legislației arhivistice și îmbunătățirea continuă a condițiilor de care dispun Direcția Generală a Arhivelor Statului și filialele sale în materie de depozite, laboratoare moderne de restaurare și conservare și valorificarea documentelor au determinat preluarea unor cantități sporite de documente. S-a ajuns ca de la 5.014 fonduri și colecții arhivistice existente în depozitele noastre în anul 1970, numărul acestora să fie de 23.575 la sfîrșitul anului 1982.

Socotim că în beneficiul societății, al cercetării de orice fel, al îmbogățirii bazei documentare, a acționat în ultimii ani concepția, care s-a dovedit bună după părerea noastră, de a se prelua integral sau cît mai multe arhive dintr-o anumită ramură de activitate socială. Practica a izvorît din necesitatea de a realiza o bază documentară cît mai cuprinzătoare pentru o ramură de activitate, de a avea strînse la un loc integral sau cel puțin majoritatea documentelor dintr-o ramură. Astfel, s-a procedat cu fondul de arhivă al Ministerului Industriei Alimentare încheiat la anul 1969, aflat pînă la preluarea la D.G.A.S. în arhiva Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare. S-au preluat de la fostul minister în anii 1979—1983, cantități însemnate de documente, peste 5 000 m. l. În anul 1983 a fost preluat fondul de arhivă de la Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini, iar în teritoriul majoritatea filialelor Arhivelor Statului și-au dus la bun sfîrșit sarcina de a lua pînă la anul 1968 fondurile administrației locale de stat (sfaturile populare ale fostelor regiuni și raioane).

Anul 1983 a fost pentru Arhivele Statului un an record în privința preluărilor de arhive, fiind introduși în depozitele sale aproape 20 000 m. l. arhivă. Ele completează în mod organic arhiva istorică existentă făcînd posibilă aprofundarea cercetării unor procese istorice și momente esențiale din lupta poporului român pentru progres, pentru construcția socialistă. Totodată, filialele în acțiunea lor de completare a bazei documentare au pus accent deosebit în această perioadă pe o masivă preluare a fondurilor arhivistice create de unitățile din agricultură, precum și de primăriile comunale.

Rezultatele obținute în acest an pe linia preluărilor de arhivă se datoresc și bunei colaborării ce a existat între compartimentele centrale și județene ale Direcției Generale a Arhivelor Statului. Rodul acestei colaborări sînt cantitățile însemnate de documente primite de filialele: Vîlcea (5 000 m. l.), Mehedinți

(1 600 m. l.), Gorj (1 500 m.l.), Ialomița (4 000 m.l.) și Direcția Arhivelor Centrale (4 100 m. l.). Este cazul să consemnăm strădania depusă de filialele Teleorman, Giurgiu, Dolj și Direcția Arhivelor Centrale pentru a intra în posesia unor noi capacități de depozitare de arhive. Exemplul lor trebuie să constituie un factor mobilizator în activitatea viitoare pentru toate filialele noastre.

După cum afirmam mai sus o altă sursă importantă de a pune în patrimoniul arhivistic și implicit în Patrimoniul Cultural Național valori cu rol important în cunoașterea istorică și documentară utilă practicii sociale actuale au constituit-o documentele create de personalități ale vieții social-politice și culturale a țării și deținute de persoane fizice. Această categorie de cetățeni animați de cele mai nobile sentimente față de izvoarele istorice ale poporului nostru au adus în anul 1983 peste 7 000 documente create între secolele al XVI-lea și al XX-lea.

Cum îmbogățirea bazei documentare este un proces complex care cere o cunoaștere temeinică a fondurilor de arhivă existente și care se creează la organizațiile socialiste, se impune o pregătire din timp a condițiilor de păstrare și conservare a cantităților de documente ce urmează a fi preluate. În același scop este necesară o planificare de perspectivă care să prevadă fondurile și ordinea preluării lor. Dorim să reținem atenția asupra faptului că luarea în custodie ca formă de pregătire a documentelor în vederea preluării la Arhivele Statului și-a dovedit pe deplin utilitatea mai ales la filialele ce au beneficiat în ultimul deceniu de construcții noi de depozit cum au fost cele din Vâlcea, Gorj, Mehedinți, Sălaj, Bistrița-Năsăud, Ialomița, Iași, Timiș ș.a. De altfel în această privință Direcția Generală a Arhivelor Statului a elaborat o prognoză care prevede fondurile ce urmează să fie preluate, fixând și răspunderea compartimentelor sale de a urmări modul de pregătire a acestora. În mod firesc comisiilor de selecționare de la organizații le revine un rol important în stabilirea și pregătirea documentelor ce vor intra în depozitele noastre. Ele devin, în acest caz, organul cel mai autorizat, cunoscând fondurile și procesul selecționării, de a fixa ordinea priorităților în predarea documentelor la Arhivele Statului.

Cum completarea bazei documentare este un proces neîntrerupt, nu ne este indiferent cum se creează astăzi arhivele curente și cum se pregătesc ele la arhiva generală a organizației pentru a deveni arhivele istorice de mîine. De modul în care sînt grupate documentele în dosare, de calitatea lucrărilor de constituire a dosarelor, de evidențele întocmite depinde calitatea depunerilor în depozitele noastre. Contribuția organelor de îndrumare și control ale Arhivelor Statului la îmbogățirea bazei documentare își găsește o materializare concludentă în măsura în care acestea reușesc să determine creatorii de documente să aplice prevederile legislației în vigoare la constituirea arhivei curente, să pregătească documentele pentru preluare.

Cantitățile mari de arhivă preluate în anul 1983, experiența acumulată la organizațiile socialiste, eforturile făcute în direcția obținerii de noi spații și a umplerii celor existente, ne îndeamnă ca în anul 1984 să continuăm să preluăm cantități apreciable de arhivă. În acest sens estimăm ca preluările Filialei Arhivelor Statului Municipiul București să se ridice la cantitatea de 5 000 m. l. arhivă ; ale Filialei Arhivelor Statului Argeș la peste 2 000 m. l. arhivă, ale F.A.S. Dolj la cca. 1 500 m. l., iar ale F.A.S. Teleorman la peste 1 500 m. l.

Totodată, Direcția Generală va sprijini acțiunile filialelor Alba, Sălaj și Gorj de a prelua fiecare circa 1 500 m. l. arhivă în spațiile de care dispun în noile construcții.

Toate aceste preluări vor fi răspunsul colectivului Direcției Generale a Arhivelor Statului la condițiile optime de păstrare și conservare create de conducerea de partid și de stat, de conducerea Ministerului de Interne care asigură protecția specială a valorilor materiale și spirituale din Fondul Arhivistic Național.

Noul local al arhivelor statului județul Ialomița

MIHAI COTENESCU

La sfîrșitul lunii noiembrie 1983 a avut loc inaugurarea sediului Filialei Arhivelor Statului județul Ialomița. La această solemnă festivitate au fost prezente personalități de seamă ale vieții politice și spirituale românești. Printre invitați s-au aflat tovarășa Suzana Gâdea — membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste; Gheorghe Tănase — prim-secretar al Comitetului județean de partid Ialomița; Nicolae Gârbă — adjunct al ministrului de interne și secretar al Consiliului Politic al Ministerului de Interne; Ionel Gal — directorul general al Arhivelor Statului, membrii secretariatului Comitetului județean de partid Ialomița, directorii tuturor filialelor județene ale Arhivelor Statului, un numeros public.

Festivitatea de inaugurare a așezămîntului de cultură din capitala Cîmpiei Soarelui s-a desfășurat în contextul manifestărilor dedicate aniversării a 85 de ani de la desăvîrșirea formării statului național unitar român, prilej cu care s-a desfășurat o paletă variată de acțiuni. În cadrul acestora au avut loc simpozionul „Unitatea și continuitatea milenară a poporului român“, la care au fost prezentate peste 120 de comunicări și referate, vernisarea expozițiilor „Noi descoperiri arheologice în județul Ialomița“, „Unitatea civilizației tehnice populare în România“, „Momente din lupta poporului român pentru unitate și independență națională“ și „Cultura și istoria județului Ialomița oglindită în documente și imagini“.

După cuvîntul de salut rostit în fața participanților de directorul Filialei Arhivelor Statului din județul Ialomița, primul secretar al Comitetului județean de partid a tăiat panglica inaugurală. A urmat apoi vernisajul expoziției din incinta noului lăcaș de cultură și vizitarea depozitelor de arhivă, a laboratoarelor, a sălii de studiu și a birourilor arhiviștilor.

Noul sediu, construit prin grija conducerii de partid și de stat în perioada 1980—1983 de către T.C.M.I. Ialomița, este amplasat în centrul municipiului Slobozia, în imediata vecinătate a sediului politico-administrativ al județului. El dispune de 4 niveluri, fiind construit într-o linie arhitecturală modernă. Pe laturile exterioare este decorat cu 2 lucrări de artă monumentală realizate din ceramică glazurată de pictorul Mihai Bandac. Artistul relevă prin opera sa ideea de continuitate a vieții în cîmpia Bărăganului, ocupațiile tradiționale ale locuitorilor acestor meleaguri. În interiorul sediului Mihai Bandac a montat 5 steme reprezentative aparținînd domnitorilor români.

Filiala dispune de depozite moderne în care sînt păstrate documente de patrimoniu. Cercetarea științifică dispune în prezent de o importantă parte a fondurilor unor instituții administrative, judecătorești, sanitare, culturale și întreprinderi economice care au funcționat în județul Ialomița în ultimele două secole. Tezaurul arhivistic al filialei face posibilă cercetarea mai aprofundată a vieții sociale din această zonă a țării și mai ales a evoluției agriculturii românești, constituind de altfel sursa cea mai importantă pentru tematica proiectatului muzeu național de istorie agrară care va fi realizat aici în viitorii ani.

În incinta sediului și-au găsit totodată locul un modern laborator foto și de microfilmare, birouri de lucru pentru arhiviști și arhivari, săli de studiu pentru cercetarea documentelor și microfilmelor, spații pentru organizarea de expoziții și alte manifestări științifice, bibliotecă, săli de lucru pentru dezinfecția, igienizarea și pregătirea documentelor înainte de a fi introduse în depozitele de conservare.

Datorită sprijinului primit din partea organelor de resort ale Ministerului de Interne și ale Inspectoratului Județean Ialomița, toate spațiile destinate păs-

trării și valorificării documentelor au fost dotate cu mobilierul și cu aparatura modernă necesară bunei funcționări a instituției noastre.

Spațiile de depozitare existente asigură preluarea a 8 000 ml de arhivă. Până în prezent sînt ocupați deja circa 7 000 ml cu arhivă inventariată, parțial selecționată.

La sfîrșitul vizitei, înaltele personalități prezente au apreciat pozitiv măsurile luate pentru depozitarea și folosirea documentelor în interesul societății, urînd entuziasmului colectiv al filialei succese tot mai mari. Cu acest prilej arhiviștii filialei au primit sarcina să facă totul ca printr-o colaborare permanentă cu Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă și cu celelalte instituții de cultură din județ să contribuie la cunoașterea mai profundă a istoriei meleagurilor ialomițene și să ajute la finalizarea tematicii viitorului muzeu al agriculturii românești.

Din experiența muncii de arhivă la Ministerul Industriei Metalurgice

MARIA BOBARU, VASILE NICULA

Este știut că documentele create de instituții, întreprinderi și alte categorii de organizații, dată fiind valoarea informațională pe care o conțin și necesitățile pe care le satisfac, constituie un bogat izvor de cunoaștere. Este firesc, așadar, să existe din partea creatorilor arhivelor și a urmașilor lor interes pentru păstrarea documentelor în cele mai bune condiții, să le facă accesibile cercetării de orice importanță socială. Dar organizarea arhivelor în spiritul normelor arhivistice, elaborarea de instrumente de evidență și informare presupun o grijă deosebită pornită de la conducătorii organizațiilor pentru asigurarea condițiilor necesare ca ele să fie oricînd funcționale, o muncă permanentă din partea acelor categorii de personal muncitor cărora le revin atribuții speciale privind arhiva, o îndrumare continuă și competentă dată de organele Direcției Generale a Arhivelor Statului, administratorul unic stabilit de lege al Fondului Arhivistic Național.

Arhivele Statului au elaborat, pe temeiul actelor normative, în munca cu creatorii de arhivă, metode de lucru menite să asigure cele mai bune rezultate.

Avînd în vedere obligațiile prevăzute de legiuitor pentru ministere și celelalte organe centrale de a stabili compartimentul, factorul de răspundere și componența Comisiei de selecționare care împreună asigură conducerea activității operative în domeniul arhivelor pe care le creează, precum și aplicarea normelor tehnice pentru arhivarea, folosirea și păstrarea documentelor create atît pe plan central, cît și local pînă la predarea lor la Direcția Arhivelor Centrale (în cazul ministerelor) și la filialele județene (în cazul instituțiilor și întreprinderilor subordonate unui minister sau altuia), Direcția Generală a Arhivelor Statului urmărește realizarea celei mai bune colaborări la trei nivele cu atribuțiuni în domeniul arhivistic din cadrul: 1. ministerului; 2. organizațiilor subordonate acestuia; 3. compartimentelor de arhivă.

Din partea Direcției Generale a Arhivelor Statului responsabilitatea desfășurării activității concrete de instruire și îndrumare metodologică și de control revine Serviciului de metodologie și control și filialelor județene.

În sistemul industriei metalurgice, îndrumarea și controlul activităților de arhivă au fost efectuate de organele Ministerului Industriei Metalurgice împreună cu organele amintite ale Arhivelor Statului. Ministerul, prin Direcția secretariat-administrativ, a prevăzut în planurile de muncă sarcini de îndrumare și control ale activității de arhivă la unitățile în subordine, de instruire periodică a responsabililor și lucrătorilor de arhivă și a analizat atât la nivelul Consiliului de conducere, cât și la acela al unităților din subordine situația depozitelor de arhivă, stadiul și calitatea muncii de selecționare ș.a.

În activitatea de îndrumare și control a ministerului la unitățile sale este de relevat faptul că s-a acordat atenție ordonării, inventarierii și selecționării documentelor, modului de constituire a arhivei curente, de organizare și funcționare a registraturilor. Rezultatele controalelor au fost consemnate în procese-verbale și s-au materializat în măsuri cu termene de îndeplinire. Pe baza proceselor-verbale vizate și de conducerile unităților controlate s-au întocmit sinteze pentru informarea conducerii ministerului.

Pe plan central, Direcția Generală a Arhivelor Statului, prin Serviciul de metodologie și control și filiale, a dat compartimentului responsabil cu arhiva și Comisiei de selecționare din Ministerul Industriei Metalurgice îndrumările teoretice și practice necesare pentru aplicarea Decretului 472/1971, a sprijinit elaborarea indicatorului termenelor de păstrare și a nomenclatoarelor, a participat la activități concrete de inventariere a fondurilor centrale și locale, a sprijinit instruirea cadrelor ministerului și organizațiilor sale locale cu probleme de metodologie a muncii, prin cursurile organizate de Arhivele Statului în București și în județe, și împreună cu organele Ministerului Industriei Metalurgice a executat controale destinate perfecționării muncii arhivistice din acest domeniu.

Privind retrospectiv a fost îndrumat și controlat în anul 1980 Combinatul siderurgic Reșița. Șeful filialei Arhivelor Statului Caraș-Severin împreună cu reprezentantul ministerului au stabilit măsuri pentru îmbunătățirea sistemului de registratură, impulsionează selecționării arhivei și punerea în circuitul economic a acelor documente lipsite de importanță și ale căror termene de păstrare prevăzute în indicator au expirat. Totodată, s-a pus un accent deosebit pe grăbirea pregătirii documentelor ce urmează să fie preluate de filială. În același mod s-a desfășurat controlul arhivelor la Combinatul industrial metale neferoase sau la Întreprinderea de produse carbunoase Slatina.

În anul 1981 controlul a continuat la alte unități ale Ministerului Industriei Metalurgice, în județul Brăila, unde au fost verificate Combinatul laminorilor Brăila, Fabrica de produse refractare Brăila și Liceul „Panait Cerna” din același oraș. La aceste întreprinderi delegații filialei Arhivelor Statului din județ împreună cu reprezentantul ministerului de resort au analizat condițiile și măsurile ce se impun pentru a mări ritmul de pregătire pentru arhivarea documentelor cu caracter permanent, conform normelor tehnice. Colaborarea dintre cei doi factori, respectiv Arhivele Statului și ministerul de resort, a condus la concluzia că trebuie dată mai multă atenție calificării cadrelor, însușirii prevederilor Decretului privind Fondul Arhivistic Național și a celor din normele tehnice pentru desfășurarea activității arhivistice la organizațiile socialiste. Pentru realizarea acestui

obiectiv s-au organizat instructaje cu rezultate dintre cele mai promițătoare privind calitatea inventarierii, a selecționării, a folosirii și a condițiilor de păstrare.

Au fost organizate instructaje în orașul Galați, la care au participat responsabili de arhivă, registratorii, secretarii și șefii serviciilor administrative de la Întreprinderea de construcții montaje siderurgice Galați, Întreprinderea utilaj greu construcții Galați, Întreprinderea laminorilor Galați, Stația de sortare a minereurilor Galați, Combinatul siderurgic Galați, liceele metalurgice Galați ș.a. La instructajele semnalate, Filiala Arhivelor Statului din județ a prelucrat obligațiile ce revin organizațiilor din legislația arhivistică în vigoare, principiile și metodele de selecționare a documentelor, rolul documentelor create de aceste unități în cunoașterea experienței sociale actuale și în viitor a istoriei poporului nostru din anii construcției socialismului.

În anul 1982 a fost organizat un instructaj la Institutul central de cercetări metalurgice la care au participat toți responsabili de arhivă de la unitățile din industria metalurgică din municipiul București. Filiala Arhivelor Statului din Municipiul București a expus concluziile care s-au desprins din activitatea de îndrumare și control la aceste organizații, situația arhivelor sub raportul inventarierii, selecționării și păstrării documentelor. O formă frecvent folosită cu rezultate bune este aceea a instruirii comisiilor de selecționare. Așa a fost instruită în anul 1983 comisia de selecționare a ministerului. La lucrările de instruire au fost convocați și reprezentanți ai comisiilor de la unități în subordine din București. De relevat este faptul că instructajul s-a făcut chiar în procesul de selecționare a documentelor, fiind prezentate inventare din care s-au analizat unitățile arhivistice, poziție cu poziție, din punct de vedere valoric, deci al păstrării sau eliminării lor.

O problemă care a stat în atenția colaboratorilor din cele două instituții a fost aceea a îmbunătățirii indicatorului termenelor de păstrare pe întregul sistem al industriei metalurgice, având în vedere că structura și problemele de muncă s-au schimbat în cadrul acestei ramuri, că cerințele de ordin istoric și practic impun o revizuire a termenelor de păstrare în sensul reținerii permanente numai a documentelor cu certă valoare istorică. Pornind de la grija pe care specialiștii ramurii respective o manifestă față de criteriul valorii, de elementele de relativitate care își fac simțită prezența în raport cu interesul viitorului peste veacuri și de preocuparea arhiviștilor de a concura la stabilirea valorii în perspectiva istoriei, s-au făcut în urma acestor experiențe cu caracter arhivistic propuneri concrete pentru perfecționarea indicatorului termenelor de păstrare și a nomenclatoarelor și s-au luat măsuri care au dus după cum arată rezultatele muncii la îmbunătățirea stării arhivelor.

Sigur că, acolo unde există preocupare și din partea forului tutelar de ramură, roadele activității sînt mai bune. Majoritatea unităților din acest sistem au arhivele inventariate și selecționate, le păstrează în bune condițiuni, ceea ce dă garanția folosirii lor în scopurile practice de producție, de cercetare, în general documentar-științifice și istorice și, totodată, de viață îndelungată. Este cazul să amintim aici ca model de arhive bine organizate Combinatul siderurgic Hunedoara, Combinatul siderurgic Galați, Întreprinderea de construcții și montaje siderurgice Reșița, Institutul de cercetări metalurgice București ș.a. În aceleași lucruri se pot spune despre alte unități centrale și teritoriale, care mai dețin cantități însemnate de arhivă neinventariate și neselecționate și în condiții improprii de păstrare. Acestea nu au depus și nu depun suficient interes, pe măsura posibilităților, pentru a lăsa posterității o bază documentară bogată și bine organizată.

Documente de arhivă în sprijinul cunoașterii și valorificării resurselor hidroenergetice din Oltenia (II)

PROIECTE DE MICROHIDROCENTRALE ȘI ALTE AMENAJĂRI HIDROTEHNICE ÎN JUDEȚUL DOLJ ÎNTOCMITE PE BAZA CERCETĂRII DOCUMENTELOR DE LA FILIALA ARHIVELOR STATULUI DOLJ (II)

SORIN DUMITRESCU

Buna gospodărire a tuturor resurselor patriei noastre — materiale și energetice — constituie unul din imperativele etapei actuale, pentru a cărui realizare un număr important de specialiști din diverse ramuri de activitate își întrunesc eforturile. Între acestea, valorificarea potențialului energetic al cursurilor de apă de mai mică importanță ocupă un loc de seamă în atenția specialiștilor.

Din studiile elaborate în perioada 1978—1979 de Ministerul Energiei Electrice, Consiliul Național al Apelor și consiliile populare județene a rezultat că țara noastră dispune de un potențial hidroenergetic utilizabil prin amenajarea de microhidrocentrale reprezentînd o putere de cca 1 000 MW și o energie de cca 2,5 miliarde KWh/an.

Ca urmare a indicațiilor conducerii superioare de partid și de stat privind elaborarea unui program național de valorificare integrală a potențialului hidroenergetic, Consiliul Național Pentru Știință și Tehnologie a inițiat inventarierea potențialului hidroenergetic amenajabil și a solicitat consiliilor populare județene să facă propuneri de amplasamente pentru realizarea de microhidrocentrale.

Pe baza acestor propuneri Consiliul Național Pentru Știință și Tehnologie a elaborat un program pentru utilizarea potențialului hidroenergetic prin amenajarea de microhidrocentrale în etapa 1981—1985.

Astfel, în condițiile actuale valorificarea integrală a potențialului hidroenergetic constituie o problemă de primă importanță, putîndu-se lărgi gama de preocupări hidroenergetice, ca de exemplu zone favorabile, locale, pe râuri mici, izvoare de apă la cote înalte și cu debit apreciabil.

Una din problemele dificile a fost depistarea tuturor amplasamentelor favorabile, apelîndu-se în acest scop la toate informațiile deținute de organele de specialitate ca O.G.A. Dolj, D.A. Jiu, O.C.O.T. Dolj, T.C.I.F. Craiova, dar mai ales la documentele deținute de Arhivele Statului, deosebit de valoroase și utile.

De un interes deosebit au fost informațiile privitoare la vechile mori de apă de pe raza județului, în găsirea acestora apelînd la Filiala Arhivelor Statului Dolj cu sediul la Craiova — aflînd aici înțelegerea plină de solicitudine a arhiviștilor craioveni. Astfel am reușit să reconstituim existența a peste 70 de mori de apă și alte instalații pe râul Gioroc, canalul Morilor pe Deznăuți etc. aflate în documentele vremii, fiind apoi trecute pe hartă, localizate și studiate la teren. S-a cîștigat astfel timp prețios, mergîndu-se direct la vechile amplasamente.

Din împletirea acestor activități au rezultat posibile amplasamente ce au fost studiate, reținîndu-se prin criterii tehnico-economice 25 de propuneri pentru realizarea unor microhidrocentrale.

PREOCUPĂRI ALE FILIALEI ARHIVELOR STATULUI MEHEDINȚI PENTRU CUNOAȘTEREA POTENȚIALULUI HIDROENERGETIC DIN ZONA

NICOLAE CHIPURICI

Consfătuirea, avînd în vedere tema pusă în discuție și problemele ridicate, este și interesantă și utilă. Apreciem deosebit preocuparea specialiștilor de la Direcția Apelor Jiu, Oficiul de Gospodărire Apelor și Institutul de Proiectări Dolj pentru cercetarea documentelor din fondurile F.A.S. Dolj. În județul Mehedinți, pînă în prezent acest lucru s-a făcut mai puțin.

Țin să subliniez că ideea specialiștilor adusă la cunoștința noastră de tovarășul inginer Panait cu privire la compararea informației din izvoarele arhivistice cu realitatea de pe teren este interesantă și utilă.

Colaborarea fructuoasă dintre instituțiile din județul Dolj trebuie extinsă și la filialele Arhivelor Statului din zonă limitrofă. Colectivul F.A.S. Mehedinți și-a pus pe agenda de lucru adîncirea studiului cu privire la morile de apă din județ, deoarece numărul de 70 de asemenea obiective nominalizate în documentarul prezentat pentru un asemenea cadru geografic pare mic.

Fondurile arhivistice de la Drobeta-Turnu Severin sînt valoroase prin astfel de date pe care le conțin și ca un argument în acest sens aducem în discuție catagrafia puțurilor și fîntînilor deschise din județul Mehedinți și documentele privind apele minerale din Mehedinți și Vîlcea.

FOLOSIREA SURSELOR DE APĂ CURGĂTOARE ÎN JUDEȚUL VÎLCEA ÎN TRECURT

CORNELIU TAMĂȘ

Utilizarea puterii apei prin instalații eficiente care a făcut parte din viața economică românească din trecut constituie încă o dovadă a spiritului ingenios al poporului nostru.

Întreaga rețea de apă curgătoare de pe teritoriul județului Vîlcea aparține bazinului hidrografic al râului Olt. Oltul străbate județul pe aproximativ 130 km, coborînd de la Rîul Vadului pînă la sud de Drăgășani.

Începînd de la Cîineni spre Călimănești râul Olt primește pe partea dreaptă apele pîraielor : Uria, Robești, Sărăcinești și ale râului Lotru, iar pe stînga : Valea Satului, Boia, Titești și Băiașul. Printre afluenții mai importanți din amonte spre aval sînt : Muereasca, Olănești cu afluentul său Cheia, Bistrița cu afluenții săi Cheia, Otăsău, Govora, Luncavățul, Pesceana, Mamu, Beica și Oltețul cu afluentul său Cerna unit cu Cernișoara, Tărlia și Sasa. Pe stînga Oltul primește afluenții : Coisca, Simnicul și Topologul.

Rîurile în sectorul montan au un important potențial hidroenergetic.

Moara de apă, moștenire din epoca daco-romană, are o construcție care dovedește pricepere și ingeniozitate, o bună cunoaștere a legilor fizicii și a servit la satisfacerea unor necesități vitale legate de hrana zilnică a populației.

Prelucrarea lemnului cu ajutorul apei, pentru material de construcție, unelte, mijloace de navigație și tot felul de obiecte de gospodărie a fost o îndeletnicire străveche în ținutul carpato-dunărean.

Documentele din arhive, multe publicate, dar mai multe încă numai cercetate de oamenii de știință, arată că morăritul a reprezentat în feudalism o industrie

importantă și aparținea domniei, care o putea încredința bisericii sau boierimii. În Râmnic morăritul cu ajutorul apei își are o istorie suficient de documentată. Domnia avea, din câte știm pînă acum, în zona Râmnicului cca. zece mori pe care, rînd pe rînd, le va da ca danii mănăstirilor. Spre exemplu, mănăstirea Cozia capătă de la Dan I voievod o moară la Râmnic. O alta îi va fi dată mănăstirii de Mircea cel Bătrîn, pentru ca sub Radul Praznaglava să ajungă să aibă cinci, iar în 1580 să mai adauge încă patru.

Mănăstirii Govora, la 1 august 1496, i se confirmă stăpînirea peste o moară la Râmnic, dăruită de Vlad Dracul (1436—1446). După localizarea făcută de Neagoe Basarab instalația respectivă se afla „unde se împreună hotarul cu Ulița lui Oprea”. Neagoe Basarab mai pune la zestrea mănăstirii încă două mori construite prin dorința sa „într-o casă” în fața orașului. La 15 aprilie 1635 mănăstirea mai avea încă prima moară în Ulița. Mănăstirea Cornet de lîngă Valea Rea, înainte de 1 septembrie 1517, căpătase de la jupan Stanciul logofăt o moară la Olt în fața Voinigeștilor. Ultima mănăstire posesoare de moară este Iezerul, căreia Pătrașco voievod i-o dăruiește în anul 1566.

Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea înainte, morile boierești sînt frecvente, în timp ce domnia nu mai are niciuna. De altfel acum nici morăritul nu mai este un privilegiu domnesc, iscîndu-se în schimb o teribilă concurență între stăpînii de mori: episcopie, mănăstiri, boieri, preoți și negustori. Numărul morilor în județ continuă să crească.

În secolele XVI—XVIII apar în documente știri despre existența unor mori pe toate rîurile vilcene sub formula: „vad de moară”, „moara cea veche”, „o roată de moară”, „jumătate vad de moară”, „cupe bune umblătoare”, „moara cu vadurile” etc.

Cu timpul apar sute de alte construcții înălțate pe malul apelor fără a mai fi trecute în acte, pe măsura nevoilor și împrejurărilor. Satele dependente trebuiau să se îngrijească la rîndul lor de morile stăpînului feudal, să le păzească și să le repare.

La 12 februarie 1680 Șerban Cantacuzino a trebuit să hotărască deoarece „un logofăt Badea voise să tragă toată apa la morile lor din ocnă. S-au cercetat vadurile, morile mai vechi, împreună cu alții din Vlădești și au împărțit apa în două: jumătate să meargă spre moara logofătului Badea și jumătate la morile celor de la Ocnă, ca să se poată hrăni toți”.

Cert este că peste secole, în statisticile din anul 1899, pe teritoriul județului Vîlcea se aflau un număr de 225 mori.

Județul Vîlcea a cunoscut și alte tipuri de „mori” puse în mișcare de forța apei. Așa apare în 1598 pe ulița cu țigani o moară de postav, iar în 1646 o moară de hîrtie în regiunea Călimănești și o alta pe iazul morilor din Râmnicul Vîlcea, lîngă biserica Sf. Gheorghe, din inițiativa boierilor Rudeni.

Nenumărate documente amintesc de pive. Piva servește pentru îngroșatul și îndesatul dimiei care devine astfel mai rezistentă și mai călduroasă. Pivele se găsesc numai de-a lungul apelor limpezi de munte, cu un debit mare și constant.

Registrele de socoteli pe care le păstrăm în depozitele arhivelor istorice menționează destul de des existența pivelor pe domeniul mănăstiresc.

Tot din documentele arhivistice aflăm că în regiunea vîlceană de munte încă din 1824 întîlnim joagăre folosite pentru obținerea scîndurilor din bușteni de stejar, fag, brad, ulm etc.

Instalațiile tehnice țărănești din Vîlcea fac parte din vechea cultură a poporului nostru, s-au înmulțit treptat și au îndeplinit un rol social-economic însemnat, legat de anumite perioade istorice. De aceea socotim că tehnicienii,

astăzi, cercetînd asemenea izvoare de informație, care cuprind adesea multă investigație de inteligență utilizabilă în noile condiții oferite de o tehnologie simplă dar eficientă, ar putea degreva, pentru alte nevoi sociale, importante cantități de resurse de energie — cărbune, petrol etc.

GORJUL, JUDEȚ CU UN BOGAT POTENȚIAL HIDROENERGETIC DAN NEGULEASA

Pentru cunoașterea folosirii energiei apelor în județul Gorj de-a lungul timpului prezintă interes statisticile din 1833 și 1909.

Studiul informațiilor din asemenea documente ne relevă faptul că numărul cel mai mare al morilor de apă, circa 700, a fost atins la jumătatea secolului al XIX-lea. Spre anul 1900 și mai ales după aceea se observă o continuă scădere. Statisticile din 1909 înregistrau un număr mai mare de mori pe râurile Amaradia, Bistrița, Gilort, Jaleș, Jiu, Oltet, Sadu, Tismana.

În Gorj, spre deosebire de alte județe, existau foarte multe pive și fierăstraie acționate de forța apelor. Dacă morile de apă au fost înlocuite de cele acționate cu combustibili convenționali, pivele, de regulă, n-au fost înlocuite cu alte instalații mai moderne. De aceea, avînd în vedere amploarea solicitărilor pentru produsele de artizanat, față în față cu problema consumului de energie și combustibili, studiul reînființării lor ar putea, în condiții noi, să stea în atenția organizațiilor socialiste interesate.

Pornind de la acest motiv propunem ca investigația să fie lărgită, iar în colectivele de cercetare să fie incluși și etnografi care pot să contribuie cu sugestiile și rezultatele cercetărilor de pînă acum la reconstrucția și reutilizarea unor tehnici folosite de vechile obiective cu caracter economic semnalate în documente.

În județul Gorj de altfel se mai păstrează asemenea obiective, îndeosebi morile, unele funcționînd cu aceleași tehnici și în prezent, în viața unor mici colectivități.

UN DOCUMENT DIN 1866 PRIVIND AMENAJAREA JIULUI PENTRU NAVIGAȚIE

VIORICA CERNĂTESCU

Întrucît problematica consfătuirii noastre este deosebit de largă supun atenției specialiștilor prezenți aici un proiect de amenajare a Jiului „pentru a deveni navigabil pe o distanță de 2—3 poște“, în speranța că el va prinde viață, chiar dacă au trecut de atunci 117 ani.

Inginerul Consiliului general al județului, Enrich Skrzcszevschi, în raportul său din 1866, intitulat „Clasificarea documentelor în județul Dolj“, pleda pentru întocmirea unui proiect de amenajare a cursului Jiului cu scopul de a deveni navigabil. Pledoaria sa avea ca argumente: 1. poziția geografică a județului situat între ultimele coline ale Carpaților, traversat de un râu mare și de mai multe ape

mici în direcția principală din miază-noapte spre miază-zi și protejat de un pământ „foarte fertil”; 2. producția cerealiară mare a Doljului; 3. exportul intens practicat de negustorii doljeni.

Jiul, ce traversa Doljul pe o distanță de „7 poște”, rămăsese pentru locuitori fără alt folos. Cu excepția binelui făcut de câteva mori așezate la nivelul albiei, apele Jiului aduceau mult rău în timpul creșterilor sale, inundând finețele, locurile de arătură și transformând multe locuri în bălți ce periclita sănătatea oamenilor.

De aceea inginerul Skrzczewski propunea ca apa Jiului să devină „plutoare fără multe cheltuieli pe o distanță de cel puțin două pînă la trei poște, din gura ei în sus”. Pentru aceasta trebuia întocmit un studiu serios întemeiat pe observarea debitului apei, atît în matca Jiului, cît și pe cursul rîurilor afluate.

Se cerea neapărat ridicarea planului de situație a acestui rîu cu pămîntul ce-l înconjură, ridicarea nivelului longitudinal și profilurile transversale, cît și însemnarea atît pe plan, cît și pe fața pămîntului a noianului de inundații.

Acest studiu, pe care inginerul se angaja să-l întocmească, urma să aducă precizări și pe albia din județul vecin, Gorj, căci „ori și ce lucru ridicat va trebui început în sus”, altfel „regulări mai în vale sînt și rămîn vane osteneți, fără nici un succes”.

Același inginer mai susținea necesitatea înființării unor poduri umblătoare pe apele Jiului, pe traseul Craiova—Severin, întrucît cele existente erau insuficiente. După opinia sa ar fi fost util un pod stătător și unul umblător pe apa Gilortului, în drumul mare al Jiului, cel umblător avînd posibilitatea de a aduce venituri însemnate, care ar fi acoperit cheltuielile construcției în mai puțin de un an.

INFORMAȚII DIN ARHIVE PRIVIND CÎTEVA SURSE DE ALIMENTARE CU APĂ A CRAIOVEI

ION ZARZĂRA

Dezvoltarea economică și creșterea populației orașului Craiova în a doua jumătate a secolului al XIX-lea au ridicat în fața autorităților municipale probleme vizînd sistematizarea și modernizarea orașului. Între acestea alimentarea cu apă potabilă a fost abordată pentru prima dată în anul 1883. Pentru descoperirea surselor de apă necesare s-au întreprins o serie de studii care ar putea prezenta acum un interes deosebit nu numai pentru specialiștii din domeniul gospodăririi apelor, ci și din domeniul geologiei, geografiei și chiar agriculturii. Avînd în vedere tema consfătuirii noastre am reținut din documente cîteva date referitoare la resursele de apă de care dispune Craiova și posibila utilizare a acestora. Inițial, pentru aprovizionarea Craiovei cu apă potabilă s-au propus trei alternative: folosirea apelor Jiului, a izvoarelor din perimetrul orașului și a apelor subterane din împrejurimile Craiovei sau aducerea apei din munți. Studiile întreprinse timp de aproape două decenii de specialiști din țară și de peste hotare, între care Bechman, șeful apelor din Paris, au conturat mai multe resurse de ape subterane:

— folosirea apelor subterane din platoul viilor, de unde se aprecia că s-ar putea obține un volum de 8 000 m.c. apă în 24 ore, dintr-un bazin hidrografic situat între satele Cîrcea și Florești;

— utilizarea apelor subterane din depozitele de piatră de pe valea Amarișiei, la 15 km în amonte de punctul de vărsare al acesteia în Jiu, în scopul

creării unei diferențe de nivel suficiente pentru a asigura transportul apei prin cădere naturală ;

— în studiul întreprins în 1902 geologul Matei Drăghicescu propunea căutarea resurselor de apă în partea de vest a orașului, din Valea Cornițoiu spre Atârnați și în marginea ripei Obedeianu ; în caz de insuficiență, cercetările puteau fi extinse spre Balta Verde și Malu Mare, iar pentru partea de jos a orașului se puteau efectua sondaje spre Șimnic.

Cred că sursele și soluțiile semnalate privind captarea și transportul apei în condiții cât mai economicoase pot prezenta interes în soluționarea cerințelor crescînde de apă, în special pentru industrie. De pildă, resursele de apă semnalate în zona Circea—Florești vor putea fi utilizate pentru unitățile de pe platforma industrială din partea de est a orașului.

Dintre studiile de care dispunem în arhive prezintă interes studiul inginerului belgian Moulan privind ridicarea apei din straturile subterane și transportul acesteia, propunerea referitoare la utilizarea apelor Jiului prin crearea unui canal de deviere tras din cursul râului cu o forță motrice de 2000 CP. La obiecția Consiliului Tehnic Superior privind capacitatea prea mare a canalului (necesarul era de 120 CP), Moulan a arătat că „acest canal ar putea deveni primul trunchi al unui canal de navigație care ar lega orașul Craiova cu Dunărea, ar fi chiar probabil a prelungi acest canal și spre deal, pînă aproape de munți, utilizîndu-se pentru a produce puterea motrice pe tot parcursul său”.

„Surplusul de energie — considera Moulan — putea fi folosit pentru asigurarea iluminatului electric, funcționarea unor unități de industrie, mori, tăbăcării, fierăstraie și unități ale industriei mici”. Proiectul își propune captarea apelor subterane dintr-un bazin cuprins între Amaradia, Șimnic. Preajba și gara orașului.

În altă ordine de idei, nu trebuie minimalizată nici problema fîntinilor. La sfîrșitul secolului trecut în Craiova exista un mare număr de fîntini publice, unele cu un debit destul de bogat, fiind în realitate un fel de grupuri de izvoare, prevăzute cu rezervoare pentru acumularea apei. Mai importante erau Obedeianu, Oôta, Fîntîna cu țeapă, Hanul doctorului, Jianu, 7 Fîntîni, Chiriac, Popova ș.a.

Tot din documentele noastre rezultă și alte idei referitoare la folosirea apelor din lacuri și elesteie pentru udarea spațiilor verzi, stropitul străzilor și necesitățile construcțiilor și ale unităților industriale. Interesant mi se pare faptul că încă din anul 1878 se propunea folosirea apelor din lacul de la Hanul doctorului pentru aprovizionarea orașului cu apă.

CITEVA DOCUMENTE PĂSTRATE LA FILIALA ARHIVELOR STATULUI DIN JUDEȚUL DOLJ CU PRIVIRE LA IZVOARELE DE APE MINERALE DE LA GIGHERA

PAUL BARBU

Comuna Gighera este așezată în partea de sud a județului nostru, pe malul Dunării, fiind scăldată și de apele Jiului la est.

Încă de multă vreme, locuitorii de aici au putut observa că în imediata vecinătate a comunei se găsesc izvoare de ape minerale. Mai multe documente păstrate de filială atestă că acestea conțin sulf, fier, iod, clor, natriu și alte elemente chimice și că au proprietăți terapeutice însemnate. În 1928 s-a creat aici o stațiune de băi minerale, proprietate particulară, folosind o locomotivă cu abur

de zece H.P. și zece cabine de brad cu câte două căzi fiecare. Personalul băilor era format dintr-un administrator, un casier, doi mecanici, doi îngrijitori, un fochist și două băiește. Stațiunea era deservită de medicul dispensarului uman din localitate.

Izvoarele erau captate într-un bazin circular cu diametrul de patru metri și adâncimea de trei metri. Apele minerale erau folosite ca băi calde în tratarea suferinzilor reumatici. La băile de la Gighera au fost tratați, de pildă, în anul 1938, 250 de pacienți. Sezonul de tratament dura două luni, între 15 iulie și 15 septembrie. Cei 250 de pacienți au făcut 6 000 băi calde, a 23 lei baia. S-au încasat astfel 138.000 lei. Suma reprezenta un venit demn de luat în seamă pentru proprietar.

Cam același număr de suferinzi se tratau în băile de la Ocnița-Vâlcea. În 1928, aici au fost tratați 300 de bolnavi, baia costînd 25—30 lei. Desigur, băile de la Gighera, datorită capacității lor reduse, nu puteau concura cu renumitele stațiuni, încă de atunci, de la Olănești, Govora, Călimănești, unde mergeau anual la tratament cite 3 500—5 000 de oameni.

Cîteva probleme referitoare la eliberarea actelor de vechime în muncă (II)

În continuarea articolului publicat în numărul 3/1983 al Revistei Arhivelor, îi informăm pe cititorii noștri și în mod deosebit pe aceia care au nevoie de acte pentru stabilirea vechimii în muncă sau pentru alte drepturi că în arhiva fostei instituții — Înalta Curte de Conturi — se găsesc statele de salarii de la Ministerul Agriculturii și Domeniilor pe anii 1908—1948. În ultimii ani Direcția Arhivelor Centrale a preluat statele de salarii pînă în anul 1957 și de la actualul Minister al Agriculturii și Industriei Alimentare. Ministerul a suferit în decursul timpului diferite reorganizări în funcție de evoluția dezvoltării acestei ramuri de bază a economiei noastre naționale. Documentele sînt ordonate pe ani și în cadrul anilor pe direcții și servicii : Direcția planificării, Direcția contabilității, Direcția construcții, Direcția proprietății, Direcția tehnică, Direcția zootehnică, Direcția cadastru, Direcția bibliotecii și statisticii, Direcția economiei agrare, Direcția producției vegetale, Direcția îmbunătățirii funciare, Direcția personalului, Direcția pădurilor, Direcția vinatului, Direcția învățămîntului și propagandei, Direcția arhitecturii, Direcția creșterii animalelor, Direcția viticulturii și horticulturii, Direcția pescăriilor, Serviciul contencios, Serviciul sanitar-veterinar etc., toate făcînd parte din administrația centrală. Firește, multe din aceste documente au date cu privire la activitatea personalului, utile pentru eliberări de acte de vechime în cîmpul muncii. Tot între documentele administrației centrale se găsesc statele de salarii de la Academia agricolă, Institutul Național Zootehnic, Institutul de Cercetări Agromice. Pentru personalul care a activat în administrația exterioară se găsesc statele de salarii de la : stațiunile agronomice, stațiunile sericicole, școlile de silvicultură, școlile de brigadieri, școlile de horticultură, școlile de viticultură, școlile de agricultură județene, direcțiile și ocoalele silvice, regiunile sericicole, depozitele de vinuri, punctele agronomice, depozitele de armăsari și tauri, herghelii și tîrguri de vite, abatoare, tamsălcuri, oierii, ferme de stat, pepiniere, grădini publice, avocații statului etc. După 1949 apar state de salarii de la noile părți componente ale ministerului strîns legate de politica de transformare socialistă a agriculturii : GOSTAT, S.M.T., gospodării colective, Direcția politică, biroul special.

În fondul Ministerului Agriculturii și Domeniilor avem și documentele reformelor agrare din anii 1864, 1921 și 1945, de pe care cetățenii solicită copii de acte de împroprietărire necesare reglementării legale a unor drepturi de moștenire, de vânzare-cumpărare etc.

De la Ministerul Justiției deținem statele de salarii din administrația centrală, instanțele judecătorești de toate gradele, penitenciare, închisori, avocații statului.

Dacă acte de vechime se solicită mai puțin de către cetățeni, în schimb sînt mulți petiționari care cer copii de pe hotărîrile judecătorești referitoare la succesiuni, divorț, adopțiuni, aflate în documentele Tribunalului Ilfov. În acest sens este necesar ca publicul ce se adresează Arhivelor Statului să treacă în cerere toate datele solicitate în articolul anterior.

În fondul Înaltei Curți de Conturi se găsesc și statele de salarii de la Ministerul de Finanțe, atît din administrația centrală cu direcțiile și serviciile respective, cît și de la unitățile exterioare : administrații financiare, circumscripții, percepții și agenții financiare, vămi, casa pensiilor, unități de grăniceri, Monitorul Oficial și Imprimeriile de stat, garda financiară.

Menționăm că de la Ministerul de Finanțe am preluat și dosarele personale (caziera) ale celor care au funcționat în această instituție de-a lungul anilor.

Am redat mai sus informații asupra unor instituții solicitate de cetățeni pentru eliberarea de acte de vechime, acte de proprietate sau de altă natură. Vom continua cu unele informații referitoare la alte ministere din fondul Înaltei Curți de Conturi într-un număr viitor al Revistei Arhivelor. În încheiere am dori să facem unele completări la cele scrise în articolul anterior și anume că, de la

Ministerul de Interne pe lângă unitățile menționate mai păstrăm statele de salarii și de la prefecturile județene, plășile (preturile) din întreaga țară, primăriile orășenești și unele primării rurale (sătești), notari, pompieri, penitenciare, brigăzi de siguranță, toate aceste unități fiind subordonate în acele vremuri acestui minister. De asemenea, sînt și statele de salarii de la P.T.T., pe anii 1908—1921, perioadă în care forul superior a fost tot Ministerul de Interne.

Menționăm de asemenea că Arhivele Statului au de la Ministerul de Interne dosarele personale (cazierele), precum și statele de salarii ale unităților sale centrale și exterioare pînă în anul 1949 inclusiv.

RADU IONESCU

★

Prezentăm pentru informarea cititorilor interesați unele ministere care-și păstrează arhivele referitoare la personalul din aparatul central și din unitățile subordonate.

MINISTERUL CONSTRUCȚIILOR INDUSTRIALE cu sediul în București, Splaiul Independenței nr. 202 A, ale cărui depozite de arhivă se găsesc în Șos. Chitilei, deține materiale documentare și state de salarii pe baza cărora se fac cercetări și se eliberează certificate de vechime în cîmpul muncii acelorora care în decursul timpului au lucrat la diferite unități (șantiere, puncte de lucru) tutelate de acest minister, precum și la unitățile sale centrale, începînd din anul 1883 și pînă în prezent. În această perioadă, 1882—1983, Ministerul Construcțiilor Industriale s-a reorganizat de mai multe ori incluzînd sau excluzînd din cadrul său unele unități de construcții și din industria materialelor de construcții. Pentru informarea celor interesați indicăm mai jos unitățile ale căror documente se găsesc în depozitele acestui minister :

1. Ministerul Construcțiilor Industriale	pentru anii 1883—1983
— Ministerul Lucrărilor Publice	" " 1883—1929
— Ministerul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor	" " 1930—1945
— Ministerul Comunicațiilor și Lucrărilor Publice	" " 1945—1949
— Ministerul Construcțiilor	" " 1949—1951
— Ministerul Construcțiilor și Industriei Materialelor de Construcții	" " 1951—1954
— Ministerul Construcțiilor	" " 1954—1957
— Ministerul Construcțiilor și Materialelor de Construcții	" " 1957—1958
— Ministerul Construcțiilor, Industriei Materialelor de Construcții și Industriei Lemnului	" " 1958—1959
— Departamentul Construcțiilor și Materialelor de Construcții	" " 1959—1962
— Ministerul Industriei Construcțiilor	" " 1962—1969
— Ministerul Construcțiilor Industriale	" " 1969—1983
2. Direcția Generală a Drumurilor (D.G.D.)	" " 1924—1949
3. Direcția Generală a Silozurilor (D.G.S.)	" " 1938—1948
4. Direcția Generală a Serviciului Muncii (D.G.S.M.) pentru angajați civili ai direcției generale și unităților teritoriale din subordinea sa, adică de la Direcțiile Regionale de Muncă și detașamentele acestora	" " 1949—1951
5. Centrala întreprinderilor de lucrări în construcții industriale și civile (C.I.C.)	" anii 1949—1950
6. Centrala întreprinderilor de lucrări rutiere și construcții speciale (C.L.R.S.)	
7. Centrala de instalații	" anul 1949
8. Centrala de construcții civile și industriale „Ardealul“	" iulie 1948—febr. 1949
9. Centrala de construcții civile și industriale „Muntenia“	" anii 1950—1954

10. Centrala de lucrări speciale (C.L.S.)	pentru anul 1949
11. Societatea Anonimă de construcții și instalații (C.I.S.S.A.)	„ anii 1945—1948
12. Societatea Anonimă Română de construcții, instalații și reprezentanțe (C.I.R.)	„ „ 1941—1948
13. Societatea Anonimă Română „Edilitatea“	„ „ 1942—1948
14. Societatea Anonimă Română a Întreprinderilor generale de studii și construcții (I.N.G.E.C.O.)	„ „ 1945—1948
15. Societatea Anonimă Română-Societatea Națională de Construcții (S.O.N.A.C.O.)	„ „ 1944—1948
16. Societatea Anonimă Română „Edilurbana“	„ „ 1945—1948
17. Societatea Anonimă Română „Drumuri moderne“	„ 1945—1948
18. Societatea Anonimă Română „Șantierelor Generale“	„ „ 1944—1948
19. Societatea Anonimă Română „Ing. Edgar Rusu și frații“	„ „ 1939—1948
20. Societatea Anonimă Română „Ing. Calmonovici Emil“	„ „ 1944—1948
21. Societatea Anonimă Română RODCOMP	„ „ 1938—1948
22. Societatea Anonimă Română „Reconstrucția“	„ „ 1921—1949
23. Societatea Anonimă Română „Unirea“	„ „ 1937—1948
24. Societatea Română „Dunărea Românească“	„ „ 1947—1948
25. Societatea Generală de întreprinderi „Ing. Panteli Ioan“	„ „ 1935—1940
26. Societatea Comunală de locuințe ieftine (S.C.L.F.)	„ „ 1910—1948
27. Societatea de drumuri „Grupul Român“	„ „ 1941—1948
28. Societatea de drumuri „Italo-Română“	„ „ 1940—1947
29. Societatea Anonimă „Agenția Americană“	„ „ 1931—1948
30. Întreprinderea „Ing. Emil Prager“	„ „ 1938—1948
31. Întreprinderea „Ing. Bunescu A. și Stan D-tru“	„ „ 1943—1948
32. Întreprinderea „Ing. Mititelu“	„ anul 1943
33. Întreprinderea de construcții „Danubiana“	„ anii 1945—1948
34. Societatea Anonimă Română — Întreprinderea ing. Ioanovici	„ „ 1923—1948
35. Societatea Anonimă Română „Întreprinderile Generale Tehnice ing. Tiberiu Eremia“	„ „ 1921—1948
36. Întreprinderea „ing. Goldenberg și Nacht“	„ „ 1929—1948
37. Întreprinderea „ing. Corneliu Nicolau“	„ „ 1944—1948
38. Întreprinderea „ing. Nicolae Nicolau“	„ „ 1946—1947
39. Întreprinderea „ing. Rădulescu și Costache“	„ „ 1938—1941
40. Întreprinderea „Construcția Nouă“	„ „ 1945—1947
41. Unitatea de construcții, instalații amenajări și reparații (C.I.A.R.)	„ „ 1950—1955
42. Sectorul de producție secundară — Trustul 13 Construcții	„ 1950—1958
43. Trustul nr. 13 Construcții	„ 1941—1961
44. Trustul de Construcții Grele și Hidrotehnice (T.C.H.)	„ august 1953—febr. 1959
45. Întreprinderea nr. 1 Construcții Hidrotehnice și Hidromecanizare Giurgiu	„ august 1953—1957
46. Întreprinderea nr. 1001 Construcții Cernavodă	„ august 1953—1957
47. Întreprinderea nr. 5 Construcții București	„ august 1953—1957
48. Întreprinderea nr. 168 Utilaj Transport București	„ anii 1954—febr. 1959

49. Întreprinderea de lucrări experimentale în construcții (I.L.E.C.)	pentru anii 1958—1960
50. Comitetul de Stat pentru arhitectură și Construcții (C.S.A.C.)	„ ian. 1953—martie 1957
51. Comitetul de Stat pentru construcții, arhitectură și sistematizare (C.S.C.A.S.)	„ anii 1959—1969
52. Ministerul Construcțiilor pentru Industria Chimică și Rafinării (M.C.I.Ch.R.), care provine din fosta Direcție Generală de Construcții montaj pentru uzine chimice și rafinării (D.G.C.M.U.C.R.), ce a funcționat între anii 1959—1966	„ „ 1967—1969
53. Ziarul „Constructorul“	„ „ 1953—1974

De reținut : chiar în fondurile de la unitățile de mai sus lipsesc o serie de acte și de aceea nu se pot elibera certificate de vechime în câmpul muncii. Cei interesați vor proceda la reconstituirea cu martori conform Decretului 92/1976.

De asemenea, informăm pe cei interesați că pentru perioada 31.12 1956—10.10.1969 o parte a actelor pe baza cărora se pot elibera certificate de vechime în câmpul muncii acelor care au lucrat la Ministerul Construcțiilor se găsesc (deci să se adreseze) și la Ministerul Industrializării Lemnului și Materialelor de Construcții din Calea Griviței nr. 21, sectorul 1, București.

Redăm în continuare unități care se află în subordinea Ministerului Construcțiilor Industriale în prezent, din Capitală și județe, adresele lor, precum și de la care unități de construcții dețin arhive :

1. Trustul de construcții industriale și agrozootehnice București, cu sediul în Bd. Republicii nr. 199—201, deține acte și de la :
Trustul nr. 1 de construcții București
Întreprinderea nr. 1 Construcții industriale și civile
Întreprinderea nr. 25 C.I.C. Medgidia	pentru anii 1952—1971
„ „ 1949—1952
„ „ 1949—1952
2. Trustul de construcții industriale București, cu sediul în str. Sf. Ioan Nou nr. 21, deține acte și de la :
Întreprinderea de construcții-montaje București	„ „ 1959—1971
3. Trustul de instalații montaje București, cu sediul în str. Bibliotecii nr. 4, deține acte și de la :
Trustul nr. 2 instalații București
Trustul nr. 21 instalații
Întreprinderea nr. 18 și 19 instalații	„ „ 1966—1970
„ „ 1957—1966
„ „ 1949—1957
4. Trustul montaj-utilaj chimic București, cu sediul în Bd. Magheru nr. 27, deține acte de la :
INCOHART (Întreprinderea montaje construcții hârtie
MONOCHIM
Trustul montaj-rafinării și uzine chimice (T.M.R.U.C.)
Întreprinderea de montaje București	„ „ 1952—1954
„ „ 1953—1957
„ „ 1959—1971
„ „ 1958—1959
5. Trustul de instalații și automatizări București, cu sediul în str. Pictor Verona nr. 17, deține acte de la :
Întreprinderea „Siemens“
Trustul nr. 18 instalații
Întreprinderea de instalații București
Trustul nr. 1 pentru industria chimică	„ „ 1945—1948
„ „ 1949—1958
„ „ 1971—1973
„ „ 1949—1971
6. Trustul de Izolații pentru lucrări industriale București, cu sediul în str. Hristo-Botev nr. 29—31, deține acte și de la :
Întreprinderea nr. 3 izolații București, precum și de la alte unități în specialitate	„ „ 1960—1971

7. Trustul de lucrări speciale București, cu sediul în Cal. Moșilor nr. 36, deține acte de la :
Întreprinderea de șantiere pentru lucrări speciale București

pentru anii 1949—1954

8. Centrala de mecanizare pentru construcții industriale București, cu sediul în Șos. Giurgiului nr. 164, deține acte și de la :

Uzina Centrală de reparații

Trustul de utilaj greu (T.U.G.)

Trustul de montaj București (T.M.B.)

„ „ 1960—1969

„ „ 1969—1973

„ anul 1948

9. Întreprinderea de construcții metalice și prefabricate București, cu sediul în str. Industriilor nr. 3—5, deține acte și de la :
Întreprinderea nr. 19 instalații produse metalice

„ anii 1949—1953

Întreprinderea nr. 19 instalații

„ „ 1945—1955

Întreprinderea nr. 215 instalații

„ „ 1956—1958

Întreprinderea de construcții metalice (I.C.M.A.)

„ „ 1959—1976

10. Centrul de organizare și cibernetică în construcții București, cu sediul în Cal. Griviței nr. 6—10, deține acte și de la :

Centrul de calcul pentru proiectare și construcții

„ „ 1968—1971

11. Laboratorul Central București, cu sediul în str. Barbu Văcărescu nr. 164, deține arhiva proprie de la înființare

începînd cu august 1971

12. Institutul de proiectări pentru construcții industriale are sediul în Splaiul Independenței nr. 202 A, deține arhiva proprie

începînd cu 1 octombrie 1969

13. Baza de aprovizionare și desfăcere utilaje de construcții, piese de schimb și materiale speciale București cu sediul în str. Maior Cîmpeanu nr. 9—11 și are acte de la fosta bază de aprovizionare a Trustului de mecanizare București

pentru anii 1970—1981

Aceia care au lucrat la întreprinderi și șantiere de construcții subordonate Consiliului Popular al Municipiului București se vor adresa la Centrala pentru Construcții montaje din București, str. Lipscani nr. 33.

Pentru arhiva șantierelor de construcții ale Ministerului de Interne, celor interesați le recomandăm să se adreseze la Trustul de construcții montaje miniere din str. Sf. Ioan Nou nr. 33.

Printre unitățile de construcții județene pendinte de Ministerul Construcțiilor Industriale cărora cei interesați li se pot adresa cu cereri amintim :

1. Trustul de construcții industriale Brașov, cu sediul în Brașov, str. K. Marx nr. 47, deține și de la :

pentru anii 1952—1971

Trustul nr. 5 construcții Brașov

Întreprinderea nr. 5 construcții industriale și civile Brașov

„ „ 1949—1952

I.S.C.M. Brașov

„ „ 1963—1969

Tot la această adresă se găsește și Întreprinderea nr. 10 de instalații și montaje Brașov și arhiva ei cu acte de la întreprinderile de construcții din țară ce au avut numerele de înmatriculare peste 1 000 (adică 1 005, 1 300 etc.)

2. Trustul de Construcții Industriale Craiova, cu sediul în Craiova, str. Vasile Conta nr. 4, deține acte de la :

Trustul nr. 6 construcții Craiova

„ „ 1952—1971

Întreprinderea nr. 6 construcții industriale și civile Craiova

„ „ 1949—1952

I.S.C.M.

„ „ 1961—1969

3. Trustul de Construcții Industriale Iași, cu sediul în Iași, str. Dobrogeanu Ghinea nr. 20—22, deține acte și de la :

- Întreprinderea nr. 4 construcții-montaj Iași (fostul grup 4 șantiere Iași al Trăstului nr. 1 construcții București) pentru anii 1961—1971
4. Trăstul de Construcții Industriale Pitești, cu sediul în Pitești, str. Negru Vodă nr. 30, are acte și de la :
 Întreprinderea șantiere construcții montaje Brazi „ anul 1965
 Întreprinderea șantiere construcții montaje Craiova „ anii 1965—1968
 Întreprinderea șantiere construcții montaje Pitești „ „ 1969—1970
5. Trăstul de Construcții Industriale Cluj, cu sediul în orașul Cluj-Napoca, str. Soporului nr. 2, care deține acte de la :
 Trăstul nr. 9 construcții Cluj „ „ 1952—1971
 Întreprinderea nr. 9 construcții industriale și civile Cluj „ „ 1949—1952
 Întreprinderile de construcții montaj Cluj
6. Trăstul de construcții Industriale Gheorghe Gheorghiu-Dej, cu sediul în același oraș, B-dul Republicii nr. 43, are acte și de la :
 Întreprinderea șantiere construcții-montaj Onești „ „ 1953—1970
 Sovromconstrucții nr. 4 Moinești
 S.R.L.B. Lucăcești
7. Trăstul de Construcții Industriale Ploiești, cu sediul în Ploiești, str. Andrei Mureșanu nr. 58, deține acte și de la :
 Întreprinderea șantiere construcții montaje Brazi „ „ 1960—1970
 Întreprinderea nr. 2 construcții Teleajen „ „ 1952—1959
 S.R.C. 3
8. Trăstul de construcții industriale Oradea, str. Grădini Publice nr. 6, deține numai arhiva proprie de la înființare. începînd cu anul 1977
9. Trăstul de Construcții Industriale Brăila, cu sediul în Brăila, str. Borșului nr. 5, deține arhiva proprie începînd cu anul 1977
10. Trăstul de construcții chimice Cluj, cu sediul în orașul Cluj-Napoca, str. Pitești nr. 7 are numai arhiva proprie începînd cu anul 1975
11. Trăstul de construcții chimice Năvodari deține acte de la :
 Trăstul de Construcții Constanța pentru anul 1971
 Întreprinderea de Construcții litoral, Mamaia pentru anii 1960—1963
12. Trăstul de instalații montaje Brașov, cu sediul în Brașov, str. Karl Marx nr. 47, are acte și de la :
 Întreprinderea nr. 10 instalații montaj Brașov „ „ 1967—1971
 Întreprinderea 506 instalații Brașov „ „ 1965—1967
13. Trăstul de instalații montaje Iași, cu sediul în Iași, str. Metalurgiei nr. 4 A, deține și acte de la :
 Trăstul nr. 2 instalații montaje București, lot Bucecea „ „ 1959—1963
 Trăstul nr. 21 instalații „ „ 1963—1968
 Întreprinderea nr. 14 instalații montaje „ „ 1968—1971
14. Trăstul de construcții industriale Timișoara, cu sediul în Timișoara, Bd. Republicii nr. 25, are acte de la :
 Șantierul nr. 615 Banat „ „ 1966—1968
 Întreprinderea nr. 13 construcții-montaje Timișoara „ „ 1969—1971

NINA PĂSCULESCU

Din experiența arhiviștilor de la F.A.S. Brăila. Prelucrarea și preluarea arhivelor create de C.A.P.-uri

STANCA BOUNEGRU

Momentul actual al agriculturii românești focalizează atenția cu pregnanță spre factorul economic — producția dar, implicit, și asupra altor elemente menite să ducă la creșterea randamentului acestei activități de bază.

Constituirea, manipularea și păstrarea cu pricepere a documentelor create de organizațiile socialiste și cooperatiste din agricultură, în cazul de față cooperativele agricole de producție, impun îmbinarea atît a măsurilor legale, uneori nu suficient de explicite și detaliate, cît și a unor idei și experiențe valoroase aplicate în activitatea desfășurată în arhivele C.A.P.-urilor, așa cum s-a întîmplat în județul Brăila în vara anului 1982.

C.A.P.-urile au o dublă subordonare : din punct de vedere politic ele sînt conduse de Uniunea Județeană a Cooperativelor Agricole de Producție (U.J.C.A.P.), iar pentru activitatea administrativă Direcția Județeană a Agriculturii și Industriei Alimentare (D.J.A.I.A.) este for tutelar. Conducerea imediat superioară o formează consiliile unice. Urmare a relațiilor cu instituțiile enunțate mai sus, documentele rezultate se păstrează la toate nivelurile, diferențiat din punct de vedere al termenelor de păstrare. Dările de seamă statistice de stat se întocmesc și se află la C.A.P.-uri, la inspectorii teritoriali C.A.P. din D.J.A.I.A., U.J.C.A.P., Direcția județeană de statistică, la bancă. În indicatorul D.J.A.I.A. (serviciul planificare) și în cel al Direcției județene de statistică dările de seamă anuale primite de la C.A.P. au termen de păstrare 5 ani, dar permanent la unitățile teritoriale. Documentele referitoare la sistemul de irigații se găsesc la C.A.P. (beneficiar), la Oficiul județean de Cadastru (aici se aprobă scoaterea terenului din folosința agricolă și executarea unor eventuale lucrări), la investiții, la proiectant (pentru executarea lucrării), la bancă (pentru finanțare). Planurile de producție, financiare, situația îndeplinirii indicatoarelor de plan se găsesc la C.A.P., la U.J.C.A.P. și la D.J.A.I.A. ; planurile și proiectele privind organizarea teritoriului C.A.P. la Oficiul județean de Cadastru, la serviciile plan și tehnic din D.G.A.I.A. și la C.A.P. ; planurile de investiții și cele pentru construcții, amenajări și sistematizări se află la D.G.A.I.A. la O.C.O.T. și la C.A.P.

Arhiva preluată în anul 1982 de la cinci C.A.P.-uri este destul de mică — fondurile au între 0,30 și 3,50 m.l. Avînd în vedere numărul redus de unități arhivistice cu caracter permanent, principiul integrității fondurilor și importanța istorico-documentară a arhivei create de aceste unități economice, este recomandabil ca selecționarea categoriilor de documente sus-menționate să nu se facă la C.A.P. În cazul în care dările de seamă statistice anuale, planurile anuale și cincinale sînt distruse sau rău conservate la C.A.P. ar putea fi preluate, după 5 ani, cele trimise la Direcția de statistică, deși datele sînt prelucrate la nivel județean, în statisticile centralizate, studiile și informările statistice care au termen de păstrare permanent.

O arhivă care trebuie preluată pentru importanța istorico-documentară, pentru documentele referitoare la C.A.P.-uri, este cea creată și păstrată de Oficiul județean de Cadastru. Aici se găsesc documente referitoare la evidența financiară a C.A.P.-urilor, la folosirea rațională a pămîntului, scoaterea din circuitul agricol a unor suprafețe de teren, amenajarea terenurilor pentru irigații, situația construcțiilor, procese-verbale și situații statistice privind producția agricolă, planuri și schițe cadastrale, hărți etc.

În momentul preluării ar fi bine să se cerceteze fiecare document pentru a stabili dacă el se află la C.A.P., U.J.C.A.P., cadastru sau direcția de statistică.

dacă are elemente în plus și care este stadiul de conservare a acestor documente, în scopul reținerii sau eliminării unora dintre ele.

Există însă și documente create și aflate numai la C.A.P., ca : actul de constituire, cereri de înscriere, procese-verbale de înscriere a bunurilor aduse în cooperativă, tabele și situații de familii intrate în C.A.P., registre de evidență a membrilor cooperatori și a familiilor lor, registre de procese-verbale ale adunărilor generale și ale ședințelor consiliilor de conducere sau de administrație, inventarul C.A.P., diplome, ordine, cărți de onoare. Unele dintre aceste documente sînt indosariate împreună cu altele lipsite de valoare istorico-documentară și sînt mai dificil de depistat.

În urma controalelor pe teren s-a constatat că majoritatea arhivelor de la aceste unități agricole sînt neprelucrate și păstrate necorespunzător (în județ sînt circa 5 500—6 000 m.l.). În camere amenajate special, în dulapuri și fișete se păstrează dosarele personale, carnetele de pensii și asigurări sociale, fișele anuale de evidență muncii, state de plată a retribuției. Acestea sînt ordonate cronologic și alfabetic, fiind folosite în activitatea curentă. La cîteva unități o parte din arhivă este ordonată și se păstrează pe rafturi, dar fără nici o evidență.

În situația în care se află acum arhivele de la C.A.P.-uri (fonduri închise, dosare constituite înainte de punerea în aplicare a nomenclatorului) selecționarea și pregătirea preluării nu mai pot fi lăsate în seama personalului de la aceste organizații. Se știe că orice document, analizat în raport de conținutul său și de perioada în care a fost creat, poate reprezenta un bun din Fondul Arhivistic Național. De aceea nu se poate face o selecționare corectă dacă nu se cercetează integral documentele, indiferent de termenul de păstrare prevăzut în actualul nomenclator, pentru a se crea o privire de ansamblu asupra documentației existente. În acest sens, am folosit o altă metodă, participînd la prelucrarea arhivelor aflate la C.A.P. — Cazasu, Lanurile, Stăncuța, Valea Cînepii și Viziru. Am alcătuit echipe de lucru din 5—8 persoane — contabili șefi, economiști, contabili, casieri — comisia de selecționare — la care am adăugat cîte 10 cooperatori pentru manipularea arhivei. Am conceput lucrarea în trei etape.

Prima etapă — instruirea echipei de lucru — stabilirea numărului de fonduri, perioada, locul și modul de păstrare, importanța documentelor create de C.A.P.-uri, discutarea nomenclatorului (pentru serviciul contabilitate și financiar, discutarea acestuia a fost făcută de contabilii șefi, care răspund de arhivă și sînt președinți ai comisiilor de selecționare), constituirea dosarelor după nomenclator, stabilirea categoriilor de documente cu valoare istorico-documentară ce se predau la Arhivele Statului, a celor cu valoare practică și cu termen de păstrare expirat.

Separarea fondurilor nu s-a putut face de la început. Fiecare dosar a fost cercetat în întregime, rezumat verbal pentru a fi auzit de toată echipa și repartizat, după valoare sau termen de păstrare, la una din cele trei partide : Arhivele Statului, C.A.P. sau I.J.R.V.M.R. (D.C.A.).

Materialele nefolositoare de același fel — boniere, chitanțiere, fișe de magazie, foi de parcurs auto, foi de pontaj și borderouri lunare, cotoare, ordine de deplasare, formulare necomplete — au fost separate pentru a fi eliminate pe baza procesului-verbal de selecționare în care au fost menționate categoriile de documente, anii extremi și cantitatea. Acestea, împreună cu balanțele de verificare sintetice și analitice, actele justificative și dispozițiile de plată păstrate de la înființarea C.A.P.-urilor, au constituit trei pătrimi din arhiva prelucrată, circa 50—80 m.l. la un C.A.P. (de la cele 5 C.A.P.-uri s-au predat la I.J.R.V.M.R., 6 000 kg. de hirtie). Dosarele cu actele justificative care au conținut și state de plată au fost reținute la C.A.P. De asemenea, dosarele cu certificate medicale și cu accidente de muncă. Nomenclatorul a fost folosit orientativ în special la actele contabile și financiare, deoarece dosarele nu fuseseră constituite după nomenclator¹. A fost necesar să se vadă întreaga arhivă, să se cerceteze dosarele și registrele

¹ Conținutul cîtorva dosare din fondul C.A.P. „Ilie Pintilie” satul Lanurile : actul de constituire a G.A.C. „Ilie Pintilie”, tabele de membrii gospodăriei, planul de cultură, instrucțiuni privind îndeplinirea sarcinilor ce revin G.A.C. (dosar 1/1950), schema de organizare a G.A.C., planul de cultură, statutul G.A.C., dări de seamă asupra activității consiliului de conducere, procese-verbale și proiecte de hotărîri ale adunărilor generale și ale consiliului de conducere etc. anii 1950—1954 (dosar 2/1950) ; dări de seamă statistice privind producția agricolă, animală, asigurarea socială a membrilor G.A.C., veniturile realizate, investiții, tabele de membrii C.A.P. din anii 1950—1958 cu suprafața de teren adusă în gospodărie (dosar 59/1950).

pentru a nu risca pierderea vreunui document ce ar fi trebuit predat la Arhivele Statului. Am dat o atenție deosebită fondurilor închise care au fost în parte distruse în urma desființării sau comasării unor C.A.P.-uri.

A doua etapă a lucrării : prelucrarea documentelor ce se predau la Arhivele Statului — separarea pe fonduri, ordonarea cronologică pe probleme și inventarierea. Documentele răvășite s-au constituit în dosare pe ani și în cadrul acestora pe probleme sau au fost repartizate la dosarele cu aceeași problemă, multe din ele nefiind legate. În timpul ordonării și chiar al inventarierii au fost îndepărtate dubletele, tripletele etc. La C.A.P. „Valea Cinepii” s-a făcut inventarierea directă, dar reordonind câteva dosare constituite pe mai mulți ani, a trebuit să se refacă numerotarea. La celelalte C.A.P.-uri s-a făcut fișare, care dă posibilitatea includerii în fond, la anul respectiv, a dosarelor descoperite ulterior, reparării eventualelor greșeli. Fiind puține dosare, numărul s-a dat în continuare, pe întregul fond, fără a se ține seamă de ani. Inventarele de preluare au fost dactilografiate și luate la plecare, iar arhiva a fost predată în zilele următoare.

A treia etapă : întocmirea lucrării de selecționare sau instruirea comisiei asupra întocmirii lucrării. De asemenea, am discutat cu comisia de selecționare și alte probleme : inventarierea arhivei rămase în păstrare la C.A.P., aplicarea nomenclatorului în arhiva curentă, amenajarea depozitului de arhivă, obligațiile ce revin personalului de la contabilitate-social-secretariat și, în primul rînd organelor de conducere. Pentru crearea unei atmosfere de lucru am alcătuit un caiet-program în care am trecut scopul prezenței în unitate : instruirea, prelucrarea arhivei, predarea la Arhivele Statului. Comisia de selecționare (echipa de lucru) a trebuit să semneze în acest caiet de luare la cunoștință. Dîndu-și seama că sînt contravenienți, unii s-au temut să semneze de la început, angajîndu-se să lucreze după ce le citisem și prevederile Decretului 472/1971 art. 49—50. Astfel s-a reușit să se preia de la cele cinci C.A.P.-uri 8 metri liniari de arhivă. Deși în anii anteriori se făcuse instruirea contabililor de la C.A.P.-uri, am considerat oportună reinstruirea contabililor șefi. Am prezentat inspectorului principal C.A.P. și contabilului șef din D.G.A.I.A. situația arhivelor și experiența cu cele 5 C.A.P.-uri (în anul 1982 s-a prelucrat și s-a preluat fondul închis „Casa agronomului Brăila” și s-au pregătit inventarele de preluare la serviciile investiții, plan, vegetal și tehnic de la D.G.A.I.A., fiind folosit personal sezonier, instruit în prelucrarea arhivei). La instruirea contabililor șefi, pe data de 8—9 octombrie 1982, după expunerea concluziilor desprinse din activitatea de îndrumare și control, am prezentat noul nomenclator și modul de aplicare la constituirea arhivei curente.

Inspectorul principal a făcut propunerea, susținută de contabilul șef al D.G.A.I.A. și toți participanții, de a angaja o persoană plătită din fondul C.A.P.-urilor pentru prelucrarea arhivelor la această unitate.

Lucrarea de față nu reușește, poate, să cuprindă toate aspectele legate de situația arhivelor acestor organizații. Numai printr-o activitate de teren susținută și cu un înalt simț de răspundere se pot rezolva multiplele probleme ce se impun pe linia prelucrării, folosirii și păstrării arhivelor de la C.A.P.-uri.

ACHIZIȚII NOI

F.A.S. Covasna

Filiala Arhivelor Statului județul Covasna a popularizat și în anii din urmă prevederile Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R. S. România, conform căruia documentele cu caracter istoric sau documentar aflate în posesia unor persoane particulare își găsesc locul cel mai potrivit în depozitele Arhivelor Statului, unde sînt păstrate în condiții optime și pot fi introduse rapid în circuitul științific.

În acest fel, baza documentară a filialei noastre s-a consolidat și în perioada recentă prin achiziționarea — donații sau cumpărare — unor valoroase documente privind istoria locală sau națională.

În anul 1982 tezaurul documentar al filialei s-a îmbogățit cu 1412 documente din anii 1570—1919, achiziționate în principal de la Alexandru Kovács din municipiul Sf. Gheorghe.

Cele mai multe documente întregesc fondul „Familia Hamar din Alungeni” păstrat în depozitele filialei noastre.

O bogată corespondență, testamente, audieri de martori, hotărîri judecătorești, vânzări-cumpărări, schimburi de posesiuni, scrisori de cheazăsie și zălogire, contracte etc. furnizează informații referitoare la cîteva domenii nobiliare din această parte a Transilvaniei.

Unele din aceste domenii sînt legate direct de familia Hamar, deci și de localitatea Alungeni, unde își aveau cea mai mare parte a posesiunilor.

Urmărind starea socială a familiei Hamar se constată că unii dintre membrii ei erau mari moșieri, obținînd profituri apreciabile din exploatarea muncii iobagilor. Documentele ne dau informații prețioase despre situația agriculturii și relațiile ce existau între familia Hamar și țărani iobagi de pe moșiile sale.

Unele documente se referă la inventarul bunurilor unor țărani iobagi, refuzul acestora de a presta obligațiile față de nobili și urmărirea celor fugiți de pe moșie. Altele se referă la conflictul dintre această familie și locuitorii satelor Alungeni, Lemnia, Covasna și Ruseni pentru proprietatea asupra unor terenuri; statistici privind pămîntul arabil și finețele din hotarul satului Alungeni; tabele cu familiile civile și militare impozabile.

Studierea fondului poate conduce și la obținerea unor date legate de evoluția domeniului feudal, mijloacele folosite pentru depozitarea țăranilor pentru creșterea domeniilor feudale.

Pentru exemplificare prezentăm cîteva documente care se referă la metodele folosite de către această familie nobiliară pentru a-și mări posesiunile. Astfel, acordarea de către Francisc Hamar, vameș în pasul Bran, a unui împrumut de bani locuitorilor satului Lisnău, în anul 1706, pentru plățirea impozitului a dus la pierderea de către acei locuitori a terenurilor care fuseseră zălogite pentru suma de 250 florini.

Alteori posesiunile erau dobîndite prin abuz, așa cum s-a întîmplat în cazul terenurilor comunității satului Alungeni (pășuni, finețe și mai ales o pădure) cîștigate de familia Hamar în urma unui lung proces intentat de comunitate și încheiat în favoarea Hamar-ilor.

Alți membri ai acestei familii au reușit să ocupe funcții de conducere, devenind asesori sau notari ai scaunului Kezdi, fapt ce le-a creat posibilitatea ca, alături de actele personale, să adune și acte oficiale, care se referă la întregul teritoriu al scaunului Kezdi. Aceste documente au o importanță istorică deosebită, oferind informații valoroase legate de viața economico-socială și politică a acestui district, despre relațiile dintre instituțiile existente în acele timpuri, și pot aduce elemente noi în studiul procedurii juridice din acea perioadă.

Pe lîngă acestea menționăm și acele documente care includ date interesante în legătură cu arenda anuală pe care o plăteau oierii din Covasna pentru pășunatul oilor posesorilor munților Jiros și Kecskes. Astfel, în anul 1832 s-au dat 40 găleți de brînză pe an, iar pentru pășunile din satul Pava se plăteau 12 găleți de brînză anual.

Într-un alt document este exprimată poziția nobililor la adunarea generală a Scaunului Trei Scaune, din 19 iunie 1815, cu privire la ajutorul de război cerut acestui district de către împărat.

Bogate informații documentare furnizează și inventarierea terenurilor arabile, pășunilor și finetelor din Scaunul Kezdi.

Din rapoartele înaintate forurilor superioare de către notarul Scaunului Kezdi, Ludovic Hamar, aflăm unele date privind pagubele suferite de locuitori în timpul incendiilor din anii 1837—1848, precum și despre ajutoarele primite.

O altă achiziție valoroasă care a îmbogățit baza documentară a filialei este compusă din lucrările compozitorului profesor Carol Molnár.

Dintre cele 43 de lucrări muzicale care au intrat în depozitele noastre amintim citeva compoziții orchestrale: marșul „Peste deal și peste munte” — 1929; „Simfonia I în Mi bemol” — 1930; „Suite simfonice” — 1947; „Vals Simfonic” — 1954; „Simfonia II” — 1959 și „Simfonia III” — 1964. De asemenea, se păstrează o serie de compoziții corale: „Cîntecul muncii” — 1933, „Țara mea”, cantată — 1953, „Cîntec despre țară” — 1961, iar pentru Teatrul Maghiar din Sf. Gheorghe compozitorul a scris muzica unor piese de teatru ca „Zboară mingea” și „Speranța” — 1954.

Aducem și pe această cale mulțumirile noastre celor care au înțeles că este o datorie patriotică depunerea la Arhivele Statului a documentelor ce prin valoarea lor fac parte din Fondul Arhivistic Național și că, numai aici, la Arhivele Statului, sînt create toate condițiile de păstrare și punere în valoare a acestora.

VASILICA SZÁSZ

F.A.S. Maramureș

Folosind informațiile culese pe teren, colaborînd cu profesorii de istorie din județ, cu cercetătorii la sala de studiu, în ultimii doi ani Filiala Arhivelor Statului județului Maramureș a făcut noi achiziții de documente, completîndu-și și pe această cale baza documentară.

Colecția Acad. dr. Ioan Mihalvi de Apșa s-a îmbogățit substanțial prin preluarea mai multor categorii de documente rezultate din activitatea de istoric a distinsului cărturar maramureșan, care a cercetat atît colecții particulare, cît și unele aflate în arhive oficiale locale sau din afara Maramureșului. În cazul în care a putut intra în posesia originalelor, le-a studiat și transcris, restituindu-le ulterior proprietarilor. Alteori le-a păstrat, iar cînd nu a avut posibilitatea să realizeze singur copii a apelat la oameni competenți. Multe copii de pe documente din arhiva Prefecturii județului Maramureș le-a colaționat și certificat în calitatea sa de jurisconsult al comitatului Maramureș.

Printre documentele din această ultimă categorie filiala a intrat în posesia unui registru, „*Protocolum productionis nobilium donatoriorum annis 1763, 1764, 1765, 1766 et 1768 elaboratum*” (2 volume). În acești ani o comisie specială a congregației generale a nobilimii locale a trecut la verificarea titlurilor nobiliare pe baza documentelor originale prezentate de posesorii titlurilor respective. Sînt consemnate privilegiile datînd din 1317, cel mai vechi, pînă în secolul al XVIII-lea, enumerîndu-se nobili maramureșeni, pe localități. Însemnările privind documentele „probatorii” prezentate, mențiunile făcute aproape în fiecare din aceste documente, că stăpînii lor se găseau în posesiunea averilor respective din vechime, „*ab antiquo*”, denumirea localităților, onomastica și toponimia constituie un indubitabil sistem de argumente cu privire la vechimea și continuitatea vieții sociale a românilor maramureșeni în vatra străbună.

Al doilea registru, purtînd același titlu, dar cuprinzînd rezultatele verificărilor din anii 1749—1751, se referă, de asemenea, la baza documentară prezentată în fața comisiei de verificare a nobilității, consemnînd cuprinsul diplomelor privilegiale dintre anii 1317—1762. Înregistrarea este făcută pe plăși, localități și familii, fiind enumerați toți membrii familiilor nobiliare.

Cele două registre, deși copii realizate în 1889, respectiv 1894, sînt cu atît mai prețioase cu cît originalele lipsesc, acestea fiind sustrate din arhiva prefecturii în timpul celui de-al doilea război mondial, după cum avea să constate încă în anul 1945 profesorul Ioan Birlea, revenit la Sighet, în calitate de profesor și „arhivar al statului”¹.

Exemplare rare din *Magazinu istoricu pentru Dacia*, editat la București între anii 1845—1847 de August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu, tomurile 1—5, intrate în posesia dr. Ioan Mihalvi de Apșa, după propria sa însemnare, în

¹ Arh. St. Baia Mare, Prefectura jud. Maramureș, act nr. 4126/1945.

anul 1870, *Disertațiune istorico-critică și literară tratînd despre originea românilor din Dacia traiană*, a ilustrului său contemporan Vasiliu Maniu, tipărită la Timișoara în anul 1857 și colecția revistei *Transilvania* pe anul 1868, toate purtînd semnătura autografă a lui I. Mihalyi, precum și însemnări sau sublinieri ce-i aparțin, sînt numai cîteva dintre lucrările valoroase din vasta sa bibliotecă ce vorbesc de la sine despre strînsele sale legături cu lumea științifică românească.

Prezența acestor publicații în bibliotecă sa este firească, mai ales că Maramureșul, prin circulația cărții vechi românești, avea o bună tradiție în acest sens². A. T. Laurian și N. Bălcescu, publicînd prospectul *Magazinului istoric pentru Dacia în Curierul românesc* al lui I. H. Rădulescu și în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* a lui George Barițiu, din 8 respectiv 29 ianuarie 1845, indicau printre locurile și persoanele unde putea fi „prenumerată” noua publicație și pe protopopul Man din Ieud³.

Printre ultimele achiziții de la Lucia Mihalyi din Sighetu Marmatei figurează și revista *Transilvania*, numerele 1—25, din anul 1868 (conform căreia dr. Mihalyi de Apșa apare ca membru cotizant încă de la înființarea „Astreii”), cîteva numere din *Gazeta Transilvaniei* din anul 1912, în legătură cu mitingul de protest de la Alba Iulia față de intenția guvernului de la Budapesta de a înființa episcopia greco-catolică maghiară de Hajdu-Dorog, expresie a intensificării procesului de deznationalizare a românilor transilvăneni promovat cu insistență de guvernul de la Budapesta la cumpăna dintre cele două veacuri.

Deosebit de importante sînt numerele 35, 36 și 37 din *Gazeta maramureșană* apărute în anul 1925, an în care au avut loc la Sighet mari serbări culturale cu ocazia dezvelirii bustului autorului valoroasei lucrări *Diplome maramureșene din sec. XIV—XV*, Ioan Mihalyi de Apșa. Cu acel prilej ministrul Alexandru Lapedatu, referindu-se la cel omagiat, aprecia pe bună dreptate că monumentul reprezenta „chipul unuia din cei mai buni și mai merituoși fii ai acestui ținut...”, al bărbatului care prin purtarea, faptele și lucrările sale în mijlocul familiei, societății și neamului, a înțeles să dea vieții un sens și un scop moral și național mai deosebit decît alții⁴.

Din nefericire acest bust a dispărut în mod misterios în timpul evenimentelor tulburi de după Dictatul de la Viena⁵. Pentru o eventuală găsire și identificare publicăm în fotocopie imaginea sa așa cum arăta la dezvelire.

De la Vasile Chiș, țăran din Săliștea de Sus, pe Valea Izei, filiala a intrat în posesia unui valoros document din anul 1486 prin care Conventul de Leles, în baza poruncii regelui Matei Corvin (cuprinsă în transumpt) confirmă efectuarea trecerii și dării în stăpînire nobilului român Ioan Chiș și rudelor sale apropiate a unui sfert din moșia Săliștea de Sus din comitatul Maramureș. Pe lîngă faptul că este primul document original păstrat, referitor la această veche localitate maramureșană, el dă posibilitatea observării și îndreptării unor lacune strecurate în copia din anul 1762, eliberată de același convent, pe baza căreia Ioan Mihalyi de Apșa l-a publicat în *Diplome maramureșene din sec. XIV—XV* (Sighet, 1900, p. 590—582).

Cîteva documente valoroase și interesante au fost achiziționate de la Copalnic Mănăstur, localitate aparținătoare odinioară fostului District Chioar. Se distinge prin vechimea sa o diplomă privilegiată din anul 1666, bine conservată, dată de principele Transilvaniei, Mihai Apafi,

Gheorghe Mihalcea zis Papuc din odinioară fostului District Chioar. Se distinge prin vechimea sa o diplomă privilegiată din anul 1666, bine conservată, dată de principele Transilvaniei, Mihai Apafi,

² Ioan Birlea, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909, p. 245.

³ Cornelia Bodea, *1848 la români*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, vol. I, p. 283.

⁴ *Gazeta maramureșană*, an VI, nr. 37/1925.

⁵ Nicolae Iuga, *Diplomele maramureșene*, în „Tribuna”, an XXVII. 1983. nr. 22.

în cancelaria sa de la Alba Iulia, și câteva alte „diplome“ mai târzii, una dintre ele justificând și porecla depunătorului. Acesta, în anul 1911 a beneficiat de o bursă oferită de banca românească de credit „Rîureana“ din localitate, înființată cu concursul dr. Vasile Lucaci, spre a merge la Timișoara să învețe meseria de pantofar. Acțiunea băncii „Rîureana“ făcea parte dintr-o măsură generală luată de societățile naționale, înainte de 1918, de sprijinire a românilor pentru deprinderea și practicarea altor ocupații decât agricultura.

De la preotul pensionar Emil Negruțiu din Hărnițești au fost achiziționate o copie efectuată în anul 1808 de către împuterniciții comitatului Maramureș de pe diploma privilegială din anul 1617, prin care principele Transilvaniei îl trecea în rîndul nobililor pe Nicolae Albu din Sighet, pentru merit dobîndit în afaceri comerciale (in cunctis rebus et negotiis industriae), precum și tiparul sigiliului parohiei din Breb (Brebensis) din anul 1830.

După ce cu cîțiva ani în urmă juristul pensionar Cornel Gherman din localitatea Rohia a aflat că la Arhivele Statului filiala Maramureș se păstra doar un singur document din anul 1831, copie a procesului-verbal de verificare a nobilității familiei sale, a făcut investigații și a găsit la rude privilegiul original, din anul 1662, prin care erau înnobiți străbunii săi Ioan și Maxim Gherman, donîndu-l filialei. Grație prețuirii instituției Arhivelor Statului și din dorința de a lăsa documentele în deplină siguranță pentru urmași, harnicul cercetător al istoriei satului natal și Țării Lăpușului a făcut noi donații dintre care menționăm: actul de constituire a cooperativei de consum și valorizare „Comoara“ din Rohia și procesele-verbale ale adunărilor generale ale acționarilor din anii 1922—1940, două dosare în legătură cu construirea mănăstirii „Sfînta Ana“ din Rohia, monografia tipărită și în manuscris, calendare, precum și însemnări și date cu caracter monografic referitoare la istoria satului Rohia și a Țării Lăpușului.

Inginerul geolog Tiberiu David și profesorul Gheorghe Petrescu din Baia Mare au donat filialei cîteva documente cu caracter economic: o schiță (de anticipație la vremea respectivă), din anul 1846, a unui tunel care ar fi urmat să lege între ele minele de la Baia Mare cu cele din Baia Sprie, Căvnic și Băiuț, precum și alte schițe și hărți din anii 1847—1909 ale unor mine din hotarul orașului Baia Sprie.

Demne de remarcat sînt și cele cîteva zeci de documente din secolele XVII—XX colecționate de elevii Școlii generale din Budești și Liceul industrial nr. 5 din Baia Mare, al căror interes și pasiune pentru istorie a fost stimulat de profesorii lor Ion Tepei și Aurel Feștilă, ei înșiși întîlniți frecvent în sala de studiu a filialei. Acțiunea lor constituie încă o modalitate, insuficient folosită, pentru a ajunge în posesia unor documente aflate în Maramureș.

Atît celor la care ne-am referit mai sus, cît și acelor care le-au ușurat contactul cu Arhivele Statului dintre care menționăm pe profesorii Grigore Iuga din Săliștea de Sus, Pamfil Bilț de la Biblioteca județeană și Gh. Robescu de la Muzeul județean, le mulțumim și cu acest prilej.

VASILE CĂPÎLNEAN

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Școala publică nr. 1 Brăila (1851-1906)

GABRIELA VIDIS

Începuturile învățământului în limba română la Brăila se leagă — cum e și firesc — de eliberarea fostei raiale de sub ocupația otomană și reintegrarea ei în viața administrativă a Țării Românești.

Se știe că, în urma păcii de la Adrianopol (1829), învățământul național a primit o organizare temeinică, impusă de noile condiții social-economice și legiferată prin Regulamentul Organic.

În februarie 1833, profesorul Ioan Penescu numit de către Eforia Școalelor la 1 decembrie 1832¹, a deschis cursurile Școlii publice (naționale sau centrale) în fosta reședință a pașei. În iunie 1838 Școala publică din Brăila devenea Școală normală avind dubla menire de a pregăti atât școlarii din oraș, cât și candidații pentru posturile de „învățători sătești”. Prin strădania profesorului Penescu și contribuția substanțială a orașenilor a fost construit un local anume pentru instrucțiune publică, inaugurat la 7 decembrie 1841².

După plecarea lui Ioan Penescu, dascăl cănuia orașul Brăila îi datorează primul lăcas de învățătură românească, prima tipografie și primul ziar românesc. Școala a fost condusă, pe rând de alți cîțiva institutori: Vasile Milinovici, Dimitrie Piso, N. Nenovici și I. C. Massim. Ultimii doi au participat activ la revoluția din 1848, fapt pentru care au fost excluși din învățămînt. De altfel, în timpul revoluției Școala publică a fost închisă, ca peste tot în Țara Românească.

În 1850, clădirea școlii a fost transformată în spital, mobilierul, cărțile și materialele didactice fiind depuse la biserica Sf. Nicolae, aflată în imediata vecinătate a școlii.

După o întrerupere de 2 ani, în toamna anului 1850 școala și-a redeschis porțile, eveniment la care a contribuit însuși domnitorul țării, Barbu Știrbei, cu prilejul vizitei făcute la Brăila. Au fost numiți provizoriu doi învățători: Gh. Iconomu și I. Piso. Abia la 11 martie 1851³ sosește în oraș N. Calebunianu pentru a-și lua în primire postul de institutor superior al Școlii publice.

Anul 1851 marchează, pe de o parte, un reviriment în istoria învățămîntului brăilean, prin redeschiderea școlii pe principiile solide ale reformei școlare promulgate de Barbu Știrbei, iar pe de altă parte, cele mai vechi dosare ale fondului arhivistic prezentat datează din acest an. Școala națională funcționa cu trei clase (primare), 2 institutori și 95 școlari, dintre care 50 în clasa întâi, 30 în clasa a II-a și 15 în clasa a III-a⁴. Instituția era subvenționată de stat, magistratul orașului contribuind doar cu o sumă infimă pentru cărți, hîrtie, cretă și pentru ajutorarea copiilor săraci.

Conform regulamentului Eforiei Școalelor, învățătorul clasei a IV-a într-o școală primară devenea — automat — și inspector (institutor superior). El avea obligația să vegheze asupra modului de aplicare a programei de către ceilalți învățători din oraș și județ. „Profesorul — scria în regulament — este cel dintîi dintre egali săi, de aceea nu se va adresa către confracții săi decît cu cuvinte raționabile și modeste”⁵. Orice abatere constatată de institutorul superior trebuia raportată Comitetului de inspecție al instrucției județului și, abia în ultimă instanță, forului central — Eforia Școalelor.

¹ Radu Perianu, *Istoria școalelor din orașul și județul Brăila, 1832—1864*, București, 1941, p. 10—11.

² *Ibidem*, p. 23.

³ Arh. St. Brăila, fond Școala publică nr. 1 Brăila, dosar 1/1851, f. 2.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, dosar 2/1852, f. 22.

Comitetele de inspecție erau, așa cum precizează articolul 129 al regulamentului școlar: „mandatari ai Eforiei, însărcinați a priveghea executarea poruncilor Eforiei și a-i raporta interesele instrucțiunii publice”⁶. Membrii comitetelor de inspecție, aleși de Eforie pe baza propunerilor făcute de autoritățile locale, aveau sarcina să controleze periodic școlile publice și particulare și să raporteze Eforiei constatările.

Comitetul de inspecție al Școlii centrale brăilene, înființat chiar din 1833, a avut ca președinte permanent de-a lungul a 4 decenii pe doctorul C. C. Hepites, personalitate marcantă a orașului, având multiple preocupări pe tărîmul științei și culturii, autor al primei farmacopei românești.

Numai un an de la deschidere, localul școlii devenise neîncăpător: clasele I—III, cu 295 elevi, funcționau în două săli mari, întunecoase și umede.

În timpul războiului Crimeii cursurile au fost întrerupte, școala fiind transformată în spital pentru trupele rusești. În decembrie 1854 spitalul este evacuat, astfel că, la sosirea oștilor turcești și austriece, școala funcționa din nou în propriul ei local⁷.

Pînă în 1857, cînd Eforia numește ca institutor superior pe George Patriciu, transferat de la Călărași, la catedră se perindă, iarăși, un număr mare de dascăli, fapt ce dăuna instruirii elevilor. Tot în anul 1857, din porunca caimacamului Alexandru Dimitrie Ghica⁸ se redeschideau școlile satești, iar în oraș se înființa o a doua școală, de băieți (școală sucursală, întreținută de comună), cu institutori împrumutați de la școala centrală.

În noiembrie 1862 Școala publică nr. 1 era frecventată de 276 elevi, iar în 1863 de 332⁹. Înființarea, în octombrie 1863, a Școlii reale tot în clădirea primei școli a orașului, a determinat necesitatea măririi localului prin adăugarea unui etaj¹⁰.

Legea instrucțiunii publice, din 25 noiembrie 1864¹¹, cea dintîi legiuire școlară a statului național român creat prin Unirea Principatelor sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, concepută de intelectuali români cu vederi progresiste, răspundea pe deplin momentului istoric, așezînd pe principii democratice învățămîntul românesc devenit obligatoriu. Desfășurîndu-și activitatea conform prevederilor noii legi, școala brăileană cunoaște o continuă dezvoltare. Institutul clasei a IV-a avea în continuare prerogative de inspector (institutor superior) asupra celor cinci școli din oraș (două școli primare de băieți, două de fete și o școală secundară-reală) și a celor din județ.

În 1866, Ministerul Instrucțiunii Publice numește un institutor divizionar la clasa I, iar în anul următor dispune completarea cidului primar cu cea de a patra clasă, pentru care recomandă un suplinitor.

Abia în anul 1868 localul școlii, care găzduia și clasele școlii reale, este reînnoit, lărgit și dotat cu mobilier nou¹². După un deceniu, în anul școlar 1877/1878, Școala primară nr. 1 de băieți raporta către minister următoarea situație: local propriu cu cinci săli de clasă, o bibliotecă cu 306 volume, trei institutori și 154 școlari¹³.

Începînd cu anul 1880 învățătorul clasei a IV-a semnează ca director, obligațiile lui reducîndu-se la organizarea procesului de învățămînt în propria sa școală. După războiul pentru Independență, rețeaua școlară se îmbogățise simțitor, ajun-gînd în 1882, la un număr de 14 școli¹⁴. Dintr-o statistică a anului 1889 aflăm că Școala primară nr. 1 de băieți funcționa cu un efectiv de 201 elevi înscriși, 4 clase și patru învățători, dintre care unul îndeplinea și funcția de director. Localul era într-o stare avansată de uzură, ca de altfel și mobilierul¹⁵.

Un nou local, adecvat cerințelor mereu crescînde ale școlii a fost realizat abia în primii ani ai secolului nostru, noua construcție fiind ridicată la cîțiva

⁶ Ibidem, dosar 4/1853, f. 2.

⁷ Radu Perianu, *op. cit.*, p. 33.

⁸ N. Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1971, p. 26.

⁹ Arh. St. Brăila, fond Școala publică nr. 1, dosar 33/1862, f. 151.

¹⁰ Ibidem, f. 97—145.

¹¹ *Monitorul Oficial* nr. 272 din 5 dec. 1864, p. 1291—1294.

¹² Arh. St. Brăila, fond. Școala publică nr. 1, dosar 51/1868, f. 27—53.

¹³ Ibidem, dosar 64/1878, f. 223.

¹⁴ Arh. St. Brăila, fond Primăria municipiului Brăila, dosar 1/1882, f. 416—422.

¹⁵ Arh. St. Brăila, fond. Școala publică nr. 1, dosar 71/1889, f. 33 și 136 N.A.

Ne oprim cu prezentarea istoricului instituției la anul 1889 întrucît este ultimul an pentru care deținem corespondența școlii.

zeci de metri de vechea școală. O placă de marmură aplicată pe fațada acestei clădiri, care azi găzduiește Școala generală nr. 15, amintește cu respect de prima școală brăileană și de primul ei dascăl — Ion Penescu.

Arhiva Școlii publice din Brăila (Școala nr. 1 de băieți, de mai târziu) a fost predată la Filiala Arhivelor Statului Brăila în anul 1972, de către conducerea Școlii generale nr. 15. Ea cuprinde 73 u.a. din perioada 1851—1906¹⁶. Lipsesc documentele din primii ani de funcționare ai școlii, 1833—1850, precum și cele din anii 1853—1856 și 1889—1904, lipsuri care pot fi suplinite de informații furnizate de fondurile Primăria orașului Brăila, Prefectura județului Brăila și altele. Chiar și pentru perioada menționată mai sus, peste o jumătate de secol, nu s-au păstrat decât puține dosare și un singur registru matricol pe anul școlar 1851—1852. Starea de conservare a documentelor este foarte bună. Fondul conține corespondență între conducerea școlii și Eforia Școalelor (mai târziu Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice), dări de seamă statistice, cataloage, certificate de studii, programe școlare și un registru al cercului pedagogic al școlii, din anii 1904—1906.

În ciuda lacunelor semnalate mai sus, acest fond arhivistice reprezintă cel mai vechi, mai important și mai complet fond școlar păstrat de filiala noastră. Școala publică fiind primul centru cultural al orașului din care s-au desprins apoi celelalte școli brăilene.

Documentele, în mare parte corespondență, conțin o multitudine de informații referitoare la evoluția școlii din Brăila de-a lungul unei jumătăți de secol, eforturile depuse de dascălii ei pentru îmbunătățirea condițiilor de studiu, participarea școlii la evenimentele epocii și altele.

Remarcăm astfel raportul¹⁷ institutorului superior N. Calebunianu, redactat în iunie 1852 și adresat Eforiei Școalelor, în care era prezentată starea precară a clădirii școlii. El folosea ca argument suprem chiar cuvintele domnitorului Barbu Știrbei, adresate marelui efor Petrarhe Poenaru, cu prilejul vizitării școlii : „odăile nu sînt pentru școală, ci pentru locuința unei familii”. Încă de atunci, domnitorul dăduse dispoziții să se zidească un nou local pentru școală. Raportul era urmat la câteva luni de o jalbă către domn, în care același institutor încerca să-i reamintească acestuia promisiunea făcută anterior. Pentru a-și justifica cererea, inimosul dascăl rezumă în câteva cifre activitatea școlii : 4 clase normale și 295 școlari, arătînd că la clasa a IV-a a adăugat cu de la sine putere, pe lângă obiectele din program „analiza logică și ținerea registrelor”¹⁸.

Problema construirii unei școli și a amenajării localului vechi — preocupare constantă a dascălilor care s-au perindat la conducerea școlii este bogat ilustrată de documentele fondului.

Școala publică a fost mai înainte de toate primul lăcaș de instrucție în limba română din județul Brăila. Încă de la redeschiderea cursurilor, în anul 1851, institutorul cerea Eforiei manualele școlare necesare celor trei clase și anume : „200 abecedare de silabism, 50 grămăticii rumânești, 10 grămăticii latine de domnul Stil și 50 istorii sfinte pentru clasa a III-a”¹⁹. Unele manuale fuseseră elaborate chiar de autori brăileni : *Gramatica* de I. C. Massim, *Catehismul dreptului administrativ român* și manualul de *Igienă privată și publică* de I. C. Lerescu, *Geografia* lui E. Butoianu, prelucrările lui C. Moșescu după *Gramatica* și *Istoria Românilor* ale lui I. H. Rădulescu. Astfel, în 1851 școala publică avea o bibliotecă cu 102 volume, iar în 1877, 306. Studiind inventarul cărților²⁰ întocmit de I. Penescu și îmbogățit apoi de urmașii lui, Nenovici și Massim, remarcăm prezența operelor înaintașilor culturii românești alături de valori ale literaturii universale : *Hronicul* lui Cantemir, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* a lui Petru Maior, *Fabulele* lui Tichindeal, *Poeziile* lui I. Văcărescu, *Iliada*, *Călătoriile lui Gulliver*, *Noptile* lui Young, *Poezii* de V. Hugo etc. Mai târziu biblioteca s-a îmbogățit cu alte noi titluri : *Istoria fondării Bucureștilor* de A. Pelimon, romanul popular *Filerot și Antuza* tipărit în românește la Brăila, în 1857, colecția în cinci volume a *Curierului de ambe sexe* al lui I. E. Rădulescu²¹ și multe altele.

¹⁶ Din anul 1907 arhiva se află depozitată la Școala nr. 15 Brăila.

¹⁷ Arh. St. Brăila, fond Școala publică nr. 1, dosar 3/1852, f. 109.

¹⁸ Ibidem, f. 10.

¹⁹ Ibidem, dosar 1/1851, f. 11.

²⁰ Ibidem, f. 21—22.

²¹ Ibidem, dosar 33/1862, f. 182.

Ca în toate școlile publice din acel timp, la Brăila se predă după sistemul lancasterian, pentru care se cerea un material didactic special. În 1853 școala

solicita Eforiei „două trupuri table de metodelor lancasterian pentru clasele I și II”²². În 1861, în baza unor instrucțiuni primite de la forul central, institutorul superior cerea sprijinul autorităților locale și, în special, arhitectului orașului pentru executarea a 20 semicercuri și 13 telegrafe (sic!) care urmau să fie instalate în capetele băncilor²³.

Eforia se preocupa în mod constant de dotarea școlii cu hărți, planigloburi, cărți didactice pentru bibliotecă și manuale pentru uzul școlarilor. Se păstrează în corespondența școlii o listă-tip a materialului didactic necesar pentru înzestrarea școlilor primare și secundare, trimisă de minister în scopul sondării lipsurilor și dotării uniforme a școlilor din întreaga țară²⁴.

Este interesant de urmărit evoluția programelor de învățământ și aplicarea lor de către cadrele didactice. Institutorul clasei a IV-a avea obligația, conform regulamentului școlar „să observe dacă se păzește cu scumpătate programa dată de Eforie, atât în privința studiilor, cât și în raportul cu timpul hotărât”²⁵. Programele se întocmeau pe baza propunerilor făcute de chiar cei ce le aplicau, astfel ca „între lecțiile ce se vor fixa să nu se amestice lucruri împovărătoare, decît numai succesivele învățături elementare, neapărat trebuincioase”²⁶. Pentru a ilustra afirmația de mai sus, spicuim din programa pe anul 1868 clasa a IV-a primară: „citirea pe cărți cu diverse litere, elemente de catehism și istoria noului testament, gramatica română (etimologia, sintaxa și ortografia), elemente de geografie fizică și politică a celor cinci continente, cu noțiuni cosmografice, aritmetica, istoria românilor de la colonizarea Daciei pînă în zilele noastre, caligrafia și desenul liniar”²⁷.

Cercetînd fondul în discuție se pot urmări, de asemenea: introducerea alfabetului latin încă din 1856 atât în cărțile didactice, cât și în scrierea curentă²⁸, aplicarea normelor ortografice ale Academiei, modul de desfășurare al examenelor școlare și solemnitatea premierii elevilor, modificarea orarului și începerea cursurilor cu un ceas mai devreme, în aprilie 1853²⁹.

Din corespondența institutorului superior cu autoritățile locale și comitetul școlar putem reconstitui situația învățămîntului rural. Din 1857 datează primele rapoarte ale „candidaților” referitoare la starea școlilor de la sate și necesarul de mobilier și material didactic³⁰. Nemulțumit de lipsa de entuziasm a subadministraților de plasă, cu prilejul redeschiderii școlilor, N. Calebunianu îi acuză de „indiferență la progresul nației și de moliciune la împlinirea datoriilor”³¹. În plasa Vădeni funcționau, în 1861, 21 de școli, iar în plasa Bălți — 29³². În urma unui recensămînt efectuat în luna aprilie a aceluiași an, inspectorul școlar raporta existența în județul Brăila a 1181 băieți și 863 fete, din care frecventau cursurile doar 325 băieți și numai 16 fete³³.

Fondul prezentat furnizează cercetătorului informații și despre înființarea școlilor de stat și a pensioanelor particulare. În decembrie 1857, prin strădania lui G. Patriciu se deschidea — cu aprobarea guvernului — Școala sucursală de băieți³⁴. Un eveniment deosebit l-a reprezentat pentru oraș deschiderea, la 1 mai 1861 a unui pension de fete (cu fonduri asigurate de așezămintele brîncovenesti), care a devenit apoi prima școală publică de fete. Aici se studiau limba română, religia, morala și lucrul de mîină³⁵.

²² Ibidem, dosar 5/1853, f. 57

²³ Ibidem, dosar 30/1861, f. 7

²⁴ Ibidem, dosar 67/1884, f. 204—205.

²⁵ Ibidem, dosar 2/1852, f. 22.

²⁶ Ibidem, dosar 11/1857, f. 30.

²⁷ Ibidem, dosar 55/1868, f. 154.

²⁸ Ibidem, dosar 6/1856, f. 6

²⁹ Ibidem, dosar 5/1853, f. 36

³⁰ Ibidem, dosar 9/1857, f. 5

³¹ Ibidem, dosar 12/1858, f. 14

³² Ibidem, dosar 29/1861, f. 7—12

³³ Ibidem, dosar 29/1861, f. 48

³⁴ Ibidem, dosar 10/1857, f. 38—41, 42

³⁵ Ibidem, dosar 30/1861, f. 84.

Semnalăm, de asemenea, documentele referitoare la înființarea Școlii reale, în 1863, prin completarea programei clasei a IV-a primară cu câteva obiecte noi: contabilitatea, limba greacă, limba latină etc.³⁶

Paralel cu școlile menționate mai sus, în Brăila funcționau un număr apreciabil de școli particulare, conduse de institutori români, greci, francezi, evrei etc., unde studiau fiii celor înstăriți. Dintr-un raport³⁷ al lui N. Calebunianu reiese că, în 1852, din 14 școli private numai 5 funcționau cu aprobarea Eforiei, restul ignorând programa oficială și mai ales limba pământului. „Pricinile — explica C. C. Hepites — sînt amalgamul de toate națiile și voința fișecăruia părinte în parte a-și crește copilul în eresurile și limba în care au crescut însuși”³⁸.

În afara informațiilor circumscrise strict învățămîntului public, documentele fondului oferă și date referitoare la viața politică și economică a orașului. Școala publică participa cu entuziasm la pregătirile în vederea primirii festive a domnului Alexandru Ioan Cuza, care, la 23 februarie 1859, urma să treacă prin Brăila în drumul său de la București la Galați. Școala a fost zugrăvită și a primit din partea municipalității un portret al domnitorului, prevăzut cu „geam” și cu „pervaz poleit”³⁹. Alte documente ne vorbesc despre: alegerea profesorului superior ca membru al comisiei agricole a județului, în 1863⁴⁰, adeziunea sinceră a tuturor cadrelor școlii la plebiscitul din 12 mai 1864⁴¹, participarea elevilor la sărbătorile naționale sau ale orașului Brăila (de exemplu: inaugurarea grădinii publice, a bibliotecii, a muzeului ș.a.).

Din corespondența pe anii 1858—1860, reiese că din Brăila se expedia pe Dunăre o cantitate considerabilă de cherestea pentru construcția Academiei Sf. Sava din București⁴². Semnalăm ca pe o curiozitate, că în 1881 locotenentul Eminovici (Matei, fratele lui Mihai Eminescu) din Regimentul 11 dorobanți propunea conducerii școlii să facă instrucția (sic!) elevilor, de două ori pe săptămână⁴³.

Numeroase circulare primite din Capitală poartă semnătura autografă a unor figuri ilustre ale culturii românești, pe atunci miniștri ai instrucțiunii: I. H. Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Cristian Tell, Ion și Titu Maiorescu etc.

Printre certificatele de studii păstrate în fond remarcăm numele fiilor unor personalități brăilene (Hepites, Djuvara, Lerescu etc.).

³⁶ Ibidem, dosar 38/1863, f. 327, 378

³⁷ Ibidem, dosar 2/1852, f. 13—32

³⁸ Ibidem, dosar 2/1852, f. 12

³⁹ Ibidem, dosar 17 și 18/1859, f. 18.

⁴⁰ Ibidem, dosar 38/1863, f. 7

⁴¹ Ibidem, dosar 39/1864, f. 62.

⁴² Ibidem, dosar 14/1858, f. 68.

⁴³ Ibidem, dosar 66/1881, f. 2.

Recunoștință armatei române eliberatoare. Scrisoare din Cehoslovacia

PAUL ABRUDAN

În cadrul războiului antihitlerist, după eliberarea Ungariei de sub ocupația fascistă, începînd cu 18 decembrie 1944, armata română cu un efectiv de peste 248 000 de oameni, alături de trupele sovietice, a luat parte la luptele pentru nimicirea forțelor hitleriste de pe teritoriul Cehoslovaciei.

În operațiunile militare ce s-au desfășurat pe pămîntul acestei țări, cele 16 divizii de infanterie și cavalerie, o divizie de artilerie antiaeriană, un corp aerian, trupe speciale și formațiuni românești au luat cu asalt forțele germane, începînd cu extremitatea sud-estică și au străbătut Slovacia, Moravia, estul Boemiei, ajungînd pînă la 80 km de Praga. În cele aproape cinci luni de zile de aprige lupte, unitățile armatei române au forțat 4 cursuri mari de apă, au escaladat sub ploaia de plumb și schije crestele a 10 lanțuri muntoase mai importante și au eliberat peste 1 700 de localități, între care 30 de orașe. Pe timpul luptelor, ostașii noștri au provocat inamicului pierderi care se cifrează la cîteva mii de morți, peste 20 000 de prizonieri și cantități considerabile de materiale de război capturate sau distruse.

Luptele duse pentru eliberarea Cehoslovaciei, dintre care cea mai mare parte pe timp de iarnă, în teren muntos, au solicitat trupelor noastre eforturi deosebit de grele, iar tributul de sînge al armatei române a fost de aproape 70 000 de morți, răniți și dispăruți.

Din rîndurile aceloră care au luat parte la războiul antihitlerist a făcut parte și locotenentul Virgil Stoia, comandant de pluton în Batalionul 5 vînători de munte „Avram Iancu”. El s-a născut în 1917, în comuna Veștem, jîngă Sibiu. După absolvirea cursurilor liceale, a urmat Școala de ofițeri de infanterie din Sibiu. Între anii 1939—1941, fiind avansat ofițer la 1 iulie 1941.

Cu subunitatea de moți aflată sub comanda sa, tînărul ofițer a participat la operațiunea de dezarmare a trupelor germane de pe teritoriul țării și la luptele pentru eliberarea Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei de sub ocupația fascistă.

Pe la începutul lunii aprilie 1945, cînd îndeplinea funcția de comandant al unui detașament alpin al Diviziei 3 vînători de munte, subunitatea sa a fost trimisă pentru refacere în localitatea Ratiškovice, de-abia eliberată de trupele române. În apropiere de Austerlitz. Timp de cîteva zile, ofițerul a fost găzduit de familia cehului Iosef Ivan. Cu acel prilej, gazdele sale i-au mulțumit ofițerului pentru contribuția armatei române la eliberarea țării de sub jugul fascist. Același lucru îl vor face, în scris, și în anii de după război.

Dintre scrisorile primite de Virgil Stoia de la fosta sa gazdă s-a mai păstrat una, datată 27 septembrie 1946. Ea constituie o mărturie documentară privind contribuția armatei noastre la eliberarea țării prietene de sub ocupația hitleristă, recunoștința locuitorilor față de ostașii români care și-au vărsat cu generozitate sîngele pentru libertatea Cehoslovaciei. În același timp, scrisoarea este un puternic și cald elogiu la adresa calităților umanitare ale soldaților armatei române.

Încredințînd tiparului această scrisoare de acum 38 de ani, ne aducem contribuția la îmbogățirea patrimoniului documentar privitor la unul din momentele de seamă ale istoriei poporului nostru, și în mod deosebit la istoria armatei române.

Și pe această cale, aducem mulțumiri căpitanului Virgil Stoia din Sibiu, pentru amabilitatea și bunăvoința cu care ne-a pus la dispoziție acest document.

Ratiškovice, 27 septembrie 1946.

Stimate domnule locotenent *,

Păcat că pînă acum nu s-a răspîndit în lumea întreagă studiul obligatoriu al limbii esperanto, pentru ca toate popoarele lumii să se poată înțelege.

Dar pentru că nu s-a făcut așa, singura soluție este ca domnul profesor Hradil să fie așa de amabil, pentru a vă traduce această scrisoare, mulțumindu-i pentru osteneala domniei-sale. O dată cu aceasta, vă rog, domnule profesor, să-i citiți și să-i traduceți scrisoarea mea cu aceeași sinceritate cu care o scriu eu.

Domnule locotenent, scrisoarea dv. ne-a bucurat foarte mult pe noi toți, din toată casa, încît ginerele nostru, care este funcționar la Brno, a luat-o cu sine, din cauza cuprinsului ei frumos, pentru a o arăta colegilor săi.

Ne-a produs cea mai mare bucurie, știrea că dv. v-ați simțit bine și fericit la noi, ceea ce vă dorim din toată inima și în viitor nu numai dv., ci și întregului popor român, care în anii fatali 1938—1939, pe cînd Iugoslavia, în calitate de membră a Micii Înțelegeri, ne-a părăsit, din vina domnului Stoiadinovici, dar țara dumneavoastră a rămas și mai departe alături de noi, alături de Republica noastră Cehoslovacia, care și-a recîștigat din nou libertatea, la dobîndirea căreia a contribuit și cinstita d-voastră armată.

Stau mărturie cele cinci morminte ale fraților voștri, care au căzut în luptă pentru eliberarea satului nostru, dar aceste morminte ne îndeamnă, totodată, să fim recunoscători tuturor celor căzuți și, prin ei, întregului dumneavoastră popor.

Anul trecut, cînd am fost împreună cu soția mea, despre care scrieți atît de frumos, să aprindem luminări de ziua morților, la mormintele noastre, am dus cu noi trei luminări.

Una dintre acestea am aprins-o la mormintul familiei noastre, a doua la mormintele ostașilor ruși, iar a treia la mormintele ostașilor români. Am împlinit această datorie sfîntă cu aceeași recunoștință aleasă, pentru toți aceia care și-au dăruit viețile lor pentru ca noi să putem trăi.

La timpul cuvenit, pe cînd guvernul nostru cehoslovac și-a exprimat, la Moscova, bucuria pentru că Armata Roșie se afla deja pe pămîntul Republicii noastre, Generalissimul Stalin i-a spus: „Nu vă bucurați prea mult, căci trebuie să știți că ostașii nu sînt îngeri“.

Dar la acestea eu trebuie să adaug că personal am văzut un înger, în Armata română.

Vis-à-vis de camera în care ați locuit dv. și domnul căpitan au fost încartiruiți într-o cameră trei ostași români. Cînd a trebuit să plece și își luau rămas bun, a venit la mine unul dintre ei, soldat simplu, mai în vîrstă, de statură înaltă, care mi s-a adresat, vorbindu-mi într-o limbă slovacă stîlcită: „Nene, vinde-mi șuncă“. Iar eu, din egoism, și de teamă că nu vom avea noi ce mînca, i-am răspuns că nu am. La aceasta el, cu glas liniștit și pașnic, care m-a făcut să-mi fie rușine, mi-a spus „Nu, nene, ai șuncă. Știu eu asta și ți-o arăt“.

În vecinătatea camerei pe care o ocupau ei, se găsea o cameră mică, ce era descuriată, deoarece zăvorul era stricat, și în care se găsea carne afumată.

Acel soldat nu ar fi trebuit să ceară de la noi carnea, pentru că ar fi putut să o ia în toată liniștea, oricînd, noaptea, și fără a se putea observa; și chiar nu o singură bucată, ci toată carnea.

Așa ar fi procedat mulți, ba chiar toți ostașii. Eu am fost în primul război mondial și am văzut ce știe soldatul. Chiar un om inteligent și cu un substrat religios mai pronunțat, nu ar fi putut rezista ispitei de-a fura.

Cînd apoi, rușinat, i-am dat o bucată de carne afumată, a vrut să mi-o plătească în mod cavaleresc; ba chiar a vrut să-i sărute mîna soției mele. În acel moment nu am văzut înaintea mea un ostaș, ci un înger român, în sensul celor spuse de Generalissimul Stalin prin vorbele sale.

Dacă s-ar putea acorda decorație pentru cinste, aceasta ar merita-o cu prisosință ostașul dumneavoastră. Purtarea acestui soldat să fie de cinste armatei dumneavoastră, și întregului popor.

Domnule locotenent anexez la această scrisoare fotografia nepoatei mele, Dusenka, pe care dv. o numeați Floricica de măr. Dînsa pune un buchet de flori pe unul dintre mormintele fraților eroi, care se odihnesc la noi, pentru ca astfel să-și arate recunoștința pentru marea lor jertfă, pe care au adus-o pentru patria noastră.

Cu părere de rău, dar fotograful nu a prins mormintul în întregimea lui, pentru a se vedea și crucea de la capul ostașului.

Dusenka vă salută și vă promite că, dacă doriți, vă poate trimite o astfel de fotografie pentru a se putea vedea toate cele cinci cruci.

* Originalul în limba cehă la căpitanul în rezervă Virgil Stoia din Sibiu.

Afară de Floricica de măr, noi toți ai casei, vă salutăm din toată inima, atît pe dv., cit și pe stimații dv. părinți, iar Floricica de măr vă salută în mod deosebit.

Vă felicităm pe dv., familia dv., și mai ales pe întregul popor român, căruia îi dorim un viitor fericit. Îndeosebi, dorim ca poporul român să păstreze mereu, în interesul păcii, solicitudine față de Republica noastră.

În fine, domnule locotenent, vă rugăm să nu vă supărați că v-am răspuns așa de tîrziu. Am fost multă vreme suferind, și conștiința mă mustră mereu că, la o scrisoare atît de frumoasă, a nu răspunde, ar fi un păcat.

Scuzați-mă și nu ne uitați. Aceleași sincere salutări îi trimit și domnului profesor Hradil,

Iosef Ivan

...din Viena Marelui război

ADDENDA

MIRCEA SPIRIDONEANU

Cu puțin timp în urmă, căutînd prin bogatele colecții de microfilme ale Arhivelor Statului, am găsit un document austriac deosebit de interesant, care se referă direct la Irina Mavrocordat, autoarea jurnalului pe care îl publicăm: la unele aspecte ale activității ei în capitala Austriei pe vremea „Marelui război“, la relațiile ei cu compatrioții din țară, la atitudinea și opiniile ei, considerate — toate — din punctul de vedere al unui *agent de informații austriac*. Căci acesta este autorul, anonim, al documentului în chestiune — o notă informativă adresată la 29 aprilie 1915 contelui Ottokar Czernin, pe atunci împluternicitul Austro-Ungariei la București. Interesantă este mica, dar foarte precisă notă pentru că ne confirmă întru totul imaginea cu care rămînem despre Irina Mavrocordat după ce i-am citit jurnalul — și anume că în el se mărturisește o inimă de patriot român — și pentru că ne ajută să înțelegem mai bine pericolele la care autoarea lui s-a expus ținîndu-l pînă în ziua întoarcerii definitive în țară. Abilitatea profesională ce stă la baza informațiilor din notă și a caracterizării persoanei „întrate în obiectiv“ — este evident că trebuie să se fi concretizat printr-o supraveghere pe cit de discretă, pe atît de perseverentă, prin interceptări de conversații, culegere de informații de la terți, violarea corespondenței ș.a.m.d. — mai arată iarăși limpede cît de întemeiată era Irina Mavrocordat în precauțiile pe care și le lua (despre, bunăoară, reticenta ei în a comenta politic evenimentele înregistrate am mai scris). Chiar dacă, în definitiv, le lua nu pentru a ascunde un joc duplicitar, ci tocmai ca om cu caracter integru, pentru care adevărul este mai presus de orice. *Amicus Plato...*

După cum rezultă din nota informativă, autorul ei acționa în România și el comunică datele culese reprezentantului Austro-Ungariei la București pentru ca acesta, la rîndul său, să informeze Viena pentru a determina luarea măsurilor ce se vor crede de cuviință.

Dar iată documentul respectiv, scris în limba germană:

No. 471

TELEGRAMM

Sekretiert

Graf Czernin
Bukarest, 29. April 1915
No. 550

Chiffre

Geheim

Ich erfahre aus ausgezeichnete Quelle, dass die Gemahlin des rumänischen Gesandten in Wien sehr ungünstige Nachrichten über unsere Lage hierher sendet.

Diese Dame scheint Zutritt in unsere Spitäler zu haben und mit rumänischen Soldaten zu verkehren. Sie scheint in ihren Schilderungen den Hass gegen die Ungarn zu schren und hier den Glauben erwecken zu wollen, dass unsere Rumänen die Loslösung wünschen.

Beweisen kann ich meine Anklage nicht, da ich die Briefe nicht selbst gelesen habe, jedoch deren Inhalt sehr klar aus gewissen Aeussierungen, die ich vernommen. Ihre Briefe gelangen auch an sehr hochstehende Persönlichkeiten. Früher trugen ihre Briefe einen beruhigenden Charakter, dies hat sich geändert. Sie ist Schwägerin Filippescos.

Ich würde raten, Frau Mavrocordato jeden Besuch der Spitäler zu verbieten.

i iat i traducerea lui :

Nr. 471

TELEGRAM

Secretariat

Contelui Czernin

București, 29 aprilie 1915

Nr. 550

Cifrat

Secret

Din surse demne de luat în considerare aflu că soția ministrului plenipoteniar român la Viena comunică aici¹ nformaii foarte defavorabile asupra situaiei de la noi. Această doamnă pare să aibă acces în spitalele noastre, unde stă de vorbă cu ostașii români. Prin relatările ei, ea pare a vrea să afte animozitatea împotriva unguirilor i să cultive aici² convingerea că românii de la noi³ ar dori separaia.

Acuzaia nu mi-o pot *proba*, pentru că nu am citit eu însumi scrisorile, dar conținutul lor îmi este foarte limpede după anumite exprimări pe care le-am auzit. Scrisorile ei parvin i unor persoane foarte sus-puse. Înainte, aceste scrisori aveau un caracter moderator, acum însă i l-au schimbat. Este cumnata lui Filipescu⁴.

A recomanda să se interzică doamnei Mavrocordat orice acces în spitale.

Documentul, în copie microfilmat, este păstrat la Arhivele Statului din București, colecția Microfilme Austria, r. 222, c. 89 (Haus- Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv I, K. 881, Liasse Krieg 6 A. Rumnien, Januar—September 1915).

NSEMRI (IV)

IRINA MAVROCORDAT

AMINTIRI DIN VIENA, 1914 *

Călătoria mea a fost mai complicată la întoarcere dect la plecare : o pană de trei ceasuri la Budapesta, legăturile pierdute în două rinduri, trambalri dintr-o gară într-alta, bagaje rătăcite — i totul din cauza unor active concentrări de trupe germane cu destinaia Bucovina i Transilvania, după cum chiar soldaii ne lămureau rspunznd la întrebările călătorilor din trenul nostru. Într-adevăr, tot timpul drumului am ntlnit mereu convoaie nesfrite de oameni, cai, camioane pentru militarii germani, provizii, muniii etc., umplnd vagoane plecate din Baden, Posen¹²⁰, Düsseldorf. Soldaii acetia, viori i comunicativi, de cele mai multe ori foarte tneri, păreau bine hrnii i nsuflei de un mare entuziasm. Unii purtau crucea de fier, care este într-adevăr aspectuoasă. Nefericii ! Nu poi să nu-i

¹, ² în România.

³ Din Austro-Ungaria.

⁴ Nicolae Filipescu (v. i nota 94).

* Prezentare, traducere i note de Mircea Spiridonceanu. Prezentarea i prile precedente ale jurnalului au apărut în „Revista Arhivelor“, an LIX (1982), nr. 2, p. 169—179, nr. 3, p. 264—271 i an LX (1983), nr. 1, p. 55—63.

¹²⁰ Oraul polonez Pozna.

deplingi și să nu-i admiri totodată că se aruncă atît de vitejește în ghearele primejdiei. Trenul era plin de boși, unii întorcîndu-se de la Constantinopol, alții de la București. Cineva dintre aceștia din urmă se plîngea cu amărăciune de ostilitatea României față de Austria și Germania. Zicea că e din Köln și se duce să se prezinte la regimentul său deoarece contingentul celor în vîrstă de 36 de ani fusese chemat sub arme. Cum un altul și-a permis să-l compătimească, i-a ripostat că era mindru să-și servească țara; apoi, revenind la români, a spus: „Sînt teribil de infumurați, își inchipuie că vor putea pune mîna pe ceva așa cum au reușit în Bulgaria, dar de data aceasta se înșeală și vor plăti foarte scump, fiindcă sîntem noi acolo. De altfel, dacă germanii retrag trupe din fața Varșoviei, o fac numai pentru că se simt destul de tari ca să o cucerească și fără ele, iar odată Varșovia luată, Rusia va fi silită să încheie pace“. Celălalt interlocutor, care era austriac, a replicat timid: „Leider, ist es noch nicht geschehen“¹²¹. Dar se va întîmpla, a ripostat acesta plin de aroganță. Iată ceva ce caracterizează cele două nații.

Cînd am ajuns la Viena, am aflat mai întîi știrea senzațională a demisiei contelui Berchtold¹²², care și fusese acceptată, și a înlocuirii sale cu baronul Burián¹²³, apoi despre un incident diplomatic asupra căruia voi reveni în detaliu imediat. Toate gazetele elogiază blîndețea, bunăvoința, harul artistic proprii contelui Berchtold, dar trec repede peste calitățile sale de diplomat și peste activitatea lui politică în cei trei ani atît de plini de evenimente grave și importante pentru Europa și pentru monarhie¹²⁴ cît a durat ministeriatul său la externe. Se spune că demisia a fost provocată de Tiszá¹²⁵, care voia să-l tiranizeze din cauza politicii sale. Exasperat, Berchtold se declarase în cele din urmă sătul să mai suporte consecințele acestui război declanșat de Tiszá și de amicii lui și bătuse în retragere.

Iată acum și incidentul diplomatic la care am făcut aluzie. Mai mulți diplomați, între care Beck-Friis, ministrul Suediei¹²⁶, Choffat, ministrul Elveției¹²⁷, de Lerche, însărcinatul cu afaceri al Danemarcei¹²⁸, Carp¹²⁹ cu soția sa, Telemaque¹³⁰ și, în sfîrșit, soții Woelmont¹³¹, se întorceau dintr-o excursie și conversau liniștiți în franțuzește, cînd, deodată, un colonel care călătorea în același compar-

¹²¹ „Ceea ce, din nefericire, încă nu s-a întîmplat“ (în l. germană în text).

¹²² V. nota 1.

¹²³ Stephan Burián, conte von Rajecz (1851—1922), a fost rînd pe rînd diplomat, ministru de finanțe al Austro-Ungariei (1903—1912) și, din 1915, ministru de externe al imperiului, calitate în care nu a reușit să evite nici ruptura cu Italia, nici intrarea României în război. În decembrie 1916 avea să redevină ministru de finanțe, apoi, în 1918, ministru de externe.

¹²⁴ Monarhia austriacă.

¹²⁵ Contele István Tiszá (1861—1918), om de stat maghiar, fiu al lui K. Tiszá (vezi nota 144). În 1910 a reorganizat vechiul Partid Liberal (v. nota 144), sub denumirea de Partidul Național al Muncii din Ungaria. Devine prim-ministru pentru prima dată în 1903, apoi din nou în 1913, post din care a trebuit să demisioneze în mai 1917. În acest interval a contribuit într-o mare măsură la pregătirea și purtarea primului război mondial. A dus o politică antimuncitorească și de maghiarizare a naționalităților asuprite, în special a românilor și slovacilor. Încercarea sa, din 1913, de a trata o împăcare cu Partidul Național Român din Transilvania s-a soldat cu un eșec total. În timpul revoluției burgeoze-democratice din Ungaria a fost condamnat la moarte și executat (31 oct. 1918).

¹²⁶ Baronul H. J. Beck-Friis era ministrul Suediei la Viena.

¹²⁷ Dr. J. Choffat.

¹²⁸ F. E. H. A. de Lerche.

¹²⁹ Ion P. Carp, cel mai mare dintre cei patru fii ai omului de stat român Petre P. Carp (1837—1919, președinte al Partidului Conservator). În 1915 era prim secretar al legăției României la Viena. Deși diplomat, avea să plece pe front în august 1916, cînd România a intrat în război de partea Antantei, nedezmintîndu-și astfel tatăl care, în ciuda vederilor sale centraliste, făcuse cunoscut în Consiliul de coroană de la Cotroceni (14/27 august 1916) că își va trimite fiii în război acolo unde îi chema țara. Iar pe frontul din Carpați, în primele săptămîni ale acțiunii noastre, avea să cadă la datorie un frate mai mic al lui Ion, locotenentul Petre P. Carp.

¹³⁰ Alexandru Telemaque (1883— ?), consilier de legăție, secretar de legăție III al României la Viena (1911—1915), numit în post apoi la Bruxelles (1927—1929, 1930), iar în 1936 la Ankara.

¹³¹ V. nota 32.

timent cu ei, se ridică în picioare și spuse: „În Austria nu este permis să se vorbească franțuzește“. Doamna de Woelmont îi replică iritată: „Scuzați, dar vom continua să vorbim, cel puțin atît timp cît mai există diplomați la Viena“. Colonelul ieși din compartiment ca să șoptească nu știu ce conductorului, alți cîțiva călători se consultară între ei — pe scurt, cînd ajunseră la Viena, tot grupul a fost arestat, brusc și, în ciuda protestelor și legitimațiilor arătate, dus pur și simplu la răcoare sub paza soldaților cu baionetele îndreptate asupra delincvenților. Ministrul Suediei, care a protestat cel mai vehement, a fost și cel mai aspru tratat. Au fost pînă la urmă repuși în libertate, după ce s-au cerut dispoziții de la Ministerul Afacerilor Externe, iar Berchtold a prezentat legațiilor respective scuzele de rigoare.

Un comunicat trucat și net tendențios a fost trimis presei de către ofițerul care provocase incidentul, iar „Die Neue Freie Presse“¹³² a refuzat să insereze versiunea adevărată, scrisă de Carp¹³³ și prezentată de Müntz, unul dintre redactorii gazetei. Iritați, diplomații au cerut atunci să se publice în presă o rectificare, ceea ce s-a și făcut, în termeni cam echivoci, pretextîndu-se că limba germană nu s-ar preta la o precizie maximă. În schimb, contele Berchtold a trimis legațiilor interesate o nouă notă pentru a le împărtăși regretul și scuzele sus-pomenitului ofițer.

15 ianuarie <1915>. — Toate discuțiile gravitează în jurul demisiei conelui Berchtold, primită cu o adevărată ușurare în toate cercurile, chiar și în cele mai aristocratice. Se consideră regretabil că și-a putut etala atîta timp la Ball Platz¹³⁴ incapacitatea și diletantismul anemic și indolent, tocmai în acești trei ani din urmă, care au fost cei mai bogați în evenimente importante. Se caută, dar în zadar, cauza adevărată a demisiei sale în împrejurările actuale atît de dificile, ceea ce o face să semene cu o dezertare, unii explicînd-o tocmai prin frica de a fi obligat

să suporte teribila răspundere a momentelor de față și a celor viitoare, alții prin conflictele lui neîncetate cu Tisză și cu autoritățile militare. Ungaria vrea mai mult ca oricînd să domine în cadrul dualismului¹³⁵, ceea ce și explică de ce a fost ales ca succesor Burián, care este mină de fier și completează șeria funcționarilor maghiari la Ministerul Afacerilor Externe¹³⁶.

Am mai aflat că Macchio¹³⁷, în cele patru zile petrecute aici sub pretextul de a sărbători Crăciunul, a lucrat neîntrerupt în minister la concesiile care ar putea fi făcute Italiei, de unde aduce știrile cele mai amenințătoare pentru monarhie.

Se dau chiar asigurări că una din cauzele demisiei lui Berchtold ar constitui-o aceste concesi, la care ar fi consimțit și care i-ar fi imputate.

Carp susține a fi auzit că toate aceste trupe germane care se scurg fără încetare spre Bucovina și Transilvania ar fi destinate nu numai să respingă colosul rus, ci și să ne intimideze și să permită Germaniei să ne dea un ultimatum sub amenințarea armelor.

16 ianuarie <1915>. — Marthe Blom îmi confirmă știrea despre revoltele din Boemia și că regimente întregi au trebuit să fie decimate. Este pusă sub semnul îndoielii chiar și sinceritatea intențiilor prințului Thun, *Statthalter-ul*¹³⁸, și, după proclamarea stării de asediu, se intenționează înlocuirea lui cu un guvernator militar.

Joc de cuvinte în legătură cu Belgia și Anglia: Belgien hat eine Krone verloren und England 40 Kreuzer (crucișătoare)¹³⁹. Și o expresie caracterizantă pentru mentalitatea lui Berchtold; se zice că ar fi spus nu demult că „războiul

¹³² Cotidian politic vienez (2 ediții pe zi), fondat în anul 1864. Apare și astăzi.

¹³³ V. nota 129.

¹³⁴ V. nota 45.

¹³⁵ Monarhiei austro-ungare.

¹³⁶ Al Austro-Ungariei.

¹³⁷ V. nota 88.

¹³⁸ Prințul Franz Anton von Thun und Hohenstein (1847—1916), om de stat austriac, din 1881 membru al Casei magnatilor din Austria. A fost în două rânduri guvernator (Statthalter) al Boemiei: între 1889 și 1896 și între 1911 și 1915. În 1898—1899 a fost președinte al Consiliului de miniștri și ministru de interne al Austro-Ungariei.

¹³⁹ *Krone*: coroană regală, sau monedă; *Kreuzer*: crucișător, sau creițar (moneda divizionară a coroanei). Deci: Belgia a pierdut o coroană (respectiv un rege) și Anglia 40 de creițari (respectiv crucișătoare). În l. germană în text.

acesta este într-adevăr langweilig¹⁴⁰. De Weede, ministrul Olandei¹⁴¹, istorisește și el că odată, cînd se dusesese, după moartea lui Aerenthal¹⁴², să-l informeze asupra problemei taxelor de acostare pe Rin, care-l preocupau atît de mult pe predecesorul său pentru că aveau o mare importanță pentru guvernul său iar interesele Austriei și Olandei în această privință erau identice, l-a văzut pe Berchtold căscînd și tamponîndu-și fruntea, cu gîndul dus evident în altă parte.

La Budapesta, unul dintre principalii instigatori ai teribilului război actual, contele Tiszá¹⁴³, nu mai este atît de provocator ca la început, cu atît mai mult cu cît există temeri de răscoale interne cauzate de insuccesele campaniei contra rușilor și de situația jalnică din zonele teritoriului maghiar invadate. Tatăl său¹⁴⁴, la vremea lui tot președinte al consiliului <de miniștri maghiar> și care fusese poreclit Papa calvinist, spunea despre fiul său: „Ștefan este bun călăreț, dar prost vizitiu“. Luînd puterea, Tiszá a schimbat-o curînd în dictatură. Și la ce a dus dictatura? La agresiunea sălbatică împotriva Serbiei și la răvășirea întregii Europe. Galiția este pierdută pentru Austria, iar la sud?

Atît din Belgia, cît și din Germania aud că se rechiziționează vasele de bucătărie și toate obiectele de aramă și oțel, ca să se fabrice gloanțe germane, firește.

Se zice, de asemenea, că germanii ar avea oameni, grîu și alimente îndeajuns ca să reziste încă un an, ba chiar și muniții, dar că se tem de un atac simultan pe toate fronturile, de unde și presupunerea că trupele pe care le masează în Transilvania și celea cu care austriei împînzesc frontiera dinspre Italia ar fi destinate unui atac preventiv împotriva acestor două state¹⁴⁵, de teamă că vor conspira mai tîrziu cu aliații.¹⁴⁷

În decurs de o lună, englezii trebuie să arunce în vîltoare o splendidă armată de un milion de oameni admirabil echipați, rușii trebuie să-și reînceapă ofensiva cu forțe proaspete și ei¹⁴⁸ vor ca pînă atunci să încerce să le dea o lovitură serioasă ca să evite o ofensivă zdrobitoare din toate părțile deodată.

Din sursă sigură am aflat că contele Berchtold a trebuit să renunțe la funcția sa pentru că Tiszá et Comp. l-au făcut să-și simtă incapacitatea și l-au silit pe împărat să-l numească pe omul lor devotat, Burián. Iată și o opinie în legătură cu această chestiune, care caracterizează starea de spirit a cercurilor aristocratice de aici: o doamnă din lumea bună a spus: „A trebuit să facem un mare sacrificiu renunțînd la o persoană de aleasă condiție și distincție în fruntea ministerului din Ball Platz, dar în timp de criză era nevoie totuși de un om inteligent și plin de fermitate!...“

Întors de la Cartierul general, atașatul militar american¹⁴⁹ afirmă că soldații ruși dau dovadă de o admirabilă rezistență și că artileria lor are o putere formidabilă, bate la distanțe de necrezut. Din nefericire, nu sînt tot atît de buni în atac. Cît privește armata austriacă, a suferit pierderi atît de grele, încît n-a mai rămas aproape nimic din ea și acum nu mai luptă decît cu rezerviști și recruți.

O butadă a lui Tschirschky¹⁵⁰, care ar fi spus că „dacă America nu ne va mai da cupru, vom rechiziționa toate cratițele din bucătării și tot vom rezista doi ani“.

21 ianuarie <19>15. — Soțul meu l-a văzut ieri pentru prima dată pe Burián, care i-a declarat că speră că România va rămîne prietenă cu Austro-Ungaria și că, oricît de seducătoare ar putea părea anumite perspective, moderații și actualul guvern, atît de prudent, vor ști să nu se lase depășiți de niște elemente

¹⁴⁰ Plictisitor (în l. germană în text).

¹⁴¹ Dr. W. M. de Weede de Berencamp, ministrul Olandei la Viena în 1915.

¹⁴² V. nota 59.

¹⁴³ István Tiszá (v. nota 125).

¹⁴⁴ Kalmán Tiszá (1830—1902), om politic maghiar. A fondat, împreună cu F. Deak, Partidul Liberal (1875). A fost deputat, vice-președinte al Camerei și, timp de 15 ani (1875—1890), președinte al Consiliului de Miniștri ungar și ministru de interne. În timpul ministeriatului său au fost puse bazele politicii de mîna forte în interior, față de naționalități, pe care avea s-o continue fiul său, István Tiszá (v. nota 125).

¹⁴⁵ István Tiszá (v. nota 125).

¹⁴⁶ Contra României și Italiei.

¹⁴⁷ Cu Antanta.

¹⁴⁸ Germanii.

¹⁴⁹ Căpitanul A. L. Briggs, atașatul militar al S.U.A. la Viena.

¹⁵⁰ Von Tschirschky und Bögendorff, ambasadorul Imperiului German la Viena.

iresponsabile și atât de turbulente care ar vrea să dea tonul în politica României. Se știe acum cu certitudine că avocatul faimoasei note ultimative înaintate Serbiei care a prevestit înfrângerea situație de acum nu era altul decât același Buriân. Este deci cum nu se poate mai firesc să-și asume răspunderea pentru politica pe care o făcea din culise. Informația îl pune în adevărata lui lumină pe noul ministru al afacerilor externe.

Un amuzant episod anecdotic din ziua când a demisionat contele Berchtold. Se pare că noutatea fusese comunicată telefonic tuturor ambasadurilor, numai Avarna¹⁵¹, care nu era la sediu, n-o aflate. Astfel că, atunci când, peste câteva ceasuri, l-a văzut sosind pe Berchtold, era incredintat că vine pentru a rezolva cine știe ce problemă obișnuită. Acesta însă, neștiind că ambasadorul nu era la curent, a respins dosarele pe care el i le întindea, spunându-i: „Nu, nu pot să mă ocup de acestea, s-a terminat, noi nu mai putem întreține relații politice“. Stupefiat, inchipuindu-și că e vorba de ruperea relațiilor diplomatice, ducele de Avarna a pălit și a lăsat să-i scape din mână și documentele, și ochelarii. A urmat, firește, explicația de rigoare și incidentul a stîrnit o mare ilaritate.

Însărcinatul cu afaceri al Danemarcei¹⁵² afirmă că nemulțumirea împotriva germanilor crește zi cu zi în Turcia. Li se impută de a fi tirât țara în acest război fatal și sfaturile perfide pe care ambasadorul <Germaniei> le dă neînțecat guvernului de a părăsi Constantinopolul, cu arhivă cu tot, și de a se stabili la Brusa sînt interpretate ca o expresie a dorinței rău ascunse <a germanilor> de a acapara cu totul puterea, așa cum au făcut cu armata <turcă>.

Doamna Schrott, prietenă cu împăratul, persoană de altfel cumsecade, i-ar fi spus lui Germani¹⁵³ că în momentul de față românii sînt foarte rău văzuți aici și mai ales că dacă am intra în acțiune spre primăvară, ar fi cu atât mai dezgustător, fiindcă dacă am fi făcut-o de la început, aceasta s-ar fi putut explica prin elanul irezistibil spre restabilirea unității nației, în timp ce o acțiune cîntărită, calculată contra unui adversar gata epuizat — ei da, asta ar fi ceva de-a dreptul dezgustător.

23 I <19> 15. — Se spune că de 3 zile a început în Serbia o ofensivă formidabilă, cu forțe austro-germane cifrindu-se la 450.000 de oameni. Ar fi căzut Valjevo¹⁵⁴ și înaintarea s-ar desfășura cu succes. Dar arhiducele Eugen nu ar fi primit comanda decît cu condiția să se vorbească de această ofensivă numai după ce se va fi terminat cu un succes definitiv.

O glumă reușită pe seama Triplei Alianțe, sau „Drei Bund“ cum se numește. La întrebarea: care este deosebirea dintre Drei Bund și Ehebund (căsnicie), răspunsul este: Von der drei Bund weiss man bestimmt das es nur von' 2 bestät! ¹⁵⁵

Și încă una. Cîteva persoane s-au oprit în fața vitrinei unui negustor de cărți poștale unde sînt expuse și portretele diferiților generali care comandă armata austriacă: Auffenberg¹⁵⁶, Potiorek¹⁵⁷, Dankl¹⁵⁸, Conrad von Hoetzendorf¹⁵⁹ etc.

¹⁵¹ Giuseppe Avarna, duce di Gualtieri (1843—1916), diplomat italian. Și-a reprezentat țara la Viena, Belgrad, Atena și Berna, apoi a revenit (în 1904) ca ambasador la Viena, unde a cîștigat simpatia împăratului Franz Joseph. S-a opus neutralității Italiei și destrămării Triplicei în 1914—1915. A rămas în post la Viena pînă la declarația de război a țării sale.

¹⁵² V. nota 128.

¹⁵³ Nicolae Germani (1879—?), diplomat și om politic român. A studiat la Theresianum și și-a luat doctoratul în drept tot la Viena. A fost secretar la legațiile României din Viena (1906), Atena (1911), Petrograd (1914). În 1915 era, ca și I. P. Carp, prim-secretar al legației României la Viena. Va fi director politic în Ministerul de Externe de la București (1920), ministru plenipotențiar (1921), deputat (1929—1931).

¹⁵⁴ Valjevo, oraș din Serbia, la sud de Belgrad.

¹⁵⁵ De Triplice poți fi sigur că este compusă... numai din doi (în l. germană în text).

¹⁵⁶ V. nota 54.

¹⁵⁷ V. nota 53.

¹⁵⁸ Viktor, liber-baron von Dankl (1854—1941), general austro-ungar, născut la Udine (orașul principal al provinciei Friuli; pe atunci aparținea Ungariei; în 1922 a revenit Italiei). A comandat armata I în Galiția, unde șansa bătăliilor era variabilă. După declarația de război a Italiei, avea să devină (mai 1915) comandantul forțelor de apărare din Tirol. Se va retrage din post din cauza stării precare a sănătății.

¹⁵⁹ V. nota 55.

Un soț spune soției : „Da sind unsere Heerführer“. „Ja, îi răspunde jumătatea, da haben sie uns geführt!“¹⁶⁰

Ambițiile nemăsurate ale Prusiei și dezastrul pe care armatele ei îl aduc pretutindeni m-au făcut să-mi amintesc următoarea reflecție a unui cunoscut din Hamburg : „Prusia nu este o țară care are o armată, ci o armată care are o țară“.

Pe aici toți au aerul că doresc cu ardoare pacea și dau asigurări că împăratul ar fi gata să sacrifice Galiția numai să o obțină cât mai repede. Ba chiar și-au rezervat capacitatea de a lucra pentru o pace separată, legându-se în speranța că se va veni foarte repede de hac Serbiei cu ajutorul Germaniei și că va fi anexată, după care se va putea încheia pacea cu Rusia (?) încă din februarie. Cît privește Turcia, există temeri că e condamnată.

Persoane care se vor bine informate pretind că, la instigarea Germaniei, s-ar fi decis să se facă presiuni teribile asupra împăratului pentru a-l determina să cedeze Trentino¹⁶¹, ca să se evite intrarea în arenă a Italiei și a României. La nevoie, nu se va pregeta a-l sili să abdice. Eu una nu cred nimic din toate acestea, pentru că ar însemna să se grăbească destrămarea monarhiei, ale cărei naționalități nu mai sînt ținute laolaltă decît prin atașamentul personal față de suveran¹⁶².

Soțul meu a fost rugat să se intereseze dacă este adevărat că Italia a înaintat un memoriu conținînd revendicări în legătură cu Trentino. Consultat, ducele de Avarna¹⁶³ a afirmat (?) că nu a fost însărcinat cu nici un demers de felul acesta, dar că și lui i s-a spus că România ar fi trimis o notă cerînd concesii. Soțul meu l-ar fi asigurat că lui personal (ceea ce este exact) nu i s-a încredințat nici o misiune de acest gen.

La Viena se susține mai departe că ar avea loc tratative și că, la instigarea Germaniei, s-ar dori ca Austria să fie determinată să cedeze Trentino, Italia urmînd să-i abandoneze drumul spre Salonic.

Privitor la Serbia, s-ar fi reluat ofensiva, cu o armată de 450.000 de oameni și cu mai multă înverșunare ca oricînd. Austria face o chestiune de onoare din a zdrobi nefericita țară și a o anexa, dar prin propriile ei mijloace, ca să nu datoreze acest triumf Germaniei. Se susține, într-adevăr, că în Serbia nu vor mai fi decît austrieci.¹⁶⁴

Avarna, ambasadorul Italiei, care este foarte „triplician“, spunea azi că, după părerea lui, Austria n-ar trebui atacată și că noul nostru rege, Ferdinand, este și mai germanofil decît era regele Carol și că la ultimul consiliu de miniștri ar fi declarat că preferă să abdice decît să atace Germania. De altfel, din toate părțile se manifestă satisfacție față de regele Ferdinand. I se descoperă toate calitățile care i se refuzau [...] ¹⁶⁵. Vorbit azi dimineată la T[...] ¹⁶⁶ Haus cu prințesa Sybille de Reuss ¹⁶⁷, colega mea. Se întorsese din Germania și mi-a spus că bătălia de la Marna ¹⁶⁸ a însemnat pentru germani o adevărată derută. Verii ei, care luaseră parte, i-au povestit că fugeau cît de repede îi puteau duce caii. Că de altfel dacă francezii ar fi știut că o fișie lată de teren rămăsese în întregime la discreția lor și și-ar fi continuat urmărirea, germanii ar fi fost zdrobiți complet după ce ajunseseră literalmente la porțile Parisului. Mai zicea că a fost o adevărată hecatombă printre generali și ofițerii superiori germani, atît de multe greșeli au comis. Ca de exemplu faptul că nu au distrus fortificațiile înainte de a se retrage din

¹⁶⁰ Calambur bazat pe posibila confuzie a substantivului *Heerführer* (comandant de oști) cu un altul, care ar deriva de la verbul *herumführen* (avînd și sensul de a duce de nas). Soțul spune prin urmare : „Uite-i pe marii noștri conducători de oști“. Soția însă înțelege : „Uite-i pe cei ce ne duc de nas“, și răspunde : „Da, și uite unde ne duc!“ (în l. germană în text).

¹⁶¹ Italiei. V. și nota 82.

¹⁶² Autoarea jurnalului cunoștea prea bine situația și aspirațiile legitime ale naționalităților din imperiul habsburgic pentru a-și îngădui aici o apreciere destul de naivă. Invocarea loialității față de suveranul-„arbitru“ nu poate fi înțeleasă, așadar, ca aluzie la o reminiscență istorică. Este mult mai îndreptățit a presupune că avem în aceste rînduri încă o dovadă de reticență în a comenta explicit (cu atît mai mult în scris !) informațiile receptate, atitudine pe care am mai relevat-o „Revista Arhivelor“, an LIX, 1982, nr. 2, p. 173—174). Dar în același timp și o dovadă de perfecță probitate în a descrie o realitate statală a cărei caducitate ineluctabilă este îndeajuns sugerată prin acel bine plasat „decît“.

¹⁶³ V. nota 151.

¹⁶⁴ Adică numai unități militare austriece.

¹⁶⁵ ¹⁶⁶ Spații albe în text.

¹⁶⁷ V. nota 31.

¹⁶⁸ V. nota 104.

Reims. A adăugat că trezește o mare iritare slăbiciunea austrieșilor, al căror comandament este sub orice critică și numai soldații sînt bravi și luptă bine. Cît privește rușii, se crede că sînt epuizați și incapabili de o nouă ofensivă. Austrieșii sînt acuzați că au favorizat înfrîngerea de la Lodz¹⁶⁹ prin întîrzierea cu care s-au prezentat pentru a ocupa pozițiile ce le fuseseră repartizate pe cîmpul de luptă. În sfîrșit, acum se admite că războiul ar putea sfîrși prost cu toate eforturile imense care au fost făcute, dar germanii sînt hotărîți să o ia de la capăt îndată ce-și vor fi revenit de pe urma eforturilor de acum.

26.I.<19>15. — Pe aici, lumea e plină de speranță și persoanele cele mai serioase afirmă că în cîteva zile rușii vor fi măturați din Bucovina. Czernin¹⁷⁰ a venit aici incognito, sub motiv că vrea să-și vadă soția, dar în realitate pentru a discuta cu Burián la Viena și cu Tiszá la Pesta. Nu-și face nici o iluzie în privința comportării noastre¹⁷¹ viitoare și declară că este sigur că vom intra în acțiune împotriva Austriei, dacă ultimele operațiuni austro-germane nu se vor încheia cu succes. Nepotul meu Grigore Filipescu¹⁷² se întoarce la București venind de la Atena, via Salonic-Niș, și spune că sîrbii nu și-au pierdut deloc speranța și că un admirabil elan patriotic îi susține, că felul cum luptă austro-germanii le inspiră dispreț și că au și luat 70.000 de prizonieri, între care mulți germani, cu toate dezmințirile repetate ale austrieșilor, care se jură că sînt singuri în faimoasa Strafexpedition¹⁷³. Grecii, după părerea nepotului meu, nu așteaptă decît momentul potrivit pentru a se alătura Triplei Înțelegeri și a se năpusti asupra biete Turcii.

Revin în discuție cauzele demisiei lui Berchtold și unele persoane în măsură de a fi informate afirmă că a trebuit să se retragă deoarece era de părere, după sfaturile date de împăratul Germaniei, că Trentino ar trebui cedat Italiei pentru a i se cîștiga neutralitatea și poate chiar sprijinul. Dar întrucît împăratul Austriei nici nu a vrut să audă iar Tiszá era cu totul de partea sa, Berchtold a trebuit să se retragă, spre marea-i bucurie, fiindcă mai încercase în repetate rînduri să demisioneze și-i pare bine că a scăpat în sfîrșit de o muncă intensă și de răspunderile copleșitoare ale acestui război. Și atunci împăratul Austriei, pentru că nu-i putea lua puterea lui Tiszá a cărui prezență este necesară la Budapesta, l-a ales pe devotatul său adept Burián, care va urma politica dictată de Pesta. Se mai susține că împăratul Germaniei l-ar fi sfătuit stăruitor pe aliatul său să consimtă a ceda cele cîteva districte din Trentino locuite numai de italieni, dar că Italia, cu apetitul stimulat, găsește că oferta nici nu merită să fie discutată, fiindcă vrea jumătate din Tirol, cu Trieste¹⁷⁴, Göriz¹⁷⁵, Merano¹⁷⁶ etc. Wil<helm> II¹⁷⁷ ar fi spus aliatului său că nu mai răspunde de nimic dacă acesta se încapăținează, fiindcă el nu poate apăra toate frontierele austriece.

Un eveniment caracteristic îl constituie faptul că împăratul <Austro-Ungariei>, care pînă acum era venerat în toate clasele <sociale> ale națiunii și care menținea laolaltă prin prestigiul său și afecțiunea ce o inspira diferitele naționalități ale imperiului, — împăratul a început să fie discutat, i se reproșează în sferele înalte neșansa care l-a urmărit toată viața, bătlăliile pierdute ale îndelungatei lui domnii. Se afirmă că moartea sau, la nevoie, abdicarea lui nu ar fi de regretat. Ceea ce nu înseamnă că urmașul său ar fi apreciat, nu : este socotit

¹⁶⁹ Lodz, oraș în Polonia, azi cu regim de voievodat, centru al voievodatului omonim. În noiembrie—decembrie 1914 fusese ocupat de armata IX germană comandată de feldmareșalul August von Mackensen (1849—1945), iar în 1915 reocupat de armata rusă.

¹⁷⁰ V. nota 106.

¹⁷¹ A României.

¹⁷² Fiul lui Nicolae Filipescu și al Mariei C. Blaremburg, sora Irinei Mavrocordat (v. notele 94 și 97).

¹⁷³ Expediție de pedeapsă (în l. germană în text).

¹⁷⁴ V. nota 82.

¹⁷⁵ Astfel în text. Este localitatea Gorizia (în germ. Görz, în slovenă Goriča), capitala provinciei italiene cu același nume ; era situată la stînga localității Isonzo și avea o poziție strategică. Intrată în stăpînire de habsburgilor, a revenit în 1919 Italiei. Astăzi este împărțită între Italia (partea occidentală) și Iugoslavia (partea orientală), linia de demarcație constituind-o rîul Isonzo.

¹⁷⁶ Oraș din Tirolul italian.

¹⁷⁷ Wilhelm II (1859—1941), rege al Prusiei și împărat al Germaniei (1881 — abdicat în 1918 și refugiat la Doorn, în Olanda).

o nulitate și se zice că înainte de căsătorie ar fi fost un desfrinat și un alcoolic. Este apreciată viitoarea împărăteasă¹⁷⁸, socotită o femeie superioară, care ar fi exercitat o influență cum nu se poate mai favorabilă asupra soțului ei și ar fi în stare să aducă mari servicii țării prin simpatiile și rudele ei italiene și franceze. Visul însă rămâne hegemonia germană. Epurarea întregii administrații, îmborsirea serviciului diplomatic, reorganizarea armatei din inspirație și sub supraveghere germană. Pe scurt, prestigiul german a subjugat cu totul păturile aristocratice, care nu-și văd salvarea decât sub o dominație germană.

30.I.<19>15. — Mi se scrie de la București — căci aici nimeni nu mai îndrăznește să vorbească de operațiunile din Serbia — că germanii, încadrându-i pe austrieci, ar fi atacat această nefericită țară situată atât de aproape de frontiera noastră¹⁷⁹ și de aceea a Bulgariei pentru ca, eventual, să poată tăia comunicațiile noastre cu Salonicul și să-i aprovizioneze pe prietenii bulgari, care astfel ar avea posibilitatea să sară asupra sîrbilor sau asupra noastră. Un ofițer austriac sosit din Serbia era uimit de eroismul trupelor sîrbești și istorisea că a văzut soldați sîrbi care ceruseră să fie legați de copaci unde se cocotaseră pentru a putea trage mai bine din ascunzătoare asupra dușmanului și a-și apăra camarazii care luptau sub arborii respectivi. Astfel legați, continuă să tragă și nu cad nici dacă sînt răniți, putînd să lupte pînă la capăt.

1 februarie. — O anecdotă amuzantă în legătură cu o demimondenă din București. Ca să-ți faci o idee de dușmănia care bîntuie în România contra austriecilor. Se zice că respectiva duduia aflînd naționalitatea celui cu care avea de-a face, i-a refuzat cu indignare favorurile, cu toată oferta magnifică a cavalerului.

Domnul Bilinski¹⁸⁰, ministru al finanțelor și guvernator al Bosniei și Herțegovinei, a fost înlocuit cu un anume domn von Koerber¹⁸¹, fost președinte al Consiliului <de Miniștri>, pare-se foarte capabil și om cu mină de fier. Se vorbește de asemenea de retragerea lui Stürgkh¹⁸², președintele Consiliului <de Miniștri>. Se pare că Viena înclină acum spre maniera forte și că întreaga administrație a statului va fi remaniată.

Intr-un salon se vorbea astăzi de Berchtold, de nepotrivirea lui cu un post atât de expus ca acela pe care l-a deținut în momente atât de grele pentru monarhie. O doamnă evoca nehotărîrea lui proverbială și ne destăinuia că administratorul său (căci are posesiuni uriașe în Ungaria) se dădea de ceasul morții pînă să-i poată smulge o dispoziție oricît de simplă. A fost evocată din nou și viața dezordonată pe care o ducea, colindînd cele mai rău famate locuri, ducîndu-se zilnic cu automobilul lui la o mică vînzătoare de mănuși de pe Graben¹⁸³, în timp ce în saloanele mondene îi evita pe diplomați sau pe oamenii politici ca să flirteze cu tinerele contese. I se atribuie și amoruri ancilare. În fine, de cînd a plecat, se debitează tot felul de întîmplări picante pe socoteala lui. Bunăoară, se zice că odată, cînd șeful său de cabinet îi adusese la semnătura niște documente foarte importante, le-ar fi refuzat, atrăgîndu-i atenția că tocmai compunea un bilețel sentimental pentru o preadrăguță jună.

(Va urma)

¹⁷⁸ Prințesa Zita Marie de Bourbon-Parma (1892). Căsătorită în 1911 cu Carol I de Habsburg-Lotaringia (1887—1922), devine ultima împărăteasă a Austriei și regină a Ungariei odată cu urcarea pe tron a soțului ei după moartea unchiului acestuia, împăratul Franz Joseph.

¹⁷⁹ A României.

¹⁸⁰ Cavalerul Leon von Bilinski (1846—1923), născut pe teritoriul Poloniei. Economist, profesor universitar și om politic austriac. A fost, rînd pe rînd, președintele Direcției generale a căilor ferate ale statului, ministru de finanțe, guvernator al Băncii Austro-Ungariei, apoi din nou ministru de finanțe al Austriei (1909—1911) și al Austro-Ungariei (1912—1915). A publicat lucrări de specialitate în l. poloneză și germană.

¹⁸¹ Dr. Ernst von Koerber (1850—1919), om de stat austriac, în mai multe rînduri ministru de finanțe (din februarie 1915 pînă în toamna anului 1916, al Austro-Ungariei), ministru de interne și președinte al Consiliului de miniștri.

¹⁸² Conte Karl von Stürgkh (1859—1916), om de stat austriac. Deputat, apoi ministru al învățămîntului, devenise în 1911 președinte al Consiliului de miniștri.

¹⁸³ Cunoscută stradă comercială din zona centrală a Vienei, foarte aproape de Sf. Ștefan, de Kohlenmarkt și de cheiul Franz Joseph.

Un fals imaginar. Lămuriri necesare despre cnezii hațegani la 1435

COSTIN FENEȘAN

Nu puține sint cazurile în care împrejurări vitrege, de natură diferită, au lipsit cercetarea istorică de izvoare însemnate pentru reconstituirea trecutului românesc mai apropiat ori mai îndepărtat. Cum e și firesc, pierderile au fost și sînt mai numeroase și totodată mai simțitoare în cazul surselor medievale, cu deosebire a celor pînă în secolul al XVI-lea. Cuprinsul multor documente medievale nu ni s-a transmis decît sub forma unor copii, transcrieri (transumpturi) ori rezumate de epocă sau mai târziu, după cum în alte cazuri ne-a rămas doar mențiunea lapidară — uneori suspectă din punctul de vedere al autenticității — a existenței unui presupus original. De aceea datoria cercetării istorice a fost, este și va fi să stabilească pe baza analizei critice interne și externe a documentelor (a așa-numitei „autopsii” a documentului), prin coroborarea atentă a elementelor paleografico-diplomatice cu cele de conținut, autenticitatea și validitatea acestora ori să le infirme, demonstrînd cu argumente convingătoare caracterul lor apocrif. Această cerință *sine qua non* a muncii istoricului trebuie împlinită cu atît mai mult în cazul unor documente de o importanță și cu o semnificație deosebită, mai cu seamă cînd planează dubiul și survin divergențe de opinie în privința autenticității lor.

Pornind de la aceste considerente, socotim necesară lămurirea mai multor aspecte legate de un document din anul 1435 privindu-i pe cnezii români din Hațeg, iar aceasta cu atît mai virtos cu cît autenticitatea sa a fost contestată recent în temelul unei argumentații cu totul neîndestulătoare și pripite¹.

Înainte de a purcede la o analiză amănunțită a argumentației pledînd în favoarea caracterului apocrif al documentului amintit, se cuvine să-i înfățișăm pe scurt conținutul, așa cum este cunoscut pînă în prezent. La 20 noiembrie 1435 voievodul Transilvaniei, Ladislau Csáki, împreună cu jurații și obștea nobililor și cnezilor” (*vnacose iuratis et universitate nobilium ac keneziorum*) din districtul Hațeg, confiscau de la cnezii de Riușor (azi *Rușor*), frații Costea, Stanciu și popa Vilcu, jumătate din cnezatul moșiei Riușor, precum și cnezatul satului liber Șerel, ambele în amintitul district al Hațegului, sub învinuirea de a fi devastat bunurile aflate acolo și de a se fi refugiat apoi în Moldova. Cu același prilej voievodul dăruia cnezatele confiscate pe temelul acuzației de necredință față de suveran fraților Mihail, Basarab și Ioan, nobili de Riușor, atît pentru a le răsplăti propriile servicii, cît și pentru a recompensa meritele militare ale defunctului lor tată, Ioan, față de răposatul voievod al Transilvaniei, Nicolae Csáki. În curs de mai bine de un secol documentul în cauză a fost editat de mai multe ori², de fiecare dată însă cu numeroase lacune și erori, lucru în bună parte explicabil ținînd seama de faptul că *toate edițiile* nu s-au întemeiat pe original — socotit pierdut ori distrus —, ci au urmat doar textul unor copii aproximative, de calitate îndoielnică, din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și de la începutul celui următor³. Cu toate acestea, nici un istoric nu și-a exprimat pînă acum dubiile în privința

¹ A. A. Rusu, *Preoți români ortodocși din districtul Hațeg în secolul al XV-lea*, în „Mitropolia Banatului”, anul XXXII (1982), nr. 10—12, p. 646—647.

² În privința edițiilor, cf. indicațiile bibliografice de la sfîrșitul textului publicat de noi.

³ Primul editor, J. K. Schuller (1840), s-a folosit de o copie a documentului transcrisă de Ludwig von Rosenfeld după o altă copie din colecția de documente a contelui Iosif Kemény. Textul din colecția Kemény reproduce, la rîndul său, o copie mai veche păstrată între documentele transmisionale ale bunurilor aparținînd Ecaterinei de Riușor, soția lui Mihail Kenderesi (Căndreș), procedură judiciară

autenticității documentului din 1435, chiar dacă interpretarea unor informații (în speță cea referitoare la devastarea cnezatelor Riușor și al satului liber Șerel de către stăpînii acestora, Costea, Stanciu și popa Vilcu, urmată de refugiarea lor în Moldova) este fundamental diferită⁴. De aceea ne-a apărut cu atît mai surprinzătoare stăruința depusă de A. A. Rusu în a acredita ideea unui fals în cazul acestui document, într-adevăr de mare preț pentru trecutul cnezilor români din Hațeg. Încă de la început sîntem avertizați, că „deși republicat recent (ediția DRH, seria D, vol. I, București, 1977 — n.n.), documentul ni se pare ca avînd numeroase vicii care îi acuză (sic!) autenticitatea”⁵. Să analizăm însă „viciile” imputate documentului din 1435, care îi pun sub semnul întrebării autenticitatea. Înainte de toate A.A. Rusu incriminează forma de redactare, care ar fi „cu totul neobișnuită pentru epocă”, omîtînd însă a ne oferi măcar un singur exemplu spre a-și ilustra aserțiunea. La fel de neobișnuite — fără a ne furniza nici de această dată vreun exemplu — i se par autorului „expresiile utilizate, improprii (mai curînd : *care se abat de la!* n.n.) stilionarelor curente”. Potrivit acestei opinii, ar urma să fie suspectat din punctul de vedere al autenticității orice document care s-ar abate cu ceva de la anumite norme de redactare, curente într-o anumită perioadă. Din păcate nu se ține seama de faptul că pentru același gen de document au fost în vigoare simultan mai multe stilionare (e drept, fără deosebiri esențiale) și nu se acordă celor ce redactau acele credite unei cunoașteri — măcar peste media obișnuită a vremii — a limbii latine de cancelarie. Mai mult, pentru anumite genuri de document, cu o frecvență ceva mai redusă în practica de cancelarie (în cazul nostru ne referim la prima parte a documentului din 1435, cea privind confiscarea cnezatelor amintite și scoaterea foștilor stăpînitori în afara legii), stilionarele nu îngădesc posibilitățile și necesitățile de exprimare ale redactorului textului.

Un alt argument invocat de A. A. Rusu în sprijinul opiniei sale ar fi faptul că „autoritatea ce și-o manifestă (sic!) voievodul față de grupul de români este neverosimilă”, deoarece deposeda pe Costea, Stanciu și popa Vilcu de cnezatul lor și îl acorda „fără încuviințare ori sub rezerva încuviințării regale altor personaje (sic!)”. Nedumerirea și rezervele autorului față de acest pretins act de autoritate al voievodului transilvănean sînt cu totul gratuite, fiind contrazise de realitatea consemnată în documente. Astfel, la 4 iulie 1421, voievodul Transilvaniei Nicolae Csáki, dăruia lui Costea, fiul lui Iaroslav de Valea Sălașului (*Kosztá, filiú Jarizlaw de Szalaspataka*), precum și altor membri ai familiei Căndreș, „în numele prealuminatului nostru stăpîn, a regelui” (*in persona serenissimi domini nostri regis*)⁶, moșia regală Barul Mic (Bărișor) din districtul cetății regale Hațeg, pentru a le răsplăti meritele militare dobîndite în lupta contra turcilor. Voievodul Transilvaniei menționa în același timp, că a acționat „din împuțernicirea aceluiași prealuminat stăpîn, așa după cum ne revine prin dreptul nostru de danie al voievodatului” (*prout nostrae incumbit vajvodatus collationi, eiusdem serenissimi domini <ex autoritate>*)⁶. Tot voievodul Nicolae Csáki dăruia la 7 iulie 1421 lui Blasiu, fiul lui Sandrin fiul lui Lewkews, — „așa după cum ne revine prin dreptul nostru de danie al voievodatului” (*prout nostrae incumbit waywodatus collationi*) — jumătate din moșia Fahid (pe lîngă Galtiu) aflată în comitatul Alba, răsplătind astfel serviciile militare aduse în lupta contra turcilor. Semnificativ mai e și faptul că moșia dăruită de voievodul transilvănean aparținuse lui Ioan, fiul lui Bartolomeu de Fahid de la care fusese confiscată (subl. n.) în temeiul unei *sentințe judecătorești* (subl. n.) din cauza comportamentului său excesiv⁷. Credem că aceste

desfășurată la 1785 în fața Capitlului din Alba Iulia. Al doilea editor al documentului din 1435, G. Fejér (1844), indică drept sursă aceeași copie din 1785, păstrată în arhiva Capitlului din Alba Iulia. Ștefan Moldovan, primul editor român al documentului (1873), a recurs la copia păstrată în amintita colecție Kemény. În vreme ce N. Densusianu (1890) a făcut apel la ediția Fejér, coroborată cu cea a predecesorului său. În fine, ultimii editori (1977) au preluat textul după ediția Fejér, confruntîndu-l cu cel publicat de N. Densusianu.

⁴ Vezi în acest sens A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 647, nota 13. Șt. Pascu, *Rolul cnezilor din Transilvania în lupta antiotomană a lui Iancu de Hunedoara*, în „Studii și cercetări de istorie — Cluj”, VIII (1957), nr. 1—4, p. 34, nota 17 îi socotește — de pildă — pe cei trei cnezi hațegani drept „răzvrătiți fugiți în Moldova”.

⁵ A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 646.

⁶ Hurmuzaki-Densusianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I/2, București, 1890, doc. CCCXXXVI, p. 515—516.

⁷ *Ibidem*, doc. CCCXXXVIII, p. 517—518 : „*quae <medietas possessionis> ex iudiciali deliberatione ob atroces excessus Joannis filii Bartholomaei de eadem Fahid ad manus nostras devenerat*”.

exemple ilustrează sugestiv dreptul de danie al voievodului Transilvaniei prin autoritatea ce-i era conferită și delegată de către suveran. Acesta este de altfel și cazul documentului din 1435, voievodul Ladislav Csáki amintind în mod lămurit că dăruiește cnezatele confiscate „în numele sus-amintitului nostru domn împărat <...> potrivit cu rînduiala dreptului nostru de danie“ (*in persona prefati domini nostri imperatoris <...> nostre rite incumbunt <!> collactioni*). În acest fel „autoritatea ce și-o manifestă voievodul față de grupul de români“ nu este defel „neverosimilă“, neputînd deci constitui un argument care să pună în cauză autenticitatea documentului din 1435. O lectură atentă a textului acestui document — chiar în versiunea sa cunoscută pînă în prezent — l-ar fi scutit pe A. A. Rusu și de constatarea că dania făcută „fără incuviințare ori sub rezerva incuviințării regale“ ar fi răsplătit niște servicii aduse de beneficiari doar părintelui donatorului cu 15 ani în urmă, iar nu și acestuia personal. Formularea din document este cît se poate de limpede, deoarece se precizează că donația reprezenta și o recompensă a „faptelor de credință și a feluritelor slujbe credincioase ale nobililor Mihail și Basarab și Ioan, fii ai răposatului Ioan de zisul Răușor“ etc. (*fidelitatibus et multipharius obsequiis nobilium Michaelis et Bozorad ac Johannis, filiorum condam Johannis de dicta Ryusor*). Chiar dacă serviciile celor trei români au fost aduse — așa cum precizează documentul din 1435 — „sfintei coroane regale“ (*sacre regio dyademati*) iar nu direct voievodului, acesta — în temeiul autorității delegate lui de către suveran — avea cu atît mai mult dreptul și căderea deplină să le recompenseze după cuviință.

Un alt argument care îl îndeamnă pe A. A. Rusu să pună la îndoială autenticitatea documentului din 1435 ar fi constatarea că în acest caz „capitulul din Alba Iulia nu a fost chemat să legalizeze depozedarea și nici noua donație“. Or, simpla cunoaștere a procedurii juridice de intrare în stăpînirea unor bunuri imobiliare dobîndite prin donație i-ar fi risipit autorului orice nedumerire. Astfel, în temeiul documentului de danie (*litterae donationales*) eliberat beneficiarului, donatorul ordona — prin așa-numitele *litterae introductoriae* sau *litterae statutoriae* — capitlului în a cărui rază de competență se aflau bunurile dăruite, să efectueze punerea și trecerea în stăpînire, stabilind în același timp unele elemente de ordin procedural (de ex. martorii, instanțele judecătorești de apel etc.). Odată efectuată punerea și trecerea beneficiarului în stăpînirea bunurilor dăruite, capitlul respectiv era dator să raporteze donatorului modul în care a dus la îndeplinire sarcina încredințată. În cuprinsul aceluiași document (*litterae relatoriae*) capitlul menționa totodată elementele legate de desfășurarea procedurii de *introductio-statutio* (de pildă, manifestarea unei împotriviri — *contradictio* față de dreptul de stăpînire al titularului asupra bunurilor donate). Ținînd seama de cele de mai sus, relese cu limpezime faptul, că documentul din 1435 reprezintă tocmai „scrisoarea de danie“ (*litterae donationales*) înmînată beneficiarului de către donator, astfel încît apelul la serviciile Capitlului din Alba Iulia nu-și are locul în cuprinsul ei.

Un alt argument invocat de A. A. Rusu în sprijinul opiniei sale este constatarea că cei trei cnezi hațegani depozedați în 1435 ar fi procedat „de două ori nefiresc“ : mai întîi prin devastarea propriilor bunuri, iar apoi prin „emigrarea“ lor „pe ascuns“. Și această situație poate fi explicată în mod satisfăcător. Socotim că în cazul de față asistăm la unul din episoadele procesului de depozedare a cnezilor din Țara Hațegului, fenomen sesizabil încă în veacul al XIV-lea⁸. Chiar și

⁸ Cf. M. Holban, *Depozedări și judecăți în Hațeg pe vremea Angevinilor*, în vol. M. Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII—XIV*, București, 1981, p. 232 și urm. Ne sînt de altfel cunoscute și procese de proprietate între familii cneziale la începutul secolului al XV-lea. Astfel, la 17 februarie 1411, în fața scaunului de judecată a districtului Hațeg (*iurati ac universi kenezii ceterique Walahy de districtu castri Hachzak ... in sede iudiciaria consedentibus etc.*), protopopul Dobrotă din Rîu Bărbat împreună cu fiii săi își încheie disputa cu fiii cnezului Lel, împărțind între ei cnezatul Rîu Bărbat și moșia Hobîța, cf. Fr. Solyom-Fekete, *Date privitoare la istoria cnezatelor române*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“ (în continuare : *Rev. ist. arh. fil.*), anul III (1885), vol. V, fasc. I, p. 135—137 (= Solyom-Fekete F., *Vázlatok az oláh kenézi intézmény története ismeretéhez*, în „A Hunyadvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat évkönyve“, vol. II (1884), nr. 1, p. 24—27). De remarcant prezența lui Ioan, fiul lui Basarab de Răușor (*Rysary*) și a lui Ladislav, fiul lui Buda de Răușor, între jurații scaunului cnezial de judecată.

documentul din 1435 ne oferă argumente în acest sens. Astfel, cei trei cnezi hațegani, stăpînind *jumătate din cnezatul moșiei Rîușor* și cnezatul satului liber Șerel, erau depozedați de acestea în favoarea *nobililor* Mihail, Basarab și Ioan de Rîușor, cărora le sînt acordate cu titlul de danie nouă (*nova donatio*). Faptul că e vorba de o nouă danie, deci de o reconfirmare a unor drepturi patrimoniale mai vechi, ne îndeamnă să credem că *nobilii de Rîușor* stăpîniseră și pînă la 1435 jumătate din moșia Rîușor (cu atribuțiunile cneziale aferente și, poate, în diviziune cu cnezii amintiți). Ei au reușit să acapareze acum și cealaltă jumătate a acestora (împreună cu satul liber Șerel) aparținînd *cnezilor de Rîușor*, de care erau legați — cu mare probabilitate — prin relații de rudenie⁹. Ținînd seama de cele de mai sus, socotim acțiunea celor trei cnezi hațegani ca o ultimă și disperată încercare de a-și afirma drepturile asupra cnezatului lor și de a se împotrivi — e drept, într-un mod mai puțin obișnuit — în fața unei ocupări cu forță. În acest context este pe deplin explicabilă — odată cu eșuarea încercării de împotrivire, însoțite probabil de un conflict violent — părăsirea „pe ascuns” (*furtive*) a Țării Hațegului și a Transilvaniei de către cei trei cnezi români. Astfel, documentul dat de voievodul Ladislau Csăki în 1435 nu reprezintă decît punctul final și consfințirea legală a uneia dintre acțiunile de depozedare a cnezilor din Hațeg de bunurile lor. În persoana celor trei beneficiari ai daniei voievodale pot fi recunoscute în schimb acele elemente ale cnezimii — puține la număr —, care au reușit, prin diferite mijloace, să se asimileze nobilimii, ducînd acțiuni stăruitoare de cotropire și acaparare a bunurilor cneziale, fenomen de altfel sesizabil în Țara Hațegului și în a doua jumătate a secolului al XV-lea¹⁰.

„Emigrarea” celor trei cnezi hațegani în Moldova, iar nu „în Țara Românească, care (sic!) era mai aproape”, îi trezește lui A. A. Rusu nu mai puțină mirare decît episodul pustiirii din proprie inițiativă a bunurilor aparținînd lui Costea, Stanciu și popa Vilcu. Într-adevăr, la prima vedere pare cu totul surprinzător faptul, că cei trei cnezi români nu și-au căutat un refugiu în țara românească de la sud de Carpați, în imediata apropiere a fostelor bunuri, preferînd să se pună la adăpost în Moldova, mai îndepărtată de locurile de obîrșie. Analiza atentă a contextului istoric ne oferă și în acest caz explicații pe deplin plauzibile. Este mai presus de orice îndoială că, în urma evenimentelor produse la Rîușor și Șerel, cei trei cnezi hațegani, fără să mai aștepte un deznodămînt cu previzibile urmări negative, au dorit să-și pună persoana la adăpost sigur de o posibilă intervenție a voievodului transilvănean sau chiar a regelui ungar. Or, Țara Românească nu mai putea oferi la acea dată nici un fel de garanții de securitate. Încă în 1434 Sigismund de Luxemburg a inițiat ultima sa ofensivă menită să-i asigure dominația asupra țării românești de la sud de Carpați, sprijinind în acest scop intervenția armată a pretendentului domnesc Vlad Dracul¹¹. Deși continua să-l asigure în taină pe Sigismund de credința sa, totuși Alexandru al II-lea Aldea, voievodul

⁹ Vezi *tabelul genealogic*, întocmit pe baza tuturor datelor cunoscute pînă în prezent.

¹⁰ Astfel, în 1479 (sau la sfîrșitul anului 1478) nobilul Mihail Căndea din Rîu de Mori — pe atunci castelan al Hațegului — a atacat cu mină armată casa popii Stoica din Valea Dîljii (*Sthoyka, presbiter Wlahys de Walya*), l-a prins și închis în cetatea Hațegului, unde l-a supus apoi unor grave maltratări. În aceeași vreme slujitorii (*familiares*) castelanului Căndea au prădat casa din Valea Dîljii a popei Stoica și i-au luat vitele, cf. A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 649. Cu aceste prilej A. A. Rusu remarcă pe bună dreptate: „Ținem să subliniem că acțiunea de o extremă duritate întreprinsă de Mihail Căndea și oamenii săi nu trebuie nici un moment considerată ca avînd substraturi (sic!) religioase (Căndeștii erau stăpîni la Valea Dîljii încă din 1440 — n.n.). Probabil că în anii '70 al veacului a avut loc o violență tentativă de eliminare a cnezilor locali din competiția pentru stăpînirea satului”. (subl. n.).

¹¹ Pentru aceste împrejurări, cf. I. Minea, *Principatele române și politica orientală a împăratului Sigismund*, București, 1919, p. 240. Vezi și Gr. C. Conduratu, *Relațiunile Țării Românești și Moldovei cu Ungaria pînă la anul 1526*, București, 1898, p. 127 și urm. și C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II/1, București, 1937, p. 5 și urm.

Țării Românești¹², s-a folosit de ajutorul turcilor pentru a-l respinge în Țara Birsei pe Vlad Dracul, salvându-și astfel scaunul¹³. Mai mult, la începutul lui 1435 domnul muntean a luat pentru a doua oară calea Adrianopolului spre a se închina sultanului¹⁴, iar în vara aceluiași an, cu ajutor turcesc, a întreprins o nouă expediție împotriva lui Vlad Dracul refugiat în Transilvania¹⁵, premergând astfel pustiitorul atac otoman din septembrie 1435 dezlănțuit asupra părților de sud ale regatului ungar¹⁶. În aceste condiții starea de continuă nesiguranță din Țara Românească, stat expus atît ambițiilor de cotopire ale celor două mari puteri învecinate și rivale, cît și luptelor interne pentru putere, îi va fi îndemnat pe Costea, Stanciu și popa Vilcu să-și caute adăpost ceva mai departe. Cunoscînd desigur într-o măsură îndestulătoare mutațiile survenite în conjunctura internă și externă a țărilor române, cei trei cnezi hațegani au preferat să se refugieze în Moldova. Opțiunea lor se explică și prin restabilirea liniștii interne în țara românească de la est de Carpați odată cu încheierea luptelor pentru domnie între cei doi fii ai lui Alexandru cel Bun. Înfrînt în bătălia de la Piperești (4 august 1435), Ștefan a fost nevoit să accepte la sfîrșitul lunii august 1435 împăcarea cu Iliș, el nemaîavînd nici o speranță de ajutor din Țara Românească¹⁷. Astfel Moldova, readusă pe deplin sub influența Poloniei, care se opunea politicii de expansiune orientală a lui Sigismund de Luxemburg, li s-a părut celor trei români hațegani un refugiu destul de sigur și totodată destul de apropiat, unde puteau aștepta venirea unor zile mai fericite pentru ei¹⁸. Ne rămîne însă necunoscută calea pe care s-au refugiat în Moldova cei trei cnezi proscrisi. Admițînd că frontiera de sud a Transilvaniei era păzită cu strășnicie încă din 1432¹⁹ — probabil imediat după vestea primei închinări a lui Alexandru al II-lea Aldea —, credem că cei trei români, evitînd în drumul lor teritoriul scaunelor săsești, au ajuns în Moldova printr-una dintre trecătorile Carpaților orientali.

Între argumentele menite să probeze caracterul apocrif al documentului din 1435 A. A. Rusu invocă și faptul că „ciudată este și orientarea obligațiilor cneziale către curtea regală și nu către cetatea regală a Hațegului, așa cum știm că se întîmpla în mod obișnuit“. Chiar dacă această prevedere are un caracter de excepție, o socotim totuși pe deplin posibilă, mai ales că transferul se operează în

¹² Pentru persoana și politica domnului muntean, cf. C. Kogălniceanu, *Alexandru II zis Aldea, domnul Țării Românești 1431; 1432–1435*, în *Rev. ist. arh. fil.*, vol. XII (1911), p. 44–51; Al. A. Vasilescu, *Urmașii lui Mircea cel Bătrîn pînă la Vlad Teșes. I. De la moartea lui Mircea cel Bătrîn pînă la Vlad Dracul 1418–1437*, București, 1915, p. 43–55 (extras din *Rev. ist. arh. fil.*, vol. XV); St. Nicolaescu, *Domnia lui Alexandru Vodă Aldea, fiul lui Mircea Vodă cel Bătrîn 1431–1435*, în *Rev. ist. arh. fil.*, vol. XVI (1922), p. 226–241 și *idem*, *Hrisoave și cărți domnești de la Alexandru Vodă Aldea, fiul lui Mircea cel Bătrîn, iunie 1431–iulie 1435*, în *Rev. ist. arh. fil.*, vol. XVI (1922), p. 243–270.

¹³ Privitor la lupta pentru domnie între urmașii lui Mircea cel Bătrîn, cf. A. D. Xenopol, *Lupta între Drăculești și Dănești*, în „*Analele Academiei Române*“, Mem. sect. ist., tom XXX, 1907, p. 183–272.

¹⁴ I. Minea, *op. cit.*, p. 241.

¹⁵ Al. A. Vasilescu, *op. cit.*, p. 54.

¹⁶ N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. III, București, 1897, p. 82–83.

¹⁷ I. Minea, *op. cit.*, p. 238–240. Pentru situația internațională a Moldovei în acești ani, cf. N. Grigoraș, *Țara românească a Moldovei pînă la Ștefan cel Mare 1359–1457*, Iași, 1978, p. 127 și urm. (vezi mai ales p. 138–139).

¹⁸ Însuși A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 649 ne oferă un argument în favoarea legăturilor Țării Hațegului cu Moldova, fără a contesta — și pe bună dreptate — autenticitatea faptelor. Astfel, în vremea lui Ștefan cel Mare, Lațcu Cîndea — pe atunci castelan al Hațegului — dăruiește mănăstirii Neamț o ferecătură de argint pentru un Tetraevangeliar ornât de Gavril Uric. Vezi și Al. Găină, *Legături bisericești și culturale între Transilvania și Moldova în timpul lui Ștefan cel Mare*, în „*Mitropolia Ardealului*“, anul XX (1975), nr. 10–12, p. 865–879.

¹⁹ La 24 februarie 1433, aflat la Siena, Sigismund de Luxemburg reiterează scaunelor săsești din Transilvania ordinul de a participa activ la paza hotarelor începînd din Țara Făgărașului și pînă în cea a Hațegului: „...pro defendendis et recludendis viis et stratis alpium illarum parcium, a pertinentiis scilicet Terre Fogaras vsusque districtum Haczaak existencium, ne scilicet iidem Turci (dar la fel de bine și Alexandru al II-lea Aldea! n.n.) possent subintrare in eisdem alpiis“, cf. Hurmuzaki-Densușianu, vol. I/2, doc. CCCCLXXXVI, p. 584 (= Hurmuzaki-Iorga, vol. XV/1, doc. XXIV, p. 17–18, fără indicarea edițiilor anterioare).

limitele de competență ale aceluiași beneficiar — suveranul, fie că suma de bani urma să revină unei cetăți regale, fie că era vărsată direct vistieriei țării.

Din dorința de a dovedi cu orice preț drept un fals documentul din 1435, A. A. Rusu nu șovăie să afirme că „nota de autenticitate pe care i-o conferă actului (A. A. Rusu folosește cînd termenul de *act*, cînd cel de *document* — n.n.) unele personaje istorice reale a fost dobîndită prin împrumutarea (sic!) lor din alte documente”. Nu ni se spune nici de această dată, care ar fi personajele reale și care cele fictive ori false, „împrumutate” din alte documente. Mai mult, menționînd drept una dintre sursele „personajelor împrumutate” un document din 1453, A. A. Rusu îl declară cu seninătate fals și pe acesta. În asemenea împrejurări se cuvine să ne oprim și la acest nou fals „descoperit” și incriminat de autor. Iată, pe scurt, conținutul documentului în cauză: la 15 noiembrie 1453, regele ungar Ladislau al V-lea Postumul, aflat la Praga, ordonă Capitlului din Alba Iulia să dea în stăpînire nobililor Mihail, Ioan și Basarab de Rîșor moșiile Rîșor (*Ryusor*) și Șerel (*Serel*) din districtul Hațegului și comitatul Hunedoarei. Mai aflăm din cuprinsul documentului că „aceiași Mihail, Ioan și Basarab declară că s-ar fi aflat încă de demult și se află și acum în stăpînire netulburată a acelor <moși>, după chipul celorlalți bărbați nobili <...>, în acele condiții, cu aceleași slujbe și obiceiuri, în temeiul cărora au obișnuit să dăruiască predecesorii noștri, regii Ungariei, moșii și sate în districtele românilor”²⁰. Din ordinul regal adresat Capitlului din Alba Iulia (*litterae statutoriae*) aflăm de asemenea — și pe bună dreptate — că dania a fost acordată în temeiul unui alt document, cel donațional (*vigore aliarum litterarum <I> nostrarum donationalium exinde confectarum*), răsplătindu-se astfel, „sub chipul noii noastre danii” (*novae nostrae donationis titulo*), „credința și slujbele de credință” (*pro fidelitatibus et fidelium servitiorum meritis*) ale celor trei beneficiari. Mai mult, dintr-o notă marginală a contelui Kemény, în a căruia colecție se păstra o copie, aflăm că documentul din 1453 a fost transcris în 1671 de către Capitlul din Alba Iulia, cuprinsul lui fiind trecut în protocolul documentelor transcrise, păstrat în arhiva capitulară. Cu aceeași ocazie se amintește că această poruncă regală se afla reprodușă și în raportul din 1455 adresat suveranului în privința ducerii la îndeplinire a procedurii de dare în stăpînire. Raportul din 1455 se păstra, la rîndul său, între documentele transmisionale din 1785 ale Ecaterinei de Rîșor, căsătorită cu Mihail Kenderesi (Căndreș)²¹. Întemeiat pe constatarea că „cei trei (nobili români — n.n.) primeau donația de la 1453 pentru posesiunea lor de fapt, fără o rememorare a vreunui act asemănător emis înainte”, A. A. Rusu conchide că „și acest act acuză (sic!) falsul din 1435”. Or, în practica emiterii documentelor de danie sînt cunoscute situații destul de numeroase — mai ales dacă e vorba de o nouă donație (*nova donatio*) —, de fapt o întărire a alteia mai vechi — cînd, asemenea acestui caz din 1453, nu se menționează în mod expres existența unui document donațional anterior, ci se înregistrează doar declarația beneficiarului. Aceasta nu înseamnă însă defel, că în cazul emiterii unui document de întărire — acțiune inițiată de regulă la cererea părții interesate — beneficiarul n-ar fi fost dator să înfățișeze titlul legal în virtutea căruia urma să se bucure de reconfirmarea drepturilor sale de proprietate. Menționarea expresă a documentului donațional inițial în cuprinsul celui de confirmare nu este însă o condiție *sine qua non*. De altfel, dacă documentul din 1453 ar fi fost un fals, aceasta s-ar fi vădit negreșit cu ocazia îndeplinirii procedurii de dare în stăpînire a bunurilor donate. Or, nici delegații Capitlului din Alba Iulia nu au socotit apocrifă porunca ce le fusese adresată de suveran, după cum nici cu ocazia efectuării procedurii de *statutio* nu s-a prezentat vreun *contradictor* care să incrimineze validitatea și autenticitatea titlului de drept acordat beneficiarilor. Ținînd seama de aceste constatări, precum și de existența originalului (semnalată de altfel

²⁰ Hurmuzaki-Densușianu, vol. II/2, București, 1891, doc. XIII, p. 18—19: „in quarum pacifico dominio iidem Michael, Joannes et Bazarab ad instar ceterorum virorum nobilium se a dudum perstitisse persistereque asserunt etiam de presenti <...> sub eisdem conditionibus, servitutibus et consuetudinibus, quibus per predecessores nostros reges Hungariae in districtibus Valachorum possessiones et vilae <I> donari consueverant”.

²¹ Ibidem, p. 18, nota 1: „Mandatum hoc anno 1671 transumptum fuit per requisitores Albenses pro parte Petri Kenderesi et Joannis Vajda de Serel et transumptum hoc inscriptum est Protoc. Arch. Capit. Alb. Trans. II, 92. Mandatum hoc statutorium continetur in literis super pura statutione in substrato per Capit. Alb. a. 1455 expeditis. Relatoria extant in transmisionalibus causae Catharinae Rusori Michaële Kenderesiana de anno 1785. Mandatum vero statutorium isthoc originaliter extat in Arch. Capit. Alb. Transilvaniae”.

și de A. A. Rusu), nu avem deci nici un temei să ne îndoim de autenticitatea documentului confirmațional de la 1453. În aceste condiții Mihail, Ioan și Basarab de Riușor, beneficiarii întăririi regale din 1453, *sînt identici* cu cei din documentul de la 1435 și nicidecum niște „personaje istorice reale împrumutate” pentru a conferi pretinsului fals „nota de autenticitate”. La 1453 cei trei nobili români n-au făcut decît să procedeze legal, spre a obține reconfirmarea unui titlu de drept dobîndit cu 18 ani mai devreme, în 1435.

Întemeiat atît pe argumentele dezbătute mai sus cît și pe prezența în colecția Kemény a copieii care a servit primei ediții, A. A. Rusu crede că „devine limpede că punctul de plecare al actului din 1435 a fost la Kemény”. Autorul își duce gîndul pînă la capăt și afirmă: „Cum activitatea sa (a lui Kemény — n.n.) de falsificator de surse istorice este notorie, înclinăm să credem că stăm (sic!) în fața unui nou „produs” identificat al său”. În fine, dar nu în ultimul rînd, A. A. Rusu „înclină” să socotească drept un fals documentul din 1435, deoarece „ca atare (sic!) nu a apărut (sic!) niciodată în original”. Astfel concluzia i se impune autorului aproape de la sine: „În urma acestor observații (A. A. Rusu are deplină dreptate, căci de argumente fundamentate temeinic nici nu poate fi vorba — n.n.) actul de la 1435 va trebui (sic!) să-și încheie, odată pentru totdeauna, prodigioasele peregrinări istoriografice (sic!)”. Mai mult, însemnat pe „demonstrarea” acestui prețios fals, A. A. Rusu trage concluzii de ordin general, căutînd să lămurească desfășurarea unui proces istoric de anvergură: „Prin eliminarea actului din 1435 și din ansamblul de donații regale (este totuși o recunoaștere implicită a participării suveranului la acordarea actului de dănie — n.n.) îndreptate către (sic!) feudalitatea hațegăună ajungem la înțelegerea unei schimbări a politicii de stat. Regalitatea, fără să renunțe întru totul la extensiunea (sic!) catolicismului, a încercat soluții de reconciliere cu românii ortodocși” etc.²²

Pentru a risipi orice urmă de îndoială în privința caracterului autentic al documentului din 1435 vom prezenta în continuare și alte argumente, în afara celor expuse mai sus. În această ordine de idei socotim drept o dovadă peremptorie a autenticității documentului adus în discuție regăsirea originalului, al cărui text, traducere și facsimil fotografic le reproducem în anexă²³. Analiza paleografică a originalului, coroborată cu cea diplomatică a textului definitiv stabilit, nu face decît să confirme o dată mai mult autenticitatea sa. Însemnarea de pe verso confirmă, la rîndul ei, o certitudine de acum pe deplin cîștigată²⁴. Textul transcris după original și astfel întregit al documentului din 1435 ne mai aduce o lămurire de mare interes pentru trecutul cnezilor români din Hațeg. Astfel, textul lacunar al documentului n-a îngăduit pînă în prezent stabilirea precisă a împrejurărilor în care Ioan, tatăl celor trei nobili din Riușor, și-a pierdut viața în bătălia „de lîngă” (*ad* în toate edițiile de pînă acum — n.n.) cetatea Hațegului, luptînd sub comanda voievodului transilvănean Nicolae Csáki împotriva „dușmanilor celor mai cîmplîți ai credinței catolice” (*katholice fidei nephadissimis emulis*). Formularea incompletă

²² Cf. A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 647—648.

²³ Originalul a fost donat Arhivelor Statului prin 1930—1940 de către farmacistul Hențiescu din București și inclus apoi în colecția *Achiziții Noi*, pach. VIII, nr. 1. Editarea textului după original ne-a îngăduit îndreptarea greșelilor de transcriere, completarea lacunelor de lectură, precum și revizuirea integrală a traducerii în limba română, ca punct de referință servindu-ne ultima ediție²⁵ de pînă acum a documentului (DRH, seria D, vol. I, doc. 220, p. 318—320); vezi și nota 3.

²⁴ Textul însemnării este următorul: „Aceste trei scrisori ale domnilor Kenderesi (Căndreș — n.n.) din lăudatul comitat al Hunedoarei <au fost> doar date (cu sensul de *înfățișate* — n.n.) <și> nu țin de arhivă” (*Dominorum Kenderesiorum in inclyto comitatu Hunyadiensis tantummodo datae tres litterae hae non sunt ad archivium spectantes*). Pe baza însemnărilor aflate pe versoul altor două documente editate — privind, la rîndul lor, moșile Riușor și Șerel — am putut stabili data și împrejurările redactării notei de pe originalul din 1435, precum și cele trei documente amintite acolo. Iată mai întîi documentele în cauză:

1) 1398 august 5, *Hațeg* — sentință dată de castelanul Hațegului, Știbor de Dobusky, împreună cu cei 12 jurați ai „provinciei Hațeg” (*duodecim iurati provinciae Haczak*), în procesul dintre frații Dragotă și Ion, cnezi de Rîul Alb (*Ryul-alba*) și frații Iustin, Basarab și Costea, cnezi de Riușor (*Ryuschor*), privind plata taxei cneziale către vistieria regală (ed. după originalul aflat în posesiunea sa de N. Densușianu, *Chinesiolul familiei Băsarabă din Țara Hațegului*, în *Rev. ist. arh. fil.*, anul IV, 1902, vol. VIII, p. 63—66 : text, traducere și facsimil fotografic; *alte ediții*: Fejér, X, 8, p. 447; „Transilvania”, 1872, p. 172; Hurmuzaki-Densușianu,

lăsa însă deschisă posibilitatea unei interpretări *ad libitum*, fie în sensul unei bătălii date cu turcii, fie a unei ciocniri armate a trupelor voievodale cu românii ortodocși din Hațeg, „dușmanii cei mai cumpliti ai credinței catolice”. Textul transcris după original vine să risipească orice dubii, dovedind fără echivoc că moartea lui Ioan de Rîușor s-a produs în lupta dată de voievodul transilvănean „dincoace (subl. n.) de cetatea numită Hațeg, cu cei mai sălbatici turci, dușmanii cei mai cumpliti ai crucii lui Hristos și ai acestei credințe catolice” (*cum seivissimis Turcis, crucis Christi et huius katholice fidei nephandissimis emulis cis castrum Haczak vocatum*). Într-adevăr, este vorba de bătălia dată mai jos de cetatea Hațeg — poate la Porțile de Fier ale Transilvaniei — la 24 septembrie 1420 de o oaste aflată sub comanda voievodului Nicolae Csáki. Lupta s-a încheiat cu înfringerea ostii transilvănene, trupele turcești ocupând și distrugând apoi Orăștia la 26 septembrie 1420²⁵. În aceste împrejurări e pe deplin firesc ca voievodul Transilvaniei, Ladislau Csáki, să-și fi amintit, chiar și după scurgerea a 15 ani, de serviciile ostășești aduse defunctului său părinte de către Ioan de Rîușor²⁶.

Textul publicat după original ne îngăduie, de asemenea, să stabilim fără echivoc, că bunurile sint conferite celor trei nobili hațegani cu titlul de nouă danie (*nova donatio*), ceea ce se putea deduce doar cu greu din edițiile de până acum, în care lipsea tocmai pasajul cuprinzând această precizare (*ac nove nostre donacionis titulo* etc.).

Rămâne doar să discutăm — avînd în vedere ipoteza de acum caducă a neautenticității — cui i-ar fi slujit falsificarea documentului de la 1435. În temeiul argumentelor aduse mai sus, trebuie exclusă dintru început varianta falsificării de către inșiși beneficiarii daniei voievodale. Nici momentul procedurii transmisele de desfășurate la 1785 în fața Capitlului din Alba Iulia nu îndreptățește, în raport cu situația dată, geneza unui fals. Ar rămîne doar ipoteza unui aport „creator” al contelui Kemény, merit să-i slujească cercetările istorice. Deși Kemény deținea o copie a documentului în colecția sa, el i-a îngăduit totuși lui Ludwig von Rosenfeld să o transcrie, această a doua copie slujind apoi lui J. K. Schuller (1840) la publicarea primei ediții a documentului din 1435. Abia în 1846, cu prilejul unui studiu închinat cnezilor români din Transilvania, Kemény citează în sprijinul afir-

vol. I/2, doc. CCCXXX, p. 397 — după copii păstrate în colecția Kemény ori în arhiva Capitlului din Alba Iulia).

2) documentul din 1435

3) documentul din 1453; cf. notele 20 și 21.

Deoarece — potrivit însemnărilor de epocă — atît documentul din 1398 cît și cel din 1453 fuseseră transcrise în 1785 de Capitlul din Alba Iulia cu ocazia procedurii transmisele în beneficiul Ecaterinei de Rîușor (soția lui Mihail Kenderesi/Căndreș), rezultă cu limpezime că documentul din 1435 este cea de-a treia piesă documentară al cărei transumpt a fost realizat tot atunci. În acest fel însemnarea de pe versoul documentului din 1435 se explică pe deplin: după ce fusese prezentat spre transcriere — probabil de către Ecaterina de Rîușor — Capitlului din Alba Iulia împreună cu cele din 1398 și 1453 (*toate referindu-se la drepturi de proprietate asupra moșiei Rîușor*), cele trei originale au fost restituite celui ce le-a înfățișat, nefiind de trebuință arhivei capitulare. Astfel însemnarea de pe documentul din 1435 a fost redactată la 1785 de un scrib al Capitlului din Alba Iulia. La o datare a însemnării în secolul al XVIII-lea ne îndreptățește de altfel și grafia specifică epocii.

²⁵ Cf. G. Gündisch, *Siebenbürgen in der Türkenabwehr, 1395—1526*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, tom XIII, nr. 3, 1974, p. 419.

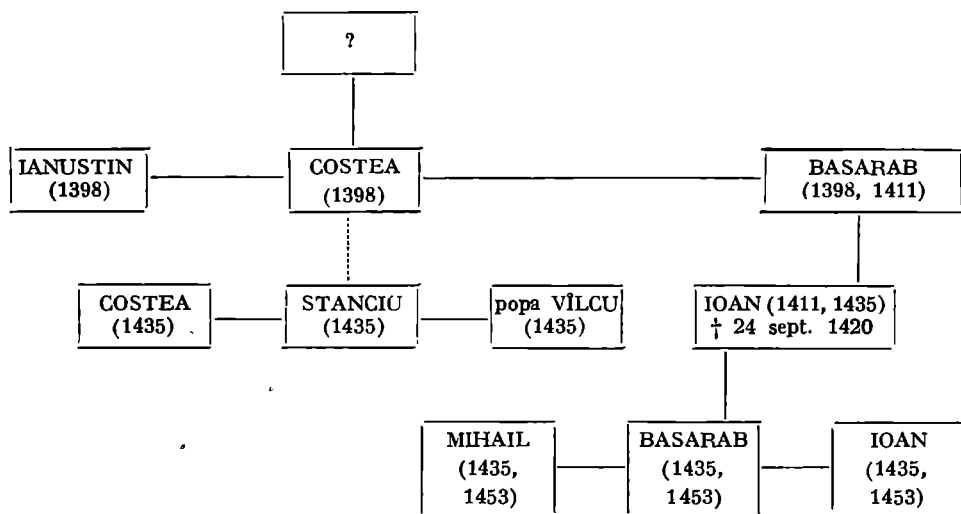
²⁶ Pentru meritele militare dobîndite în bătălia de lîngă Hațeg din 24 septembrie 1420 voievodul Nicolae Csáki a ținut să-i răsplătească la scurt timp pe unii dintre participanți. La 4 iulie 1421 voievodul dăruia lui Costea, fiul lui Iaroslav de Valea Sălașului, precum și altor rudenii ale sale din familia Căndreștilor, moșia regală Barul Mic din districtul Hațeg, drept recompensă a vitejiei arătate în lupta cu turcii (*signanter vero nuper nobiscum in conflictu et persona <!> pugna cum seivissimis Turcis, quos viridici <!> in numero septuaginta <millia erant> sub castro Haczk commissis, cum crudeli morte ceptorum fratrum suorum ac priorum sanguinum effusionibus non parcendo*), cf. Hurmuzaki-Densușianu, vol. I/2, doc. CCCXXXVI, p. 515. La 7 iulie 1421 Nicolae Csáki dăruia lui Blasiu, fiul lui Sandrîn, precum și fiilor acestuia, jumătate din moșia Fahid (comitatul Alba), pentru a răsplăti serviciile ostășești aduse atît la apărarea donjonului Solyomkew (Piatra Șoimului), de lîngă Tușnad, împotriva unui atac turcesc, cît și „*lateri nostro addictus, in conflictu cum iudem saevissimis Turcis sub castro Haczk commissus*”, cf. Hurmuzaki-Densușianu, vol. I/2, doc. CCCXXVIII, p. 517.

mațiilor sale referitoare la jurisdicția cnezială documentul din 1435²⁷. Nu o face însă nici după ediția Schuller (care nu se poate să-i fi rămas necunoscută) și nici după copia păstrată în propria-i colecție — așa cum procedează de altfel în numeroase alte cazuri —, ci după textul publicat între timp de G. Fejér (1844), pe baza transumptului din 1785 al Capitulului din Alba Iulia, care, bănuim, a stat și la baza versiunii din propria-i colecție. Odată editat textul — mai ales și după apariția celui din colecția Fejér —, contele Kemény nu mai putea avea nici un interes să „fabrice” un fals al documentului din 1435, de vreme ce autenticitatea acestuia era de acum pe deplin verificabilă.

În încheiere ne exprimăm convingerea că cercetări efectuate în *arhiva diplomatică* (DL) de la Arhiva Națională Maghiară din Budapesta²⁸ vor îmbogăți cu noi elemente și precizări zbuciumata istorie a românilor din Rîușor și Șerel în timpul veacului de profunde prefaceri care s-au plămădit sub semnul Huniadeștilor.

FAMILIA BASARAB DE RIUȘOR

(sf. sec. XIV—prima jum. sec. XV)

----- legături sigure de rudenie

----- legături ipotetice de rudenie

Notă — între paranteze figurează data atestării în documente

1435 noiembrie 20, Hațeg. Voievodul Transilvaniei, Ladislau Csáki, confiscă de la cnezii de Rîușor, frații Costea, Stanciu și popa Vîlcu, jumătate din cnezatul moșiei Rîușor, precum și pe cel al satului liber Șerel din districtul Hațeg, sub învinuirea de a fi devastat bunurile de acolo și de a se fi refugiat apoi în Moldova, pe care le dăruiește fraților Mihail, Basarab și Ioan de Rîușor ca răsplată a serviciilor lor credincioase, dar mai ales ca o recompensare a meritelor militare ale defunctului lor tată Ioan în lupta împotriva turcilor, cu ocazia bătăliei date dincoace de cetatea Hațegului de răposatul voievod al Transilvaniei, Nicolae Csáki.

²⁷ J. Kemény, *Ueber die ehemaligen Knesen und Kenesiate der Walachen in Siebenbürgen*, în „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens“, ed. A. Kurz, vol. II, fasc. III, Brașov, 1846, p. 302, 304 și 326.

²⁸ Cf. Csánki D., *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, vol. V, Budapesta, 1913, p. 132—133, unde sînt indicate cotele documentelor din secolul al XV-lea și de la începutul veacului următor, privind moșiile Rîușor și Șerel, precum și pe stăpînii acestora.

Nos, Ladislaus de Chaak, wayvoda Transsilvanus et comes de Zolnok et *cetera*¹, memorie commendamus *cunctis*² Christicolis presens *carmen*¹ cernentibus, pandimus in *hiis*³ *scriptis, quodquia*¹ Koztha, necnon *Zthanchul*⁴ et *Wkol*⁵ sacerdos, alias *kenezii*⁶ de *Rywsor*⁷, districtus *Haczak*⁸, simulcum fratribus et filiis ipsorum, contra sacrum regium dyadema et dominum nostrum imperatorem *generosum*⁹ ac *nostrum*¹⁰ wayvodatus honorem ipsorum infidelitate proterviam ostendendo, depopulatis et devastatis possessionibus ipsius domini nostri per ipsos hactenus pro *keneziatu* tentis et possessis, se ad partes Moldavie nequiter et infideliter *transferendo*¹¹ et *furtive*¹² *saliendo*¹³, nunc *simulcum*¹⁴ huius regni hostibus et inimicis in depredacionem et vastacionem eiusdem regni *machinantibus*¹⁵, *ydem*¹⁶ plura spolia, *facinora*¹⁷ et alia malorum genera *perpetrasse*¹⁸ et perpetrari *perhiberentur*¹⁹. Et quia totum *keneziatum* ipsorum, puta directa medietas tocius *keneziatu*s possessionis *Rywsor*⁷ *predicte*²⁰, necnon libere eorum ville *Syerel* vocate, in eodem districtu *existentem*²¹, ratione dicte eorum infidelitatis ad dominum nostrum imperatorem manibusque nostris rite devolutum *existit*²² et redactum, pro eo, nos, vnacum iuratis et vniversitate nobilium ac *keneziorum* ipsius districtus *Haczak*⁸, *sane*²³ exinde *deliberatis*²⁴, *ex*²⁵ *consilioque*²⁶ et voluntate eorundem, prefatos Koztha, *Zthanchul*⁴ et *Wkol*⁵ sacerdotem, cum ipsorum fratribus et heredibus, mera *auctoritate*²⁷ et¹ in persona dicti domini nostri imperatoris et tota potestatis e¹ wayvodatus nostri plenitudine, dicto ipsorum *keneziatu* in dicta possessione *Rywsor*⁷ vocata, necnon iamdicta libera villa *Syerel* nominata, habito et existente, priuamus et prorsus destitutos et in *euem*²⁸ orbatos committimus ipsisque²⁹, vti dicti domini nostri et sue serenitatis regni infidelibus, perpetuum silencium in persona sue *mayestatis*²⁹ imponimus de eisdem. *Quibus*¹ sic legitime³⁰ peractis, *premetitis*³¹ *nichilominus*³² et *sagaciter*³³ recensitis fidelitatibus et *multiplariis*³⁴ fidelibus obsequiis nobilium Michaelis et *Bozorad*³⁵ ac *Johannis*³⁶, filiorum *condam*³⁷ *Johannis*³⁶ de dicta *Rywsor*⁷, per ipsos iugiter et solerter insigniterque sacro regio dyademati locis et temporibus *incombenibus*³⁸ *sumpmacum*³⁹ diligencia, virtute eximia, laudabiliter exhibitis *possetenus*¹ et impensis et presertim dum *clare*⁴⁰ *recordie*⁴¹ *magnificus condam*³⁷ Nicolaus de dicta¹ Chaak, olim similiter wayvoda Transsilvanus, genitor noster, cum *seuissimis Turcis, crucis Christi et huius*⁴² *katholice*⁴³ fidei *nephandissimis*⁴⁴ emulis, *cis*⁴⁵ castrum *Haczak*⁸ vocatum, prelium *commisisset*⁴⁶ et certamen, tunc dictus *Johannes*⁴⁷, pater iamfatorum Michaelis, *Bozorad*³⁵ et *Johannis*³⁶, in area ipsius certaminis vti tyro *fortis*⁴⁸ fidelitatis constancia suffultus *dyucius*⁴⁹ dimicando, acris ictibus ipsorum hostium *inmaniter*⁵⁰ conflictu in eodem ipso genitore nostro ac⁵¹ aliis nobilibus atque probis cernentibus sauciatus et prostratus occubuisse, nonnullis eciam aliis fratribus et propinquis suis ibidem in *ore*⁵² *gladii*¹ prostratis et interfectis, non sine *parua*⁵³ sui et *suorum*⁵⁴ sanguinis effusione, tam pro ipsius domini nostri regis, quam dicti genitoris nostri honore *singulari*⁵⁵ excellencia, *strenue et virtuose*¹ exhibere curavit obsequia. Ideo, nos, tam pro *paternis*⁵⁶, quam *eorundem*⁵⁷ Michaelis, *Bozorad*³⁵ et *Johannis*¹ *perperatis laudedignis obsequiis*⁴², *predictum*⁵⁸ *keneziatum* iamfatorum Koztha, *Zthanchul*⁴ et *Wkol*⁵ fratrumque et successorum *eorundem in dictu*⁴² *Rywsor*⁷ et *Syerel* libera villa *habitu et existens*⁵⁹, simulcum vniversis ipsius *keneziatu*s vtilitatibus et pertinenciis, *videlicet*⁶⁰ terris arabilibus, cultis et incultis, silvis, nemoribus, rubetis, pratis, fenetis, aquis aquarumque decursibus, campis, montibus alpidibus et generaliter cunctis vtilitatum integritatibus et *condependenciis*⁶¹, [de] iure ad *eundem*⁶² spectantibus ac sub eisdem veris et antiquis metis ac⁵¹ limitibus, quibus medietas integri *keneziatu*s *antedicti*⁶³ hucusque per annotatos Koztha, *Zthanchul*⁴ et *Wkol*⁵ *ipsorumque fratres*¹ tenta fuisset et possessa, pre-nominatis Michaeli⁶⁴, *Bozorad*³⁵ et *Johanni*⁶⁵, filiis *Johannis*³⁶ et per ipsos filios eorum ipsorumque heredibus et *posteritatibus*⁶⁶ vniversis, in persona prefati domini nostri imperatoris, more et ritu¹ libere ville ac *nove nostre donacionis titulo et omni eo iure quo ipse libere ville*⁴² previa ratione nostre rite *incombant*⁶⁷ collacioni, perpetuo *dedimus, donauimus et contulimus, ymmo*⁶⁸ *damus, donamus et conferimus iure perpetuo*⁴² et *irrevocabiliter*⁶⁹ tenendum, possidendum, pariter et habendum pleno iure; *censum*⁷⁰ eciam et *dacium*⁷¹ curie regie de *supradictis*¹ liberis villis, per nos modo previo memoratis Michaeli, *Bozorad*³⁵ et *Johanni*⁶⁵ datis et collatis, provenientes, eisdem et ipsorum posteritatibus duximus *perpetue*⁷² *remittendum et relaxandum remittimusque*⁷³ et relaxamus *presencium*¹ patrocinio mediante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras patentes, impressione sigilli nostri roboratas, annotatis Michaeli, *Bozorad*³⁵ et

*Johanni*⁶⁵ duximus concedendas vberiore ad cautelam. Datum in *Haczak*⁸ *antedicta*⁷⁴, die *dominico proximo*⁷⁵ post festum beate *Elyzabet*⁷⁶ regine, anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quinto⁷⁷.

L. S.

Noi, Ladislau de Chaak, voievodul Transilvaniei⁷⁸ și comite de Solnoc etc., dăm de știre tuturor celor care-l cinstesc pe Hristos, care vor vedea cuprinsul scrisorii de față și le facem cunoscut prin acest înscris că, deoarece Costea, precum și Stanciul și popa Vilcu, altădată cnezii din Rîușor în districtul Hațeg, împreună cu frații și fiii lor, arătînd cu nerușinare necredința lor față de sfînta coroană regală și față de împărat⁷⁹, stăpînul nostru milostiv, precum și față de demnitatea noastră de voievod, au pustiit și au jefuit moșiile aceluiași domn al nostru, ținute și stăpînite de ei pînă acum <în calitate> de cnezat, trecînd apoi cu ticăloșie și necredință în părțile Moldovei și plecînd pe ascuns, uneltesc acum împreună cu dușmanii și potrivnicii acestui regat spre pustiirea și devastarea aceluiași regat și se spune că ar fi săvîrșit și săvîrșesc multe jafuri, nelegiuiri și alte rele de acest fel. Iar fiindcă s-a văzut că întreg cnezatul lor, anume dreapta jumătate a întregului cnezat al sus-numitei moșii Rîușor, precum și satul lor liber numit Șerel, aflătoare în același district, a fost trecut și readus după rînduială, din pricina zisei lor necredințe, în stăpînirea împăratului nostru și în mîinile noastre, de aceea, noi, împreună cu jurații și cu obștea nobililor și cnezilor aceluiași district Hațeg, după ce am chibzuit bine și după sfatul și vrerea acelorași, <precum și> în temeiul autorității și în numele zisului domn al nostru, împăratul, și cu întreaga putere decurgînd din deplinătatea <autorității> noastre voievodale, îi înlăturăm de-a dreptul pe sus-amintiții Costea, Stanciul și popa Vilcu, împreună cu frații și moștenitorii lor, din zisul cnezat avut și aflător în zisa moșie numită Rîușor, precum și în tocmai-pomenitul sat liber numit Șerel, și poruncim să fie lipsiți pe veci <de acest cnezat> și le impunem, în numele Maiestății Sale, ca unor necredincioși față de regatul zisului nostru domn și față de Luminăția Sa, tăcere veșnică în privința aceluiași <cnezat al lor>. După ce acestea au fost astfel săvîrșite în chip legiuit, avînd nu mai puțin în vedere și luînd seama cu agerime <de minte> la faptele de credință și felurilele slujbe credincioase ale nobililor Mihail și Basarab și Ioan, fii ai răposatului Ioan de zisul Rîușor, pe care aceștia le-au făcut pînă acum și le-au adus fără preget, cu iscusință și cu distincție sfîntei coroane regale la locuri și în vremuri cuvenite, cu toată hărnicia, cu aleasă virtute, într-un chip vrednic de laudă, dar mai cu seamă pe cînd măritul răposat de strălucită aducere aminte Nicolae de zisa Chaak, odinioară de asemenea voievod al Transilvaniei⁸⁰, părințele nostru, dăduse o luptă și bătălie dincoace de cetatea numită Hațeg cu cei mai sălbatici turci, dușmanii cei mai cumpliti ai crucii lui Hristos și ai acestei credințe catolice, atunci zisul Ioan, părințele des-pomeniților Mihail, Basarab și Ioan, luptînd mai multă vreme ca un oștean de rînd, însuflețit de statornicia unei credințe puternice, a fost lovit năprasnic de izbiturile crunte ale dușmanilor, rănit și aruncat la pămînt, <iar apoi> a zăcut mort în acea ciocnire în care au luptat însuși părințele nostru și alți nobili și alți bărbați vrednici, ba chiar și alți cîțiva frați și apropiați de-ai lui, loviți tot acolo de săbii, au fost doborîți la pămînt și uciși, <astfel încît>, cu nu puțină vîrsare a singelui său și alor săi, s-a îngrijit să-și aducă serviciile, cu deosebită distincție, fără preget și cu vitejie, atît spre cîntea celui domn al nostru regele, cît și a părintelui nostru. De aceea, noi, atît pentru <a răsplăti> serviciile părintești demne de laudă, cît și pe cele aduse de aceeași Mihail, Basarab și Ioan, am dat, am dăruit și am hărăzit pe vecie sus-pomeniților Mihail, Basarab și Ioan, fii ai lui Ioan, iar prin ei fiilor lor și moștenitorilor și urmașilor lor, sus-amintitul cnezat al des-menționaților Costea, Stanciul și Vilcu, ale fraților și urmașilor acelorași, deținut și aflător în zisul Rîușor și în satul liber Șerel, împreună cu toate folosințele și pertinențele aceluiași cnezat, anume pămînturi de arătură, lucrute și nelucrute, păduri, dumbrăvi, mărăcinisuri, lunci, fîneturi, ape și cursuri de apă, cîmpuri, dealuri, munți și, în general, toate întregirile și dependențele folosințelor care țin de drept de acestea, în adevăratele și vechile lor hotare și margini, în care a fost ținută și stăpînită pînă acum jumătatea întreagă a sus-numitului cnezat de către pomeniții Costea, Stanciul și Vilcu și de către frații lor, în numele sus-amintitului nostru domn împărat, după obiceiul și rînduiala satelor libere și sub numele noii noastre danii și cu toate acele drepturi, care se cuvin aceluia sat liber, potrivit cu rînduiala dreptului nostru de danie; ba chiar îl dăm, dăruim și hărăzim <cnezatul> cu drept veșnic și de nestrămutat, ca să-l țină, stăpînească și să-l aibă, de asemenea, cu drept deplin. Am hotărît să-i iertăm și să-i slobozim pe vecie și îi iertăm și slobozim prin puterea scrisorii

de față pe aceiași și pe urmașii lor de censul și de darea către curtea regală provenind de la sus-amintitele sate libere, dăruite și hărăzite de noi în chipul amintit mai înainte pomeniților Mihail, Basarab și Ioan. Spre amintirea și tăria veșnică a acestui lucru am hotărît ca scrisoarea noastră de față, deschisă și întărită prin punerea sigiliului nostru, să fie dată sus-numiților Mihail, Basarab și Ioan spre mai mare cheazășie. Dat în Hațegul înainte-pomenit, în duminică următoare după sărbătoarea fericitei regine Elisabeta, în anul Domnului o mie patru sute trei-zeci și cinci.

L. S.

Arhivele Statului București, col. *Achiziții Noi*, pachet VIII, nr. 1; original pe pergament; sigiliu în ceară verde, cu timbru de protecție (ulterior, cu mare probabilitate în sec. XVIII, timbrul a fost cusut de hîrtia documentului cu șnur subțire de mătase de culoare roz, deși nu exista pericolul desprinderii de ceara sigiliului). — *însemnare pe verso*: *Dominorum Kenderesiorum in inclyto comitatu Hunyadiensis tantummodo datae tres literae hae non sunt ad archivium spectantes* (însemnare din sec. XVIII).

Copii (sec. XVIII—XIX) ale documentului: J. Kemény, *Supplementum diplomatariei* etc., vol. III, p. 167, la Biblioteca Academiei R.S.R., Filiala Cluj-Napoca — Manuscrise; Colecția de documente Ludwig von Rosenfeld.

Ediții: J. K. Schuller, *Umriss und kritische Studien zur Geschichte von Siebenbürgen. Urkundenbuch*, I, Sibiu, 1840, p. 9—11; G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, vol. XI, Buda, 1844, p. 502—505; Șt. Moldovan, în „*Transilvania*”, 1873, p. 32; Hurmuzaki-Densusianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I/2, București, 1890, doc. CCCCXCVI, p. 592—594; *Documenta Romaniae Historica*, seria D, vol. I, București, 1977, doc. 220, p. 318—320 (cu traducerea românească).

NOTE :

¹ Lipsă în *Documenta Romaniae Historica*, Seria D, vol. 1 (=DRH).

² În DRH : *multis*.

³ În DRH : *his*.

⁴ În DRH : *Stanchul*.

⁵ În DRH : *Volcul*.

⁶ În DRH : *kenezias*.

⁷ În DRH : *Ryusor*.

⁸ În DRH : *Hatzag*.

⁹ În DRH : *gloriosum*; prescurtarea din original (*grosu*m) risipește orice dubiu în privința lecturii corecte.

¹⁰ În DRH : *nostrum*.

¹¹ În DRH : *transeundo*; lectura originalului risipește orice dubiu în privința cuvîntului corect.

¹² În DRH : *furtiva*.

¹³ În DRH : *faciendo*; confruntarea cu originalul risipește orice dubiu în privința lecturii corecte.

¹⁴ În DRH urmează în mod greșit : *cunctis*.

¹⁵ În DRH : *machinantes*; prescurtarea din original (*machinantib.*), precum și cerințele unui acord gramatical corect, risipesc orice dubiu în privința lecturii exacte.

¹⁶ Astfel în original; urmează : *spolia*, șters de către scrib.

¹⁷ În DRH : *furticinia*.

¹⁸ În DRH : *perpetrareque*; cuvintele care urmează în original : *et perpetrari* lipsesc în DRH.

¹⁹ În DRH : *perhibentur*.

²⁰ În DRH : *predicta*.

²¹ În DRH : *existente*.

²² În DRH : *exstitit*.

²³ În DRH : *sana*.

²⁴ În DRH : *deliberatione*.

²⁵ În DRH : *ac*.

²⁶ În DRH : *consilio*.

²⁷ În DRH : *authoritate*.

²⁸ În DRH : *ewum*.

- ²⁹ În DRH : *cunctisque*.
- ^{29a} Astfel în original.
- ³⁰ În DRH : *legitime*.
- ³¹ Astfel în original ; în DRH cuvîntul lipsește.
- ³² În DRH : *nililominus*.
- ³³ În DRH : *signanter*, cu mențiunea îndreptării ediției Hurmuzaki-Densușianu.
- ³⁴ În DRH : *multifariis*.
- ³⁵ În DRH : *Bazarad*.
- ³⁶ În DRH : *Joannis*.
- ³⁷ În DRH : *quondam*.
- ³⁸ Astfel în original ; în DRH : *in conventibus* ; confruntarea cu originalul risipește orice dubiu în privința lecturii corecte.
- ³⁹ Astfel în original ; în DRH : *summa cum*.
- ⁴⁰ În DRH : *certae*.
- ⁴¹ Astfel în original.
- ⁴² Pasajul lipsește în DRH.
- ⁴³ În DRH : *catholicae*.
- ⁴⁴ În DRH : *nefandissimis*.
- ⁴⁵ În DRH : *ad*.
- ⁴⁶ În DRH : *commississet*.
- ⁴⁷ În DRH : *Joannes*.
- ⁴⁸ În DRH : *fortiter*.
- ⁴⁹ Astfel în original ; în DRH : *diutius*.
- ⁵⁰ Astfel în original ; în DRH : *in <...>*.
- ⁵¹ În DRH : *et*.
- ⁵² Lectură nesigură ; în DRH : *acie*.
- ⁵³ În DRH : *pauca*.
- ⁵⁴ În DRH : *fratrum*.
- ⁵⁵ Lectură nesigură, cuvîntul fiind scris la îndoitura pergamentului, șters și greu lizibil ; în DRH lipsește.
- ⁵⁶ În DRH : *patris*.
- ⁵⁷ În DRH : *eiusdem*.
- ⁵⁸ În DRH : *per dictum*.
- ⁵⁹ Astfel în text ; în DRH : *habitum et existentem*.
- ⁶⁰ În DRH : *eorum*.
- ⁶¹ După sens ar trebui să urmeze : *de*, care lipsește însă atît din original cit și din ediția DRH.
- ⁶² În DRH : *eumdem*.
- ⁶³ În DRH urmează : *et*, care nu figurează în original.
- ⁶⁴ În DRH : *Michael*.
- ⁶⁵ În DRH : *Joanni*.
- ⁶⁶ În DRH : *posteribus*.
- ⁶⁷ Astfel în original ; lipsește în DRH.
- ⁶⁸ Astfel în original.
- ⁶⁹ În DRH : *irrevaccabiliter* (sic !).
- ⁷⁰ În DRH : *censuum*.
- ⁷¹ În DRH : *datiarum*.
- ⁷² În DRH : *perpetuo*.
- ⁷³ În DRH : *remittendo et relaxando remitimus* (sic !).
- ⁷⁴ În DRH : *in dicta*.
- ⁷⁵ În DRH : *dominica proxima*.
- ⁷⁶ În DRH : *Elisabethae*.
- ⁷⁷ În DRH : *<1435>*.
- ⁷⁸ Ladislau Csáki, voievod al Transilvaniei între 22 septembrie 1426 și 20 noiembrie 1435, apoi între 20 aprilie 1437 și 16 aprilie 1437 (împreună cu Petru Cseh).
- ⁷⁹ Sigismund de Luxemburg.
- ⁸⁰ Nicolae Csáki, voievod al Transilvaniei între 1401—1403 (împreună cu Nicolae Marczali) și 1415—1426 (pînă înainte de 6 mai).

Reuniunea de lucru a Biroului CIBAL și a Comisiei de arhive și microcopii de pe lângă CIBAL (București, 1983)

La București s-au desfășurat între 26—28 octombrie 1983 lucrările Biroului Centrului internațional de informare asupra surselor istoriei balcanice și mediteraneene și ale Comisiei de Arhive și Microcopii de pe lângă CIBAL.

Consfătuirile de lucru de la București au reunit membrii Biroului și ai Comisiei de Arhive și Microcopii. Au participat următorii reprezentanți ai Biroului CIBAL: G. Kournoutos (Grecia), președintele CIBAL, C. Gut (Franța), vicepreședintele CIBAL, acad. N. Todorov (Bulgaria), secretarul general al Centrului, I. Gal (România), directorul general al Arhivelor Statului, I. Borsa (Ungaria), președintele Comisiei Arhive și microcopii, S. O. Schmidt (U.R.S.S.), președintele Comisiei de Manuscrise, J. Karayannopoulos (Grecia), președintele Comisiei de Acte Medievale, C. Kecskemeti (Franța), reprezentantul Consiliului Internațional al Arhivelor și J. Kabadaiev, directorul Secretariatului CIBAL. Au participat, de asemenea, reprezentanți ai diferitelor instituții de artă și membri ai comisiilor pe probleme: G. Martin (Anglia), director la Public Record Office, V. Filipova (Bulgaria), prim director adjunct al Arhivelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.P. Bulgaria, L. Mannino (Italia), directorul secției de relații externe a Arhivelor Statului din Italia, M. Costa (Spania), directoarea Arhivelor Coroanei de Aragon, F. Petrova (Bulgaria), șeful secției de Arhive și Microcopii a Centrului, O. Guțu (România), arhivist la Direcția Generală a Arhivelor Statului, membru în Comisia de Manuscrise de pe lângă CIBAL, C. Feneșan (România), arhivist principal la Direcția Generală a Arhivelor Statului, membru în Comisia de Acte Medievale de pe lângă CIBAL și S. Racoviceanu (România), arhivist principal la Direcția Generală a Arhivelor Statului, membru în Comisia de Publicații de pe lângă CIBAL.

Lucrările Centrului s-au desfășurat sub egida Asociației internaționale de studii sud-est europene care, cu amabilitate, a găzduit la sediul său reuniunile Biroului și Comisiei de Arhive și Microcopii. Manifestările științifice prilejuite de aniversarea a 20 ani de la înființarea Asociației internaționale de studii sud-est europene și ale reuniunilor de lucru ale Centrului internațional de informare asupra surselor istoriei balcanice (CIBAL) au marcat semnificația legăturii existente între cele două organisme neguvernamentale care promovează deopotrivă studiile balcanice și sud-est europene.

În cadrul lucrărilor Biroului CIBAL, desfășurate în ziua de 27 octombrie 1983, s-a analizat activitatea desfășurată de Centru în intervalul februarie 1982—octombrie 1983, s-au făcut unele completări la programul de activitate pe perioada 1984—1986 și s-au adoptat deciziile Comisiei de Arhive și Microcopii, reunită la 26 octombrie 1983 la București, și ale Comisiei de Manuscrise, întrunită la 3 septembrie 1982 la Sofia.

Reuniunea de lucru a Comisiei de Arhive și Microcopii de la București a analizat stadiul activității de inventariere a surselor referitoare la Balcani din Arhivele Angliei, Egiptului, Italiei, Olandei, Spaniei, R.F. Germania și Franța; a stabilit detaliile tehnice privind microfilmarea seriei „Turcica” din Arhivele vieneze; a informat asupra colecției de microfilme de pe documente referitoare la istoria balcanică primite de CIBAL; a subliniat necesitatea punerii în lucru a Ghidului de surse „Balcanice” în colaborare cu Consiliul Internațional al Arhivelor și cu sprijinul UNESCO și a întocmirii unor alte asemenea instrumente de lucru privind sursele balcanice aflate în diferite arhive ale lumii. Totodată s-a analizat stadiul pregătirii Conferinței științifice cu tema „Documentele diplomatice — sursă importantă a studiilor balcanice”, care va fi organizată în anul 1985 de către

CIBAL în colaborare cu Consiliul Internațional al Arhivelor.

Concluziile desprinse din reuniunile de lucru comune ale AIESEE și CIBAL au reflectat necesitatea cooperării științifice a organismelor implicate în vederea intensificării muncii de identificare a surselor referitoare la Balcani și sud-estul Europei, a promo-

vării studiilor privind această zonă a lumii și dezvoltarea activității de publicare a acestor surse, a căror cunoaștere va veni în sprijinul istoriografiei contemporane prin stabilirea locului și rolului popoarelor din sud-estul Europei în cadrul civilizației universale.

SANDA RACOVICANU

Al doilea simpozion de paleografie și diplomatică slavă. Sofia, 15—30 august 1983

Găzduit, ca și prima ediție, de Centrul internațional de informație asupra surselor de istorie balcanică și mediteraneeană (CIBAL) împreună cu Academia bulgară de științe și cu Biblioteca națională „Kiril și Metodiu” (în a cărei sală de conferințe s-au ținut lucrările), cel de al doilea seminar de paleografie și diplomatică slavă s-a bucurat de o excelentă organizare bazată, în bună măsură, pe experiența acumulată cu doi în urmă¹. Cei 22 de participanți veniți din Bulgaria, Cehoslovacia, R.F. Germania, Grecia, Italia, Iugoslavia, Olanda, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S. au audiat timp de 10 zile lecții (mai ales teoretice) susținute de 12 specialiști din Bulgaria, R.F. Germania, Iugoslavia, România și U.R.S.S. Subiectele expunerilor au cuprins o anumită porțiune din vastul teritoriu al paleografiei și diplomatiei slave și anume perioada dintre secolele X—XV. Dat fiind că auditoriul a fost format din tineri cercetători cu oarecare experiență în domeniu, expunerile au depășit nivelul unor lecții de inițiere devenind în fapt veritabile comunicări științifice în care au fost dezbătute unele dintre cele mai importante și mai actuale probleme ale studiilor slave.

¹ Conducerea seminarului a fost asigurată de Borjana Velčeva — director, Krasimir Stančev — director adjunct și Nina Atanasova — secretar și s-a bucurat de participarea prof. acad. Petăr Dinekov. De asemenea, întreaga manifestare a fost îndeaproape urmărită de Jivko Kabadajev, directorul secretariatului CIBAL.

În program au fost incluse următoarele teme: *Principii și metode de descriere și catalogare a manuscriselor chirilice* (Krasimir Stančev); *Probleme arheografice și textologice în legătură cu descrierea sbornicelor* (Klimentina Ivanova); *Probleme arheologice și textologice legate de sbornicele imnografice* (Stefan Kožuharov); *Probleme paleografice ale manuscriselor chirilice adnotate* (Elena Tončeva); *Importanța datelor lingvistice în cronologizarea și localizarea manuscriselor chirilice din sec. X—XV* (Anghelina Minčeva); *Localizarea manuscriselor chirilice balcanice până în sec. XV* (Borjana Velčeva); *Probleme sintactice în descrierea manuscriselor slave chirilice din sec. X—XV* (Ekaterina Dogmadžieva); *Baza lingvistico-ortografică veche bulgară a celor mai vechi manuscrise rusești* (William Veder); *Dezvoltarea scrierii chirilice în Bulgaria în sec. XV* (Božidar Rajkov); *Dezvoltarea scrierii chirilice în Rusia până în sec. XV* (A. Amosov); *Dezvoltarea scrierii chirilice în Serbia până în sec. XV* (Dimitrie Bogdanović); *Scrierile chirilice în țările române în sec. XV* (Olimpia Guțu).

În ultimele două zile s-a organizat în continuarea seminarului o conferință cu titlul „Ornamentarea cărții manuscrise balcanice până în secolul al XVIII-lea” la care s-au prezentat opt comunicări, fiecare în parte consacrată unui aspect concret al problemei: *Dezvoltarea tipurilor de ornamente pe genuri și stiluri ornamentale în manuscrisele balcanice din secolele X—XVIII* (Aksinia Džurova — Sofia); *Miniaturi și ornamente pe tetraevanghelie* (Olimpia Guțu — București); *Problema relației dintre dezvoltarea*

scrierii și a ornamenticii (Dimitrie Bogdanović — Belgrad); *Despre modelele ornamentelor de pe manuscrisele vechi bulgare și paralela lor cu alte arte* (Liliana Mavrodinova — Sofia); *Stilul balcanic în citeva manuscrise din Biblioteca națională din Atena* (Hristina Pashu — Atena); *Inițialele geometrice de la mijlocul sec. XIII până în anii 30 ai sec. XIV și valoarea lor paleografică în datarea manuscriselor sirbești* (Liulka Vasiliev — Belgrad); *Despre tipurile de inițiale ornate și unele manuscrise din centrul cărțurăresc din Kotel* (Darina Karadžova — Sofia); *Influența cărților tipărite asupra cărții manuscrise balcanice în secolele XV—XVIII* (Elena Kocova — Sofia).

Intruniți în ședința finală, participanții la seminar și la conferință au fost de acord în a sublinia eficiența acestei formule de specializare a tinerilor cercetători și competența cu care gazdele s-au achitat de sarcinile ce le reveneau.

În afara lecțiilor propriu-zise au fost organizate vizite la monumente istorice, la Muzeul din cripta catedralei „Alexandru Nevski” și excepționala seară de muzică medievală cu membrii corului de cameră „Ioan Kukuzel”.

Fiind mai mult o întrunire de lucru decît o simplă reuniune menită să

pună punct celor două săptămîni de activitate, ultima ședință a punctat citeva concluzii și anume:

— seminarul de paleografie și diplomatică slavă va avea loc din doi în doi ani în același oraș (Sofia), sub egida aceluiași foruri și, pe cît posibil, cu aceeași participare. În felul acesta seminarul este înțeles ca un ciclu în care perfecționarea se face ascendent;

— deoarece în cele două seminare au predominat lecțiile cu caracter teoretic, s-a ajuns la concluzia că este necesar să se echilibreze raportul între acestea și lecțiile cu caracter aplicativ-practic;

— apreciindu-se că formula unei conferințe finale înțeleasă ca o continuare a seminarului a fost foarte utilă, s-a hotărît aplicarea ei și în viitor. De asemenea, s-a reținut ideea ca aceste conferințe să aibă o tematică foarte concret delimitată pentru a permite adîncirea problemelor;

— toate materialele seminarului și conferinței urmează să fie publicate (ca și în cazul primului seminar) în volume editate de CIBAL.

VILICĂ MUNTEANU,
ION ZARZĂRĂ

Lucrări ale D.G.A.S. premiate de Academia Republicii Socialiste România

În ziua de 25 noiembrie 1983 a avut loc la București Sesiunea adunării generale a Academiei Republicii Socialiste România consacrată decernării premiilor Academiei pe anii 1981—1982.

Lucrările sesiunii au fost deschise de acad. Ioan Anton, președintele Academiei R. S. România, care evocînd tradițiile acestui for științific al țării a evidențiat rolul și importanța decernării premiilor sale. Totodată, a fost apreciată valoarea lucrărilor premiate și contribuția lor la dezvoltarea științei și tehnicii, a culturii din țara noastră.

Cu acest prilej au fost distinse cu premiul „Nicolae Iorga” două lucrări apărute în anii 1981 și 1982 sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statu-

lui: *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională (1848—1918)*. *Documente*, elaborat de Filiala Arhivelor Statului județul Maramureș, autori: Vasile Căpilnean și Ioan Șabău, și *Izvoarele răscoalei lui Horea*. *Seria Diplomataria*, vol. I, *Premisele răscoalei (1773—1784)*, editată în colaborare cu Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, autori: Costin Feneșan și Alexandru Neamțu.

Felicitînd autorii premiați pentru distincțiile primite le transmitem urările noastre de noi succese în activitatea viitoare care să le prilejuiască satisfacții la fel de mari.

MIOARA TUDORICĂ

ACADEMIA REPUBLICII		SOCIALISTE ROMÂNIA
ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA ACORDĂ		
PREMIUL NICOLAE IORGA		
TOV.	VASILE CAPÎLNEAN, IOAN SABAU, VALERIU ACHIM	
PENTRU Lucrarea "Maramureșanii în lupta pentru libertate și unitate națională - Documente (1845-1918)"		
DAT ÎN BUCUREȘTI LA 25. XI. 1983		
PREȘEDINTE, acad. Ioan Anton		SECRETAR, prof. George Ciucu membre corespondent
Nr. 195		
ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA		

ACADEMIA REPUBLICII		SOCIALISTE ROMÂNIA
ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA ACORDĂ		
PREMIUL NICOLAE IORGA		
TOV.	COSTIN FENEȘAN, ALEXANDRU NEAMȚU	
PENTRU Lucrarea "Izvoarele Răscoalei lui Horea. Seria A: Diplomataria. Vol. I: Premisele Răscoalei (1773-1784)"		
DAT ÎN BUCUREȘTI LA 25. XI. 1983		
PREȘEDINTE, acad. Ioan Anton		SECRETAR, prof. George Ciucu membre corespondent
Nr. 278		
ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA		

Consfătuirea pe probleme metodologice ale activității arhivistice. Pitești, 6 decembrie 1983

Perfecționarea activității arhivistice, devenită o constantă în cadrul preocupărilor Direcției Generale a Arhivelor Statului, a înregistrat remarcabile succese în ultimii 15 ani datorită atât unei abordări complexe și variate a tuturor problemelor sale, cât și lărgirii cadrului de dezbateră a acestora.

Consfătuirile, mesele rotunde, simpoziunile dedicate aspectelor majore ale muncii de arhivă, au devenit o adevărată metodă de lucru care a determinat mutații profunde în acest domeniu de activitate.

Înscrind-se în seria acestor manifestări, consfătuirea de la Pitești, organizată din inițiativa Arhivelor Statului în colaborare cu Arhivele Ministerului Apărării Naționale, a oferit prilejul identificării unor noi modalități de sporire a eficienței activității arhivistice, al intensificării valorificării științifice a izvoarelor documentare, al lărgirii colaborării dintre cele două instituții.

Lucrările consfătuirii desfășurate în sala de festivități a Casei Armatei din Pitești, au fost deschise de Ionel Gal, directorul general al Arhivelor Statului, care, într-o succintă dar densă alocuțiune, a prezentat câteva probleme de actualitate ale arhivisticii contemporane.

Dezvoltarea fără precedent a mijloacelor tehnice, explozia informațională, care a avut loc în ultimele decenii în toate domeniile de activitate, au dus la așa-numita „explozie a arhivelor”. De aceea, în toate țările răspunsul la întrebarea „ce și cât păstrăm din aceste arhive” este esențial. Trecind în revistă câteva date statistice privitoare la rezultatele obținute de diferite state în acest domeniu, vorbitorul a arătat că România produce anual 500 km arhivă, din care aproximativ 10% sînt documente cu caracter permanent.

Determinarea valorii documentelor are două implicații: o implicație politică vizînd răspunderea pe care o au organizațiile socialiste în acest domeniu și o implicație economică legată de faptul că, în ciuda tuturor efortu-

rilor, nu se poate realiza un echilibru între spațiul de depozitare și cantitatea de arhivă creată. De aceea mărirea randamentului în introducerea maculaturii în circuitul economic este de maximă importanță.

În ultimii 15 ani, baza documentară a țării noastre s-a dublat ceea ce, pe de o parte, a determinat o amplificare a funcției de îndrumare și control a Arhivelor Statului, a celei de valorificare, iar pe de altă parte a dus la modernizarea bazei materiale, la perfecționarea cadrelor, la lărgirea sistemului de relații internaționale.

Dintre obiectivele prioritare ale Arhivelor Statului au fost amintite: perfecționarea cadrului juridic și organizatoric, a activității de îndrumare și control a muncii de arhivă desfășurate de organizațiile socialiste, preluarea arhivei contemporane; valorificarea maximă a izvoarelor documentare; folosirea cuceririlor științei și tehnicii în arhivistică (computerizarea, introducerea celor mai moderne metode de reprografie etc.); perfecționarea profesională a arhiviștilor în cadrul Centrului de perfecționare — continuatorul prestigioasei Școli românești de arhivistică; sporirea bazei materiale care, prin grija conducerii de partid și de stat, a tovarășului Nicolae Ceaușescu personal, a cunoscut importante realizări dintre care trebuie amintite în primul rînd cele 20 de noi sedii ale filialelor județene ale Arhivelor Statului.

Comunicarea susținută în continuare de Maria Dogaru, „Conceptul de depozit intermediar în activitatea și practica arhivistică”, a adus în centrul atenției necesitatea înființării și în țara noastră a unor astfel de instituții al căror rol este acela de a descongestiona localurile arhivelor organizațiilor socialiste și de a asigura efectuarea în bune condițiuni a selecționării. Bazîndu-și demonstrația pe experiența pozitivă dobîndită de alte țări în acest domeniu, autoarea a scos în evidență faptul că în viitorul apropiat depozitele intermediare vor deveni una din verigile de bază ale institu-

țiilor de profil. Ele vor asigura păstrarea tuturor valorilor spirituale specifice arhivelor și vor facilita introducerea rapidă în circuitul științific a informațiilor cuprinse în arhivele contemporane.

Abordând cîteva „Aspecte teoretice și practice privind activitatea de ordonare, selecționare, evidență și gestionare a documentelor din depozitele proprii”, Alecsenia Andone a trecut în revistă: modul de constituire a documentelor deținute de Direcția Generală a Arhivelor Statului; principalele operațiuni pe care le implică efectuarea corectă a ordonării, selecționării și inventarierei documentelor; sisteme de ordonare a fondurilor și colecțiilor; sisteme de inventariere, structura fișei de inventar și a inventarului (ca instrument de evidență și de informare științifică); criterii de selecționare a documentelor; gestionarea documentelor.

În cuvîntul său, Teodor Mavrodin a prezentat activitatea desfășurată de Filiala Arhivelor Statului din județul Argeș în domeniul ordonării, selecționării, evidenței și gestionării arhivelor contemporane. În urma unei asidue munci de îndrumare și control desfășurate de arhivistii filialei, prevederile Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R. S. România sînt tot mai corect aplicate de organizațiile socialiste: diversele compartimente își desfășoară activitatea arhivistică pe baza nomenclatoarelor, iar efectuarea la timp a selecționării permite introducerea rapidă a maculaturii în circuitul economic. Instruirile periodice ale comisiilor de selecționare, sprijinul competent și prompt pe care îl acordă arhivistii filialei responsabililor de arhivă de la organizații au dus la obținerea unor rezultate bune în munca de arhivă.

De o frumoasă apreciere s-au bucurat cele cinci comunicări consacrate microfilmării: „Constituirea fondului de asigurare prin microfilmarea documentelor, norme și criterii de selecționare a documentelor în vederea microfilmării” (Ortansa Gorgan); „Microfilmarea selectivă” (col. Ion Tudor); „Tehnici și mijloace utilizate în procesul de microfilmare” (Graziela Bobulescu); „Orientări, tendințe, preocupări în activitatea de microfilmare” (col. Aurelian Miriță); „Păstrarea și conservarea microfilmelor” (Natalia Drăghici). Din bogăția de informații oferite de referenți am reținut:

— preocupările Arhivelor Statului legate de constituirea fondului de asigurare pe microfilm, criterii de sta-

bilire a fondurilor și colecțiilor ce urmează a fi microfilmate, avantaje și dezavantaje ale microfilmării exhaustive — practică în prezent de Direcția Generală a Arhivelor Statului pentru documentele din urgența I-a și a II-a, proiectul unui studiu vizînd aplicarea în viitor a microfilmării selective, mai ales a arhivei contemporane (Ortansa Gorgan);

— prezentarea tipurilor de microfilme și pelicule folosite atît în laboratoarele Direcției Generale a Arhivelor Statului, cît și în alte țări; tehnologii de microfilmare a documentelor și de prelucrare a microfilmelor (Graziela Bobulescu);

— modul de constituire a fondului de asigurare pentru arhiva militară a M.A.N. În cadrul acestei arhive se practică microfilmarea reselectivă și anume: documentele alese pentru microfilmare de comisiile de selecționare ale diferiților deținători se aduc la biroul de selecționare-documentare al Arhivelor militare unde, după o riguroasă cercetare a inventarelor și a fiecărui dosar în parte, se stabilesc valorile cele mai importante care urmează să fie conservate pe microfilm. După aceea, se alcătuește fișa selectivă a dosarului care cuprinde: numărul dosarului, anii extremi, numărul de file ale dosarului, numărul de inventar al fondului, poziția din inventar a dosarului. Apoi, se trece la microfilmarea propriu-zisă a fișei selective, a copertei dosarului și a filelor selectate (col. Ion Tudor);

— existența a trei etape în activitatea desfășurată pe plan internațional: a. microfilmarea documentației tehnice militare; b. microfilmarea documentației auxiliare militare; c. microfilmarea documentației militare de conducere a trupelor (col. Aurelian Miriță);

— tehnologii de lucru în realizarea microfilmelor și modalități de conservare a peliculei utilizate în laboratoarele DGAS (Natalia Drăghici).

Comunicarea prezentată de Corneliu Lungu: „Sistemul de evidență, înmagazinare și regăsire automată a informațiilor arhivistice” a subliniat importanța sistemului informațional bazat pe prelucrarea automată a datelor, inițiat de Arhivele Statului cu scopul de a spori eficiența întregii activități arhivistice, de a satisface necesitățile de informare a cercetării științifice la nivel național, precum și de a sprijini factorii de conducere din sistemul

Arhivelor Statului în fundamentarea, stabilirea și prognozarea deciziilor. Trezind în revistă principalele etape de prelucrare a informațiilor în cadrul Sistemului Automat de Regăsire a Informațiilor din Arhivele Statului (SARIAS), precum și rezultatele obținute în acest domeniu, vorbitorul a arătat că informatizarea, concepută ca acțiune de modernizare a activităților arhivistice a atins în momentul de față o asemenea dezvoltare încât se poate vorbi deja de o experiență acumulată pe acest tărîm.

Activitatea de valorificare a documentelor de arhivă în scopuri științifice, instructive, cultural-educative și de propagandă desfășurată de Direcția Generală a Arhivelor Statului a fost prezentată de Maria Soveja. Au fost înfățișate pe rînd: impresionanta activitate editorială concretizată în ediții de documente, monografii istorice, instrumente de informare științifică, expozițiile, simpoziioanele și sesiunile de comunicări dedicate marilor momente ale istoriei patriei, expunerile și conferințele susținute la Muzeul Arhivelor sau la școli și instituții, emisiunile la radio și televiziune, realizarea de filme documentare de scurt metraj etc.

Concretizată prin vizitarea depozitului de arhivă a Ministerului Apărării Naționale — de altfel fericit prilej pentru un fructuos schimb de opinii — comunicarea Mihaelei Pralea „Aspecte privind depozitarea și păstrarea arhivei militare“ a pus în lumină pe de o parte elementele care au determinat în anul 1973 mutarea acestui depozit la Pitești, iar pe de altă parte măsurile luate pentru crearea unor condiții optime de conservare și prelucrare a arhivei (personal calificat, clădiri corespunzătoare, încălzite, prevăzute cu ferestre duble de sticlă antisolară și termoabsorbantă, cu instrumente adecvate pentru controlul microclimatului, metode de pază contra incendiilor, măsuri privind dezinfectarea și desprăfuirea documentelor, dezinfecția și deratizarea etc.).

Pornind de la ideea că arhivele militare moderne sînt legate de dezvoltarea societății românești, intervenția opt. Gheorghe Nicolescu („Arhiva și arhivistica militară. Scurt istoric“) urmărită cu deosebită atenție de audito-

riu a derulat principalele stape parcurse de aceste arhive, începînd cu data de 15 septembrie 1860 cînd cancelaria Ministerului de Război a fost mutată de la Iași la București și pînă în prezent.

De un interes aparte s-a bucurat comunicarea susținută de Emil Postelnicu, „Analiză și sinteză în prelucrarea arhivistică“, care a demonstrat convingător că și în arhivistică mutarea practicii în teorie, prin mijlocirea unor concepte aplicabile în cele mai variate domenii (filosofie, logică, matematică, biologie, chimie etc.) este posibilă. Făcînd referire la prelucrarea arhivelor militare vechi, autorul distinge următoarele etape: 1. analiza sistemică primară (prin care se scot în evidență pentru factorul de decizie alegerile preferențiale și care se concretizează în planul metodic de lucru); 2. analiza cantitativă secundară (care vizează latura planificării și se concretizează în planul de muncă); 3. sinteza istorică (concepută ca instrument de investigare imediată); 4. analiza și sinteza de conținut; 5. analiza contextuală; 6. analiza axiologică (operațiune finală prin care se face delimitarea cantitativă și valorică, se elimină informațiile lipsite de interes, se efectuează evidența documentelor, se crează posibilitatea cercetării științifice și se facilitează accesul la arhiva militară veche).

În încheierea dezbaterii, directorul general al Arhivelor Statului, Ionel Gal, a luat din nou cuvîntul exprimîndu-și satisfacția pentru reușita întîlnirii care s-a constituit într-un util și fructuos schimb de experiență, într-un prilej de analiză și de stabilire a noilor direcții de acțiune în scopul perfecționării activității arhivistice desfășurate de cele două instituții.

Mulțumind Ministerului Apărării Naționale, conducerii Arhivei militare pentru realizările deosebite obținute în acest domeniu și pentru frumoasa organizare a consfăturii, vorbitorul a propus realizarea anuală a unor asemenea întîlniri de lucru, precum și extinderea colaborării celor două instituții și în alte domenii (publicații, perfecționarea cadrelor).

ANA-CRISTINA HALICHIAȘ

Simpozionul „65 de ani de la Marea Unire din 1 Decembrie 1918“

În ziua de 19 noiembrie 1983 a avut loc la Direcția Generală a Arhivelor Statului un simpozion consacrat aniversării a 65 de ani de la Marea Unire din 1 Decembrie 1918.

Manifestarea a fost deschisă de Alecsenia Andone șef al Serviciului Acte Administrative, Culturale și Feudale, care a relevat însemnătatea momentului de acum 65 de ani când, la Alba Iulia, pe Cîmpia lui Horea, s-a împlinit năzuința de veacuri a poporului român, Unirea Transilvaniei cu Tara mamă.

Simpozionul a început cu susținerea comunicării *Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia — 1 Decembrie 1918*, în care autoarele, Silvia Vătafu-Găitan și Rodica Mușetoiu, au subliniat momentul constituirii Consiliului Național Român Central ca unic for care reprezenta voința poporului român, a consiliilor și gărzilor naționale locale, precum și activitatea acestor organisme politice pentru pregătirea Marii Adunări de la Alba-Iulia.

În continuare au fost prezentate date noi cu privire la desfășurarea și adoptarea istoricej „Declarații de la Alba-Iulia“, care proclama solemn unirea Transilvaniei și Banatului cu România „pentru toate veacurile“.

În comunicarea *Evenimentele anului 1918, premergătoare înfăptuirii marelui ideal românesc al Unirii Transilvaniei cu Țara*, Tiberiu Potărcă a trecut în revistă acțiunile întreprinse de românii aflați în Franța, S.U.A., Italia și Ungaria pentru realizarea unirii tuturor provinciilor românești. Autorul, întemeindu-și comunicarea pe noi izvoare arhivistice, a reliefat totodată aspecte din activitatea socialiștilor români din Transilvania și Bucovina pentru unitatea națională și o serie de mari acțiuni ale muncitorimii pentru autodeterminare și unire.

Comunicarea *Mărturie documentare privind lupta poporului nostru pentru formarea statului național unitar român în fondul Societatea Mărăști*, prezentată de Viorica Hostiuc, a adus noi date despre eforturile depuse în iarna anului 1917 pentru refacerea armatei române în vederea izgonirii coteropitorilor de pe pământul patriei, precum și despre biruința strălucitoare obținută de armata a II-a română la Mărăști.

De asemenea, au fost relevate jertfele date de trupele române în acest loc și strădaniile depuse ulterior de luptătorii supraviețuitori de a reconstitui satul Mărăști distrus aproape complet și de a înălța pe locul luptelor singeroase un monument al Victoriei și un Mausoleu pentru eroii căzuți.

În continuare, Radu Ionescu a prezentat comunicarea *Starea de spirit a populației din Transilvania* în care au fost relevate demonstrațiile, mișcările de masă din decembrie 1917 și grevele generale din ianuarie și iunie 1918 — momentele cele mai însemnate ale avîntului revoluționar general din toate provinciile locuite de români în cadrul monarhiei Austro-Ungare, care au exprimat elocvent dorința de unire în cadrul unui stat național român organizat pe baze democratice.

În comunicările *Aspecte din activitatea de susținere a luptei pentru formarea statului național unitar român, desfășurată de societățile patriotice din București între 1914—1918*, autoare Maria Marin și Mihaela Despa și *Documente privind contribuția orașului București, la înfăptuirea statului unitar național român între 1916—1918*, autoare Octavia Nichifor și Adriana Mihai, au fost prezentate pe bază de documente acțiunile inițiate de societățile cultural-patriotice românești din capitală în favoarea Unirii, personalitățile marcante ce-și desfășurau activitatea în rîndul acestora, printre care Nicolae Iorga, Constantin Mille, A. D. Xenopol, Ioan Cantacuzino, Simion Mindrescu, Vasile Părvan, Dimitrie Onciul, Nicolae Titulescu și alții.

Autoarele au relevat rezistența depusă de o serie de societăți și personalități din București față de ocupații germani, față de proiectele acestora de a subordona învățămîntul românesc intereselor lor, făcînd să răsune îndemnul patriotice ale intelectualității române de luptă împotriva coteropitorilor.

Emilia Poștăriță, în comunicarea *Ecoul luptei pentru Unire reflectat în documente externe*, a marcat bogăția de documente provenite din arhivele și bibliotecile din Anglia, Austria, Belgia, Franța, Italia, Iugoslavia, Polonia, S.U.A., Ungaria ș.a., care sînt în cea

mai mare parte inedite și oglindesc lupta poporului nostru pentru făurirea statului unitar național român.

Prin aceste documente răzbate ca un fir roșu justetea cauzei românilor, permanența ideii de Unire la români, semnificația actului de la 1 Decembrie 1918.

În comunicarea *Lupta maselor populare din Transilvania pentru făurirea statului național unitar român, reflectată în documente externe germane*, Eugenia Ciocan, pe baza unor documente de la Ministerul de Externe din Berlin, a prezentat aspecte din activitatea Consiliului Național Român Central și a Consiliilor județene, din lupta mișcării democratice și a socialiștilor români din Ungaria și Transilvania pentru unire și adeziunea la Unire a naționalităților din Transilvania.

În ultima comunicare din programul simpozionului, *Dezvoltarea învățămîntului în Transilvania după Unire*, autoarele, Florica Ranca și Emilia Cohn, au arătat preocuparea Consiliului Dirigent de a introduce o nouă organizare a învățămîntului de toate gradele, de a asigura uniformizarea acestuia pe tot cuprinsul Transilvaniei și de a dezvolta învățămîntul universitar, organizarea Universității fiind apreciată ca o operă originală, revoluționară la care au contribuit profesori de seamă din toate universitățile românești: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Dimitrie Gusti, Petru Poni, Gheorghe Marinescu, Victor Babeș, Emil Hațieganu, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaș ș.a.

VIORICA HOSTIUC

Simpozionul „Unitatea și continuitatea milenară a poporului român“.

Slobozia, 29 noiembrie 1983

Simpozionul „Unitatea și continuitatea milenară a poporului român“ organizat de Filiala Arhivelor Statului Ialomița și Muzeul județean Ialomița pentru aniversarea a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român și-a desfășurat lucrările în ziua de 29 noiembrie 1983, la Casa științei și tehnicii pentru tineret din Slobozia.

Cuvîntul de salut a fost adresat participanților de tovarășul Gh. Tănase prim-secretar al Comitetului județean Ialomița al P.C.R. și tovarășa Suzana Gâdea — președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste. În cuvîntul său, tov. Gh. Tănase a trecut în revistă momentele glorioase din istoria poporului român în care locuitorii județului Ialomița au fost direct implicați. S-a amintit faptul că domnitorul Mihai Viteazul, făuritorul primei uniri, este originar de pe plaiurile ialomițene, iar urmașii acestuia au participat la lupta tuturor românilor pentru a trăi uniți în granițele aceleiași țări, într-un stat unitar și independent.

Simpozionul, arăta tov. Gh. Tănase — manifestare politico-ideologică pentru cunoașterea trecutului istoric al țării, al mișcării muncitorești din România — este și un puternic mijloc de educare patriotică a tineretului, a

maselor largi, de cunoaștere a realizărilor de astăzi, din epoca Ceaușescu, care reprezintă cea mai frumoasă împlinire a dorinței poporului român de a trăi în unitate, libertate, independență, suveranitate și progres.

Realizările materiale ale județului li se adaugă și cele spirituale reflectate în documentele județului, semnificative pentru istoria locală. Județul — sublinia tovarășul Gh. Tănase — și-a îmbogățit zestrea locală cu un nou edificiu de cultură: cel al Filialei ialomițene a Arhivelor Statului. Aici se pot studia documente referitoare la participarea locuitorilor din județ la marile bătălii ale istoriei, la evoluția și dezvoltarea acestei importante ramuri a economiei naționale, agricultură.

Urînd succes lucrărilor simpozionului și transmițînd un călduros salut din partea forului pe care-l reprezintă, a luat cuvîntul tovarășa Suzana Gâdea, președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste. În caldul său cuvînt, tovarășa Suzana Gâdea a accentuat ideea valorificării plene a documentelor care atestă permanența și continuitatea românilor în spațiul carpato-danubiano-pontic. Subliniînd deosebita importanță a descoperirilor arheologice care atestă prezența multi-

milenară a locuitorilor pe aceste meleaguri, tovarăşa Suzana Gâdea a trecut în revistă principalele momente ale istoriei româneşti, rolul jucat de ţărânişime de-a lungul vremurilor ca principal factor de existenţă şi rezistenţă a acestui popor greu încercat. Unitatea etnică şi lingvistică s-a manifestat şi pe plan cultural prin circulaţia cărţilor pe toate teritoriile locuite de români, ele ajungând şi pe pământul Bărăganului şi al Dobrogei, constituind în timp argument de necontestat ale permanenţei şi unităţii poporului român. Idealul de unitate naţională desăvârşit pe cîmpia de la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918, arăta tov. Suzana Gâdea, îşi trăieşte totala împlinire în progresele înregistrate astăzi de naţiunea română. În continuare, preşedintele Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste şi-a exprimat încrederea că la realizările înregistrate de judeţul Ialomiţa în anii socialismului se va adăuga în viitor un muzeu al agriculturii româneşti, reprezentativ pentru istoria Bărăganului.

În continuare au luat cuvîntul tovarăşul Ionel Gal, directorul general al Arhivelor Statului despre *Ecoul internaţional al Marii Uniri din 1918*, tovarăşul dr. Ion Horaţiu Crişan despre *Dacia — simbol al unităţii tuturor românilor* şi tov. dr. Tancred Bănăţeanu despre *Paleoetnografia şi problema supravieţuirilor etnografice*.

După şedinţa plenară, cei prezenţi au participat la inaugurarea noii clădiri a Filialei Arhivelor Statului judeţul Ialomiţa şi la vizitarea expoziţiei filialei.

Inaugurarea a fost făcută de tovarăşul Gh. Tănase, prim-secretar al Comitetului judeţean Ialomiţa al P.C.R., în prezenţa tovarăşei Suzana Gâdea, preşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, a tovarăşului Nicolae Gârbă, adjunct al ministrului de interne şi secretar al Consiliului Politic, a tovarăşului Ionel Gal, directorul general al Direcţiei Generale a Arhivelor Statului, şi a şefilor filialelor Arhivelor din întreaga ţară.

A fost prezent şi pictorul Mihai Bandac, realizatorul frescei care împodobeşte edificiul Filialei.

După inaugurarea şi vizitarea expoziţiei permanente cu tema „Cultura şi istoria judeţului Ialomiţa reflectată în documente şi imagini” lucrările simpozionului au continuat pe secţii, gazde fiind Filiala Arhivelor Statului şi Muzeul judeţean.

În cadrul secţiei „Continuitate şi permanenţă în istoria românilor” al

cărei prezidiu a fost constituit din Ionel Gal, director general al D.G.A.S. şi dr. Panait I. Panait, şef de secţie la Muzeul Municipiului Bucureşti, au susţinut comunicări următorii: Radu Şt. Ciobanu, Universitatea Bucureşti — *Insemnătatea Cîmpiei Române în lupta pentru apărarea independenţei şi unităţii românilor în secolul al XV-lea*; Gheorghe Radu, Filiala Arhivelor Statului Neamţ — *Mărturii documentare din judeţul Neamţ privind actul unirii din 1918*; Petre Vlădila, Filiala Arhivelor Statului Călăraşi — *Noi surse documentare referitoare la activitatea revoluţionară a lui Vasile Lucaci*; Vasilica Szasz, Filiala Arhivelor Statului Covasna — *Participarea populaţiei din judeţul Covasna la fărîrea statului naţional român*; Mihai Gheorghe, Filiala Arhivelor Statului Olt — *Unionistul Constantin Tănase din judeţul Olt — reprezentant de seamă al ţărânişimii muncitoare în lupta pentru unire — 1859*; Ioana Burlacu, Direcţia Generală a Arhivelor Statului — *Tricolorul — simbol naţional în contextul luptei pentru desăvîrşirea statului naţional unitar român*; Ion Frăţilă, Filiala Arhivelor Statului Hunedoara — *Din lupta muncitorilor hunedoreni pentru emanciparea naţională şi desăvîrşirea statului naţional unitar*; Ion Pleşa, Filiala Arhivelor Statului Alba — *Atitudinea armatei române faţă de actul unirii cu Transilvania*; Ioan Popovici, Filiala Arhivelor Statului Bihor — *Contribuţia populaţiei româneşti din Bihor în înfăptuirea Marii Uniri din 1918*; Constantin Brătescu, Filiala Arhivelor Statului Caraş-Severin — *Din lupta pentru unire a organizaţiei comitatense Caraş-Severin a P.N.R. între anii 1881—1918*; Nicolae Nistor, Filiala Arhivelor Statului Sibiu — *Asociaţiunea Astra — purtătoarea idealului de unitate naţională*; Tiberiu Moş, Filiala Arhivelor Statului Timiş — *Informaţii documentare privind conştiinţa de neam şi unitate la românii bănăţeni în secolul al XVIII-lea*; Ioan Ranca, Filiala Arhivelor Statului Tîrgu-Mureş — *Protocolul Senatului Militar Central Român din Viena (1918)*; Alexandru Nistor, Filiala Arhivelor Statului Bistriţa-Năsăud — *Mărturii documentare privind Năsăudul în lunile Unirii — noiembrie—decembrie 1918*; Corneliu Tamaş, Filiala Arhivelor Statului Vîlcea — *Contribuţii vîlcene la desăvîrşirea unităţii naţionale*; Dumitru Zaharia, Filiala Arhivelor Statului Bacău — *Rolul şi importanţa Legiunii române din Italia în fărîrea statului*

unitar român; Ștefan Hurmuzache, Direcția Generală a Arhivelor Statului — *Două lucrări manuscrise americane privind idealul de unitate națională al românilor*; Marin Stanciu, Filiala Arhivelor Statului Constanța — *Ocupația inamică din 1916—1918 și reinstaurarea administrației românești în Dobrogea*.

În cadrul secției „Tradiție și istorie în agricultura românească” au ținut comunicări: Stela Giosan, Filiala Arhivelor Statului Botoșani — *Mișcări țărănești din județul Botoșani premergătoare războaielor din 1907*; Vasile Căpîlnean, Filiala Arhivelor Statului Maramureș — *Aspecte ale proprietății agrare românești din Transilvania în corespondența lui George Barițiu cu doi conștrați nord-ardeleni*; Virgil Dascălu, Liceul industrial Slobozia — *Reforma agrară din 1921 în județul Ialomița*; Victoria Radu, Școala generală nr. 7 Slobozia — *Manifestări sociale ale țăranimii ialomițene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*; Venera Tudose, Filiala Arhivelor Statului Buzău — *Nord-estul Bărăganului, centrul unor puternice mișcări și frământări țărănești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*; Mihai Cotenescu, Filiala Arhivelor Statului Ialomița — *Mărturii străine privind importanța Cîmpiei Bărăganului pentru agricultura românească*; Constantin Tudor, Filiala Arhivelor Statului Călărași — *Informații documentare despre stațiunea experimentală agricolă a Bărăganului*.

Lucrările secției de „Etnografie” s-au desfășurat în cadrul cabinetului documentar al Muzeului județean, avînd comunicări următorii: Alexandru Nis-

tor, Filiala Arhivelor Statului Bistrița-Năsăud — *Contribuții documentare privind morile de măcinat din actualul județ Bistrița-Năsăud din anii 1720—1721*; Ion Vlăduțiu, Institutul de cercetări etnologice și dialectologice — *Considerații cu privire la tehnicile de semănat la români*; Liviu Mihăilescu, Muzeul județean Brăila — *Caractere generale ale aspectului etnocultural brăilean al zonei de continuitate românească Dunărea de Jos*; Ion Toșa, Muzeul de etnografie Cluj-Napoca — *Contribuții la studiul culturii populare ialomițene la sfîrșitul secolului al XIX-lea*; Georgeta Moraru, Institutul de cercetări etnologice și dialectologice — *Tehnici de obținere a terenurilor agricole în agricultura tradițională românească*; Ion Cherciu, Muzeul județean Vrancea — *Obiceiuri de invocare a ploii din Vrancea*; Constantin Popa, Muzeul Bruckenthal Sibiu — *Contribuții la cunoașterea păstoritului în Munții Făgărașului*; Paul Pleșa, Muzeul satului și de artă populară — *Din etnografia fîntînilor*; Vasile Vetișanu, Institutul de cercetări etnologice și dialectologice — *Omul și creativitatea în sistemul culturii tradiționale românești*.

Simpozionul a evidențiat bogăția și varietatea informațiilor existente în tezaurul arhivistic național, încărcătura de istorie și civilizație existentă în valorile etnografice românești, dovedind încă o dată necesitatea colaborării tuturor cercetătorilor pentru argumentarea temeinică a istoriei unice și unitare a poporului român.

LIDIA MIHĂILESCU

Colocviul internațional «Relații habsburgo-otomane în secolele XVI—XVIII» (Viena, 26—30 septembrie 1983)

Colocviul Comitetului Internațional de Studii Preotomane și Otomane (CIEPO), cu tema *Relații habsburgo-otomane în secolele XVI—XVIII* a fost organizat de Institutul de orientalistă al Universității din Viena, cu sprijinul financiar al Ministerului Federal pentru Știință și Cercetare al Austriei.

Au participat istorici-turcologi din 16 țări (Austria, Turcia, S.U.A., Anglia, Franța, R.F. Germania, R.D. Germană, Olanda, Italia, Cehoslovacia, Polonia, România, Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria și Liban).

Din țara noastră au participat susținînd comunicări și intervenții Maria

Matilda, Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Mihai Maxim; o comunicare a Cristinei Feneșan, trimisă colocviului a fost prezentată auditoriului.

În ciuda faptului că organizarea acestei importante reuniuni turcologice a fost prilejuită de comemorarea tricentenarului despresurării Vienei, în realitate nici una din comunicările prezentate la colocviu nu s-a ocupat în mod expres de asediul Vienei și lucrul este explicabil: pe de o parte, evenimentul este prea bine cunoscut, iar pe de altă parte participanții au dorit să pună în evidență nu momentele de confruntare politico-militară, ci contactele dintre lumea orientală, reprezentată de otomani, și cea europeană, reprezentată de austrieci. Faptul acesta a ieșit în evidență și din tematica celor aproape 10 expoziții organizate cu prilejul aceleiași comemorări.

De remarcat că hărțile prezentate în aceste expoziții, ca și în filmele documentare consacrate aceluiași eveniment, înfățișează Țările Române în culori distincte de ale Imperiului otoman, menționându-se că sînt *Vassalen Staaten* și nu simple provincii ale Porții, ceea ce ne arată că s-a depășit vechea viziune de mare putere a cancelariilor și istoriografiilor aulice de altădată.

La colocviul CIEPO se poate afirma că practic toate comunicările prezentate au fost axate, cu precădere, pe valorificarea izvoarelor otomane: documente de arhivă, cronici, documente artistice. Unele comunicări au fost consacrate surselor otomane din arhivele europene, ca de pildă: Colin C. Heywood (Londra), *Note on an Arabic Turkish land register (hudud defteri) in the Bavarian State Library*; Hans Georg Majer (München), *Ein Defter des Divan-i Hümayun in Wien: das Şikâyet Defteri des Jahres 1675*; Albo Gallota (Neapole), *Some Ottoman documents of the Venice State Archive concerning Habsburg-Ottoman relations*. Au fost puse în evidență și cu acest prilej, bogăția deosebită a marilor arhive europene, în primul rînd italiene, în documente turcești (arhive spre care ar trebui să se îndrepte și cercetările noastre turcologice), precum și însemnătatea excepțională a *defter*-elor (condicilor) turcești ca izvor pentru studiul istoriei interne a Imperiului otoman și a relațiilor sale cu țările europene, vorbindu-se chiar de o nouă știință auxiliară a turcologiei: *defterologia*. În acest cadru, semnalăm necesitatea studierii de către istoricii români a *defter*-elor privind

pe vlahii balcanici (cum a făcut-o pînă acum, cu excelente rezultate, prof. N. Beldiceanu), căci, iată, unii istorici de peste hotare se servesc acum de această nouă sursă pentru a „demonstra” că poporul român s-a format în sudul Dunării¹. Studiul actelor de hotărnicie (*hududname* sau *sinurname*) privind unele zone periferice arabe interesează, ca structură, și țările noastre, căci acte cu aceeași denumire (*sinurname*) au fost elaborate și pentru reglementarea frontierelor dintre Imperiul otoman și Țările Române (ca la 1486 și 1552, în cazul Moldovei) și care, prin ele însele, constituie o dovadă clară a existenței ideii de frontieră în raporturile dintre două entități statale distincte. Totodată, ne interesează și actele de atribuire a unor proprietăți particulare-*mülk* (acte numite *mülkname* și *temlikname*), precum și de recunoaștere a unor fundații pioase — *vakîf* (actele *vakîfname*) cu formule introductive și prevederi asemănătoare cu acelea din actele privind Țările Române în secolul XVIII (*Mefrûz ül-kalem ve maktu' el-kadem* etc.), care recunoșteau răspicat autonomia internă (slobozenia — *istiklâliyet*) acestor țări, neamestecul dregătorilor otomani în treburile lor interne. Or, compararea acestor categorii de acte interne otomane, prezentate la colocviu, cu cele destinate Țărilor Române ne duce, cel puțin provizoriu, la presupunerea că în practica otomană de cancelarie formularul pentru Țările Române a fost inspirat de aceste acte interne (elaborate îndeosebi într-o vreme de extindere a proprietăților de tip *mülk* și *vakîf* și de creștere a tendințelor de descentralizare), datorită faptului că și unele și altele aveau la bază aceeași idee a respectării privilegiilor de „imunitate”.

O altă serie de comunicări au fost consacrată traducerilor: Jean-Louis Bacqué-Grammont (Paris), *Sur deux lettres de Ferdinand Ier à Ibrahim Paşa*; Barbara Flemming (Leiden), *Aus der Werkstatt der Übersetzer (17 Jahrhundert)*; Hans Jürgen Kornrumpf (Mainz), *Zu den amtlichen Übersetzungen der bosnischen Landesregierung aus dem Osmanischen*. A reieșit, din comunicări și din discuții, necesitatea de a confrunta, pe cît posibil, traducerea cu originalul, căci pot exista uneori diferențe sensi-

¹ T. Halasi-Kun, *The Romanians of Districtus Volahalas Tverd*, în *Archivum Ottomanicum*, VI, Peeters-Leuven, 1980, p. 115–146.

bile privind titulatura, stilul etc., chiar dacă nu se afectează prin aceasta conținutul însuși al documentului. Lucrul ar putea fi valabil și pentru documentele din colecția Hurmuzaki, de pildă, pentru tratatele osmano-habsburgice² și osmano-polone (cu articole privind și Țările Române), ale căror variante latine pot fi acum confruntate cu originalele turcești.

Istoria internă, instituțională a Imperiului otoman, pe bază de izvoare de arhivă, prelucrate statistic, a constituit obiectul mai multor comunicări, în special din partea turcologilor americani. Amintim aici numai două dintre ele care au contigiență cu istoria românilor. Caroline Finkel (Londra), *The Provisioning of the Ottoman Army during the Campaigns of 1593–1606; Insights from Ottoman Archives* și Ronald C. Jennings (Indiana University), *Navies, Trade, Smuggling and Piracy in the Eastern Mediterranean; Cyprus, 1571–1640*.

O suită de comunicări a fost consacrată stăpînirii otomane din teritoriile bulgare, sîrbe, ungare, polone și slovace, anexate de Imperiul otoman, luptei și aspirațiilor de libertate ale popoarelor de aici, în condițiile rivalității de interese și luptelor dintre marile puteri din zonă. Este cazul comunicărilor următoare: Olga Zirojević (Belgrad), *Türkisch-ungarische Kriege, Zusammenstöße und Streifzüge (1459–1526)*; Vanco Boškov (Skopje), *Habsburgisch-osmanische Kriege in der Volkspoesie der Südslawen und der Türken*; Avdo Sućeska (Sarajevo), *Die Verhältnisse in Bosnien nach der Eroberung Sarajevos durch Eugen von Savoyen (nach osmanischen Quellen)*; Rhoads Meurphey (Columbia Univ.), *Serbia during the Ottoman evacuation 1807–1813 according to Rashid of Belgrade*; Ioanna Spisarevska (Sofia), *Die Kriege des Habsburgerreiches mit der osmanischen Türkei (Ende des 16. um im 17. Jahrhundert) und die Befreiungsversuche des bulgarischen Volkes*; Snežka Panova (Institutul bulgar de cercetări istorice din Viena), *Das „Wienerische Diarium“ als Spiegel der*

Beziehungen zwischen Österreich und dem Osmanischen Reich im 18. Jahrhundert; Ferenc Szákaly (Budapesta), *Der Wandel Ungarns in der Türkenzeit*; Zygmunt Abrahamowicz (Cracovia), *Die türkische Herrschaft in Podolien (1672–1699): Die administrative Einteilung des vilâyet-i Kamenice. Die türkischen Militärlehen daselbst (Ein Vorbericht)*; Vojtech Kopcan (Bratislava), *Das Türkenjahr und die Slovakei*.

Numeroase alte comunicări (ale profesorilor Inalcik, Werner, Davison, Skilliter etc.) ar merita să fie semnalate aici, nu numai pentru aportul documentar și interpretativ (din acest punct de vedere, practic toate ar trebui amintite), dar și pentru contingența lor cu istoria românească într-o formă sau alta. Spațiul însă nu ne îngăduie acest lucru³.

Comunicările românești s-au circumscriș strict tematicii, tratînd: *Les Pays Roumains et les relations Habsbourg-ottomanes dans la seconde moitié du XVI-e siècle* (Mihai Maxim); *Die Bemühungen Siebenbürgens als Friedensvermittler zwischen Habsburg und der Pforte in der Zeit 1605–1627* (Cristina Feneșan) și *Relations entre Habsbourges et Ottomans, 1681–1683* (M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru). Pe baza unor noi documente de arhivă, în special turcești, s-au pus în lumină impactul relațiilor habsburgo-otomane asupra obligațiilor Țărilor Române față de Poartă, dar și asupra poziției lor internaționale, rolul acestora de state-tampon și, uneori, de intermediari între cele două mari imperii rivale — otoman și habsburgic — eforturile perseverente ale factorilor de decizie români de conservare a statului, de autonomie statală și de recistigare a independenței, unitatea politico-strategică a Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei și în viziunea oamenilor de stat și cărturarilor otomani. De remarcat că și istoricul american C. Max Kortepeter de la Universitatea din New York a amintit, în comunicarea sa, de prezența majoritară a românilor în Transilvania în evul mediu ca de „un fapt binecunoscut“. Turcologii români au avut, de asemenea, 9 intervenții pe marginea unor comunicări ale colegilor lor.

³ Semnalarea și comentarea altor comunicări decît cele de față va putea găsi cititorul în prezentarea celuiiași colocvii în *Revue Roumaine d'Histoire* (M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru) și în *Revista de Istorie* (Mihai Maxim).

² Cf. Anton C. Schaendlinger, *Die Schreiben Süleymâns des Prächtigen an Karl V., Ferdinand I und Maximilian II, aus dem Haus-, Hof- und Staatsarchiv zu Wien*, 1. Transkriptionen und Übersetzungen. 2 Faksimile, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1983 (unde însă nu se menționează variantele din Hurmuzaki).

Colocviul s-a bucurat de atenția și considerația celor mai înalte autorități austriece inclusiv a președintelui țării, cât și din partea ambasadorului turc la Viena.

Al VI-lea Colocviu al Comitetului Internațional de Studii Preotomane și Otomane, prezidat de prof. Robert Mantran (Aix-en-Provence), va fi organizat la Cambridge (3—7 iulie 1984) de către Facultatea de Studii Orientale a celebrei universități și va fi axat pe două teme : I. Imperiul oto-

man : imaginea proprie și imaginea celor din afară ; II. Utilizarea documentelor otomane în cercetările curente. Așadar, pe de o parte, o problemă de imagologie, care câștigă tot mai mult teren în cercetarea istoriografică mondială, pe de altă parte, preocuparea pentru depășirea fazei inițiale, de descriere a documentelor otomane, în favoarea unei prelucrări și integrări moderne în circuitul științific.

MIHAI MAXIM

DIN PUBLICAȚIILE ARHIVELOR

A. Ediții de documente

1. *Documente privind anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, 516 p., 25 lei.
2. *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, 739 p., 27 lei.
3. *Documente privitoare la istoria economică a României. Statistica — Țara Românească și Moldova*, Seria B., vol. I, București, 1960, 315 p., 25 lei.
4. *Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri — Moldova*, Seria A., vol. II, București, 1960, 549 p., 25 lei.
5. *Documente privind istoria Dobrogei, 1830—1874*, București, 1975, 313 p., 23,60 lei. (legată), 16,75 lei (broșată).
6. *Documente străine despre români*, București, 1979, 341 p., 24 lei.
7. *Documente privind Unirea Principatelor — Corespondență diplomatică franceză*. București, 1980, 595 p., 32 lei.
8. *Lupta pentru unitate națională a țărilor române, 1590—1630. Documente externe*, București, 1981, 384 p., 26 lei (legată), 22 lei (broșată).
9. *Premise ale formării pieței economice unitare românești. Documente. 1862—1914*, București, 1983, 447 p., 30 lei.

B. Cataloage

1. *Catalogul documentelor Țării Românești, vol. I, 1369—1600*, București, 1947, 324 p., 10 lei.
2. *Catalogul documentelor Țării Românești, vol. II, 1601—1620*, București, 1974, 838 p., 38,80 lei.
3. *Catalogul documentelor Țării Românești, vol. III, 1621—1632*, București, 1978, 904 p., 45 lei.
4. *Catalogul documentelor Țării Românești, vol. IV, 1633—1639*, București, 1981, 907 p., 56 lei.
5. *Catalogul documentelor moldovenești, vol. I, 1387—1620*, București, 1957, 576 p., 27 lei.
6. *Catalogul documentelor moldovenești, vol. II, 1621—1652*, București, 1959, 566 p., 27 lei.
7. *Catalogul documentelor moldovenești, vol. III, 1653—1675*, București, 1968, 692 p., 45 lei.
8. *Catalogul documentelor moldovenești, vol. IV, 1676—1700*, București, 1970, 647 p., 71 lei.
9. *Catalogul documentelor moldovenești, vol. V, 1701—1720*, București, 1975, 656 p., 27,75 lei.
10. *Catalogul documentelor moldovenești, supliment, vol. I, 1403—1700*, București, 1975, 491 p., 32,15 lei.
11. *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov, vol. I, 1521—1799*, București, 1955, 598 p., 27 lei.
12. *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov, vol. II, 1800—1825*, București, 1975, 1 111 p., 45,50 lei.
13. *Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului Brașov, vol. I, 1577—1854*, București, 803 p., 35,50 lei.
14. *Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului Brașov, vol. II, 1774—1837*, București, 1958, 429 p., 20 lei.
15. *Catalogul documentelor turcești, vol. I*, București, 1960, 683 p., 25 lei.
16. *Catalogul documentelor turcești, vol. II*, București, 1965, 696 p., 35 lei.
17. *Catalogul documentelor referitoare la viața economică a țărilor române în sec. XVII—XIX, vol. I*, București, 1966, 576 p., 35 lei.
18. *Catalogul documentelor referitoare la viața economică a țărilor române în sec. XVII—XIX, vol. II*, București, 1967, 518 p., 35 lei.

C. *Îndrumătoare arhivistice*

1. *Îndrumător în Arhivele Centrale*, vol. I, *partea I-a*, București, 1971 ; ediția a II-a, București, 1971, 320 p., 25 lei (legată), 23 lei (broșată).
2. *Îndrumător în Arhivele Centrale*, vol. I, *partea a II-a*, București, 1974, 12,80 lei (legată), 12,70 lei (broșată).

D. *Inventare arhivistice*

1. *Înaltul Divan, 1821—1847*, București, 1958, 563 p., 24,50 lei.

E. *Alte lucrări*

1. *Arhivele Statului — 125 ani de activitate, 1831—1956*, București, 1957, 514 p., 30 lei.
2. *Din tezaurul arhivelor. Album de documente*, București, 1976, 150 p., 50 lei.
3. *Mărturii ale trecutului. Album de documente*, București, 1981, 238 p., 95 lei.
4. *Războieni. Cinci sute de ani de la campania din 1476*, București, 1977, 351 p., 32,20 lei (legată), 22,75 lei (broșată).
5. *Moldova și Transilvania în vremea lui Petru Rareș, 1527—1546*, București, 1978, 727 p., 25 lei (legată), 20 lei (broșată).
6. *D. P. Bogdan, Paleografia româno-slavă*, București, 1978, 280 p. + 68 pl., 40 lei.
7. *Stemele județelor și municipiilor Republicii Socialiste România*, (extras din „Revista Arhivelor“ 1—2/1974), 215 p. + 12 pl., 11 lei.
8. *Figuri de arhiviști*, București, 1971, 328 p., 23 lei (legată), 20 lei (broșată).
9. *Un armorial românesc din 1831. Spița de neam a familiei Balș dată cu steme*, București, 1981, 149 p., 14,50 lei.
10. *Bibliografia arhivisticii românești*, București, 1969, 106 p., 10 lei.
11. *Publicațiile Arhivelor Statului (1860—1977). Bibliografie analitică*, București, 1978, 188 p., 17 lei (legată), 9 lei (broșată).

F. *Indici cronologici*

1. *Mitropolia Țării Românești*, București, 1961, vol. I—II, 1 472 p., 40 lei.
2. *Episcopia Argeș*, București, 1951, 156 p., 5 lei.
3. *Episcopia Buzău*, București, 1958, 448 p., 10,60 lei.
4. *Episcopia Rîmnicului Noului Severin*, București, 1951, 236 p., 5 lei.
5. *Mănăstirile : Sf. Apostoli, Arnota, Băbeni, Baia de Aramă și Banu*, București, 1950, 164 p., 5 lei.
6. *Mănăstirile : Bistrița și Bradul*, București, 1848, 136 p., 5 lei.
7. *Mănăstirile : Brîncoveni, Bradu, Bucovăț, Buliga și Butoiul*, București, 1949, 81 p., 3 lei.
8. *Mănăstirile : Căldărușani și Călușul*, București, 1953, 95 p., 3 lei.
9. *Mănăstirile : Cîmpulung, Căscioarele, Cernica, Cetățuia, Cheia, Ciocanul, Ciorogirla, Clocociov*, București, 1949, 178 p., 5 lei.
10. *Mănăstirile : Comana, Cornet, Cotmeana, Cotroceni și schiturile lor*, București, 1954, 261 p., 5 lei.
11. *Mănăstirile : Cozia, Crasna, Dolhăuți, Dealul, Dedulești, Dintrunlemn, Sf. Ecatarina și Fedeleșciori*, București, 1947, 180 p., 5 lei.
12. *Mănăstirile : Găvanul, Sf. Gheorghe — Buzău, Sf. Gheorghe Nou, Ghighiu, Glavacioc și Golgota*, București, 1953, 87 p., 3 lei.
13. *Mănăstirile : Govora, Hagi-Dina, Hannul Greci și Hotărani*, București, 1958, 96 p., 4 lei.
14. *Mănăstirile : Hurezu, Iordăcheanu și Sf. Ion*, București, 1951, 177 p., 5 lei.
15. *Mănăstirile : Sf. Ion — Focșani, Jghiabul, Jitia și Roaba, Măgureanu, Mărcuța și Mărgineni*, București, 1958, 248 p., 10 lei.
16. *Mănăstirile : Mihai Vodă, Mislea, Motru, Nămăești, Nifon și Nucetul*, București, 1949, 179 p., 5 lei.

17. *Mănăstirile : Pantelimon, Pasărea, Plătărești, Plumbuita, Poiana Mărului, Polovragi și Predeal*, București, 1950, 93 p., 3 lei.
18. *Mănăstirea Radu Vodă*, București, 1948, 544 p., 10 lei.
19. *Mănăstirile : Rîmnicul Sărat, Rîncaciou, Răzvan, Rătăști, Recea, Rogoz, Sadova, Sărindar, Sf. Sava și Seaca — Mușetești*, București, 1951, 186 p., 5 lei.
20. *Mănăstirile : Slobozia lui Enache și Apostolache, Snagov, Spirea din Deal și Sf. Spiridon Vechi*, București, 1954, 175 p., 5 lei.
21. *Mănăstirile : Stavropoleos, Strehaia, Surpatele, Suzana, Tîrgușor și Țigănești*, București, 1955, 139 p., 5 lei.
22. *Mănăstirile : Tismana, Trivalea*, București, 1952, 164 p., 5 lei.
23. *Mănăstirile : Văcărești, Valea, Viersu, Vișorita, Zamfira și Zlătari*, București, 1952, 248 p., 5 lei.
24. *Actele arhivei militare (Timișoara), I (1724—1800)*, București, 1952, 180 p., 10 lei.
25. *Actele Arhivei militare, II (1801—1815)*, București, 1955, 301 p., 10 lei.

SOMMAIRE

CONTENTS

HOMMAGE AU PRÉSIDENT DU PAYS

- M. PÎRVULESCU, I. BURLACU — Le Président Nicolae Ceaușescu — militant infatigable pour l'accomplissement des aspirations de paix et de progrès du peuple roumain 1
- M. MUȘAT, ȘT. HURMUZACHE — La conception du camarade Nicolae Ceaușescu sur l'histoire unique et unitaire du peuple roumain 5

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

- E. BANTEA — Les sources archivistiques et la manière dont les forces allemandes lancées contre la Roumanie en septembre 1944 ont été présentées jusqu'aujourd'hui . . . 18

THÉORIE ET PRATIQUE ARCHIVISTIQUE

- I. GAL — Les archives contemporaines — sources pour l'étude de l'histoire de la société socialiste en Roumanie 35
- M. COTENESCU — Le nouvel édifice des Archives de l'Etat du département Ialomița 38
- M. BOBARU, V. NICULA — Sur l'expérience du travail archivistique au Ministère de l'Industrie Métallurgique 39

- LES DOCUMENTS D'ARCHIVES A L'APPUI DE LA CONNAISSANCE ET DE LA MISE EN VALEUR DES RESSOURCES HYDRO-TECHNIQUES DE L'OLTÉNIE (II) 42

LÉGISLATION

- R. IONESCU, N. PÂSCULESCU — Quelques problèmes soulevés par la délivrance des certificats attestant l'ancienneté dans le travail (II) 49

POINTS DE VUE

- S. BOUNEGRU — Ce que nous apprend l'expérience des archivistes de la F.A.E. Brăila. La préparation et la prise en charge des archives créées par les coopératives agricoles de production 55

NOUVEAUX ACCROISSEMENTS

- *** — F.A.E. Covasna, F.A.E. Maramureș 58

REVUE DES FONDS ET DES COLLECTIONS

- G. VIDIS — L'école publique No. 1 de Brăila (1851-1906) 62

DOCUMENTS

- P. ABRUDAN — Reconnaissance à l'armée roumaine libératrice. Lettre de Tchécoslovaquie 67
- M. SPIRIDONEANU — Le journal d'Irène Mavrocordat (IV) 69

SCIENCES AUXILIAIRES

- C. FENEȘAN — Un faux imaginaire. Mise à point nécessaire concernant les „cnezi” de Hatzeș en 1435 78

LA VIE SCIENTIFIQUE

- S. RACOVICIANU — La réunion de travail du Bureau du CIBAL et de la Commission des archives et des microcopies près du CIBAL (Bucarest, 1983) 92
- V. MUNTEANU, V. ZARZĂRA — Le II-ème symposium de paléographie et diplomatique slave. Sofia, 1983 93
- M. TUDORICĂ — Travaux de la D.G.A.E. couronnés par l'Académie de la R. S. de Roumanie 94

CHRONIQUE

- PUBLICATIONS DES ARCHIVES 96

HOMMAGE TO THE PRESIDENT OF ROMANIA

- M. PÎRVULESCU, I. BURLACU — President Nicolae Ceaușescu — an active militant for the accomplishment of the Romanian People's aspirations for peace and progress 1
- M. MUȘAT, ȘT. HURMUZACHE — Comrade Nicolae Ceaușescu's outlook concerning the unique and unitary history of the Romanian People 5

STUDIES AND PAPERS

- E. BANTEA — Archival sources and presentation given up to now to the German forces launched in September 1944 from the south-west against Romania 18

ARCHIVAL THEORY AND PRACTICE

- I. GAL — The contemporary archives, sources for the history of the socialist society in Romania 35
- M. COTENESCU — The new building of the State Archives in the district of Ialomița 38
- M. BOBARU, V. NICULA — From the experience of the archival work at the Ministry of the Metallurgic Industry 39

- ARCHIVAL RECORDS IN THE AID OF KNOWLEDGE AND TURNING INTO ACCOUNT THE HYDRO-POWER RESOURCES IN OLTENIA (II) 42

LEGISLATION

- R. IONESCU, N. PÂSCULESCU — Some problems concerning the years of service certificates (II) 49

VIEWS

- S. BOUNEGRU — From the experience of the archivists of the State Archives Brăila. Processing and taking over the archives created by the co-operative farms 55

NEW ACCESSIONS

- *** — The State Archives Covasna and Maramureș 58

PRESENTATIONS OF FONDS AND COLLECTIONS

- G. VIDIS — The Public School No. 1 Brăila (1851-1906) 62

RECORDS

- P. ABRUDAN — Gratitude to the liberator Romanian Army. A letter from Czechoslovakia 67
- M. SPIRIDONEANU — From the Irina Mavrocordat's diary (IV) 69

AUXILIARY SCIENCES

- C. FENEȘAN — An imaginary forged document. Necessary explanations concerning the „cnezi” of Hatzeș in 1435 78

SCIENTIFIC LIFE

- S. RACOVICIANU — The working sessions of the Bureau of CIBAL and of the Commission of Archives and Microcopies of CIBAL (Bucharest, 1983) 92
- V. MUNTEANU, I. ZARZĂRA — The second symposium of the Slav paleography and diplomatics. Sofia, 1983 93
- M. TUDORICĂ — Publications of the General Directorate of the State Archives that had been awarded the prize of the Romanian Academy 94

CHRONICLE

- FROM THE ARCHIVES PUBLICATIONS 96

INHALT

СОДЕРЖАНИЕ

DEM LANDESPRÄSIDENTEN WÜRDIGUNG

M. PIRVULESCU, I. BURLACU — Der Präsident Nicolae Ceaușescu — unermüdeter Kämpfer für die Erfüllung der Friedens- und Fortschrittsbestrebungen des rumänischen Volkes 1
M. MUȘAT, ȘT. HURMUZACHE — Die Auffassung des Genossen Nicolae Ceaușescu bezüglich einer einzigen und einheitlichen Geschichte des rumänischen Volkes 5

STUDIEN UND MITTEILUNGEN

E. BANTEA — Die Archivquellen und die bisherige Schilderung der September 1944 von Süd-Westen gegen Rumänien eingesetzten deutschen Streitkräfte 18

ARCHIVTHEORIE UND — PRAXIS

I. GAL — Die zeitgenössischen Archive, Quelle der Geschichte der sozialistischen Gesellschaft in Rumänien 35
M. COTENESCU — Der neue Archivzweckbau der Kreiszeitung Ialomița der Staatsarchive 38
M. BOBARU, V. NICULA — Aus den Erfahrungen der Archivarbeit beim Ministerium für Hüttenindustrie 39

DIE ARCHIVDIOKUMENTE ALS ER-SCHLIESSUNGS- UND VERWERTUNGS-MITTELN HYDROENERGETISCHER QUELLEN AUS DER OLTENIA (II) 42

GESETZGEBUNG

R. IONESCU, N. PĂSCULESCU — Einige Fragen bezüglich der Ausstellung von Zeugnissen über den geleisteten Arbeitseinsatz (II) 49

MEINUNGSÄUSSERUNGEN

S. BOUNEGRU — Aus der Erfahrung der Archivare von der Archivzweigstelle Brăila. Bearbeitung und Übernahme der von den LPG kreierten Archive 55

NEUERWERBUNGEN

*** — Archivzweigstellen Covasna und Maramureș 58

BESTANDS- UND SAMMLUNGSVOR-FÜHRUNGEN

G. VIDIS — Die öffentliche Schule Nr. 1 Brăila (1851—1906) 62

DOKUMENTE

P. ABRUDAN — Dankbezeugung der befreiten rumänischen Armee. Brief aus der Tschechoslowakei 67
M. SPIRIDONEANU — Aus dem Tagebuch der Irene Mavrocordat (IV) 69

HILFSWISSENSCHAFTEN

C. FENEȘAN — Eine imaginäre Fälschung. Notwendige Aufklärungen über die Hatzeger Knesen im Jahr 1435 78

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

S. RACOVICIANU — Arbeitstreffen des CIBAL-Ausschusses und der CIBAL-Kommission für Archive und Mikrokopien (Bukarest, 1983) 92
V. MUNTEANU, I. ZARZARA — Das 2-te Symposium für slawische Paläographie und Diplomatie, Sofia, 1983 93
M. TUDORICĂ — Von der Akademie der S R Rumänien preisgekrönte Arbeiten der Generaldirektion der Staatsarchive 94

CHRONIK

AUS DEN VERÖFFENTLICHUNGEN DER STAATSARCHIVE

106

ПОЧЕТ ПРЕДСЕДАТЕЛЮ СТРАНЫ

M. ПЫРВУЛЕСКУ, И. БУРЛАКУ — Председатель Николае Чаушеску — неутомимый деятель по пути к исполнению стремлений нашего народа к миру и прогрессу 1
M. МУШАТ, ШТ. ХУРМУЗАКЕ — Мысль товарища Николае Чаушеску об единой и всеобщей истории румынского народа 5

СТУДИИ И СООБЩЕНИЯ

E. BANTEA — Архивные источники и представление о том, как в сентябре 1944 немецкие силы двинулись с юго-запада на Румынию 18

АРХИВНАЯ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

И. ГАЛ — Современные архивы — источник истории социалистического общества в Румынии 35
M. КОТЕНЕСКУ — Новое здание под государственные архивы в уезде Яломыца 38
M. БОБАНУ, В. НИКУЛА — Из опыта архивной работы в Министерстве металлургической промышленности 39

АРХИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ НА ПОМОЩЬ РАСПОЗНАВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГИДРОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В ОЛЪТЕНИИ (II-ая ч.) 42

ЛЕГИСЛАЦИЯ

P. ИОНЕСКУ, Н. ПАСКУЛЕСКУ — Несколько вопросов о выдаче свидетельств о н трудовом стаже (II-ая ч.) 49

ОПИНЦИИ

C. БУНЕТРУ — Из опыта архивистов Филиала госархивов Браила. Обработка и принятие архива, созданного в Производственных сельскохозяйственных кооперативах 55

НОВЫЕ АКВИЗИЦИИ

*** — Филиал госархивов Ковасна, Филиал госархивов Марамуреш 58

ПРЕДСТАВЛЕНА ФОНДОВ И КОЛЛЕКЦИЙ

G. ВИДИС — Публичная школа № 1 в Браиле (1851—1906 гг) 62

ДОКУМЕНТЫ

П. АБРУДАН — Благодарность освободительной румынской армии. Письмо из Чехословакии при ЧИБАЛ (Бухарест, 1983г) 67
M. СПИРИДОНЕАНУ — Из журнала Ирины Маврокордат (IV-ая ч.) 69

ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЕ НАУКИ

K. ФЕНЕШАН — Мнительный фальшь. Необходимые объяснения о князьях зоны Хагера в 1435 году 78

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

C. РАКОВИЧАНУ — Рабочее собрание Бюро ЧИБАЛ и Комиссии по архивам и микрофильмам при ЧИБАЛ (Бухарест, 1983г) 92
B. МУНТЕАНУ, И. ЗАРЗАРА — II-ой симпозиум по славянской палеографии и дипломатике. София, 1983 г. 93
M. ТУДОРИКЭ — Работы Гендирекции госархивов, отмеченные премиями Академии наук С Р Румынии 94

ХРОНИКА

96

ИЗ ПУБЛИКАЦИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫХ АРХИВОВ

106

Abonați-vă la

REVISTA ARHIVELOR

Abonamentele se fac la oficiile și agențiile P.T.T.R. din toată țara, ca și la filialele județene ale Arhivelor Statului.

Prețul abonamentului este 25 lei pe număr și 100 lei pe un an.

Revista poate fi cumpărată de la sediile Direcției Generale și ale filialelor județene ale Arhivelor Statului, precum și de la librării.

Revista Arhivelor publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe documente noi de arhivă, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele în două exemplare, dactilografiate la două rînduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

ABONNEMENTS

ILEXIM

Press Department 3—5, 13 Decembrie str.

P.O. Box 1 136—1 137 — Telex 701 16

Bucharest ROMANIA

R.M. ISSN 0034 — 7043

Articles appearing in this journal are
abstracted and indexed in

**HISTORICAL ABSTRACT and
AMERICA HISTORY AND LIFE**

C. 2029 — I. P. „INFORMAȚIA”
str. Brezoianu nr. 23—25, București
Republica Socialistă România

DUMITRU LIMONA, NATALIA TRANDAFIRESCU – DOCUMENTE ECONOMICE DIN ARHIVA CASEI COMERCIALE „I. ST. STAMU” (1714–1876) (RECORDS WITH ECONOMIC CHARACTER FROM THE ARCHIVES OF THE COMMERCIAL HOUSE „I. ST. STAMU”), București, 1983, 1089 p. – a new publication of the GENERAL DIRECTORATE OF THE ROMANIAN STATE ARCHIVES.

It is a catalogue of about 8 000 unpublished records the contents of which have a preponderant economic character that provide all who are concerned, with a rich and varied material contributing to the economic history and to the knowledge of the economic phenomenon characteristic for some historical periods and epochs.

The records included in the catalogue are referring to a period of 150 years, particularly reflecting the trade of the Romanian Principalities after 1829 when it joined the European trade and, as well, political, social and cultural information. There are also mirrored aspects connected with the history of the States in the South-Eastern Europe such as Greece and Macedo-Romanians from Macedonia, Thessalia and Epyr in the first half of the nineteenth century.

The work includes beside the introductory survey and the records catalogue, many appendices consisting of names, subjects and places indices, a glossary of less known words and statistical tables.

INDICATORUL

**termenelor de păstrare a documentelor pe care
le crează uniunile județene și din municipiul
București, cooperativele meșteșugărești și de
invalidi și alte unități ale cooperației mește-
șugărești**

INDICATORUL

termenelor de păstrare a documentelor pe care le crează uniunile județene și din Municipiul București, cooperativele meșteșugărești și de invalizi și alte unități ale cooperăției meșteșugărești

Nr. crt.	Denumirea grupelor de documente	Termenul de păstrare			Obs.
		la uniuni	la coop.	la alte unități	
1	2	3	4	5	6
	I. DOCUMENTE DIRECTORII				
	a) Acte normative				
1	Legi, decrete, HCM și dispoziții ale Consiliului de Miniștri privind cooperăția meșteșugărească.	P	P	P	
2	Regulamente, instrucțiuni și corespondență cu caracter normativ.	P	P	P	
3	Statutul uniunii cooperativeelor meșteșugărești și de invalizi.	P	—	—	
4	Statutul cooperativeelor meșteșugărești sau de invalizi.	—	P	—	
5	Documentele conferințelor uniunii.	P	—	—	
6	Documentele adunărilor generale ale cooperativeelor.	—	P	—	
7	Procese-verbale, minute, hotărâri și decizii ale consiliului și comitetului executiv ale uniunii.	P	—	—	
8	Procese-verbale, minute, hotărâri și decizii ale consiliului și comitetului executiv ale cooperativei.	—	P	—	
9	Procese-verbale, minute, hotărâri și decizii ale altor unități ale cooperăției meșteșugărești.	—	—	P	
10	Procese-verbale, minute și hotărâri ale biroului comitetului executiv al uniunii.	P	—	—	
11	Procese-verbale, minute și hotărâri ale biroului comitetului executiv al cooperativei.	—	P	—	
12	Procese-verbale, minute și hotărâri ale birourilor comitetelor executive ale altor unități.	—	—	P	
	b) Lucrări specifice cooperăției meșteșugărești				
13	Lucrări privind organizarea și dezvoltarea uniunii.	10CS	—	—	
14	Lucrări privind organizarea și dezvoltarea cooperativei.	—	10CS	—	
15	Lucrări privind organizarea și dezvoltarea altor unități ale cooperăției meșteșugărești	—	—	10CS	
16	Registru partizi cu evidența reținerilor lunare ale părților sociale.	90	90	90	
17	Registru repertoriu cu evidența părților sociale.	90	90	90	
18	Lucrări privind restituirea de părți sociale.	90	90	90	
19	Planuri semestriale de îndrumare și control la cooperative și secții.	3	3	3	
20	Grafice privind ședințele de consiliu, comitet executiv și ale adunărilor generale la cooperative și secții.	3	3	3	
21	Informări și concluzii ale comisiei de revizie privind verificările efectuate.	3	3	3	
	II. PLANIFICARE				
22	Planurile anuale privind activitatea uniunii, precum și fișele de plan primite de la UCECOM.	5	—	—	
23	Planurile anuale privind activitatea cooperativei.	—	5	—	
24	Planurile anuale privind activitatea altor unități.	—	—	5	
25	Planurile de perspectivă definitive ale uniunilor și fișele de plan transmise unităților.	15CS	—	—	
26	Planurile de perspectivă definitive ale cooperativeelor și fișele de plan primite de la uniune.	—	15CS	—	

1	2	3	4	5	6
27	Planurile de perspectivă definitive ale altor unități	—	—	15CS	
28	Planurile de casă și de credite.	10	10	10	
29	Planurile de măsuri tehnico-organizatorice.	5	5	5	
30	Planurile tehnice.	5	5	5	
31	Plan financiar și plan preț de cost.	P	P	P	
32	Plan financiar și plan preț de cost, centralizatoare uniune.	P.	—	—	
33	Plan financiar, variante, propuneri.	3	3	3	
34	Plan (buget) pentru activitatea cultural-educativă.	5	5	5	
35	Planurile de muncă și retribuție :				
	— anuale	P	P	P	
	— trimestriale	3	3	3	
36	Planurile de măsuri pentru protecția muncii :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
37	Planurile de aprovizionare :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
38	Planuri de import materiale :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
39	Planuri de export materiale :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
40	Planuri de investiții, fișe plan	P	P	P	
41	Planuri de reparații capitale utilaje și mijloace de transport :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
42	Program de măsuri privind productivitatea muncii	—	3	—	
43	Planuri de școlarizare, policalificare, perfecționare, asigurare cu forță de muncă calificată.	P	P	P	
44	Defalcarea indicatorilor de plan pe unități și pe luni.	3	3	3	
45	Plan de măsuri P.S.I.	3	3	3	
III. TEHNIC — PRODUCȚIE — INVESTIȚII					
46	STAS-uri, norme interne și norme de consum înlocuite.	3	3	3	
47	Lucrări privind propuneri de inovații	3	3	3	
48	Inovații aprobate	P	P	P	
49	Lucrări privind omologarea de noi produse și introducerea lor în producție.	3	3	3	
50	Documentații privind procesele tehnologice.	3	3	3	
51	Consumuri specifice.	3	3	3	
52	Lucrări privind concursurile și prezentările de modele.	2	2	2	
53	Lucrări privind aplicarea metodelor înaintate în producție și schimburi de experiență.	2	2	2	
54	Lucrări referitoare la înlocuirea materialelor deficitare și din import, la valorificarea și utilizarea deșeurilor	2	2	2	
55	Avizări STE la lucrările de construcții și amenajări.	3	3	3	
56	Proiectele de construcții cu documentațiile aferente.	P	P	P	
57	Lucrări privind cumpărări și exproprieri de terenuri și imobile.	P	P	P	
58	Proiectele de construcții și extinderi, cu documentațiile aferente admise la finanțare.	P	P	P	
59	Procese-verbale de recepție definitivă a obiectivelor de investiții, precum și actele de intabulare a clădirilor	P	P	P	
60	Contracte de antrepriză pentru executarea lucrărilor „Spații de deservire la parterul blocurilor de locuințe și complexe comerciale”.	15	15	15	
61	Fișe privind eficiența economică a obiectivelor de investiții.	5	5	5	

1	2	3	4	5	6
62	Situații lunare privind lucrările de investiții construcții preluate în execuție.	1	1	1	
63	Evidența verificării aparatelor de măsură și presiune, precum și a instalațiilor de ridicat.	3	3	3	
64	Lucrări privind controlul tehnic de calitate (CTC)	3	3	3	
65	Lucrări referitoare la accidente de muncă	10	10	10	
66	Lucrările comisiei P.S.I.	1	1	1	
67	Comenzi, lansări în producție, rapoarte de producție condiții tehnice.	—	3	3	după expi- rare
68	Contracte cu muncă la domiciliu, expirate	—	3	3	
69	Registru de evidența contractelor de muncă la domiciliu	—	15	15	
70	Propuneri și aprobări casări fonduri fixe.	3	3	3	
IV. ORGANIZAREA MUNCII					
71	State de funcțiuni, structuri organizatorice, indicatoare de pregătire și stagiu indicatoare de calificare.	P	P	P	
72	Derogări de la indicatorul de pregătire și stagiu.	P	P	P	
73	Norme de muncă aprobate	P	P	P	
74	Lucrări privind criteriile de gradare a unităților și cooperativelor	P	P	P	
75	Acte normative privind munca la domiciliu	P	P	P	
76	Rapoarte de producție ale secțiilor	—	5	—	
77	Foi acord, rapoarte de lucru, fișe individuale	—	5	5	
78	Tabele centralizatoare pentru calculul retribuției în state	10	10	10	
79	Situații lunare de îndeplinire a sarcinilor proprii de muncă și de aplicare a indicelui la calcularea retribuției, penalizări.	3	3	3	
80	Lucrări privind acordarea de prime și gratificații	3	3	3	
81	Cote procentuale pentru prestări servicii	90	90	90	
82	Utilizarea timpului de lucru acord, program prelungit (ore suplimentare)	5	5	5	
83	Foile colective de prezență	3	3	3	
84	Centralizare manoperă	—	5	—	
85	Cifre de plan ale secțiilor	—	1	—	
86	Dosare privind fișe de cronometrări	3	3	3	
87	Dosare privind fișe de fotografieri	3	3	3	
V. APROVIZIONARE — DESFACERE					
88	Baremuri de piese de schimb pentru obiectele în perioada de garanție (înlocuite)	3	3	3	
89	Convenții privind întreținerea obiectelor în perioada de garanție (înlocuite)	10	10	10	
90	Lucrări privind organizarea de expoziiții și contractări	5	5	5	
91	Situații centralizatoare privind comenzile și contractările de piese de schimb.	3	3	3	
92	Contracte generale cu lucrările anexe (comenzi)	3	3	3	
93	Condiții fundamentale pentru contractele generale	3	3	3	
94	Registru de evidența comenzilor	5	5	5	
95	Fișe tehnico-materiale, facturi, avize	3	3	3	
96	Repartiții și dispoziții de livrare	3	3	3	
97	Lucrări privind evidența zilnică în magazine	2	2	2	
98	Situații lunare de livrări la fondul pieții	2	2	2	
99	Situații privind stocurile supranormative și lucrări în legătură cu valorificarea acestora.	2	2	2	
100	Situația capacităților utile pentru desfacere	2	2	2	
VI. FINANCIAR — CONTABILITATE — PREȚURI					
101	Ordine și decizii privind stabilirea prețurilor	P	P	P	

1	2	3	4	5	6
102	Studii, analize, reasezări, însemnări, situații cu privire la prețuri și tarife.	3CS	3CS	3CS	
103	State de plata retribuiției și beneficiilor (originale)	90	90	90	
104	Fișe de conturi sintetice, jurnale contabile sintetice, fișe, rulaj, jurnal cartea mare	15	15	15	
105	Fișe analitice, fișe magazie, state plată alocație pentru copii	15	15	15	
106	Registre de casă	5	5	5	
107	Note contabile cu documentația respectivă	15	15	15	
108	Certificate medicale și ajutoare de boală	10	10	10	
109	Registre de evidență tehnico-operativă	3	3	3	
110	Carte de cecuri bancare utilizate	3	3	3	
111	Carte chitanțiere, fișe recepție, foi expediție, bonuri ieșire materiale	3	3	3	
112	Situația pagubelor				
113	Lucrări privind alocația de stat pentru copii	15	15	15	
114	Boniere de vânzare cu amănuntul, utilizate				
115	Analize economico-financiare	3	3	3	
116	Dosarele gestionarilor (caziere)	25	25	25	
117	Lucrări privind rentabilitatea cooperativelor și secțiilor	5	5	5	
118	Contracte de vânzare a mărfurilor cu plata în rate și fișele debitorilor	5	5	5	
119	Lucrări privind urmărirea debitelor	5	5	5	
120	Rețineri din retribuiție	15	15	15	
121	Decizii imputare	15	15	15	
122	Note contabile și fișe CAR	15	15	15	
123	Extrase cont casă	15	15	15	
124	Situația conturilor 225, 521, 530	15	15	15	
125	Fișele mijloacelor fixe și ale obiectelor de inventar	15	15	15	
126	Inventarele secțiilor	15	15	15	
127	Facturi cu anexele respective	5	5	5	
128	Fișe individuale de câștig	10	10	10	
129	Registre și fișe concediu odihnă	5	5	5	
130	Registru de evidență a angajaților și cooperativelor	90	90	90	
131	Borderouri pentru plata chiriilor	15	15	15	
132	Contracte CEC	25	25	25	
133	Împrumuturi din fondul de sprijinire și dezvoltare a producției și din fondul central	15	15	15	
134	Garanții	5	5	5	
135	Credite restante	3	3	3	
	VII. ACTIVITATEA DE CONTROL				
136	Procese-verbale de verificare ale organelor de control și lucrările de valorificare a acestora	15	15	15	
	VIII. PERSONAL — ÎNVĂȚĂMÎNT				
137	Lucrări evidență militară a recruților și rezerviștilor	15	15	15	
138	Dosare de personal	90	90	90	
139	Lucrări de stabilire a domiciliului în București și alte orașe declarate orașe închise.	10	10	10	
140	Cărți de muncă	90	90	90	
141	Lucrări și acorduri transfer cooperatori și necooperatori	25	25	25	
142	Evidența cadrelor uniunii și a celor din cooperative care sînt în nomenclatura uniunii	5	—	—	
143	Evidența cadrelor din cooperative și alte unități.	—	5	5	
144	Lucrări privind recrutarea candidaților pentru diverse școli ale UCECOM, lucrările scrise ale candidaților, programări de cursuri	3	3	3	

1	2	3	4	5	6
145	Contracte de școlarizare și lucrări de reziliere a acestora	10	10	10	
146	Procese-verbale de absolvire	90	90	90	
147	Contracte de muncă, decizii de încadrare, fișe lichidare.	90	90	90	
148	Cereri, procese-verbale și adeverințe de plecări în străinătate ca turist	3	3	3	
149	Dosar cu planificarea și evidența concediilor	3	3	3	
150	Planuri de muncă anuale întocmite conform Decret nr. 331/1976 (urmărirea hotărârilor)	5	5	5	
151	Situații privind mișcarea cadrelor, cereri încadrare, adeverințe vechime, pagube.	3	3	3	
152	Schimbări de domiciliu, plecări în străinătate	5	5	5	
153	Sanctiuni pentru abateri disciplinare	3	3	3	
154	Programe școlare	10	10	10	
155	Adeverințe și certificate de absolvire școli, cursuri de calificare și perfecționare	90	90	90	
156	Planuri privind asigurarea necesarului de cadre (anuale, cincinale)	5	5	5	
157	Planuri de perfecționare anuale, cincinale și programe de perfecționare	5	5	5	
158	Dări de seamă statistice inderdepartamentale pe linie de perfecționare :				
	— anuale	P	P	P	
	— semestriale, trimestriale	3	3	3	
159	Lucrări de policalificare a cadrelor	P	P	P	
160	Situații și dări de seamă pe linie culturală	3	3	3	
161	Registru de evidență a activității cultural-educative și artistice	3	3	3	
162	Registru cu procese-verbale și evidența frunțașilor în întrecerea socialistă	3	3	3	
IX. ASIGURĂRI SOCIALE					
163	Registre și opise alfabactice privind evidența lucrărilor de pensii și ajutoare sociale.	90	90	90	
164	Dosare ale pensionarilor.	90	90	90	
165	Borderouri cu comunicările de plată a pensiilor	—	3	3	
166	Situații de evidență a pensiilor	—	3	3	
167	Procese-verbale ale comisiei de pensii și asigurări sociale	3	3	3	
168	Lucrări privind evidența repartizării biletelor de odihnă și tratament	3	3	3	
169	Registre și opise alfabactice privind evidența meșteșugarilor cu ateliere proprii	90	—	90	
170	Situații (tabel) cu posesorii de autorizații comunicate de către Consiliile populare	15	—	15	
171	Liste (situații model 3) pentru plata ajutoarelor materiale din fondul de asigurări sociale și ajutoare materiale pentru meșteșugarii cu ateliere proprii.	—	—	10	
172	Registre și lucrări privind evidența popririlor din drepturile pensionarilor	—	—	10	
X. LUCRĂRI JURIDICE					
173	Analize ale oficiului juridic	10	10	10	
174	Litigii date în competența comitetului executiv al uniunii.	5	5	5	
175	Dosare privind cauze civile sau penale la instanțele de drept comun în care uniunea, cooperativa sau alte unități figurează ca parte	5	5	5	
176	Conciliieri	5	5	5	

1	2	3	4	5	6
177	Dosare cu litigiile la Arbitrajul UCECOM și la Arbitrajul de Stat	5	5	5	
178	Evidența litigiilor venite prin reprezentări	3	3	3	
179	Antecedente penale ale gestionarilor	5	5	5	
	XI. DĂRI DE SEAMĂ				
180	Dări de seamă statistice și contabile privind activitatea proprie :				
	— anuale	P	P	P	
	— trimestriale	3	3	3	
181	Dări de seamă statistice și contabile centralizate :				
	— anuale	P	—	—	
	— trimestriale	3	—	—	
182	Dări de seamă statistice și contabile primite de la unitățile coordonate :				
	— anuale	3	—	—	
	— trimestriale	1	—	—	
183	Rapoarte de analiză și sinteză privind îndeplinirea planului la activitatea proprie :				
	— anuale	P	P	P	
	— trimestriale	3	3	3	
184	Rapoarte de analiză și sinteză privind îndeplinirea planului primit de la cooperative și unități :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
185	Dări de seamă CAR din cooperativele supuse aprobării Filialei CASCOM :				
	— anuale	—	P	3	
	— trimestriale	—	3	1	
186	Dări de seamă centralizatoare și informări privind experimentarea normelor de spații și dezvoltare	3	3	3	
187	Dări de seamă statistice privind situația comparativă între antecalcul și postcalcul la produse noi	3	3	—	
188	Dări de seamă statistice privind modificarea prețurilor la produsele industriale	5	3	—	
	XII. ADMINISTRATIVE				
	<i>a) Lucrări diverse</i>				
189	Acte și corespondență privind închirierea imobilelor (expirate)	3	3	3	
190	Abonamente la electricitate, apă, canal, radio, televiziune, amplificare, telefoane, telex, telespicher (expirate)	3	3	3	
191	Referate și procese-verbale privind serviciul de pază și pompieri	3	3	3	
192	Foi de parcurs și fișa de activitate zilnică auto, fișa anvelopei	3	3	3	
193	Dosar autovehicule scoase din inventar	3	3	3	
194	Comenzi de cărți și publicații periodice interne și din alte țări	3	3	3	
195	Lucrări privind activitatea sportivă și culturală	3	1	3	
196	<i>b) Cereri, reclamații, sesizări</i>				
	Cereri, reclamații, sesizări și propuneri ale cetățenilor, ale organelor de partid și instituțiilor de stat, organizațiilor cooperatiste și obștești, ale presei, precum și corespondența respectivă.	3	3	3	
197	Informări și situații centralizatoare privind sesizările cetățenilor	3	3	3	

1	2	3	4	5	6
198	Calete de evidența audiențelor	3	3	3	
	<i>c) Lucrări de selecționare a materialului documentar</i>				
199	Lucrări de selecționare a materialului arhivistic	P	P	P	
200	Registru de evidență a arhivei curente	P	P	P	
201	Inventarele dosarelor predate de servicii la arhivă.	P	P	P	
	<i>d) Litigii de muncă</i>				
202	Dosare de litigii judecate la comisiile constituite conform codului muncii	3	3	3	
203	Dosare de anchete disciplinare	3	3	3	
	XII. MATERIAL ADMINISTRATIV COMUN				
204	Registre de intrare-ieșire a corespondenței registraturii generale	10	10	10	
205	Registre pentru înregistrarea deciziilor	P	P	P	
206	Registre de evidență a delegațiilor				
207	Registru de intrare și ieșire a personalului din instituție	1	1	1	
208	Registrul numerelor de inventar	10	10	10	
209	Corepondență și circulare fără caracter normativ.	3	3	3	
210	Note de serviciu, note interne, referate și rapoarte	3	3	3	
211	Condici sau borderouri de expediție a corespondenței	1	1	1	
212	Procese-verbale de constatare și îndrumare	3	3	3	
213	Registru de evidență a eliberării dovezilor la cursuri (meditații)	—	10	—	
214	Registru de evidență a ștampilelor și sigiliilor	30	30	30	
215	Registru de evidență a telexurilor transmise și recepționate	3	3	3	
216	Condici de prezență	1	1	1	

.

INDICATORUL

**termenelor de păstrare a documentelor pe care
le crează uniunile județene și din municipiul
București, cooperativele meșteșugărești și de
invalidi și alte unități ale cooperației mește-
șugărești**

INDICATORUL

termenelor de păstrare a documentelor pe care le crează uniunile județene și din Municipalul București, cooperativele meșteșugărești și de invalizi și alte unități ale cooperăției meșteșugărești

Nr. crt.	Denumirea grupelor de documente	Termenul de păstrare			Obs.
		la uniuni	la coop.	la alte unități	
1	2	3	4	5	6
	I. DOCUMENTE DIRECTORII				
	a) Acte normative				
1	Legi, decrete, HCM și dispoziții ale Consiliului de Miniștri privind cooperăția meșteșugărească.	P	P	P	
2	Regulamente, instrucțiuni și corespondență cu caracter normativ.	P	P	P	
3	Statutul uniunii cooperativeelor meșteșugărești și de invalizi.	P	—	—	
4	Statutul cooperativeelor meșteșugărești sau de invalizi.	—	P	—	
5	Documentele conferințelor uniunii.	P	—	—	
6	Documentele adunărilor generale ale cooperativeelor.	—	P	—	
7	Procese-verbale, minute, hotărâri și decizii ale consiliului și comitetului executiv ale uniunii.	P	—	—	
8	Procese-verbale, minute, hotărâri și decizii ale consiliului și comitetului executiv ale cooperativei.	—	P	—	
9	Procese-verbale, minute, hotărâri și decizii ale altor unități ale cooperăției meșteșugărești.	—	—	P	
10	Procese-verbale, minute și hotărâri ale biroului comitetului executiv al uniunii.	P	—	—	
11	Procese-verbale, minute și hotărâri ale biroului comitetului executiv al cooperativei	—	P	—	
12	Procese-verbale, minute și hotărâri ale birourilor comitetelor executive ale altor unități.	—	—	P	
	b) Lucrări specifice cooperăției meșteșugărești				
13	Lucrări privind organizarea și dezvoltarea uniunii.	10CS	—	—	
14	Lucrări privind organizarea și dezvoltarea cooperativei.	—	10CS	—	
15	Lucrări privind organizarea și dezvoltarea altor unități ale cooperăției meșteșugărești	—	—	10CS	
16	Registru partizi cu evidența reținerilor lunare ale părților sociale.	90	90	90	
17	Registru repertoriu cu evidența părților sociale.	90	90	90	
18	Lucrări privind restituirea de părți sociale.	90	90	90	
19	Planuri semestriale de îndrumare și control la cooperative și secții.	3	3	3	
20	Grafice privind ședințele de consiliu, comitet executiv și ale adunărilor generale la cooperative și secții.	3	3	3	
21	Informări și concluzii ale comisiei de revizie privind verificările efectuate.	3	3	3	
	II. PLANIFICARE				
22	Planurile anuale privind activitatea uniunii, precum și fișele de plan primite de la UCECOM.	5	—	—	
23	Planurile anuale privind activitatea cooperativei.	—	5	—	
24	Planurile anuale privind activitatea altor unități.	—	—	5	
25	Planurile de perspectivă definitive ale uniunilor și fișele de plan transmise unităților.	15CS	—	—	
26	Planurile de perspectivă definitive ale cooperativeelor și fișele de plan primite de la uniune.	—	15CS	—	

1	2	3	4	5	6
27	Planurile de perspectivă definitive ale altor unități	—	—	15CS	
28	Planurile de casă și de credite.	10	10	10	
29	Planurile de măsuri tehnico-organizatorice.	5	5	5	
30	Planurile tehnice.	5	5	5	
31	Plan financiar și plan preț de cost.	P	P	P	
32	Plan financiar și plan preț de cost, centralizatoare uniune.	P	—	—	
33	Plan financiar, variante, propuneri.	3	3	3	
34	Plan (buget) pentru activitatea cultural-educativă.	5	5	5	
35	Planurile de muncă și retribuire :				
	— anuale	P	P	P	
	— trimestriale	3	3	3	
36	Planurile de măsuri pentru protecția muncii :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
37	Planurile de aprovizionare :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
38	Planuri de import materiale :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
39	Planuri de export materiale :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
40	Planuri de investiții, fișe plan	P	P	P	
41	Planuri, de reparații capitale utilaje și mijloace de transport :				
	— anuale	3	3	3	
	— trimestriale	1	1	1	
42	Program de măsuri privind productivitatea muncii	—	3	—	
43	Planuri de școlarizare, policalificare, perfecționare, asigurare cu forță de muncă calificată.	P	P	P	
44	Defalcarea indicatorilor de plan pe unități și pe luni.	3	3	3	
45	Plan de măsuri P.S.I.	3	3	3	
III. TEHNIC — PRODUCȚIE — INVESTIȚII					
46	STAS-uri, norme interne și norme de consum înlocuite.	3	3	3	
47	Lucrări privind propuneri de inovații	3	3	3	
48	Inovații aprobate	P	P	P	
49	Lucrări privind omologarea de noi produse și introducerea lor în producție.	3	3	3	
50	Documentații privind procesele tehnologice.	3	3	3	
51	Consumuri specifice.	3	3	3	
52	Lucrări privind concursurile și prezentările de modele.	2	2	2	
53	Lucrări privind aplicarea metodelor înaintate în producție și schimburi de experiență.	2	2	2	
54	Lucrări referitoare la înlocuirea materialelor deficitare și din import, la valorificarea și utilizarea deșeurilor	2	2	2	
55	Avizări STE la lucrările de construcții și amenajări.	3	3	3	
56	Proiectele de construcții cu documentațiile aferente.	P	P	P	
57	Lucrări privind cumpărări și exproprieri de terenuri și imobile.	P	P	P	
58	Proiectele de construcții și extinderi, cu documentațiile aferente admise la finanțare.	P	P	P	
59	Procese-verbale de recepție definitivă a obiectivelor de investiții, precum și actele de intabulare a clădirilor.	P	P	P	
60	Contracte de antrepriză pentru executarea lucrărilor „Spații de deservire la parterul blocurilor de locuințe și complexe comerciale”.	15	15	15	
61	Fișe privind eficiența economică a obiectivelor de investiții.	5	5	5	

1	2	3	4	5	6
62	Situații lunare privind lucrările de investiții construcții preluate în execuție.	1	1	1	
63	Evidența verificării aparatelor de măsură și presiune, precum și a instalațiilor de ridicat.	3	3	3	
64	Lucrări privind controlul tehnic de calitate (CTC)	3	3	3	
65	Lucrări referitoare la accidente de muncă	10	10	10	
66	Lucrările comisiei P.S.I.	1	1	1	
67	Comenzi, lansări în producție, rapoarte de producție condiții tehnice.	—	3	3	după expirare
68	Contracte cu muncă la domiciliu, expirate	—	3	3	
69	Registru de evidență contractelor de muncă la domiciliu	—	15	15	
70	Propuneri și aprobări casări fonduri fixe.	3	3	3	
IV. ORGANIZAREA MUNCII					
71	State de funcțiuni, structuri organizatorice, indicatoare de pregătire și stagii indicatoare de calificare.	P	P	P	
72	Derogări de la indicatorul de pragălire și stagiu.	P	P	P	
73	Norme de muncă aprobate	P	P	P	
74	Lucrări privind criteriile de gradare a unităților și cooperativelor	P	P	P	
75	Acte normative privind munca la domiciliu	P	P	P	
76	Rapoarte de producție ale secțiilor	—	5	—	
77	Foi acord, rapoarte de lucru, fișe individuale	—	5	5	
78	Tabele centralizatoare pentru calculul retribuției în state	10	10	10	
79	Situații lunare de îndeplinire a sarcinilor proprii de muncă și de aplicare a indicelui la calcularea retribuției, penalizări.	3	3	3	
80	Lucrări privind acordarea de prime și gratificații	3	3	3	
81	Cote procentuale pentru prestări servicii	90	90	90	
82	Utilizarea timpului de lucru acord, program prelungit (ore suplimentare)	5	5	5	
83	Foile colective de prezență	3	3	3	
84	Centralizare manoperă	—	5	—	
85	Cifre de plan ale secțiilor	—	1	—	
86	Dosare privind fișe de cronometrări	3	3	3	
87	Dosare privind fișe de fotografiari	3	3	3	
V. APROVIZIONARE — DESFACERE					
88	Baremuri de piese de schimb pentru obiectele în perioada de garanție (înlocuite)	3	3	3	
89	Convenții privind întreținerea obiectelor în perioada de garanție (înlocuite)	10	10	10	
90	Lucrări privind organizarea de expoziții și contractări	5	5	5	
91	Situații centralizatoare privind comenzile și contractările de piese de schimb.	3	3	3	
92	Contracte generale cu lucrările anexe (comenzi)	3	3	3	
93	Condiții fundamentale pentru contractele generale	3	3	3	
94	Registru de evidență comenzilor	5	5	5	
95	Fișe tehnico-materiale, facturi, avize	3	3	3	
96	Repartiții și dispoziții de livrare	3	3	3	
97	Lucrări privind evidența zilnică în magazine	2	2	2	
98	Situații lunare de livrări la fondul pieței	2	2	2	
99	Situații privind stocurile supranormative și lucrări în legătură cu valorificarea acestora.	2	2	2	
100	Situația capacităților utile pentru desfacere	2	2	2	
VI. FINANCIAR—CONTABILITATE—PREȚURI					
101	Ordine și decizii privind stabilirea prețurilor	P	P	P	

1	2	3	4	5	6
102	Studii, analize, reaşezări, însemnări, situaţii cu privire la preţuri şi tarife.	3CS	3CS	3CS	
103	State de plata retribuţiei şi beneficiilor (originale)	90	90	90	
104	Fişe de conturi sintetice, jurnale contabile sintetice, fişe, rulaş, jurnal cartea mare	15	15	15	
105	Fişe analitice, fişe magazie, state plată alocaţie pentru copii	15	15	15	
106	Registre de casă	5	5	5	
107	Note contabile cu documentaţia respectivă	15	15	15	
108	Certificate medicale şi ajutoare de boală	10	10	10	
109	Registre de evidenţă tehnico-operativă	3	3	3	
110	Carnete de cecuri bancare utilizate	3	3	3	
111	Carnete chitanţiere, fişe recepţie, foi expediţie, bonuri ieşire materiale	3	3	3	
112	Situaţia pagubelor				
113	Lucrări privind alocaţia de stat pentru copii	15	15	15	
114	Boniere de vânzare cu amănuntul, utilizate				
115	Analize economico-financiare	3	3	3	
116	Dosarele gestionarilor (caziere)	25	25	25	
117	Lucrări privind rentabilitatea cooperativelor şi secţiilor	5	5	5	
118	Contracte de vânzare a mărfurilor cu plata în rate şi fişele debitorilor	5	5	5	
119	Lucrări privind urmărirea debitelor	5	5	5	
120	Reţineri din retribuţie	15	15	15	
121	Decizii imputare	15	15	15	
122	Note contabile şi fişe CAR	15	15	15	
123	Extrase cont casă	15	15	15	
124	Situaţia conturilor 225, 521, 530	15	15	15	
125	Fişele mijloacelor fixe şi ale obiectelor de inventar	15	15	15	
126	Inventarele secţiilor	15	15	15	
127	Facturi cu anexe respective	5	5	5	
128	Fişe individuale de câştig	10	10	10	
129	Registre şi fişe concediu odihnă	5	5	5	
130	Registru de evidenţă a angajaţilor şi cooperativelor	90	90	90	
131	Borderouri pentru plata chiriilor	15	15	15	
132	Contracte CEC	25	25	25	
133	Împrumuturi din fondul de sprijinire şi dezvoltare a producţiei şi din fondul central	15	15	15	
134	Garanţii	5	5	5	
135	Credite restante	3	3	3	
	VII. ACTIVITATEA DE CONTROL				
136	Procese-verbale de verificare ale organelor de control şi lucrările de valorificare a acestora	15	15	15	
	VIII. PERSONAL — ÎNVĂŢĂMÎNT				
137	Lucrări evidenţă militară a recruţilor şi rezerviştilor	15	15	15	
138	Dosare de personal	90	90	90	
139	Lucrări de stabilire a domiciliului în Bucureşti şi alte oraşe declarate oraşe închise.	10	10	10	
140	Cărţi de muncă	90	90	90	
141	Lucrări şi acorduri transfer cooperatori şi necooperatori	25	25	25	
142	Evidenţa cadrelor uniunii şi a celor din cooperative care sînt în nomenclatura uniunii	5	—	—	
143	Evidenţa cadrelor din cooperative şi alte unităţi.	—	5	5	
144	Lucrări privind recrutarea candidaţilor pentru diverse şcoli ale UCECOM, lucrările scrise ale candidaţilor, programări de cursuri	3	3	3	

1	2	3	4	5	6
145	Contracte de școlarizare și lucrări de reziliere a acestora	10	10	10	
146	Procese-verbale de absolvire	90	90	90	
147	Contracte de muncă, decizii de încadrare, fișe lichidare.	90	90	90	
148	Cereri, procese-verbale și adeverințe de plecări în străinătate ca turist	3	3	3	
149	Dosar cu planificarea și evidența concendiilor	3	3	3	
150	Planuri de muncă anuale întocmite conform Decret nr. 331/1976 (urmărirea hotărârilor)	5	5	5	
151	Situații privind mișcarea cadrelor, cereri încadrare, adeverințe vechime, pagube.	3	3	3	
152	Schimbări de domiciliu, plecări în străinătate	5	5	5	
153	Sanțiuni pentru abateri disciplinare	3	3	3	
154	Programe școlare	10	10	10	
155	Adeverințe și certificate de absolvire școli, cursuri de calificare și perfecționare	90	90	90	
156	Planuri privind asigurarea necesarului de cadre (anuale, cincinale)	5	5	5	
157	Planuri de perfecționare anuale, cincinale și programe de perfecționare	5	5	5	
158	Dări de seamă statistice inderdepartamentale pe linie de perfecționare :				
	— anuale	P	P	P	
	— semestriale, trimestriale	3	3	3	
159	Lucrări de policalificare a cadrelor	P	P	P	
160	Situații și dări de seamă pe linie culturală	3	3	3	
161	Registru de evidență a activității cultural-educative și artistice	3	3	3	
162	Registru cu procese-verbale și evidența frunțașilor în întrecerea socialistă	3	3	3	
IX. ASIGURĂRI SOCIALE					
163	Registre și opise alfabactice privind evidența lucrărilor de pensii și ajutoare sociale.	90	90	90	
164	Dosare ale pensionarilor.	90	90	90	
165	Borderouri cu comunicările de plată a pensiilor	—	3	3	
166	Situații de evidență a pensiilor	—	3	3	
167	Procese-verbale ale comisiei de pensii și asigurări sociale	3	3	3	
168	Lucrări privind evidența repartizării biletelor de odihnă și tratament	3	3	3	
169	Registre și opise alfabactice privind evidența meșteșugarilor cu ateliere proprii	90	—	90	
170	Situații (tabel) cu posesorii de autorizații comunicate de către Consiliile populare	15	—	15	
171	Liste (situații model 3) pentru plata ajutoarelor materiale din fondul de asigurări sociale și ajutoare materiale pentru meșteșugarii cu ateliere proprii.	—	—	10	
172	Registre și lucrări privind evidența popririlor din drepturile pensionarilor	—	—	10	
X. LUCRĂRI JURIDICE					
173	Analize ale oficiului juridic	10	10	10	
174	Litigii date în competența comitetului executiv al uniunii.	5	5	5	
175	Dosare privind cauze civile sau penale la instanțele de drept comun în care uniunea, cooperativa sau alte unități figurează ca parte	5	5	5	
176	Conciliieri	5	5	5	

1	2	3	4	5	6
177	Dosare cu litigiile la Arbitrajul UCECOM și la Arbitrajul de Stat	5	5	5	
178	Evidența litigiilor venite prin reprezentări	3	3	3	
179	Antecedente penale ale gestionarilor	5	5	5	
	XI. DĂRI DE SEAMĂ				
180	Dări de seamă statistice și contabile privind activitatea proprie : — anuale — trimestriale	P 3	P 3	P 3	
181	Dări de seamă statistice și contabile centralizate : — anuale — trimestriale	P 3	— —	— —	
182	Dări de seamă statistice și contabile primite de la unitățile coordonate : — anuale — trimestriale	3 1	— —	— —	
183	Rapoarte de analiză și sinteză privind îndeplinirea planului la activitatea proprie : — anuale — trimestriale	P 3	P 3	P 3	
184	Rapoarte de analiză și sinteză privind îndeplinirea planului primit de la cooperative și unități : — anuale — trimestriale	3 1	3 1	3 1	
185	Dări de seamă CAR din cooperativele supuse aprobării Filialei CASCOM : — anuale — trimestriale	— —	P 3	3 1	
186	Dări de seamă centralizatoare și informări privind experimentarea normelor de spații și dezvoltare	3	3	3	
187	Dări de seamă statistice privind situația comparativă între antecalcul și postcalcul la produse noi	3	3	—	
188	Dări de seamă statistice privind modificarea prețurilor la produsele industriale	5	3	—	
	XII. ADMINISTRATIVE				
	<i>a) Lucrări diverse</i>				
189	Acte și corespondență privind închirierea imobilelor (expirate)	3	3	3	
190	Abonamente la electricitate, apă, canal, radio, televiziune, amplificare, telefoane, telex, telespicher (expirate)	3	3	3	
191	Referate și procese-verbale privind serviciul de pază și pompieri	3	3	3	
192	Foi de parcurs și fișa de activitate zilnică auto, fișa anvelopei	3	3	3	
193	Dosar autovehicule scoase din inventar	3	3	3	
194	Comenzi de cărți și publicații periodice interne și din alte țări	3	3	3	
195	Lucrări privind activitatea sportivă și culturală	3	1	3	
196	<i>b) Cereri, reclamații, sesizări</i>				
	Cereri, reclamații, sesizări și propuneri ale cetățenilor, ale organelor de partid și instituțiilor de stat, organizațiilor cooperatiste și obștești, ale presei, precum și corespondența respectivă.	3	3	3	
197	Informări și situații centralizatoare privind sesizările cetățenilor	3	3	3	

1	2	3	4	5	6
198	Caiete de evidența audiențelor	3	3	3	
	<i>c) Lucrări de selecționare a materialului documentar</i>				
199	Lucrări de selecționare a materialului arhivistic	P	P	P	
200	Registru de evidență a arhivei curente	P	P	P	
201	Inventarele dosarelor predate de servicii la arhivă.	P	P	P	
	<i>d) Litigii de muncă</i>				
202	Dosare de litigii judecate la comisiunile constituite conform codului muncii	3	3	3	
203	Dosare de anchete disciplinare	3	3	3	
	XII. MATERIAL ADMINISTRATIV COMUN				
204	Registre de intrare-ieșire a corespondenței registraturii generale	10	10	10	
205	Registre pentru înregistrarea deciziilor	P	P	P	
206	Registre de evidență a delegațiilor				
207	Registru de intrare și ieșire a personalului din instituție	1	1	1	
208	Registrul numerelor de inventar	10	10	10	
209	Corepondență și circulare fără caracter normativ.	3	3	3	
210	Note de serviciu, note interne, referate și rapoarte	3	3	3	
211	Condici sau borderouri de expediție a corespondenței	1	1	1	
212	Procese-verbale de constatare și îndrumare	3	3	3	
213	Registru de evidență a eliberării dovezilor la cursuri (meditații)	—	10	—	
214	Registru de evidență a ștampilelor și sigiliilor	30	30	30	
215	Registru de evidență a telexurilor transmise și recepționate	3	3	3	
216	Condici de prezență	1	1	1	